MARCELLO PLINGENII, STELLATI POETÆ DOCTISSIMI, Zodiacus vitæ,

HOC EST
DE HOMINIS VITA STVDIO
ac moribus optimè instituendis
Libri. XII.

Cum Indice locupletissimo.

LONDINI
Apud Tho. Marsh. Anno. 1579.
Cum privilegio

MVSEVM
BRITAN
NICVM

3 Ec

AD ILIVSTRISS. OMNIQ. LAVDE DIGNISSIMVM FERRARIAE Ducem Herculem secundũ, Marcelli Palingenij Stellati Præfatio.

QVonſueuerũt ſcriptores, tùm antiqui, tùm recentiores, Illuſtriſſime, atq; inuictiſſime Dux Hercules, Eſtenſis familiæ ſummum decus, ſplẽdor & gloria, poſtquã libros ſuos, imò liberos, quos ingenio ſuo pepererũt, ad calcem perduxere, illiſque vltimam manum impoſuêre, virum quempiam ampliſſima dignitate ac poteſtate cõſpicuũ quærere, cui labores ſuos dedicẽt, nuncupẽt, atque commendẽt, vt eius fauore, ac patrocinio muniti peſtilẽtiſſima inuidorum ſpicula, criticorumq; temeritatem nõ reformident. Quandoquidem in hac vitæ tragicomœdia contingere plerumq; ſolet, vt ignaui homines voluptatibus addicti, eos cõtemnant, quos virtute præſtare vident. Diuina tamen Prouidentia fieri ſemper ſolet, vt a tanto humanæ vitæ errore, a[illegible]uis Prin-

ceps reperiatur, qui virtutem diligat, suoque patrocinio tueatur: ne studiosis viris præsidium desit, & locus ad quem confugere valeant. Cæterùm vt antiquos reges atque imperatores silentio prætream, qui viros ingenio præcellentes amplexi sunt: tu vnus es tempestate nostra, Dux excellentissime, cui Deus talem tribuit mentem, vt nil pulchrius, vel honestius, nil diuius virtute ipsa existimes: ideòque virtutem habentibus, præsto esse consueuisti. Minimè mirum igitur videri debet, si ad celsitudinem tuam cófugi: librósque meos tibi dedicare constitui. Nam quem alium patronum in tota Italia inuenire possum, cui Musæ cordi sint? qui carmen sibi oblatum aut intelligat, aut examine recto expendere sciat? O corruptissima tempora. Quid mihi cum Principe, qui alienis oculis videt, ore loquitur alieno? Illum volo, qui per se possit curuum discernere recto, cui non ausint maligni homines dicere: Candida de nigris, & de candentibus atra. Talem igitur cum te esse omnes prædicent, Dux illustrissime, audacter ad te profectus sum: eo maxime, quod Antonius Musa Brasauolus, vir singulari doctrina, integritatéque conspicuus: qui excellentiam tuam fidelissimè colit, mihi de te spem optimam

timam attulit. Quippè qui doctrinam, prudentiam, humanitatem, liberalitatemque tuam mirificè apud me commendauit. Cuius verbis tantum habeo fidei, quantum dici possit. Eo igitur suadente, opus nostrum, cui titulus est ZODIACVS VITÆ, in duodecim libros digestũ. multòsque per annos elaboratum, celsitudini tuæ donamus, dicamus, nuncupamus? vt apud posteros nomen tuum clarum ac memorabile fiat. Sed quanquam longè precioſiori munere dignus es, tamen hoc exiguum nostrum accipere tua celsitudo ne dedignetur: magisque donantis animum, quam donum ipsum aspicere velit. Spero tamen fore, si opus hoc tuis auspicijs semel in lucem eruperit, vt apud viros bonos ac verè doctos, laudè haud spernendam sit habiturum, præsertim apud posteros. Quandoquidem posteritas ipsa solet absque inuidia iudicare, iuxta illud: Pascitur in viuis liuor, post fata quiescit. Nonne tua etiam sæcula Mœonidem risere? Accipe igitur, Dux Illustrissime, exiguum pauperis clientis munus: tuoque fauore, quasi Palladis ægide, ab inuidorum maledictis defende. Si tamen in tãto opere aliquid fortè reperitur, quod à nostra religione aliquantum dissentire videatur, mi-

nimè

minimè imputandum censeo. Nam dum aliquando de rebus philosophicis loquor, diuersorum philosophorū opiniones refero, præsertim Platonicorum. Quæ si falsæ sūt, non ego, sed ipsi reprehendi debeut. Cùm mea sit intentio, à catholica fide nunquam declinare. Quocirca in omnibus quę scripsi orthodoxæ Ecclesiæ me humiliter subijcio: eiùsque censuram, vt virum Christianum decet, libēter accipio. Vale princeps optime: Dij te nobis diutissimè seruent.

(***)

THOMAS SCAVRANVS AD LECTOREM.

Prælia grandiloquo scribunt maiorvia versu,
Pugnatesq; solent tollere ad astra viros,
Aut mœstos referunt alterno carmine casus,
Aut lyricis celebrant te Cytherea modis,
Multi atq; egregij vates: Devotria tellus
Quos tulit, aut graij quælibet ora soli.
Hæc via iam cunctis nota est, hæc trita poetis
Materia, hanc omnis tractat vbiq; liber.
Sed pauci, heu nimium pauci, tentare severa
Conantur docto carmine Pieridas.
Pauci audent veri cæcas aperire latebras,
Quisq; iocos sequitur, seria quisq; fugit.
Quàm facile est chartas magis implere canoris,
Quàm facilè, in calamū fabula blanda venit?
Ausonios inter vates Lucretius vnus,
Scrutator veri sedulus ipse fuit:
Abdita naturæ cupiens irrumpere claustra,
Et superos ausit mentis adire Deos.
Sæpè tamen vecto deflexit tramite, & erras
Deceptus dictis, ô Epicure, tuis.

At nunc Marcellus meliori numine ductus
Vera magis, necnon vtiliora canit.
De dijs, deq; anima ostendit, quid credere sit fas:
Dum sequitur nostræ religionis iter.
Carmine complexus, Pœbo Musisq; secundis,
Quæ ītra se, et quæ extra maximus orbis habet,
Viue igitur fœlix, Vates dignissime, donec
Suspendet mundi pondera vterq; polus,
Tu Marcellus eris: nunquam tua fama peribit,
Et tua laus nullo est intrritura die.
Candide lector habes diuinum carmen: in illo
Inuenies animi grata alimenta tui.
Quæ sint summa bona, et quo pacto ducere vitam
Conueniet, præsens hoc tibi pandit opus.
Hoc tibi dat sophiæ cœlestia munera: per quæ
Te poteris summo conciliare Ioui:
Hoc tibi naturæ mysteria multa recludit:
Deniq; te doctum, te facit esse bonum.
Zodiacus vitæ fertur: quia vita per ipsum
Ducta nitet, ceu sol per sua signa means.
Maioremq; vt sol mundum, sic iste minorem
Illustrat, vegetat, ornat, alitq; liber.
Quem quicunq; Deo charus cupit esse, tenebit
Sæpè manu, & magna sedulitate leget.

FINIS.

MARCELLI PALINGENII STELLATI POETÆ ZODIACI VITÆ, LIBER PRIMVS.

ARIES.

MENS mea, nescio quo iamdudum impulsa furore,
Ardet lauriferos Parnasi inuisere colles,
Ruraq; Castaliæ Musis celebrata canoris:
Cyrrha placet, semperq; virẽs nemus: ô ego quãtas
Effugiam tenebras? video surgentis Eoo
Luciferi radios paulatim albescere cœlo. (fundo.
Liuor abi, & stygio procul hinc te absconde pro-
Vincit amor Musæ, vincit Deus: ardua quamuis
Sit via, non metuit virtus inuicta laborem.
Phœbe pater, vatúmque decus, da noscere calles
Ambiguos: auidumq; reple, ambrosia Aganippe:
Lux tua monstret iter, per quod penetralia tẽpli
Ingrediar veneranda tui, & me subtrahe vulgo.
Non ego, quod veniam nouus ignotusq; [illegible]

Gratus ero fortasse minùs: si numina dextro
Excipies, blandóque sinu, tu tollis ab imo,
Nobilitásque viros: sine te mortale peribit
Ingenium, vox raucescet, nil dulce sonabit
Vana chelis: quòd si fueris mihi dexter, adibo
Sydera, spectabitq; altos mens enthea diuos.
Sis igitur mihi, quæso, fauens Latoe: tuumq;
Tollere humo (nisi fata vetent) dignare clientem.
Et vos Castalides Nymphæ, si pectore puro
Limnia vestra adij: si non contagia cæcæ
Luxuriæ iuuenem potuêre auertere vestro
A cultu, nec me vicit vesana libido,
Tradite me famæ, ne prorsus inutilis olim
Vixisse hic videar, pereamq; in funere totus.
Spes famæ solet ad virtutem impellere multos.
Tu verò Dux, Herculeo qui nomine gaudes,
Ausonios inter proceres celeberrime nostro
Tempore, & Estensis certissima gloria gentis,
Quem Parnasiacis Pallas nutriuit in antris,
Et sacro à teneris aluerunt lacte Camœnæ:
Vnde sibi sperant decus immortale futurum,
Cyrrheasq; iterum per te reuirescere lauros: (vit
Quãquã obstat Mauors, atq; inuidus in sua quæ-
Permissis, alijsq; modis te ducere castra:

Castra,

Castra, vbi perpetuos merearis victor honores,
Et tua lariferis decorentur signa triumphis:
Adsis, & placido vultu dignare poëtam
Aspicere, insolitas intentatasq; volentem
Ire vias, vatum quas non vlla orbita signat
Hactenus: & timido optatum largire fauorem:
Sic tua te incolumem videat Ferraria semper,
Donec post longæ fœlicia tempora vitæ,
Decedens terris, ad cœli sidera migres.
Illa dies olim veniet (modo stamina nobis
Lõga trahat Lachesis) quũ te, & tua facta cane-
Vberiùs, nomenq; tuum Gangetica tellus, (mus
Et Tartassaici resonabunt littora ponti:
Ibit Hyperboreas passim tua fama per vrbes,
Et per me extremis Libyæ nosceris in oris.
Tunc ego maiori Musarum percitus œstro,
Omnibus ostendam, quanto tenearis amore
Iustitiæ, sit quanta tibi pietasq; fidesq;,
Quantum consilio valeas, & fortibus armis:
Quàm sis munificus, quàm clemens: denique p me
Ingenium moresq; tuos mirabitur orbis.
At nunc, ista tibi quæ tradimus, accipe læta
Interea vultu, & præsentibus annue cœptis.
Scribere fert animus multa, & diuersa [illegible]

Gurgite versati semper: quò flumina ducent,
Ibimus, & nunc has, nunc illas nabimus vndas:
Ardua nunc ponti, nunc littora tuta petemus.
Et quanquàm interdum fretus ratione, latentes
Naturæ tentabo vias, atq; abdita pandam:
Præcipuè tamen illa sequar, quæcunq; videntur
Prodesse, ac sanctos mortalibus addere mores,
Heu penitus (liceat verum mihi dicere) nostro
Extinctos æuo: quo non obscœnius vllum
Aut fuit, aut posthac erit: & quæcunq; nocentes
Languenti valeant animo detrudere morbos.
Non melior, nõ virginibus magis apta Camœnis
Materies, quàm quæ tractat de moribus, vlla est.
Hæc hominem reddit sanum, ingenioq; valentem:
Sit quamuis hebes, & stolidi cognatus aselli,
Impius, & recti contemptor, turpiter & qui
Luxuriam sequitur, vel quem scelerata cupido
Sollicitat, cuiusue premit præcordia dirum
Inuidiæ virus, mendax, vafer atque bibendi
Consultus: demum vitio quocunq; laborans,
Hac poterit sola, peruersæ crimina mentis
[illegible], atque viam vitæ reperire salubrem.
[illegible] hac claros homines, & honoribus aptos,
[illegible] sue, patrieq; decentes

Consule-

Consulere, ac dubijs rebus succurrere norint.
Non tantùm facies roseo niveóque colore
Mista placet, pulchriq; oculi, pulchriq; capilli,
Singuláque æthereas imitantia membra figuras:
Quantùm compositi mores, & splendor honesta
Mentis, quam vitio virtus secluserit omni.
Quid quòd iustitiæ cultor, morumq; bonorum,
Lætus agit, sperátq; Deos sibi prospere semper
Nec curat, si quis secreta in aure loquatur:
Nec trepidat Regis, vel iudicis ora vocantis.
Contrà, qui malus est, formidat semper, apertum
Ne fiat facinus, quod clàm commiserit: & ictus
Fulmineos, tonitru audito, sibi conscius horret.
Si quid secum homines mussant, nùc dicitur eheù
De me, nunc retegant nostræ præconia culpæ:
Quid faciam? iudex, vel Rex me accersit: adibo?
An potiùs fugiam miseræ discrimina vitæ?
Lege deùm stabili semper metus angit iniquos.
Nàq; malus quàquàm internè gaudere videtur,
Æstuat ipse tamen, medijs vt strongylos vndis
Ætnæus, cum fabricat flagrantia tela Pyracmon.
Num magis ergò canam mille oppugnata carinis
Pergama periturum stultè miserata Sinonem?
Oggiasus domos, infausto Marte petitas

An laudabo aliquem dictis mendacibus, vt pars
Magna solet vatum, & coruũ Phœnica vocabo?
Nũm melius, plumis Iunonia regna secantem
Dædalon, Icariosq; ausus & fata gementem,
Mutatasq; deûm atq; hominũ memorare figuras?
Et vacuas aures nugis mulcere canoris?
Num melius, iuuenum lasciuos dicere amores?
Quodq; nefas maius, dictis temerare profanis
Cœlicolas? quid enim dementia nostra veretur?
Concumbunt, rapiunt pueros, vitiantq; puellas:
In Cœlo est meretrix, in cœlo est turpis adulter.
Prò pudor: hec pietas? hoc fas? hæc debita diuis
Gratia, thura, foci, pecudes, altaria, laudes?
Quid non mentiri, vel quid non protinùs audet
Fingere mortale ingenium: vt sibi maior eundi
In præceps pateat via, liberiorq; potestas
Peccandi detur, minus & peccata pudoris
In se contineant? O stulta, ô putida certè
Scriptorum turba, Anticyris purganda duabus.
Ad vos hic sermo est: alios vexatis & ipsi,
Nec parcit cuiquam vestra petulantia linguæ:
Quid mirũ, si vos eadẽ quoq; fulmina tangunt?
Dicite, quid tantum noctésque diésque laborem
Iertis? duntaxat pro vobis? at nihil inde

Laudis

Laudis habere licet, nam qui sua commoda solum
Quærit, nec prodesse alijs curat potius, sed
Damna aliena malus ridet, dum quod sibi crescit
Vtile, perficiat: sæuissima iure meretur
Bellua, non homo dici. Ergo sic scribere oportet,
Vt quicquam inde boni valeant haurire legentes,
Ne frustra tempus sese triuisse querantur,
Fallaces nugas, & inania monstra legendo.
Atqui scire opus est, triplex genus esse bonorum,
Vtile, delectans, maiusque amborum honestum.
Horũ aliquod, vel plura ferat quodcunq; poema
Sic tamen, vt metæ nunquã frangantur honesti.
Sed quibus est dignus titulis, qualique corona,
Qui nõ vana modo, ac nullam præbentia frugem,
Verùm quæ potius vitam corrumpere, nec non
Insanis possint maiorem adhibere furorem,
Affigit chartis: diræ monumenta relinquens
Luxuriæ, & populis deliramenta futuris?
Heu quantos vrget stimulos, & qualia nequam
Semina animis aconita propinat, ab atribus audet
Improba vox, imas cordis penetrare latebras,
Ad scelus inde solet torpentia membra mouere,
Dicet forte aliquis: delectant talia magnum
Sæpe virum, cuius florentes fatelles in aula

Plurimus est, & quem rerum iubet esse verendũ
Copia, cui ridet modici fortuna cerebri.
Quid tum? proinde licẽt, & sunt laudãda, q̃ ipsis
Diuitibus placeant? Nõ sic: nã quilibet haud scit,
Quot bipedes aurum, quot purpura vestit asellos.
Sunt, ô sunt multi, Sydonia concha superbos
Quos facit, & Seres depexæ frondis honore
Obducunt, quorum digitis nitet aureus ingens
Annulus & rubro collecta in littore gemma:
Hos tu iurares magnum superare Platonem
Ingenio, & sanctis non cedere moribus illi,
Quem solum cecinit Phœbi cortyna beatum.
Nil tamen intus habet species hæc tanta: sed ipsos
Nomine non vano, ventosos dixeris vtres.
Magna voluptatem generat fortuna, voluptas
Stultitiam, & prorsus lumen rationis obumbrat.
Inde fit, vt rarò sapiant, tolerare laborem
Propter virtutem quis vult, si præmia desint?
Præmia quis quærit, nisi quẽ dura veget egestas?
Gaudia sectatur diues, dulcémque quietem:
Dumosos [illegible] calles, cliuosq́; viarum
Difficiles per quas doctrinæ scandimus arcem.
Non possum tota non excandescere bile:
Quin ego deuoueo versus, pariterq́; poëtas:

Cum

Cùm video pueros obscœna docente Magistro
Carmina, peiores fieri, primúmq; pudorem
Linquere paulatim, & sceleratos discere mores,
Vnde magis possit natiua augerier illis
Nequitia, & citiùs sub tartara delabuntur.
Sed mihi non desunt solatia debita, nam cùm
Scribant, vt magnam possint acquirere laudem,
Magnam ignominiam p laude, & dedecus ingens
Accipiunt: meritò, quis enim non iudicet illos
Flagitio imbutos omni, talèsq; fuisse,
Qualia sunt, chartis quæ mandauêre nefandis?
Index est animi sermo, morumq; fidelis
Haud dubiè testis: quoniam quisq; illa libenter,
Et crebrò loquitur, quibus oblectatur: arator
De bobus, rastris, de vomere: nauita narrat
De velis, remis, de restibus, atque carnis:
Miles equos memorat, gladios, hastilia, pugnas:
Sic obscœni homines, plerũq; obscœna loquũtur.
Vos moneo, quorum est fidei commissa iuuentus,
Et quorum est teneras puerorum fingere mentes,
Ceu molles digito caras: hæc scripta perosi
Deteriora, aliis incumbite; & illa docete,
Arida quæ non sint, & non indigna referri.
Historiæ placeant nostrates, ac peregrinæ:

His se cirrati oblectent, has mente reponãt:
Nectareos manant succos, (mihi credite) vitam
Instituũt, quæ sint fugienda, sequẽdaq; monstrant.
Fabula non omnis spernenda est, sæpè legatur
Vtile quid moneat puris Comœdia verbis.
Sunt etiam (fateor) complura poëmata, prauis
Haud temerata iocis: sed quæ grauitate virili
Procedunt, placidoq; tegunt sub cortice mella.
Ista iuuant, eadem pariter sine crimine prosunt:
Istis discipulos epulis educite vestros.
Firmior at postquam viuendo accesserit ætas,
Liberiùs poterunt lato discurrere campo,
Et quascunq; volent, decerpere tutiùs herbas.
Est operæprecium post hæc perpendere, maius
Vtrum opus, atque vtrũ potiori in sede locandũ,
Quo ꝓbitas, an quo tantùm ipsa scientia crescit:
Præstet vtrũ, esse bonũ, an doctũ, diuina quidem
Doctrina est: decorat mites, oditq; superbos: (res
Ipsa voluptatis refugit, somnique clientes:
Nec nisi per longum tempus, multoq; labore
Percipitur, regis hæc vrbes: hæc arma ciere,
Hæc auferre potest, terras & sydera monstrat,
Merborum expultrix: varias formare figuras,
Et numerare docet, fidibusq; apponere vocem:

Tecta

Tecta Dei scandit, naturæ arcana recludit:
Qua sinè, nemo potest perfectus dicier, hæc non
Dissimiles pecudum reddit, similesq; deorum.
Fit tamen exigui precij, perditq; nitorem
Ipsa suum, quoties vitiorũ fœcibus oblita
Induit infirmes vultus: ceu sordet Iaspis,
Impuro demersa luto: ceù Phœbus, abutra
Obductus nebula, vel quam premit ara sororis.
Nec modò vilescit, sed fit quoque noxia: quippe
Si malus hanc habeat, poteris confessa furenti
Dicere tela, quibus valeat transfigere plures,
Bacchariq; magis: Quisquis sine crimine vitam
Ducere conatur, diuina humanaq; secutus
Iura, scelusq; canens, tãquam præcisa draconis
Guttura, quem stimulat pastus insana cupido:
Sit licet vpilio, vel agaso, aut mulio, libros
Qui nullos penitus norit, pretiosus habebit,
Laudibus ac debet magnis ornarier: illum
Spernere non homines, non cœli numina possunt.
Quis, nisi nẽtis inops, virtutũq; improbus hostis,
Non amet, atque illũ laudet, qui sæva veretur
Iustitiámque colit, cæco non vincitur auro,
Non aliena rapit, miseris succurrit, & arcet
Infames à se: ast humiles fouet, impia lingua
Mordacis vitat contagia, ledere quenquam

Non gaudet, potius cunctis prodesse laborat?
Quodq; decus mirũ est, in re quacunque modestũ
Ostendit sese: felix hic nempe, sed illum
Fœlicem magis esse reor, qui pollet vtroque,
Qui probus atque idem doctus: diademate talem
Quis dignum neget? hic alijs præcellit, vt aurum
Est vricalcho nobilius, vitróque pyropus.
Tu tamen inuenies raro peccare peritum,
Vel cautè, aut leuiùs: rudibus vix vlla pudoris
Est ratio, atque palàm vetitos labuntur in actus,
Irridétque sacras petulans insciția leges.
Vt cæcus nescit scrobibus diuertere ab imis.
Impingúntq; pedem tenebrosa nocte vagantes,
Quos sim filet inferno recubans Proserpina lecto:
Sic mens quæ cæca est, sine lumine doctrinarum,
In quodcunque nefas facili descendere lapsu
Non dubitat, nisi sit pœne compressa timore:
Nec quicquam q; non placeat sibi, iudicat æquum,
Sæpè vicem tamen ipsa gerit natura magistri,
Inq; vtero ingenium multis largitur: vt illi,
Quod schola non docuit, cælesti munere discant,
Quid prohibet, tales insontem ducere vitam?
Maxima ergò illi debetur gratia, cuius
Præstas virtus; liber. Bifidi vos numina montis,

Quæ

Quæ colui, quibus & reliquos denouimus annos,
Munera, si fas est, parui tam magna rogare,
Tale mihi carmen quæso concedite: vel me
Apipere & scombris, saltem defendite, nostros
Tardipedis nec Vulcani voret ira labores.
Hactenus hac Aries, qui nostri limina cœnat
Zodiaci, iam vult properanti cedere Tauro,
Meque noui finire iubet præludia cantus.

LIBER II.

TAVRVS.

TRaxisti longam portu mea cymba quietem?
Iam tempus dare vela notis, & soluere funem.
Cessit hyems, caneq; niues de montibus altis
Distillant, viret omne solum, lapsaq; reponit
Sylua comas, renouat dulces Philomela querelas,
Floribus ornatæ crines per prata Napeæ
Deducunt choreas Dryades, Satyriq; petulci
Carmina muscosis iterant lasciua sub antris.
Aurea nunc volucer iaculatur tela Cupido.
Et iuuenum placidis incendit pectora flammis.
Iam tutum vastos pelagi proscindere campos:

Vade

Vnda silet, Zephyrus redit expectatus ab orbe
Occiduo: quid stulta times? est lucidus aër,
Atque suo cursum suadent Athlantides ortu.
Quid tibi continget tranquilla per otia laudis?
Laurea desidiæ præbetur nulla, potenti
Este animo, atque aude: audenti fortuna fauore
Sæpè tulit, pauidoq; vetat gaudere triumpho.
Vt video terrent ictu te monstra canino:
Sed turpe est, fœdis virtutem cedere monstris.
Perge igitur jam tum moras, altumq; petamus.
Rex ille omnipotens, vasto qui præsidet orbi,
Aurea qui solo moderatur sidera nutu,
Tot voluit latas habitare animalia terras,
Tot pontũ, & liquidis vitam seruare sub vndis:
Orba suis ne tanta forent elementa colonis.
Ex his tantùm homini, quid sit cognoscere verũ,
Quidq; decens, & posse loqui concessit: at ore
Cæteri sunt muto, & tellurem cernua lambunt.
Hic ratione potens, validissima quæque subegit:
Alipedes tigres, iracundosq; leones.
Et quamuis diro sint corpora plena veneno
Serpentũ, ta nẽ hũc metuunt: huic maxima cedit
Oceani moles, oris Balæna supini:
Hoc sine, quid tellus esset? densissima certè

Senti-

Sentibus, & nullas segetes inculta crearet.
Hic leges, & quæ seruantur legibus vrbes
Condidit, ornauit cælestia numina templis.
Reperit innumeras artes, imitantia fulmen
Tormenta, emissum quibus ignis turbine clausi,
Per spatia effertur longè distantia plumbum:
Quò pulsæ turres, & mœnia celsa trahuntur
In præceps: vastóque procul quicunq; boatu
Accepit, dubius, se audisse tonitrua credit.
O vobis superi, si talia fortè Gigantes
Olim Phlegræis habuissent fulmina campis.
Reperit & puppes, vetitum quibus ire per æquor
Posset, & extremum ventis famulantibus orbem
Quærere, quà Titan populus dispectat Eoos,
Et Tartessiacâ pronus quà mergitur vnda
Quà Cynosura nitet: & quà contrarius axis
Aspicit Antipodas, pendentes vertice: qui iam
Casuri, apponunt pedibus vestigia nostris.
Cùm tamen ingenio excellat, mentisque vigore,
Vt credi possit diuino ex semine natus:
Nescit adhuc, nec scire studet (res mira, nefasq;,
Et centum tauris, & larga cæde piandum)
Viuere quo pacto, vel quid vitare, sequíue
Debeat, ô cæcis mortalia plena tenebris

Pectora,

Pectora, & o mentes caligine circumseptas
Stultitiæ incedunt deserta per auia: vix heu,
Vix paucis nouisse datum, quò tendere tutum,
Quà sit iter, per q̃ vera & bona summa petãtur.
Non docet hoc gemini nodosa scientia iuris,
Non quæ Paonio sanat medicamine morbos,
Non Rhetor, non Grammaticus: Sapientia sola
Hoc aperit: fida hæc hoim dux, atq; magistra est.
Hanc mihi si dederit Deus, est subtegmina si non
Ante diem triplices truncabunt nostra sorores:
Ipse bonum summum q̃ sit, qui possit haberi,
Vt spero, expediã, quãquã hæc q̃uincia magna est.
Principio summũ esse bonũ pars maxima censet,
Nummorũ plenam bene semper habere crumenam,
Atque auri tantum, quantũ vel Lydius amnis,
Vel Tagus, æquoreas splendẽs eructat in vndas:
Iugera tòt campi, quot crines vertice: longum
Possedisse agmen seruorum, armenta, gregẽsque,
Quot non Trinacrijs pauit Polyphemus in aruis,
Quot nec Aristæo fuerant, Tirynthius & quot
Non Erithreis tulit à præsepibus Heros
Pulchraq; vt Alcinoi pomaria, & Hesperetusa:
Nec non marmoreis miranda palatia crustis.
Hæ sunt, quæ cupiunt omnes, quæ quisq; requirit:

Quæ

Quæ superos genitrix tenero petit anxia nato,
Supplicibus votis. his qui affluit, esse beatum,
Fœlicémque putat crassi dementia vulgi:
Sed nescit, quanti lateant sub floribus hydri,
Quotq; rosas inter spinæ nascantur acutæ.
Illum etenim, quisquis fieri vult diues, oportet
Nocte diéque animo diuersas voluere curas,
Fortuna variante vices: nunc cogitat vnum,
Nunc aliud si fortè epulis accumbit, iniqua
Morsus auaritiæ stimulat, vix vllo palato
Esca placet, properatq; ingratas linquere mensas,
Abstrahit inde illum exigui spes dira lucelli,
Vix somnum capiunt nocturno tempore ocelli:
In latus, in faciem iacet, & quandoque supinus
Versaturq; thoro: haud aliter quàm saxea moles,
Sysiphia reuoluta manu. quid luce peracta
Gesserit, & quid sit rediturò sole gerendum.
Pensitat: an pereũt pecudes, cras pabula quæram,
O brumæ deuota dies, quàm frigore bobus
Hæc nocuere meis? sed dispensator iniquus,
Pastoresq; mali, rapiunt hi, decipit illos
Inuasere lupi caules, prædatus & ipsum
Est pecus insanus miles, magalia fregit,
Incendit segetes, desecta est vinea ferro:

Debitor aufugiens, portat cum fœnore sortem:
Nulla fides, nulla est hominis reuerentia diuûm:
Omnia plena dolis. pro Iupiter: ille bonus vir
Prorsus habebatur, sed fallax gratia linguæ,
Atque oris: non est semper vera effigiei
Regula: quid doleã? remeat mea nauis & affert
Lucrosas, ohe, merces: graue pondus amomi,
Thura, electra, piper, serum, velamina, vestes
Sidonias, mercèsque aliæ, quas vexit ab Indis:
Quam si concursu Symplegades infregissent, 10
Si vel Scylla vorax, duby vel saxa Capharei
Soluissent tabulas, muliebri more querelis
Implessent totas ædes, lachrymisque maderent
Pectora, non deerunt nummi, nisi viuere desit.
Nil frumenta valent: quid tum? mercabor oliuũ,
Est fodiendus ager, iaciendáque semina, messes,
Occandæ, fabricandæ domus, vitèsq; putandæ:
Illud emã, hoc vendã: accipiã, & q. debeo reddã 20
Non secus huc, illuc impellitur, ac pilo magno
Lusorum cœtu solet, aspiciente theatro,
Iactari: hinc atq; hinc ingenti missa tumultu
Pellitur, ille ferit pugnis, hic calce retundit.
Letitia, mœrore, metu, spe fluctuat æstu
Continuo, veluti venturum flatibus æquor.

Ixion

Ixion versus: qui captus imagine nubis,
Concubitu fœdo prolem genuisse biformem
Dicitur: vnde eius voluit sine fine rotari
Membra, colubriferis radijs affixa deûm vis.
Diuitiæ quid sunt? res nempe simillima nubi.
Quam si Riphæo Boreas demissus ab axe
Incutiat, videas vnde est concreta, resolui
In tenues fumos, monstra hic gignuntur habentia
Humanam faciem, quid enim speciosius ipso
Diuitis aspectu primo? sed noscere posti quam
Ipsius vitam licuit, diuersa videntur
Partibus a tergo non respondentia primis.
Assiduo motu rotat hunc fortuna, colubri
Agmina curarum sunt, quæ præcordia rodunt.
Vel scit, vel nescit dives, quæ possideat: si
Nescit, quid prosunt? quoniam nihil inde boni, vel
Accipit aduersi: velut is qui non habet. at si
Quæ sua sunt novit, vel amat, vel non amat illa.
Si non: cur tenet hæc? ex his quæ gaudia sumit?
Qualia, quum potat succos absentis vuæ.
Si quidem amat, pariter curat, fudet illa tueri,
Próq; his seruandis est anxius, atque laborat:
Sollicitatq; illum quicquid contingere velit
Posse mali credit, quas possidet: excruciatur.

Si perit inde aliquid fieri quod sæpè necesse est,
Cùm nil stare diu videas, incommoda cùm sint
In promptu semper: demum, quó plura tenebit,
Hoc plus curarum accedet, sæuíque laboris.
Quid memorẽ, subeat quàm crebro pericula põto,
Ac terris sensum, cupiens augere paternum?
Syluicolas latrones, ponticolasq; piratas
Sæpè fugit: capitur tandem, laniandaq; phocis
Viscera, siue lupis præbet, captiuus herili
Collum sæpè iugo summit terre cogitur, is qui
Vt dominus fieret, se obiecit casibus audax:
Vix mensæ tutus propria, proprióue cubili,
Exitiale datur sitienti sæpè venenum,
Sternentémue necat cupidi manus impia serui,
Pinguior in cædẽ vt petitur magis hostia, necuõ
Nobilior potiùs spoliatur fructibus arbos:
Vtq; apibus musciisq; perit, quæ dulcior vna est:
Sic cui plura dedit sors & meliora tenenda,
Insidias patitur plures, propiorq; periclo est.
Nota Syracusii solertia mira tyranni,
Euge bone, es fœlix? quid ni? non pocula desunt,
Non epulæ, pueri, sceptrum, diadema, cupitæ
Deliciæ gemmis, auro (quid cernis) abundas.
Heù mihi: nanq; tholoseta suspensus equina

Ensis

Ensis adest, iam miseri caput infodietur.
Inuidia vexantur opes, namque optima liuor
Quæque malus lædens, odit fœlicia semper,
Hoc pretio, miseri, damnosum quæritis aurum.
Vestra Palæstinæ stimulent vt corda sorores
Assiduéas, nigrum citiùs tendatis ad orcum.
Nóm e Midæ fuluo quem Bacchi dono metallo
Ditarunt, cunctis ridenda insania iure
Huic Asini auriculas, iratus Phœbe dedisti.
Aurum cuncta precor fiant, quæ corpore tangam,
Mox petijt stolidus primis contraria votis,
Quùm cibus in vacuam nullus discenderet aluũ.
Talis auare tibi fortuna est pessime, qui cùm
Plus habeas, plus semper eges: vt Tantalon vndis
In medijs cruciat sitis arida. si tibi pleno
Effundat cornu quid vis modò Copia? nunquid
Quòd satis an nimium, sumes? hoc efficit illud
Quisquis habere volet, facili mercede parabit.
Nostra etenim minimis rebus contenta quiescit.
Natura, in vitium si non delapsa repugnat.
Diuitis in mensam syluæ pelagiq; feruntur
Optima, non desunt lepores, non caprea, ceruus,
Hadus, aper, volucrũque genus, nõ turdus obesus,
Perdix, ficedula, nec non quas Colchica tellus

Mittit aues grandes capti, grandésque columbi:
Portantur rombi, squilæ, murena, locustæ,
Mugilis, & piscis nomen qui traxit ab auro,
Ostrea, cæruleo quæ Cyzicus æquore gignit:
Multa alia, est versu, quæ claudere difficilis res.
Vina dehinc, nigro nunquam cessura falerno.
Ni potiùs placeant aruisia nectaris instar.
Sed quæro nũquid, cũcta hæc lupus iste vorabit?
Non credo: vel si cupiat, non posse putandum est.
Quod si posse volet, rumpetur venter, & ibit
Turgidus ad tumulũ: turba comitante rudentũ.
Nam qui plus æquo stomachi penetralia replet,
Læditur, & clamat, Medici succurrite: demum
Euomet, & totas putor capit improbus ædes.
Hinc variæ insurgũt febres, hinc scrupeus humor
Insidias manibus pedibúsq; affigit inertes.
Cui non compertum est, multos inducere morbos
Ingluuiem? vexare animos, & corpora, Bacchi
Humorẽ immodicum, sitibunda in viscera mersũ?
Ergo parcus erit, de multis pauca capessens,
Qui non ante diem vult dulcẽ abrumpere vitam:
Nec plus quàm pauper, saccum stipabit opimum.
Murice bistinctos locuples vestitur amictus,
Auratámque togam, tenuíque subucula bysso

Enitet

Enitet, & scythica redimitas vellere frondis.
Gestat fœmineo pretiosa monilia collo.
Nũ magis ista fugãt mordentia frigora, quàm sũ
Muniat incultæ vilis te penula lanæ?
Num quæ vulgari lino cõtexitur, æstum
Arcet tela minus, tunc quum per torua leonis
Signa Molorchæi gradiens, calidissimus est Sol,
Flauáque vesanus discindit Sirius arua:
Quàm si lena tuum velet bombycena corpus?
At dices: Ille in pretio est, quẽ pulchra decorant
Vestimenta: caput venienti inclinat, & omnis
Assurgit populus, solúsque hic nobilis, atque
Creditur esse bonus, prudens, ac dignus honore,
Dignus amicitia, pannoso prorsus habetur
Nulla fides, tritámque irridet turba lacernam.
Sis licet Arpinas, cuius facundia toti
Præfertur Latio: vel fabri filius ille,
Attica quem tellus mirata est sæpè loquentem
Carminibus quamuis possis æquare Maronem,
Maonÿq; senũ diuinos reddere cantus.
Non tamen ideirco speres tibi præmia laudis:
Spernêris, mihi crede, locum proiectus ad imum.
Tu Ganymedæos frustra sectabere vultus:
Optabis frustra teneram tractare puellam,

Si tectus vili pauper gradieris amictu.
Non equidẽ inficior: magna estnã gratia pulchri
Vestitus, verùm fuerit, virtutibus ipsa
Si mens nuda, malis imbutaq; moribus: omnis
Ecce perit cultus, fies inglorius, ac te
Despiciet quisquis norit, tua terga cachinni
Mordaces ferient, vel cæca iurgia sannæ.
Nec seruus, propria quem tu nutrire farina
Consuesti à puero, si te cognouit auarum,
Crudelem, tumidum, vinosum, mentis egentem
Aestimat: id circo secum clam murmurat in te
Hunccine herum fortuna mihi non æqua dedisti?
Hunccine herum tolerare diu me fata iubebunt?
Laudabunt alij, quem turba domestica temnit?
At fortis, prudens, iustus, pariterque modestus
Si fueris, si te non parua scientia clarum
Reddiderit, quauis tribuet tibi vestis honorem
Nec (modo sit sanus) poterit te spernere quisquã
In primis, quicunque cupis venerabilis esse,
Laudari multùm, nec non vehementer amari,
Virtutem sequere, ac vitij contagia vita:
Et caue cõmittas quod possit iure putari
Censsura dignũa, eque autori inferri pudorem.
Nam solet egregiam stolidum contemnere vulgus

Virtu-

Virtutem, minima si infectam labe notauit,
Sed quisnam prorsus viuit sine crimine, nemo est
Qui non legitimo quandoque à calle recedat,
Qui non à recta interdum declinet amussi.
Ille tamen rarò ac minimùm qui peccat, haberi
Atque bonus dici debet, sed gratia lingua
Maxima, quæ doctè ac prudenter singula profert
Cultus habet sermo, & sapiens, mirabile robur:
Imperat affectus varios, animûmque gubernat.
Hæc plus quàm vestes, poterunt te reddere clarũ
Nec tu formosi specie capiaris ephœbi.
Talis amor scelus est, quem qui sapit effugiet, nã
Est pueris, nec mens, nec amor, ratiòue, fidésue:
Ah pereat, quisquis puerorum flagrat amore.
Si te delectant formosæ membra puellæ,
I, pete coniugium, vel non meretricula deerit.
Quis malit demens cupere, & sperare negata?
Pellere cùm possit facili medicamine morbum?
Sunt tamen hoc propter cupiendæ forsitan ipsa
Diuitiæ, vt meliùs virtutem acquirere detur.
Quandoquidem argento loculi si fortè vocabunt,
Nullus erit qui te doceat, nam soluere oportet
Mercedẽ haud paruã doctoribus, est quoque ha-
Sũptibus haud paruis librorũ copia, tẽpus: (bẽda

Qui

Quo valeas ſtudijs incumbere, plura legendo:
Ne mala pauperies alias te voluere curas
Cogat, & impediant ingrata negotia mentem.
Heu quàm difficile eſt, quãpaucis numina præſtãs
Ex humili volitare gradu virtutis in arcem,
Quàm raro egregios pauper ſortitur honores
Præterea qualis vita eſt, quam proxima letho.
Quàm merito ſpernẽda, animũ ſi nulla voluptas
Mulceat, atque leuent ſolatia nulla laborem.
Cùm nunquam deſint curæ, cùm plena dolorum
Omnia ſint, præſtat ſtygiam tranare paludem,
Cerberea ſaturare fame, miſcerier vmbris:
Si nunquam fas eſt rebus gaudere ſecundis,
Gaudia ſi miſerum pectus non vllo ſerenent.
Aſt inopi quidnam dulcedinis, aut ſolati
Eſſe poteſt? cui deeſt panis vinũmque frequenter:
Nunc lecto, nunc veſte caret: nunc calceus ipſos
Oſtendit digitos veteri diſſutus aluta.
Viuere vix potis eſt, nedum ſectarier illa,
Iucundum quibus eſſe ſolet mortalibus æuum.
Talibus at certè quicũq; eſt dives, abũdat.
Illud enim aſſequitur, quicquid deſiderat, & vult.
Tantum habet imperij tantaſq; pecunia vires,
Vt ſibi nil obſtare diu patiatur: ab alto.

Deducis

Deducit montes, & valles tollit in altum.
Si vult ergo canum pernici prendere cursu
Cervos, aut capreas, vulpes, leporésue fugaces:
Si volucres capere libet, vel fallere pisces
Retibus, aut hamis: Veneris si grata voluptas,
Si cibus & potus delectant, otia, ludus,
Si chorea, cytharæue placent, si plaudere cantu:
Omnia dives habet. nam præstant omnia nummi.
Accipe quid contrà referam, si discere quisquam
Gestiet, id certè dabitur, modò firma voluntas
Nunquam deficiat: nec terreat aspera cliuis
Angusta, & primo ingressu satis horrida dumis
Semita, virtutis qua culmina celsa petuntur.
Si non sunt nummi, tibi veneat ipsa supellex,
Vel domus aut fundus, quid ni? quo viuere pacto
Tunc poteroi cogar mendicus quærere panem.
Ah miser? est melius mendicum viuere, dum te
Cælicolis similem diuina scientia reddat:
Quàm si possideas Persarum bellua, gazas.
Noli iudicio tenebroso accidere vulgi,
Haud magis atq; pecus, verùm agnoscentis: at ipse
Si sapis, hæc memori qua dicam mente teneto.
Præter virtutem, non est durabile quicquam:
Diuitiæ pereunt, species quoque, robur, honores,

Cuncta

Cuncta cadunt: Virtus æterna in tempora durat:
Quam fortuna nequit, nec tollere longa vetustas:
Ipse tamen vidi nunquam, & vix credere possum
Vel perijsse fame, vel mendicasse disertum:
Quem si fortuna interdũ conatur iniqua
Obruere, auxilium virtus festinat, alumnos
Protegit alma suos semper doctrina, diúque.
Non patitur miseris vrgeri casibus, affert
Naufragio tabulam, qua tuti littora possunt
Spumosos inter fluctus attingere nando.
Qui pollet virtute, Arabum deserta, nigrosque
Aethiopas, rigidósque Getas lustrabit, & Indos,
Tutus & incolumis: fortunæ sola resistit
Virtus, atque illi dubio certamine pugnat.
Nullis est igitur parcendum sumptibus: omnem
Ne dubita, vt virtutem habeas, impendere censũ.
At si fortè tibi, valeas quod vendere, nil est:
Esto bonus saltem, si non potes esse peritus.
Cum doctis versare libens (nam disceremulta
Sic poteris) nec non avidè quæcunque loquuntur
Ausculta, atque roga interdum, tùm cætera diuis
Committe, & patiare animo tua fata sereno.
Gaudia si sequeris, si te insidiosa voluptas
Implicat, & dulces transmittere lusibus annos

Te iuuat

Te iuuat, atque ideò diues cupis esse: voluta
Sedulus hæc tecum, ratio quæ prouida dictat.
Nulla voluptate est res perniciosior: aufert
Consilium, mentemq; premit, virtutibus obstat:
Corrumpit mores, vitiorum maxima nutrix:
Debilitat corpus, sensus obtundit, amaro
Fine nocens, homini multorum causa malorum est.
Clariùs ista sequens sermo, meliúsque docebit.
Si tamen aduertas, habet, & sua gaudia pauper.
Nec forsan leuiora: magis non dulcia sunt, quæ
Rariùs eueniunt solatia credite, longè
Gratior, ac longè est iucundior illa voluptas,
Quæ dilata diu fuit, ardenterq; cupita.
Sic cibus esurie suauis requiésque labore,
Sic potus vexante siti, sic frigore flamma,
Frigora sic æstu, sic intermissa diúque,
Sustentat, Venus grata est magis omnia demum.
Rebus ab appositis, vires contraria sumunt.
At locuples tolerare nihil vult, semper abundat
Deliciis, adeò vt moueant fastidia sæpè,
Et cupiat bulbos, siliquas, holus, allia sardat,
Solemnes epulas & prandia lauta perosus.
Nil adeò dulce est, quod non videatur amarum,
Et non displiceat si plus duraverit æquo.

Delectant alterna magis, vetitísq; potiri
Dulcius est, sordent quæ possunt semper haberi.
Præterea non res hominem, sed sola voluntas,
Iudiciumq; animi contentum reddit, amari
Est dignum, quodcunque placet, quid proderit
Concinnas offerre dapes, cui febris ademit (ægro?
Gustum? quid vini suauem præbere saporem
Illi, qui gaudet puris absternius vndis?
Hic hædum, ast alias carnes cænare suillas
Mauult: hunc cantus iuuat, illum ludus, amorq; 10
Omnibus haud idem: hic puerũ, cupit, ille puellã:
Huic sortum placet, ast illi matrona, beatum
Efficit ergo animus, non res: rationibus istis,
Non minus, ac diues, letatur pauper: ab illo
Grandia poscuntur, parvo hic contentus abibit.
Impensa diues maiori ac sæpe minori
Lætitia vivit, quàm pauper gratius vno,
Et cicere est vesci, atq; famem compescre porro,
Nautæ aut fossori: quàm regibus & regimis,
Quicquid terra ferat lauti prandere, vel vnda. 20
Dignior illa autem iure est dicenda voluptas,
Quæ nec sumpta nocet: nec contradicit honesto.
Nil tamen est melius, quã pauca optare, animũq;
Vincere consilio: ne spes te affligat inanis,

Qui

Qui quod habere nequit desiderat, excruciatur,
Sperando frustra, & nequicquam tempora perdit:
Id cupias igitur, quod certè possit haberi,
Aut nihil: atque animo frænos impone tenaces.
Est opibus quisquis pollet, vult plura, petitque,
Quàm licet, & paruo contentus viuere nescit:
Indiget idcircò multis: fælicior ille est,
Sufficiunt cui pauca satis, res ampla superbum,
Risorem q; hominum, contemptoremq; deorum,
Insanum, mollemq; facit, virtutis & hostem.
Nam quis virtutem curat, ſi census abundat?
O bona paupertas, ô nondum cognita diuum
Munera: virtutum custos: & amica pudori,
Luxuriæ frænum, vitæ tutela: procacem
Fortunam tu sola potes, ventiq; furorem
Ac pelagi rabiem contemnere: dum vada lintre
Tuta tenes paruo, vicinaq; littora seruas.
Sapiùs ætherеos feriunt vaga fulmina montes,
Et quatit excelsas Boreas rapidiſſimus ornos:
Ima latent ignota malis, humilesq; procellæ.
Iuniperos raro infestat, lentaq; myricæ
Stant inter ſyluas immotæ, ac pace fruuntur.
Sprenit Anaxagoras, ſprenit Democritus, atque
Complures alij) quorum ſapientia tota eſt

Nota

Nota vrbi) argentū atque aurū, causaq; malorū
Diuitias, quarē nisi quòd non vera putarunt
Esse bona hæc, animum quæ curis impedium, et
In mala precipitāt quāplurima. Fabricius quod,
Quod Cato, qđ Curius sanctissima pectora quōdā
Senserunt: non quid vulgus: plebsq; insciꝰ dicat,
Mente agita, atq; tibi propone exempla bonorum.
Nónne olim victor fælicia signa Quirinus
Sæpè tulit, posito quum sumere consul aratro.
Arma iubebatur, requiem factura ligoni?
Tum casa parua viros, & frugi mensa ferebat:
At nunc delitiæ, & laqueata palatia, molles
Imbelléſque edunt fœtus, ac lucibus aptos.
Discite mortales tandem, longúq; tenebris.
Exuite obsessam mentem, sursumq; leuate
Iam caligantes oculos: quò cæca voluntas
Vos ducit, ne ferte gradum, ratione deorum
Naturæ similes estis, ratione tenetis
Imperium mundi: ratio vos dirigat ergo,
Non error: finémque animis perpendite rerum.
Sufficiat cibus ille, famem qui sedat: & illa
Vestis, quæ corpus velet, frigúsque repellat.
Sit sapor ille satis, reficit qui fessa labore
Membra etenim tribus hic opꝰ est, vt corpora nostra

Sint

Sint fragili contexta luto, sed talibus vti
Sic licet, vt tanquam medicinæ munere curet
Quos tribuit morbos homini natura nouerca.
Ast hic luxuriem dapibus complectitur, ille
Vestibus: hanc alius vitam vix sentit, ab arte
Dum fugit, assiduoq; premit sua lumina somno.
Fœlix, qui didicit contentus viuere paruo.
Nec spem vllã in rebus ponit, quas linquere cogit
Parca ferox, tanquam nostri non iuris: & aui
Quámbreue si spatiũ reputat, qui friuola demũ
Omnia, quæ in terris longè, lateq; crecantur.
Qui minor aduersis non fit, maiórue secundis,
Minoisque vrnam spernit, stygiosque furores:
Securis quodcúnque ferat fortuna, tenere.
Infœlix, sensu qui ducitur, atque futuri
Cæcus, ceu pecudes, tantúm præsentia cernit:
Qui nescit quòd quãto animus præstãtior ipso est
Corpore, tãto animi pluris sũt munera, quãm quæ
Ad corpus spectant: igitur non diuitiæ sunt
Prima bona: quæ quoniã p corpore cõquiruntur.
Quæ possessorem non efficiunt meliorem,
Quis bona summa vocet? multos at sæpè videmus
Quadrupedum similes, istis qui rebus abundant.
Quantũ ergo satius est vitæ, nihil amplius opta-

Nanque superuacuo stulti lætantur: aceruos
Ingentes frustrà quum horrea plena requiris,
Cùm modio cumeráue famem propellere possis.
Cùm tibi sufficiant cyathi, cur dolia quæris?
Si te Plutus amat tamen, & tibi Copia ridet,
Diuitiasq; dedit fatorum ignara voluntas:
Quid facias, operæ pretium est didicisse tenendo,
Ne peior fias, ne possis stultus haberi.
Dic agè nunc quænam prudentia, quodnam
Consilium est illi, cui sunt bona multa, sed ipsis
Insipiens nescit quo pacto debeat vti?
Hinc vires persæpe nocent, damnosaq; forma est
Hac ratione suum autorem facundia perdit,
Hac ratione artes aliæ compluribus obsunt.
Nodus auaritiæ non te constringat, ab ipsa
Heù fuge: nã certè nulla est hac maior Erinnys,
Hanc memorant Acheronte satã, p oristia Ditis
Regna truces agitare faces, centumque colubris
Colla vnenifera gestare minacia: fauces
Humano expleri nunquam potuere cruore,
Semper hiant, aliosq; tenent, aliosq; requirunt
Ora cibos: nulli parcit, nec templa deorum
Dedecorare timet malũ & insatibile monstrum,
Nascuntur variæ hinc pestes, discordia, cædes.

Prodi-

Proditio, rixæ, fraudes, iactura pudoris,
Contemptus diuûm, periuria, iurgia, bellum,
Atque aliæ plures, quàm dici carmine possint.
Hanc igitur vitæ nil quippe nocentius, & nil
Quod magis ostendat vile atque ignobile pectus.
Sic mulier, senior, pueri inueniuntur auari:
Sunt etenim imbelles, fragiles, animiq; pusilli:
Huic alia est vitio labes contraria, sed non
Tam grauis, hanc etiam studeas depellere. nam si
Prodigus es, mensam alterius pinguemq; culinam
Ieiunus frustrà aspicies, patrimonia postquàm
Absumpta, & nimio fuerint deperdita luxu:
Inter vtrunq; manet virtus, extrema relinque:
Et cui fas quantumq; licet, largire: nec vltra
Impensam facias: quàm sit permissa facultas.
Diuitias hic finis habet: prodesse tenemur
Omnibus, at nostris potius natura creauit
Nos, non vt solum nobis, nostrisq; propinquis:
Ast alijs etiam, quùm possumus, emolumento
Simus. quid quæso præclarius, atque deorum
Dignius est solio, auxilium quàm ferre ruenti,
Tradere pauperibus victum, miserq; mederi?
Sic nos turba colit, sic famam acquirimus: atque
Ad superos multi per talia facta volarunt,

Naturæ humanæ nil aptius, & nihil ipso (rum.
Dignº est homine, vt phibet schola docta sopho-
Quàm prodesse homini, & socio succurrere lapso.
At nunc, ô mores, ô tristia tempora, prorsus
Extincta est pietas: nulli largitur auarus
Diues, cùm teneat quæ tradere plurima possit:
Nullíúsque ipsum miseret: sunt ferrea cunctis
Corda, quiu exigua mendici nunc stipe casum
Solatur? lachrymas rident, miserósque precantes.
Si qua tamen donãt, dant scurris, dantq; cynedis
Dant lenis potiùs, dant scortis callipareis:
Nemo dabit vati, Musæ spernuntur vbique
Calculus huic loculos, vel tessera reddit inanes,
Ille autem pictis ludit patrimonia chartis
Nonne hoc turpe magis nummos absumere pacto,
Vnde nec vllus honos, nec gratia quæritur vlla?
Mens oblita Dei, vitiorumq; oblita cœno,
Sicne licet fieri? nónne olim nudus ab aluo
Existi, & nudus terræ es rediturus in aluum?
O demens, non hæc tua sunt: sed Iupiter harum
Est dominus rerum tu dispensator & hospes.
Non res, sed nobis rerum conceditur vsus.
At postquã vetus ille Charon te vexerit, vltrà
Quam trepidant superi falso iurare faludem:

Hic

Hic miser, hic alijs hæredibus ista relinques.
Ergo his vtendum est rectè dum stamina Parcæ
Nostra trahunt, nobis sumendo, aliósque iuuãdo
Iam patet ex dictis, an sint bona summa putãda.
Diuitiæ: mea cymba redi, satis ardua ponti
Nauimus, ecce auster pluuias iam cogere nubes
Incipit, ecce vndas Typhones in aëra portant,
Absorptas pelago: vnde ingẽs promittitur imber.
Amplius hic tutum non est, mihi crede, morari.
Heu metuo fidum malè puppibus Orionа:
Dum licet, in portum tendamus, nubila clarum
Reddiderint, vbi pulsa diem, reuocabit ab alto
Nos Trytõ scopulo, atq; iterũ tentabimus æquor.

LIBER III.

GEMINI.

LVtea quadriiugo curru surrexerat Eos,
Astraque cedebant euanescentia cœlo.
Iam diuisus erat Titã, mediumq; videbam
Antipodes, medium noster monstrabat horizon,
Mirabar quisuam medijs de fluctibus ignis
Exit inextinctus? certè hæc contraria sese

Mutuo corrumpunt: quin sol extinguitur vndus
Igneus aut igitur non est, aut tingier ipsum
Oceano vulgus mentitur. talia mecum
Voluebam, gradior dum propter littora solus.
Obuius ecce senex quidam mihi venit, acerno
Innixus baculo, nitidôque indutus amictu,
Cana tenus medio pendebat pectore barba,
Pulchra cutis, læta & facies, varioq; colore
Florea candentes decorabant serta capillos.
Comminùs vt dedimm citroq; vltroq; salutem
Quò pergam, qui sim, quo dicar nomine, quærit,
Respondi, atque eadem pudibunda voce rogaui.
At postquã ꝓprium nomen mihi reddidit (ipse
Nanq; Epicurus erat) stupui: ceù rusticus agrum
Qui fodiens, reperit latitantem obscuriùs arcam,
Atq; ego tũc: Venerande senex, sic numina semꝑ
Cuncta tuis faueant votis, sapientia quando
Mira tuis habitat fibris: nisi falsa loquuntur
(Vt plerumq; solent) homines: præcepta salutis
Da precor, & iuuenem prudẽtibus instrue dictis,
Dummodo non te alio grauiora negotia ducant.
Ille autem contrà: Me nulla negotia ducunt.
Sed quoniam vito curas, fugioq; laborem,
Hũc soleo vacuus crebro aduentare, legoq;

Per

Per prata hæc varios capiti gestamina flores,
Vnde libẽs & promptus agam, quodcunq; petisti,
Quippe loqui senibus res est gratissima cunctis.
At ne nostra aliquis disturbet verba viator,
Hinc diuertamus, densaq; sub illicis vmbra,
Iuxta illas quas cernis aquas, residebimus ambo.
Iuimus, & placida si tandem voce profatur:
Nimirum hùc aliquod iuuenis te numen adegit
Vt discas hodie quæ sit Sapientia. nanq;
O superi, quanta rerum caligine totum
Immersum est mortale genus? simulachra videre
Mille ac mille hominũ facile est, sed rarus vbiq;
Verus homo: vt possit non falso nomine dici,
Mundus stultorum cauea, errorumq; taberna.
Quare adhibe puram nostris sermonibus aurem,
Pellere si quaris miseras à mente tenebras.
Principiò, verũ atq; bonum cognoscere oportet,
Perspicua ratione quidem, atq; examine recto:
Hinc scatet, hinc magnos ducit sapientia riuos.
At paucis hoc scire datũ est, nam maxima turba
Diuitias summũ esse bonũ, pars altera honores,
Diuersi diuersa putant: mihi sola Voluptas
Optima cur clarum rerũ censetur: & istud
(Ni faller) vera poterit ratione probari.

Omniũ enim est finis rerum, atq; nouissima meta:
Ad quã sic hominum facta omnia disponuntur,
Spicula vt in certum signum mittuntur ab arcu.
Nam quis tellurem rastris, quis Nerea tonsis,
Aut quis gradiuum validis tentauerit armis,
Denique virtutem quisnam quæsiuerit vllam
Si nõ hunc præsens mouet, aut sperata voluptas?
Nempe hæc principiũ, medium, finisq; laborũ est.
Quod magis vt pateat, quæ dicã attentius audi.
Omne opus ob finem, ratio nisi desit agenti, 10
Sumitur: hic specie prior est in mẽte, monetque
Artificem, sed re post facta nouissimus exit.
Finis item bonus est, igitur placet: atque volũtas
Hunc sibi vt acquirat, primis mediisque libenter
Partibus incumbit, sic delectatur, amœnus
Sic labor efficitur: causa est ergo ipsa voluptas.
Quippe aliud non est, quàm delectatio quædam.
Sed quia non facile est rudibus, ratione doceri,
Tentabo exemplis melius recludere verum:
Cur fodit, atque graui sulcum deducit aratro 20
Agricola calloſa manus? non Sirius æstu
Terrificat, non bruma gelu cur nauita ponti
Insanam rabiem, syrtes, scopulósque minaces,
Non timet, admoti spernens confinia lethi,

Velino

Velinola fretus pinu? cur prælia miles
Insequitur, gaudétq; ferox, vbi classica Martem
Sæua canunt, acuítque animos hinnitus equorũ?
Cur iuuat assiduis alium pallescere chartis,
Et varios versare libros noctésq; diésq;?
Nempe, vt post longos lucrum vel fama labores
Iucundum efficiat. nam si non ipsa placeret
Vtilitas & honos, virtus artèsque perirent.
Est finis per se dulcis: primordia verò
Cùm medijs, propter finem. nil denique refert,
Turpia, vel potius cuncta hæc videãtur honesta:
Nam veluti exultat lasciuus turpibus, ipsa
Sic virtute bonus placidissima gaudia sentit.
Ergo voluptatem propter, tandem omina fiũt,
Vel mala declinẽt homines, vel cõmoda quærãt:
Vel laudãda gerãt, vel non laudanda sequãtur.
Hac etiam sola superi mercede fruuntur:
Vtile nánque illis non conuenit, indigeant cum
Nullarum rerum: sed dices forsan, honestis
Numina plena bonis quid tum? si talia lætos
Non faciunt diuos? tanquam si lignea gemmis
Nobilibus, fuluoque orne: simulachra metallo.
Adde aliud, quoties pfecta est causa, necesse est
Inde parem effectum pcedere. vis igitur quàm

Quæ

Quæq; aĩæ bene dispositæ est, atq; optima seruat
Obiecta, esse bonũ summum nemo hercle negabit,
Qui sapiat: verum tali de fonte voluptas
Cogitur effluere. auditus sic letificatur
Harmonia, numeris contexta dulcitei optis:
Sic forma egregia, visus: sic nasus, odore
Mirifico: ipsum reliquis de partibus aio.
Quid, q̃ cuncta Venus terris animalia gignit:
Atq; eadẽ (nisi vera neges) est summa voluptas?
Prætereà, labor atq; dolor mala maxima cũ sint,
Atque voluptati contraria: iure voluptas
Esse bonum summum censebitur. oppositorum
Oppositæ est etenim ratio: proinde omnia quæriũt,
Naturæ instinctu, sunt iucundã cauentq́;
Tristia: quis verò naturam fallere credat?
Est summũ ergo bonũ, q̃ amant animalia quæq;:
Sed q̃d amãt, vel q̃d nisi dulcia gaudia quæriũ?
Multi autem dicunt: virtutẽ acquirere opertet,
Sudando, algendo, dùm viuimus: atque voluptas
Est fugienda, frui tamen hac post fata licebit:
Gaudia quippe Deus iustis æterna parauit.
Nil rationis habet vox hæc, prorsusq; videtur
Irrita, nanq; animas post funera viuere, perq;
Tartareos volitare lacus, & pendere dignas

Pœ

Pro meritis pœnas, vel sumere præmia facti,
Credere quis debet, nisi cui mens integra non est?
Hæc sunt, ô miseri, vatum commenta furentum,
Mos quibus est semper varias effingere nugas,
Vt stolidas dictis delectant talibus aures.
Finxerunt Stygij pallentia regna tyranni,
In quibus est Phlegetō, flāmis crepitātibus ardēs
Tergeminus canis, & pictis armata colubris
Tisiphone, extensi per iugera longa Gygantes,
Et sine luce vmbræ, & vasti nō vlla cremantes
Ligna foci: riget hîc hyemis sine tempore frigus,
Roboreq; ex nullo gemit hîc compacta phaselus,
Dum senior nimias transuectat portior vmbras:
AEolides saxo cruciatur, Tantalus vnda:
Vasa maritimæ agestant rimosa sorores,
E quibus vnda fluit, vano repetenda labore.
Plura etiam, quæ nec pueris credenda videntur,
Talibus in regnis cecinerunt esse poëtæ.
O dij, quam magna est penuria mentis vbiq;,
In nugas quàm prona via est, quid creditur istis,
Insani? quæ nec possunt ratione probari
Vlla, nec sensu agnosci? quid vana timetis?
Qui facilis credit, facilis quoq; fallitur idem.
Lucra sacerdotum sunt hæc, artesq; dolosæ.

Aſt vbi vita ſemel tenues defecit in auras,
Nil ſumus, vt nondũ geniti nil prorſus eramus.
O nimium infirma, & fragilis, nimiumq; ſuperba,
Atque audax natura hominũ, quo freta perennẽ
Stulta tibi vitam promittis? deſine velle,
Cùm ſis vile lutum, ætatem ſperare deorum.
Quælibet orta cadunt, & finem cæpta videbunt,
Ingentes vrbes, populóſque, ingentia regna,
Supremos montes, & maxima flumina, tandem
Aufert longa dies: at tu viliſſima puluis,
Semper eris? tanta eſt modicæ fiducia mentis?
Nempe laboramus fruſtra, virtutis amore,
Omnia ſperando, & vanas fingẽdo Chimeras.
Stulti ſunt, qui pro certis incerta ſequuntur:
Et qui p dubijs, quæ ſunt manifeſta relinquunt.
Dulcia ſed remanent longæuæ præmia famæ.
Hoc certè nil eſt, cùm tu poſt funera nil ſis.
Fama quid eſt, ſi nil delectat fama ſepultos?
Quid lapis, aut ſtipes, laudum præconia curant?
Si non lætaris viuens, lætabere nunquam.
Proinde ætas donec breuis hæc, incertáq; durat,
Gaudebit quicunque ſapit pro viribus: & non
Frangetur quoties fortunæ vrgebitur ira:
Dulce autem quæret, ſi quid contingit amari.

Ergone

Ergo nè longis teneam te ambagibus vltra,
O iuuenis, dum fata sinunt, te viuere lætum
Hortamur, quantúmque potes lugubria pelle.
Talia barbati postquam mihi verba magistri
Haud paruam fecere fidem: Pater optime, dixi,
Pro tantis nequeo dignas tibi reddere grates
Officijs: verùm donec spirare licebit,
Debebo, ac memori seruabo hæc pectore dicta.
Scrupulus ast vnus restat, nam discere oportet
Non solùm quid agas, sed quæ via detur agendi.
Ergo voluptatem doceas, quo acquirere pacto
Possim, quæ sit iter, per quod tendatur ad illam.
Tum senior: Breuis, & lata, & declinis eunti
Est via, nõ procul hinc habitat regina Voluptas:
Quæ si forte tibi cordi est, vestigia nostra
Iam sequere, hac per me poteris gaudere reperta.
Portio syderei nondum transmiserat orbis
De tribus vna diem, nisu quum surgit anhelo
Grandæuus sapiens: quo præcedente sequebar
Pone simul, gradiens per deuia comminus ibam.
Progressisq; parũ, moles oblata palati
Eximia est, scitórque ducem: Sublimis, & aurea
Tam preciosa domus, quo possessore tenetur?
Plutus, ait, tenet hanc, indutúsq; arma satellet

Seruas

Seruat iter, prohibetq; vltrà transire volentes,
Ni prius hunc adeant, & blando munere placēt.
Ipse autem celsa residet, quam cernis, in arce.
Tres tantum natæ thalamo versantur eodem,
Quarum si quæris cognoscere nomina, dicam.
Sordida Luxuries, tumidisq; Superbia buccis,
Nec non audaci stolida Ignorantia vultu.
Tunc ego: Quis, dixi, dominū nos ducet ad istū?
Tres illi ancillæ sunt, per quas ire licebit,
Respondit senior: Sors, Fraus, Vsura: patebit
Cuilibet ingressus facilis, ducentibus istis.
Dona mihi non sunt, inquā, quæ tradere possim:
Nec tutum ancillis confidere talibus ergo
Monstra aliā mihi quæso viā. tunc reddidit ille:
Est alia, est per quam, si vis transibimus. Eia
Duc inquam, & pariter digressi, tendimus imam
In vallem, præbebat iter qua semita nobis
Scrupea, & incultis homini vix per via dumis.
Hic Paupertatis pergendo offendimus ædes
Exiguas, lacero pendentes culmine præter
Iuimus, & vastum nemus è regione videmus.
Hæc, quam proceris ferientem sidera cernis,
Arboribus sylua, est (inquit dux) inclita sedes
Reginæ, per quam nobis licet esse beatis.

Sed

Sed facie & manibus lotis accedere oportet:
Quaq; potes, totum te orna, vultumq; serena.
Nam dea nec sordes, nec vult admittere curas.
Paruus erat veniens per leuia saxa deorsum
Riuulus, & blando suadebat murmure somnos.
Hîc faciem laui, atq; manus, rigidosq; capillos
Pectine composui, totoq; in corpore vestes
Aptaui, atq; leues pepulerunt seria ludi.
Sic hilaris gradior. iam quantum funda retorta
Verbere ferro potest, iactu non amplius vno,
Emissum lapidem, distabat sylua: canentum
Suaue melos volucrum, suaues sentimus odores,
Quorum illic magna apparebat copia florum.
Tale nemus non mollis Arabs, Panchaia quãuis
Thura ferat passim, vidit: non Indus eous,
Non Scytha laurifero spectabilis vndiq; ramo,
Non demum cœli qui pondera sustinet Atlas:
Illa licet Satyri teneant loca, quos Nympharum
Vrit amor Dryadũ, et choreos ꝑ gramina ducant
Dulcibus & nitidis vndis, cursuq; silenti
Ibat ci. cùm amnis: quantùm transcendere saltu
Posset, venantum fugiens conuitia ceruus,
Vantûm distabant ripæ: sed plurima claro
Squammigeri pecoris ludebant agmina fundo.

Vltimo

Vltima cingebant sylvæ quasi mœnia, pulchro
Ordine dispositæ, & superantes nubila pinus:
Pinus quæ duro clauserunt cortice quondam
Dilectum Cybelæ iuuenem: Phœbæa cupressus
Iuxta aderat, paribúsq; comis surgebat in altum:
Non illic deerat quercus, non esculus, ilex,
Robur, acer, planus, suber, nux, arbutus, alnus,
Orni, castaneæ, coryli, piceæ, tiliæq;,
Palma, abies, myrtus: veterúmq; obsonia fagus,
Aurea Saturno fluerent quum secula rege:
Non vitis, ficus, maluſq;. & amica Priapo
Lothos: non hederæ, & vatum gestamina lauri,
Morus, & Alcidæ gratissima populus arbor,
Non pirus, atq; salix, prunúsq;, & pallida buxus,
Mespilus, atq; olea, & cerasus, nõ sorb⁹ & vlm⁹,
Et siliqua, et primos quæ mõstrat amigdala flores.
Quid memorẽ cedrũ, atq; hebenũ, mẽsisq; petitam
Materiam citrum, cui cedere creditur aurum?
Quidue alias plures? quarum si nomina tentes
Dicere, marmaricas citiùs numerabis arenas.
Ingredimur, qua pons ripam iungebat vtráq;:
Intus erant spatijs amplis, viſúque decoris,
Huc illuc longo tendentia compita tractu.
Purpureæ, niueæq; roſæ, picticq; hyacinthi,

Narciſſi

Narciſſi & viola, & vaccinia miſta liguſtris,
Liliaq; & longũ viuens amaranthus in æuum,
Puniceis foliis, nec non chariophilus albis:
Balſamq; & caſiæ, & coſti, myrrhæq; crociq;,
Meta, thymũ, thymbra: & bene olentis amaracus
Deliciæ, Idalijs oritur quæ plurima ſyluis (horti
Hinc atq; hinc ſuaues ſpirabãt vndique odores,
Mille auium ſpecies implebant murmure ſyluã,
Et liquidum vario feriebant æthera cantu.
Coniugis infandum Progne deflebat amorem,
Fortunamq; ſuã atq; Ithyli Philomela gemebat,
Pſittacus humanas operoſo gutture voces
Reddebat, tenueſq; ſonos variabat Acanthis,
Iugis aquæ riui nitidis de fontibus, inter
Manabant flores, & gramina læta rigabant.
Non miſſyla illic degebat bellua, nec vox
Sacrilegi eſt illic audita Lycaonis vnquam,
Non aper, aut vrſus, non velociſſima tigris
Prorſus erant, trifidis nec triſtia ſibila linguis
Talia ſpargebant tumidi per rura cerãstæ.
Deniq; non illinc niſi blanda & amantia pacis,
Auriti lepores, cerui, damæ, capreæq;,
Et quanquam ver ſemper erat: dulciſſima ibidem
Poma tamen deerãt (dictu mirabile) nunquam.

Penè polum medium lampas Phœbea tenebat,
Quum locus est visus nobis, vbi diua manebat.
Cãpus erat nemore in medio spatiosus, & herbis
Plenus odoriferis: nulla illic creuerat arbos.
Circũ aderãt mẽsæ egregiæ, dapibusque referta,
Qualibus accubuit Capuæ Dux luscus: & ipsi
Acubuêre olim, qui Ancylia sacra gerebant:
Tunc senior: Iam tempus adest, potemus, & esca
Instauremus (ait) vires nam sobrius ire
Adiuuam, vel ieiunus prohibebor: & omnes
Hùc quotquòt veniũt, impunè absumere possunt,
Gratisque his epulas dea sic vult. cumque comesa
Deficiunt, famulæ reparant, renouantque sapores.
Vescimur: atq; mero madidi vix surgimus, & pes
Figebat dubios titubanti poplite gressus.
Tùm magis optamus reginam accedere ad ipsam:
Quam medio in cãpo spatiantem, maxima turba
Ponè sequabatur; iuuenes, pueri, atque puellæ,
Matuèique senes, at non matura gerentes.
Illius ad dextram mulier pulcherrima, sicuti
Ihat, habens puerum: cuius pendebat ab armo
Feralis pharetra, & diris metuenda sagittis
Cæcus erat, mundusque & versicolorique alis:
Arcum gestabat manibus, neruumque trahebat:

Quem-

Quanquã oculis captus, certis tamẽ ictibus omnes
Figebat puer ille ferox, præcordia pulsans,
Atque iterum facto remeabat vulnere telum.
Iàmque illã penitus populum misisset ad vmbras
Fœmina ni quædam tales miserata ruinas,
Auxilium miseris, mira pietate tulisset.
Nanque vbi cuiusquã per saucia pectora ferrum
Viderat intrasse, & tepidum emanare cruorem,
Accurrens, paritèrque salubria pocula præbens,
Seruabat vitam: sed vulnera dira manebant.
Reginæ ad lauam, mulier stans altera habebat
Sẽper in ore cibos: manibùsque & vestibus vncis
Sordida curabat solius gaudia ventris,
Grandiàque inuerso sictabat pocula fundo.
Herebat puer huic alter, qui vertice nutans,
Conniuẽsque oculis, vigilare nec ipse valebat:
Nec vigilare ipsam, dapibus vinoque grauatam,
Nescio quo sepè aspergens humore sinebat.
Rauca cytheriaco resonabat tibia buxo,
Illic: est alij citharas & plectria mouebant.
Orpheus Erudycen serpentis dente peremptam,
Immitésque Erebi leges iactùmque laborem
Defiebat, secùmque feras & saxa trahebat.
Carmina delphinis miranda canebat Arion,

Naufragium infælix referens, nataſq; doloſos.
Oedipodionias iterum conſurgere Thebas,
Nobilis Amphion cantu, fidibuſq; iubebat.
Turba ſequebatur ſaltando cætera, cuius
Lumina caligo quædam ſatis atra premebat,
Et cuiuſq; caput nebulæ circumuolitabant.
Inter quos vnum vidi, nouiq;: tabellam
Quippe manu ſcriptam per talia verba tenebat:
Sardanapalus ego, Aſſyrio diademate quondam
Inclitus, hæc habeo, quæcunq; famelicus edi,
Et quæcunq; hauſi ſuadente libidine: donec
Viuitis ô miſeri, quid gaudia poſtergatis?
Heù mihi, poſt mortẽ nulla eſt ſperãda voluptas,
Diſcite ab exemplo, mortales, diſcite noſtro.
Poſt omnes, extrema acie duo monſtra ſubibant:
Quorum vnum varijs linguis edabat euntes,
Aſt aliud ſemper ſtimulis vexabat acutis.
Quapropter, dulces luſus turbabat amaror.
Vſqueadeo nobis æterni regia cœli
Inuidet, atque malis hominum gaudere videtur.
Vſqueadeò votis contraria numina noſtris.
Cumq; tot aduerſis æuo fugiente premamur,
Lætitiæ vix hora datur, vix hora quietis.
Et ſi qua eſt, breuis eſt, & non ſincera voluptas.

O vitæ

O vita, exilium meritò dicenda. quid ipsos
Damna iuuant adeò superos mortalia? quare
Malunt nos tristes potius, quàm vivere lætos?
Vnde in nos odij tanti manauit origo?
Vince deos, animo patienti, aduersa ferendo.
Haud multo spatio iam turba aberamus ab illa:
Quùm subitò à dextra nemoris, matrona venusto
Corpore, virgineo vultu, incessuq; severo,
(Qualis in ætherea Iouis vxor creditur aula,
Quùm medios inter graditur pulcherrima diuos)
Occurrit nobis, crines lacerata, sinuq;
Et mœsta, & vili quamuis circundata panno,
Non spernenda tamen: roseoq; hæc edidit ore.
Quò ruitis miseri? quò vos insania ducit?
Sistite: neu faciles in damnum currite vestrum.
Et quæcunq; loquar vobis, audite parumper.
Sistimus, atque eius dictis incendimus aures.
Principiò, non est, vt forsan creditis (inquit)
Hæc dea: nec prorsus diuum de sanguine creta,
Ad quam nunc itis, cuius vos iungere castris
O cæci cupitis, sed dira & pessima erinnys,
Incautos blanda semper sub imagine ludens.
Promittensq; fauos, aloën infida ministret. (trà
Neu vos decipiat, facies quòd pulchra, quòd ea

Tota nitet gemmis, atque auro, nanque sub ipsa.
Nescitis quàm sit turpis, quàm sordida veste.
Intus mille latent mendæ, perditque clientes
Ipsa suos, falsa captos dulcedine: sicut
Perduntur pisces, quos fallit harundine longa
Piscator, dùm littoreas demittit in vndas,
Fila sedès scopulo, atque hamos tenet esca latétes:
Illi concurrunt auidi, rapiùntque tenaces
Ore cibos, sed mox hærent, ac fila sequuntur.
Non tantum Lybicæ syrtes, vel tecta nefandi
Antiphatæ, vel Scylla vorax, vel sæua Charibdis,
Vel quodcũq; aliud, quãtũ est fugiẽda voluptas
Eheu, quas infert mortalibus ista ruinas
Quot claros alioqui homines, quot regna, quot
Perdidit hæc: sed ne multis vos ipsa fatigẽ (vrbes
Exemplis, vnum sat erit, notùmque referre.
Quis fuit Alcida maior? quis tanta peregit?
Nam gemines infans suffocauisse cholydros
Dicitur, exiguis elidens guttura palmis:
Ipse Nolorcheum fertur superasse leonem,
Extinxisse caput semper crescentis echydnæ,
Hic domuit særuam æripedem, taurumq; ferocem
Expulit, & valido volucres Stymphalidas arcu,
Fregit Treicij præsepia dira tyranni,

Fregit

Fregit & hic Atheloë tibi de cornibus vnum,
Hesperidæ pomis, bobus spoliauit Iberum:
Infernas adijt sedes, triplicemque retraxit
Inde canem, spumis insana aconita serentem.
Eiusdemque manu Erymanthius occubuit sus:
Sensit & Atheus sublatus in aëra, vires
Herculeas: raptòrque boûm Vulcanio proles.
Hic demùm fesso potuit succurrere Atlanti,
Grandibus astra tenes humeris, axemq; labentẽ.
Attamen (ô fallax, ô perniciosa Voluptas)
Imperiosa tulit Gygeæ iussa puellæ.
Et qui non timuit toruam eam Dite Megeram,
Tartareúmq; gelu, et flãmas Phlegetõtis, & ipsũ
Porthmea, terrifico aspectu, hirsutisq; capillis:
Sæpè minas teneræ demens expauit amicæ.
Pro clypeoque colum gessit, pro cassidem itram.
Quæq; prius clauam inuentem vibrare solebat,
Fœmineo ritu torquebat dextera fusum,
Et salathis domina referebat pensa peracta,
Dùm metuit scuticam, mulicbri indutus amictu.
Amphytrioniade, quis te furor obscauit?
Vtq; Ithacisscios mutasse veneficа Circe
In porcos fertur: texisseque corpora setis:
Non secùs ista suos mutat regina clientes.

(Si debet regina magis, quàm serua vocari.)
Nanq; manu paterã quæ dulci plena veneno est,
Porrigit his, de qua si quis bibit, illicò fiet
Vel leo, vel spumosus aper, vel tardigradus bos,
Aut canis, aut pauido pestis lupus improba ouili.
Ast alias alij coguntur inire figuras:
Pauci ex hoc populo lethalia pocula vitant.
Vos eadem quoque fata manent, si forte velitis
Istius vexilla sequi meritricis iniquæ.
Quare vos moneo, crudelia retia cauti
Dum licet aufugite, atq; animũ frænate lupatis,
Præcipitem, occultos laqueos aduertite, ne vos
Haud aliter fallat, quàm fallit aranea muscam,
Dùm tenuem texit telam, latitatq; deorsum
Angusto in thalamo: sed si cognouerit, hostem
Delapsum in casses, quãprimũ occurrit, & arctis
Stridentem inuoluit laqueis, & stamina circùm
Cruribus assiduis glomerat, rostroq; peremptum
Perforat, & fugit fusum per membra cruorem.
Demens, heù nimium demens: qui cùm similis dijs
Esse queat, ratione vtens, vestigia mauult
Sectari pecudum, Veneri, Venerisq; sodali
Ventri indulgẽdo, & turpissima quæq; sequẽdo.
Talia non potuit patienter ferre meus dux

Namq;

Nanq; pudore gemens, stomachoq; iratus amaro,
Nescio quid secum secreto murmure rodens
Terga dedit, notumq; tripes properauit in agmẽ.
Tunc Arete (hoc etenim nomẽ sibi dixerat esse:)
Ne cures inquit, fugiat sine, noctua Phœbi
Non patitur radios, gelidis assueta tenebris.
Vtq; æger longa vexatus sebre recusat
Optima, quæ amissam valeant sibi ferre salutem,
Deteriora petens, propriæ contraria vitæ:
Sic stulti verum fugiunt, & falsa sequuntur.
At tu si qua tui cura est tibi, ne retrahas te
A nostris monitis: quæ vt prõptius accipias, hinc
Mecũ digredere, hæc etenim spectacula mentem
Perturbant, strepitusq; attentas impedit aures.
Tũc me dextrorsum ducit, paritêrq; sub vmbra
Semotæ lauri consedimus, atque ita fatur.
Ille opifex cæli & terræ, pelagiq; tumentis,
Vt reliquos primò aduersos ire impulit orbes,
Sic aduersari affectus voluit rationi
Complures, ne sola sua torpesceret aula,
Mens, nanq; vt sonipes calcaribus, & stimulo boo
Vrgentur, sumuntq; magis per vulnera vires:
Sic mentem affectus acuunt, crescitq; premendo.
Qui si non essent, prorsus tabesceret, & nil

Ægre-

Egregium faceret: ceu nauis in æquore torpet,
Ni remi impellant, vel habentes carbasa venti.
Proinde errant quidam, dicentes, quòd sapienti
Haud vnquàm licet hos animi sentire tumultus.
Hi differre hominem signato à marmore nolunt,
Et delirantes prorsus verba irrita fundunt.
Nam tales hominimotus natura dedisset
Frustrà: quod dictu absurdũ est, vti ergo licebit
Ipsi ligitimè, norma rationis & arte.
Hos, inquam, motus validis moderatur habenis
Et regit vt præclarus eques, nec vincitur illis,
Is, cuicùnque dedit verum sapientia nomen.
Sed pauci norunt medium reperire, modùmque
Seruare: idcircò tollunt hi prorsus, at illi
Prorsus amant: vnde hos error cõturbet, & illos.
Nam diui sola viuunt ratione, sed ipsa
Duntaxat sensu pecudes ornantur: vtróque
Mortales vtròque igitur gaudere iubentur,
At ratione magis, nanq; hæc præstantior est pars,
Et summi cognata poli, quæ ducit in altum
Semper, at in præceps sensus trahit, & deliros
Efficit: idcircò minùs huic seruire licebit.
Quamuis hũc (ô cæca hominũ natura) sequuntur
Penè omnes, paucique adeò ratione regantur.

Propterea

Propterea innumeros media modò ludere ſylua
Vidimus: atque illuc ſtulto ductore meabas,
Noſtra retraxiſſet niſi te vox, nònne timebas
Illa duo, à tergo quæ furtim monſtra ſubibant?
Noſtin' quæ ſint hæc? Dolor atq; Infamia: quare
Non interdico prorſus, nec talia prorſus
Gaudia concedo, à ſolo manantia ſenſu:
Sed ſint rara, illi non aduerſantia recto:
Propter quæ nunquam fas eſt dimittere honeſtũ.
Atque opus eſt frænis, & clàm ſumenda, nocebũt
Sumpta palàm, quoniam liuor non deerit, iniquus
Dulcibus & lætis, qui fel confundat amarum.
Quòque minus ſeſe quiſquam his inuoluit, eò fit
Dignior, at propriùs ſuperos accedit ad ipſos:
Qui magis hæc ſequitur, minus eſt laudabilis, et ſe
Deprimit, & mutis animalibus inſerit, obſunt
Hæc eadem, ſi ſint vſu repetita frequenti,
Et mentem impediunt, & dira pericula gignunt:
Non ſemper tamen eſſe poteſt intenta ſeueris
Mẽs: quippe eſt homini fragilis natura, neceſſe eſt
Seria poſt aliquem tandem captare quietem, &
Montibus à ſummis valles deſcendere ad imas.
Haud aliter, quàm quũ demittere fulmina terra
Vult pater omnipotens, exoſus crimina mundi,

Ferè

Fert aquila exactum Sicula fornace trisulcum
Aut rostro aut pedibus telũ: postquã alta polorũ
Culmina conscendit, miratur clara pyropis
Mœnia cœlicolum, atq; alijs splendentia gẽmis,
Et stupet auratas ædes stellisq; micantes:
Aspicit & solido factas adamante columnas,
Et construcla videt laquearia dentibus Indis.
Miratur latos campos, lucemq; perennem,
Deliciasq; deũm: quales nec lingua referre
Vlla, nec humanum pectus comprendere posset:
Illa volans nunc hùc, nunc illùc, ludere gestit
Aethera per liquidũ, & blandis sese obijcit auris.
Et iam dedisset terras, nidosq; relictos
Vsque adeò iucunda illi sunt regna Tonantis,
Sed postquàm stimulante fame, ieiunia vires
Hauserunt: & nulla insunt alimenta calori:
Quæ modò laudabat, cõtemnit sydera: ab alto
Deuehitur, & quas nuper contempserat omni
Conatu repetit terras, escamq; requirit.
Tunc ego, qui pressa iamdudum voce tacebam,
Rumpere festinans tam longa silentia: tandem
Hisce re non timui, atque interpellare loquentem.
Et dixi: Quoniam sol iam declinat ad axem
Hesperium, properatq; diem demergere ponto,

Ante

Ante precor quã lux penitus decedat, & vmbræ
Aduenient, mihi ne paucis aperire recuſes,
O dea (nam certè dea, non matrona videris)
Nomine quo mulier, quã dextra, quamq; ſiniſtra
Reginæ ſtantem vidi, pueriq; vocentur.
Ipſarum, dictis reſpondit talibus: Eia,
Ne dubita per me (breuitas niſi temporis obſtet)
Quæ cupis agnoſces: nam non indigna petiſti.
Incipiamq; ab ea, lateri quæ proxima læuo eſt,
Hanc igitur ſcito eſſe gulam, cui ſemper edendi
Eſt animus, nocte atq; die, ſtudiumq; bibendi.
Quam pleriq; deam credunt, & prorſus adorant,
Libantes læti pateris ardentia vina,
Lautaq; veſcentes plenis obſonia menſis:
Et ſummũ eſſe bonũ, ſeruire, huic, vẽtur, at errãt,
Haud dubiè nanq; hac nil eſt obſcœnius, & nil
Quod naturæ hominis magis aduerſetur, & obſit.
Cætera enim tantùm vt viuant animalia, fecit
Iupiter: aſt hominẽ, vt viuendo intelligat, & ſe
Cognitione alijs præſtando, cœlicolarum
Efficiat ſimilem, & vaſto dominetur in orbe.
At quicunq; gulæ indulgent, & gaudia vẽtris
Sectantur, fiunt hebetes, fumoq; ciborum
(Haud ſecùs ac nebula ſol) offuſcatur eorum

Ingenium,

Ingenium & nequeunt veri ſpectare nitorem
Præcipuè quoties ſtomacho frequentia vina
Obtundunt, cecàque premunt caligine mentem:
Nec ſtudijs ſaturo poſſunt incumbere ventre.
Vnde fit vt minimum ſapiãt, finemq; relinquãt,
Propter quem terris illis natura locauit:
Nec plus cognoſcãt, quã grex ouiúmue, boúmue:
Immò etiam quandoq; mentes, quũ vina cerebrum
Confundunt, geminàſque putãt ardere lucernas,
Et menſa & paries ſeſe motare videntur.
O fœda ebrietas, animi lethum: ô vitiorum
Nutrix, ac ſcelerum: quid non mortalia cogis
Pectora? quid per te non audent? iurgia, lites,
Prælia dira moues & gaudes ſanguine fuſo:
Per te occulta patẽt, animum linguamq; reſoluis:
Te fugiunt metus atque pudor, Vitate pudendã
Hanc peſtem, ô miſeri, quæ vos facit eſſe furentes,
Nec minus inſanos reddit, quàm mater Oreſtem:
Sordidior quæ res, quæ bellua vilior eſt, quàm
Ebrius: hic epulas, quas non multo antè vorauit,
Euomit, atque mero putet: tremit ille, cadítque
Sæpè caput frangens, oculoſue, aut crura: loquẽdo
Balbutit, nec habent vllum verba edita ſenſum:
Multa facit, multa & dicit, quæ mox vbi nubes

Diſcuſſa

Diſcuſa eſt, redÿtq; iubar, damnantur ab ipſo
Autore: vnde rubet factis, infectaque vellet
Rex Macedũ, quonã proles generoſa Philippi,
Ebrius in menſa (vt fama eſt) perdebat amicos:
Sed poſtquàm furor ille animo deceſſerat, & iam
Sanus erat, tunc ſe arguebat, tantumq; dolebat,
Vt fleret, ſuperetq; mori. quid vana Cytheron
Origia, quid thyaſos, deliraque tympana iactat?
Non deus eſt Bacchus ueſter, Cadmea propago:
Nec Ioue plena vtero Semele concepit: at ingens
Tartarus hũc genuit puerum, de matre Megera.
Non deus eſt: ſed nempe deum contemptor & oſor.
Nam diuina parùm curant, qui vina ſequuntur:
Nec benè tractabit vinoſus ſacra ſacerdos.
Quid memorare op⁹ eſt, quot morbos, quotq; dolores
Diſpergat nimius pocus per mẽbra, cibuſq;
Immodicus? ſcatet hinc, tanquã de fonte perenni,
Febris, & vlcus atrox, ſcabies, ſorrigo, podagra,
Articuloſq; premens, manibuſq; infeſta chiragra.
Hinc lippi ſtillant oculi, reſolutáque Baccho
Mẽbra tremũt, dentesq; cadunt: olet halitus oris.
Hinc ſtomachus lãgues, atq; inteſtata venit mors.
Sæua quidem plures letho gula tradit acerbo,
Quã gladius, quid q̃ cẽſus citò deperit? & mox

Mergitur

Mergitur in vētrē fundus, domus, atq; supellex:
Et modò qui fuerat diues: fit pauper, egenq;
Vt viuas, comede, at non vives propter edendum.
Iam dixi, quæ sit mulier: nunc accipe, quis sit
Ille puer, qui stat iuxta hanc, & vertice nutat,
Nec vigilare valet, puer hic, est filius eius,
Quem labor ex ipsa genuit: Somnusq; vocatur.
Nutrijt hunc Lethe, multoq; papauere pauit:
Germanus Mortis: sed non æternus, vt illa.
Hic hominum pellit curas, & fessa diurno
Mēbra labore leuat, reuocatq; in corpora vires:
Quo sine non potis est quisquā producere vitam.
Infert multa tamen damna, & caligine quadā
Obducit mentem, morboq; inducit, & ipsum
Eneruat corpus, quoties sine lege modoq;
Sumitur, & nimium torpentes occupat artus.
Parcus erit, si parca gula est: nam venter inanis
Excubat, aut minima contentus nocte quiescit:
Et leuius dormit, melioraq; somnia gignit.
Est tamen afflictis magnum solamen, & omni
Optandum voto interdum, præcordia quando
Angit amor, vel morbus atrox, vel casus acerbus:
Tunc melior gemmis, tunc fuluo est gratior auro.
Vt mors, sic somnus miseros fœlicibus æquat.

At

At dextra cui Parca colo nec candida fila,
Qui facere et qui nosse cupit, quã plurima, et altã
In terris virtute aliqua sibi quærere possit?
Hunc vigilare opus est, nã nõ præclara gerentur
Stertendo, & molles detrectat gloria plumas.
Tu verò hunc vita, quantum potes, & vigilato.
Ehei quàm longam tribuent tibi fata quietem,
Quũ semel aduenier nox illa nouissima, post quã
Non redit vlla dies: gelidósque reliquerit artus
Spiritus iste leuis, volucríque similimus aure:
Tunc tibi perpetuò claudentur lumina somno.
Hæc nobis dùm Diua refert, Thaumantias alto
Ecce venit demissa polo, cui mille colores
Hinc atque hinc sole aduerso rorantia præbent
Nubila, purpureis quæ sic est fata labellis:
Diua Pomomphæo salue charissima regi,
Cũctarumq; Arete (me iudice) prima dearum:
Huc veni, quoniam turba omnis cælicolũm te
Visere iampridem gestit: iam desere terras
Infames, & regna malis habitata colonis.
Non sedes hìc tuta bonis, hìc omnia regnant
Crimina: relligio nulla est, pietásue, fidesue?
Hìc contempta iacet virtus, insciția sceptrum
Obtinet, & fraudes cunctis exercentur in omnes.

Quare agedum cæptos sermones rumpe, moráſque
Telle omnes, curſuque pari volitemus ad aſtra.
Tũc me reſpiciens Arete, inquit: Nõ tibi poſſum,
Vt vellem, dictis exponere ſingula: ſed mox
Craſtina cùm roſeo rediens Pallantias ore,
Expulerit tenebras iam lumine matutinas,
Ad te aliquem mittam, gaude, quo cætera diſces
Iamq; vale, his dictis petierunt æthera ſaltu,
Excepitq; ambas Zephyrus, ſurſumq; vehebat,
Donec læta vtraque in liquidas euanuit auras.
Ceù cùm Scylla patrẽ fugiens ſcelerata ſequentẽ,
Paulatim ſeſe attollit: ſubit ille proteruo
Inſiſtens animo, ducitq; per aëra gyros,
Deſecti cupiens facinus punire capilli:
Hæc verò denſas inter ſe condere nubes
Nititur, atque oculos fruſtratur cæca tuentum:
Illuc & Nyſius penetrat, neuterque videtur.
Phœbus Athlãteo iam merſerat æquore currum,
Et Veſper ſtabulis educens aſtra recluſis,
Ambroſiæ in campos ad pabula nota redibat:
Digredior mœrens, eadem qua duxerat olim
Me ſenior, repetóque domum, promiſſaq; ſolis
Gaudia venturi, ſatis anxius expectabam.

LIBER

LIBER IIII.

CANCER.

SOL, qui perpetua mundum vertigine lustras
Alme parens rerum, cæli decus, & stellarum
Princeps, eterni fons luminis, vndique cernens
Omnia, puniceo dum Persida linquis ab ortu:
Et pergens, tandem extremo tua lumina condis
Hesperiæ fluctu, Calpen q; nouissimus vrit,
Atque eadem rursus repetis vestigia semper.
Per te cuncta patent, noctis quil us vmbra colorē
Abstulerat, tenebris tua non patientibus ora,
Mundi oculus qui transuerso dum limite curris
Per duodena means animantum idola, quaternis
Dispensas annum statijs, & tempora mutas,
Et cum temporibus quicquid generatur in orbe:
O sanctum iubar, ô diuūm pulcherrime, salue:
Te celimus, tibi sincero de pectore laudes
Fundimus: at tu hodie læto nos respice vultu,
Et lætum concede diem, redea q; benignus,
Nubila defugiant, aër sit vbique serenus.

Aduentuq; tuo ponti vada salsa quiescant,
Et sit iter tutum cupidis per cærula nautis:
Non segeti, non arboribus, non vitibus, imber
Insanúsue obsit turbo, lapidosáue grando:
Sed blandas Pyrois afflet mortalibus auras,
Accipiantq; tuo reditu Deus omnia pacem.
Salue præsidium, & sacris tutela poëtis:
Tu vatum mentes diuino numine reples,
Ipsorúmque moues ad dulcia carmina linguas:
Tu dignos lauroq; facis, famaq; perenni.
Salue igitur, dexterq; mihi sis quæso canenti,
Et faueas cæptis, & nostros dirige cursus,
Donec ad optatum veniat mea cymbula portum.
Hæc ego Castalias flexo dum poplite ad vndas
Orarem supplex, nympharum adstante corona,
Audijt excelsa Delphorum Phœbus ab arce:
Audijt, & visum est templi nutare cacumen,
Eq; adytis ingens effulsit splendor, & ingens
Vox audita, meas quæ sic peruenit ad aures,
Infœlix iuuenis, quem adeò fata impia vexant,
Qui tam crudeles viuendo transigis annos:
Esto animo forti, & dura, patientia vincit
Omnia in aduersis rebus, sunt prospera semper
Magnanimo sperpenda viro: tunc celsior exit,

Quũ p̃mitur virtº, viden' vt fortuna frequẽter,
Quos pessum dederat, mutata extollat eosdem?
Alternetq; vices? nihil est durabile semper
Sub cælo, redeunt post tristia nubila soles
Iucundi: posiquàm ventis maria alta fuerunt
Exagitata diù, tandem pacata resident,
Et remeat brumæ post frigora floriferum ver.
Ergo animum firma; & duris ne defice rebus,
Téque ipsum serua fatis melioribus: olim
Aduenient tempus, cursum variantibus astris
(Si non antè diem Parcæ tua fila secabunt)
Qi ãdo tuũ, quod nũc mersum iacet, atq; sepultũ,
Mille per ora virûm fiat memorabile nomen.
Ipse adero, semperq; nouem mea turba sorores
Adstabunt, comites quotcúnque acceſſeris: & te
De plebe eripient, clarumq; in sæcula reddent.
Ista mihi responsa dedit cortynia precanti.
Aq; ego vix possum dijs credere talia de me:
Vsqueadeò sum peruerso sub sidere natus,
Vsqueadeò assiduis cælum me casibus vrget.
Inde tamen decedo hilaris, pérque auia solus
Errabam, & pariter voluebam talia mecum:
O si fortè aliquis mihi nunc hominúmue, deúmue,
Occurrat, quem diua Arete, vt promiserat, ad me

Doctorem mittat, quo discere cætera possim,
O si ipsa æthereo potius descendat ab axe,
Meq; suis iterùm doceat pulcherrima verbis.
Vallis erat, montes inter porrecta propinquos,
Atque iter angustus limes præbebat eunti:
Progredior, videoq; duos in gramine læto
Pastores, pariter quadam sub rupe sedentes:
Qui positis peris iuxtà, & quos ferre solebant
Nodosa è corno baculis, certare canendo
Inter se accensi laudis mercede volebant.
Sed iudex deerat, cuius sententia litem
Solueret, & palmam victori ferret honestam.
Vt me viderunt exemplò accersit vterque,
Et rogat: vt vellem secum residere sub illis
Cantibus, & tanti certaminis arbiter essem.
Tunc vnus postquàm sumpta præluisit auena,
Talia sublatis in cœlum cœpit ocellis:
O flos Dardaniæ, puer, ô dilecte Tonanti,
Pocula qui superis spumantia nectare misces:
Cede polo, iam cede polo, formosior alter
In terris nunc est, qui pocula sacra ministret,
Iupiter hunc rapiens, te spreto ad sydera tollit:
In sidia rumpère miser, morière dolore.
Sed potius ne cede polo, tu vina propines

Cœlicolæ

Cælicolis, manat mecum mea cura Philetus:
Quo sine nec mihi dulceali quid, nec viuere gratū.
Hunc quoties pernicis equi per deuia tergo
Inuectum, capreas arcu ceruósue petentem
Nayades aspiciunt, cæco stimulantur amore,
Multaq; cum multis cupiunt dare basia donis,
Certatimq; ferunt vario de flore corollas,
Et calathos pomis plenos, & dulcibus uuis.
O si non adeò puer implacabilis esset,
O si se facilem misero præberet amanti,
Me foret in toto nullus fœlicior orbe.
Sed spernit nostrasq; preces, nostrumq; dolorem,
Et fugit, vt neruo Assyrio transmissa sagitta.
Ne fuge me, neù sperne precor formose Philete:
Non ego sum Lestrygonio de sanguine, amari
Sed dignus fortasse tibi, si me bene noris.
Nam quamuis hirtæ in nostro sint corpore setæ,
Et barba à mento impexis cadat horrida villis:
Nō sum deformis tamē, & sua gratia barbæ est,
Et setis, suntq; ista viris pugnacibus apta,
Robustosq; decent: sint leuia membra cynædis,
Quid? q, diuitijs pastorū haud vincor ab vllo?
Quādoquidem mihi non desunt armēta, gregesq;
Mille meæ viridi pascuntur gramine vaccæ,

Mille mei per densa sues querceta vagantur,
Enixas habeo pecudes, fœtásque capellas:
Lactis acetosi nunquam mihi copia defit:
Est vetus, estq; recens plena mihi caseus arca.
Sume tibi quodcunq; velis, námq; omnia nostra
Sunt tua, sumq; tuus: quãquã hoc ingrate recusas.
Si me diligeres, mecumque aliquando venires,
Colligerem tibi poma, altis hærentia ramis,
Quæ referunt cerasq; novas, matrisque fraga,
Implerémq; tibi corylis, nucibusq; canistrum.
Ah quoties, quoties mediis te amplecterer vlnis,
Imprimerem roseis mille ac mille oscula labris.
Ne dubita mellite puer, mecumq; venito:
Stabimus ad nitidum fontem, gratumq; soporem
Amplexu iuncti pariter capiemus in vmbra,
Allecti strepitu ramorum & murmure riui,
Dum feruente die crepitant per rura cicadæ.
Heù mihi, me spernis, spernis quoq; munera nostra
Nec mœstis lachrymis, nec blanda voce moueris,
Seuior Hyrcana sublato tigride fœtu,
Surdior ex Pario quæ fiunt marmore signis,
Durior alpina cautes, Arabióque adamante.
Quò tibi forma tua est, si sis crudelis, & omnes
Despicis, atque mori miseros compellis amantes?

Sic

Sic pulchros inter flores latet horridus anguis,
Sic & in hyblæo miscetur melle venenum,
Pone tuos fastus inimica superbia diuis,
Nec te decipiat fugitiuæ gratia formæ:
Forma breuis flos est, primo spectabilis ortu,
Mox languens fugiente die, dum florida durat
Aetas, dumque cutis tenero fulgescit in ore,
Ne puer incassum fœlicia tempora perde,
Vtere concessis tibi, dum potes, vtere donis.
Omnis quippe suo res commendatur ab vsu.
Tempus erit, quùm tetra genis horrescere barba
Incipiet, faciem crispantibus vndique rugis,
Caniciésque premet, laudatos fœda capillos.
Tunc frustra amissum lugebis stulte decorem,
Sapiùs, & tecum dices: quo pristina cessit
Gratia? quò roseus niueaq; albedine mistus
Migrauit color? ah nostræ spes irrita formæ.
Mutatósque gemes vultus, deformiáque ora,
Ipsum te quoties speculo referente videbis.
Sed quid ego in ventos vanas effudo querelas?
Quid studeo sterili committere semen arenæ?
Me miserum, frustrà (si vultis fata) laboro?
Sic vultis fata, ô nimium contraria nobis.
Præcipuè quùm dirus amor mea pectora vexat?

Fatum

Fatũ in in amore valet, pluſquàm gaza oĩs, & oĩs
Nobilitas: etiam fato eſt obnoxia virtus.
Fato deſpicitur princeps, & ſeruus amatur.
Sis tamen ipſe licet preſſo truculentior hydro,
Meq; minus fronde, aut vlua liceare paluſtri,
Te ſemper mea vita ſequar, te ſemper amabo:
Corde Philetus erit noſtro, noſtro ore Philetus.
His tacuit dictis, mox talia ſubdidit alter:
Polline candidior Mellina, & virgine calce,
Et pelagi irati ſpumis, & lacte recocto:
Maturis ceraſis eadem rubicundior, atque
Moris, quæ nondum nigro ſunt tincta colore:
Pulchrior arboribus, verno quùm tempore floret:
Dulcior arenti ficu, muſtoq; recenti.
Non habuit credo tales Cytherea papillas,
Non tales oculos, nec tam ſpecioſa labella.
Quid laudem femur, aut femori cõſimia mẽbra?
Hæc tractare iuuat potius, quàm dicere partes.
Non modò mortales inter laudata, ſed ipſis
Dijs etiam Mellina placet. vidi ipſe ſequentem
Hanc ſatyrũ, & tãdem captã ſub ſubere preſſit:
Clamabat, volui demens accurrere, opemq;
Ferre, ſed hirſuti metuebam cornua diui,
Riualemq; auſus non ſum tentare ferocem,

Ah quæ

Ah quoties nutu blandi me inuitat ocelli?
Accersitq; vltrò, & niueis mea colla lacertis
Haud aliter nectit, soleat quam nectere ramos
Adnatos hedera, aut vitis? lasciuaq; mordet
Ceruicem, leuiterque manu mea percutit ora
Ludendo: iuratq; mihi, me preter, amare
Se nullam, sed non adeò sum stultus, vt ista
Vera putem: quoniam nil est mendacius ipsa
Fœmina: & insuetis quò te magis improba palpas
Blanditijs, hoc esse magis tibi scito cauendum.
Dixerat ista cauens, atq; addere plura volebat:
Ecce autem veniunt per saxa crepidinis, inter
Pendentes frutices, angusto calle, latenter
Septem forte lupi, stimulante cupidine pastus:
Inuaduntq; greges, nunc has, nunc morsibus illas
Dilaniant pecudes, mersantq; in sanguine rictus.
Contrà, conatur magnis latratibus hostes
Pellere turba canum, ferro circundata collum.
Ingens fit strepitus, valles resonare boatu:
Consurgunt trepidi, posito certamine cantus,
Pastores: baculis modoso è robore sumptis,
Et funda, accurruntq; simul, solusq; remansi.
Tunc alia discedo via, speransq;, timensq;,
Atq; animi dubius, mecum diuersa volutans,

Progre-

Progredior, quantum ſpatij ter plumbea maſſa
Impete tormenti exiliens metitur abemi:
Illimem fontem ſcatebris gliſcentibus, inter
Frondoſas platanos reperi, quem mollia circùm
Gramina cingebant, ſacróque ſedilia topho:
Vt puto, nympharum ſedes: quùm torrida ſeruet
AEſtas, & mundum rabioſus Sirius vrit.
Haud procul hinc aberant plenos onerãtia ramos
Sorba: ego confeſtim, quoniam matura videbam,
Acceſſi, & nonnulla manu decerpta comedi.
Inde ſitim cupiens haùſtis extingerẽ lymphis,
Ad fontem propero, & fonti prona ora reclino,
Dumq; bibo, in nitidis ſplẽdebat calculus vndis.
Interea iuuenem quendam demittit Olympo
Diua Arete, noſtri non immemor. Ille volatu
Præcipiti ſecat æthereas velociter auras.
Dum volat, accipitres curſu præuertitur ipſos,
Prendere quum prædã pennis ſtridentibus ardẽt.
Aſtitútque ad me venit, qui forte iacebam
Graminea in ripa, feſſus: dicítque ſalutem.
Illicet aſſurgo, & iuuenem reuerenter adoro.
Ille autem ſuperans humanam corpore formam:
Diuæ Aretes, inquit, ſum filius: ipſe Timalphes
Nomino: huc genetrix miſit me, vt ſingula denũ

Qua

Quæ restant dicenda, suo nunc ordine pandam.
Sedimus ergo ambo, dehinc fari talia cœpit:
Audisti quæ sit mulier de parte sinistra,
Quis puer iqsius: nánque hoc tibi mater aperte
Ostendit, quare nunc restat dicere, quæ sit
Altera, quæ dextram puero comitata tenebat.
Hanc Venerẽ appellãt homines, dicuntq́; creatam
De pelagi spumis, tunc quûm Saturnus in æquor
Creditur ingratus testes iecisse paternos.
Sic perhibent Græci, gens multũ accõmoda nugis
Garrulitate potens, figendíque apta magistra.
Vranius tamen hanc genuit, dẽ Lopade nympha,
Vranius rerum genitor, quo vastíor Athlas
Nõ fuit, Enceladúsue ferox, tumidúsue Typhoc.
Nec quotquot tellus produxit fœta Gigantes.
Huic natura nouẽ capita addidit, inde supremum
Absq; oculis, versũ est Thartesi ad littora sẽper.
Cætera ad auroram spectant, plus mille secundo
Lumina sunt, reliquis vnum: iactatur ad arces
Dextera Riphæas, Boreæq́; cubilia tractat.
Sed qua parte Notus mittit sua flabra sinistram
Extendit, mundúmque manu metitur vtraque:
Contingens pedibus manes, & vertice cœlum,
Omnigeni pecoris pastor ditissimus idem,

Quod

Quod latè in terras omnes diffundit alendum
Non esset pecori numerus, nisi filius eius
Pāphag⁹, horrificū rabie atq; trigutture mōstrū
Assiduè cum vxore sua (quæ nomine fertur
Atropos) armenta, atq; greges sine fine vocarent.
Hanc Venerē idcircò Vranius tulit, atq; deorum
Cuidam Pædogeni, æterno sociauit amore,
Consortemque tori fecit: quo fœdere iussit
Instaurare aliam prolem, supplere creando.
Hæc est illa Venus, sine qua cultore careret
Maximus, & densis horreret sentibus orbis.
Hanc Deus instituit, naturæ vt damna rependat.
Quod verò Deus instituit, damnabile non est.
Quid de illis igitur dicam, qui cœlibe vita
Contenti, dulces non curant gignere natos?
Sed steriles obeunt radicitus, & moriendo
Post cineres non vlla sui monumenta relinquunt?
Hi peccant certè, & si verum dicere fas est,
Nascitur indignè, per quem non nascitur alter:
Indignè viuit, per quem non viuit & alter.
Qui tamen aut morbo aut alia ratione tenentur,
Quo minus hac possint vti, pressiue maligna
Paupertate, timent mendicam educere prolem:
Aut qui cœlestem sapienter ducere vitam

In ter-

In terris malunt, quorum rarissima turba est,
Abstineam nam tunc fas est, veniamq; meretur
Sed multi nolunt vxorem ducere, multas
Vt passim incestent, diuersaq; pabula carpant:
Quoq; magis fallant vulgus, se addicere sacris
Haud dubitãt, et tẽpla colunt, diuûmq;, ministri
Censentur: varias leges, habitusq; capessunt
Insuetos, raso sperantes vertice cœlum:
Insani fugiunt mundũ, immundumq; requũtur
Et cùm se ventri dedant, molliq; quieti:
(Quæ duo nequitiæ sunt nutrimenta) pudici
Credantur, cæcis condunt sua furta latebris,
Et satagunt nigram vitijs obtendere noctem:
Nemo quidem castè consueuit viuere, saluis
Inguinibus: nisi quem iam debilitata senectus,
Aut lãguor grauis, aut animi dolor impedit in-
Aut regit ætherei sapientia plena pudoris. (gens,
Omne superuacuum natura è corpore pellit.
Hinc est, q. Venerem nocturna insomnia soluunt,
Gaudiaq; informant, veros imitantia lusus.
Multi autem, quia sunt cauti, casti esse putãtur.
Esto tamen, quòd Vestales, ipsaq; Sibyllas
Virginitate sua vincant, cedo, dignior vtra,
Vtra est nobilior: sterilisne, an fertilis arbos?

An qua

An quæ est terra ferax, an quæ nil gignit arena.
O vanas hominum curas, ô futile votum.
Discite naturæ sanctas non temnere leges:
Quæ vult, vt genitus generet: quæ gaudia fecit
Tam bona contubitus, non vt te absterreat, imò
Vt magis alliciat, naturæ obsistere cur vis?
Nempe Venus nulli culpæ est abnoxia, si sit
Legitima, atq; modum seruet, si debita fiat.
Ast nimia enervat vires, effeminat artus,
Ingenium obtundit, breuiat quoq; tempora vitæ.
Iam nunc de Veneris puero nos dicere oportet.
Hic est ille hominũ domitor, domitorq; Deorum.
Quis face, qui pharetra, totum perterritat orbem:
Cui quamuis puero & cæco tamen omnia parẽt:
Quæ terras pelagusq; colũt quæq; æthera summũ.
Heù quantos ignes, & quanta incendia passim
Excitat iste puer, quantum ô pharetrate Cupido.
Arbitrij tibi concessum est, tibi nulla resistunt
Robora: tu pecudes, tu homines, tu numina vincis:
Sæpe tuis fixum telis gemuisse Tonantem
Nouimus, & varias cõpulsum assumere formas,
Fulmine deposito, & cæli regione relicta,
Non dedignatum miseras insistere terras:
Nunc aquilam fieri, nunc torua fronte iuuẽcum:

Nunc

Nunc se pastorem, nunc se simulare colubrum,
Interdumq; ignis speciem, Satyriq; figuram
Aut auri induere, aut candenti corpore oloris.
Enosigæm item libuido mutatus Enipeo,
Dum tua tela miser sentit, Salmonida pressit.
Sepè etiam voluit delphin, ariesq; videri,
Aut equus: & toto flammas extinguere ponto
Quas tu condideras in pectora cæca, nequiuit.
Fabula longa nimis, cunctos ex ordine diuos
Et factum accipitrẽ Phœbum, factumq; leonem,
Dicere: vel stygij furias numerare tyranni.
Talia non opus est referendo absumere tempus.
Quippe ego si cunctos heroas & heroinas,
Quotquot dirus amor lethali vulnere fixit,
Enumerare velim: crescet mihi longior ordo
Historiæ, atq; prius condens sua lumina Titan
Abluet hesperio fumantes gurgite currus
Ergo operæpretium puto, omittere talia, cùm sint
A multis iam dicta alijs, nunc vera sequamur:
Nõ puero huic Bacch⁹ pater est, vt Græcia fingit:
(Non eterim, si sic, absistemus vllus amare)
Sed fatum: quoniam fato iunguntur amores.
Nimirum fatis mortalia cuncta reguntur:
Fatum dat mores, fortunam, & terminat annos.

Plus fatiũ, quàm forma valet, sit maxima flãma
Causa cupidineæ licet hæc, & corda tenaci
Præcipuæ iuuenum soleat vincire cathena,
Plus quoq; quã nummi: quãuis corruperit auro
Inclusam Danaën turri Saturnius alta.
Consuetudo etiam, & facilis concessa manendi
Sæpe simul, nulloq; simul, spectante, loquendi
Libertas: quæ prona via est & lubrica, per quam
Ipse amor ingreditur, p quã Venus ipsa paratur
Haud multum certè fato renuente, iuuabunt.
Fato iunguntur, fato soluuntur amores.
Hinc vilis, deformis, inops, quandoq; fruetur,
Quod neq; formosus poterit, nec diues habere.
Hinc pulchra & generosa viro cõtemnitur vxor:
Interdum & pluris pellex triuialis habetur.
Hinc vxor pulchrũ & generosum sæpè maritum
Odit, & immundi penem calonis adorat:
Aut aliquẽ externũ, quẽ vix benè nouerit, ardet.
Deniq; ni tribuatur amor pro lege deorum
Cuique suus, nisi sit diuisus limite certo,
Non dubiũ est quin possit ab oĩbus vnus amari:
Non dubium est, possit quin omnes vnus amare,
Et passim quancunq; velit sibi quisque potiri.
Sed veluti pisces piscator non capit omnes,

Non

Non omnes volucres auceps, non omnia lustra
Venator spoliat: sed quod sua, cuique dedit sors,
Hoc habet, hoc potitur: sic dispensantur amores,
Arbitrio superùm, domine sic sæpè placebit
Ipse suæ seruus: sic pulchram sæpè puellam
Enter oceloſus, grandæuus, lippus habebit,
Ac veluti infausto qui sydere mercibus imples
Mercator nauim, nociturasq; cærula tentat,
Naufragio, aut diris prædonibus expoliatur:
Sic quisquis cælo aduerso, fatoq; siniſtro
Vritur, incassum tempus terit, atque laborem,
Imò ignominiam & crudelia vulnera sæpè
Accipit: interdum letho mercatur amorem.
At cui fata fauent, & cui fortuna secunda est,
Pace frui poterit, quod vult & tutus amare.
Verùm hæc quàm paucis conceſſa est gratia, pauci
Tàm faciles habuere Deos, tantumq; benignos:
Excepto, si quis cautè sua gaudia celet.
Vsque adeò, vt nulli fidat, nulliq; recludat.
Quippe homini nũc nulla fides, nunc omnia plena
Infidijs, socio nunc quisq; imponere tentat.
Quòd si arcana suo quisquam commiſit amico,
Hunc metuat, ne quã defides frangatur, oportet:
Ne quando inſenſus mutata mente reuelet

Quod prius in cordis penetralibus occultabat,
Ergo si liber vis esse, & vivere tutus,
Non vlli credas, quod tu clàm feceris: & sic
Semper amicũ habeas, dũ durat fœdus, vt ipsum
Posse putes hostem fieri: quod sæpè videtur,
Nam qui semper ament nostro sunt tempore rari,
Inuidia est etiam multum metuenda, secundis
Quæ semper rebus dirum miscere venenum
Nititur: inuidiam moneo timeatis amantes.
Propterea quid ames nemo sciat: occule amorem
Qui sapis, atq; tuus fac ne ignis luceat extra.
Inuidia, horrendum monstrum, sæuissima pestis.
Exitiale malum, quo non violentius vllum:
Virtutem insequitur, lacerat benefacta, bonosq;
Odit, & alterius iusto indignatur honore.
Quanquam nemo satis propriũ celabit amorem,
Si fata impedium, inimicaq; sydera nolint.
Quippe humana parum prodest prudẽtia, quãdo
Decernunt aliter superi: frustraq; laborat,
Qui rem cunq; parat dijs aduersantibus vllam.
Non tamen idcirco non omni est arte cauendum,
Non omni vtendum studio pro viribus, atque
Consilio, nam qui fecit quod debuit, & spe
Fraudatus tamẽ est, meritò laudatur, & omnem

Inuidiam

Inuidiam in superos transfert: quos sæpè fauere
Stultitiæ, atq; bonos pessundare sæpè videmus.
Fœlix, cui fauor à cœlesti traditur arce,
Quē Deus ipse fouet, qui dextro est sydere natus,
Huic etenim iucundus amor continget, & absq;
Felle frui, longa poterit dulcedine lætus.
Nempe amor est dulcis, nempe est res blāda iocoq;
Plena & delitijs, ni fato fiat auarus.
Cuius qui nunquam est expertus tela, votari
Iure potest sensus expers, nam bellua quæ non
Igne tupidineo flagrat? certè omnia, quamuis
Vilia & exigua, has norunt animalia curas,
Sic statuente Deo: quare qui quærit amorem,
Rem quærit diuinam, etenim nisi cuncta prenni
Ipse deūm atq; hominū rex prosequeretur amore,
Deficeret mundus, pariterq; elementa perirent.
Quilibet id seruat quod amat, gaudetq; tueri:
At quod non amat, id nemo seruare laborat.
Idcirco rerum series eterna manebit:
Quippe Dei est aternus amor, qui cuncta tuetur.
Et licet orta cadant, species nulla atterit ætas.
Diligit has etenim per se Deus optimus, at non
Sic, ea, quæ rapidæ debentur corpora morti,
Nanq; perire sinit nemo, quod diligit illud

Si seruare potest, sed quis neget omnipotentem
Esse Deum? seruare potest, sed non amat ipse
Corpora: corrumpi idcirco finit, at species non.
Quid figulus curat, si frangitur ista vel illa
Olla? rotam pedibus voluens: cretaq; resumpta,
Ipse nouas iterum fingit, spernitq; priores.
Præterea cœlum, tellus, aërque, fretumque,
Atque ignis, demum totius machina mundi
Hoc stat & hoc durat tot iam per secula nexu.
Nam nisi tantus amor firma compage teneret
Omnia pugnarent vinclis elementa solutis.
Non cœlum terris lucem, radiosq; calentes.
Nec genera ndarum præberet semina rerum,
Aëra finitimum consumeret improbus ignis.
Nec tempestiuas pluuias demitteret aër,
Nuda foret tellus, æquorq; extingueret ignem,
Aut igni potius piscosum aresceret æquor:
Vt quondã, quum fœmineomos Clymenaia prole,
Non benè rexit equos, metuens cœlestia monstra
Infœlixq; sui renuens præcepta parentis,
Corruit in voto, sensitq; incendia mundus,
Donec fulmineo præceps deiectus ab ictu,
Eridani medijs flammas extinxit in vndis.
Gignit amor pacem: pax est dignissima rerum,

Omnia

Omnia pace vigent, & facis tempore florent:
Pacisūmus honos, paci est quoq; summa voluptas
Tunc tuti viuunt homines, tutusq; viator
Carpit iter, nec fit sauorum preda latronum:
Tunc apium cura & pecorū, tunc arua coluntur
Assidue, & largas pariunt pro tempore fruges:
Copia tunc Cereris, tunc lac, tūc Bacchus abūdat,
Palladiumq; liquor: tunc passim luditur, & tunc
Inflata ad thyasos inuitat tibia, soli
Oderunt pacem stulti, & certamina quærunt.
Talia fluxerunt Saturno tempora rege:
O fælix ætas, ipso preciosior auro.
At nūc (prò dolor) insano discordia motu
Omnia conturbat, terret, repletq; tumultu.
Nūc iuuat esse trucem, & leges descindere ferro,
Iustitia est, potuisse magis, nunc mille colubros,
Mille faces quatiunt, toto & bacchantur in orbe
Eumenides, populosq; agitant, regesq; superbos.
Quid iuuat, ò miseri, pugnādo lacessere mortem?
Nunquam sera venit, sed dira superbia tanti
Causa mali, & næfana fames, atq; ardor habēdi.
Heu cur vsque adeò vilissima terra superbis,
Cuius sæda breui corrodent viscera uermes?
Quid tantum quæris? te semper forsitan esse

Victutũ credũ miser aspice, quam sit
Incertus, velox, augustus terminus æui.
Sufficiet brevis vrna tibi, paruumq; sepulchrum.
Quòd si amor humanos animos astringeret, ista
Non fierent, sed quisque suo inseruiret amico.
Quisque sibi charum qua posset parte iuuaret.
Certè nec melius quicquã, nec dulcius est, quàm
Sincerè à multis dùm vita hæc durat, amari.
Rebus in aduersis, magnum munimen amici: 10
Solantur, firmant animum, prodesse laborant:
Quaq; valent miseras curas & damna leuare
Conantur, tecumq; dolent, tecumque queruntur.
Haud facilè ille perit, quicunque est dines amicis.
At quum te vultu spectat fortuna sereno,
Et versat meliore rota, tua commoda tecum
Percipiunt, gaudent tecum, conuiuia tecum
Plena iocis celebrant, augent tua facta fæuendo.
Quæ re qui tutam & lætam vult ducere vitam,
Quã multos studeat semper sibi iungere amicos. 20
Pluribus hoc autem fiet rationibus, ipsas
Qua potero expediam sed primũ scire necesse est,
Esse voluntatis motũ hũc, quem vulgus amorem
Apellat nam velle bonũ est, quod fertur amare.
Semper habere bonum desiderat ipsa voluntas,

Et vi-

Et vitare malum, solisque mouetur ab istis.
Hæc duo sunt igitur causæ, & fundamina amoris.
Omnia sed bona sunt triplici discrimine secta.
Quædam iucunda, & quædam dicuntur honestas
Vtilisumq; aliud genus: & natura bonorum est.
Sicq; malum triplex: damnosum, turpe, molestum
Quisq; amat, hæc animo fugiens, eunt illa requirens.
Est igitur diuersus amor, diuersus vt est fons,
Vnde oritur, laude aut probro nõ dignus eodem.
Hæc tria non solum inter se differre putandum,
Per genus: ast etiam species habet vnumquodq;
Per se multiplices, delectans, vtile, honestum.
Quæ cùm sint variæ, varij redduntur amores.
Vtile enim est quicquid pdest, nõ est tamen vnũe
Sicut multa etiam bona corporis, atq; animi sunt.
Quatuor ad corpus spectant bona: robur & ipsa
Forma, valetudo, leuitas, quodcunqre dat ista,
Vel res sit, vel homo, pdest, atque vtile fertur.
Ast animi duo sunt bona, mos, doctrinaq;, sicut
Sunt animi gemine virtutes: ipsa voluntas,
Cuius sunt mores: & mens: cui noscere verum
Est pprium mentis bona sunt cõplura, nouemque
Doctrine hãc ornãt: quas vatũ carmina Musæ
Appellare solent, terternis orbibus apta.

Sicque

Sicq; voluntatis bona plura, & quatuor horum
Præcipua existunt, prudentia, iustitia, atque
Grădia quæ aggreditur fortis discrimina virtus
Nec non quæ frænis non temperat, atq; modestos
Efficit. ex istis tanquam de fontibus, omnes
Emanant aliæ: quas quisquis discere quærit,
Voluat Aristotelis libros, vel scripta Platonis
Inspiciat: duo sunt hæc magni lumina mundi.
Ergo, quicquid erit, tribuat quod talia nobis,
Vtile dicetur, veluti medicina, medensque
Corporibus velutiq; animis, liber atque magister,
Vtiliora tamen sunt & meliora putanda,
Quæ prosunt animo: qua corpore dignior, ipse est,
Vt seruo dominus, rate nauta, aurigaq; curru,
Sed mediatè aliquid prodest, aut immediate:
Vt sator & nummi, cocus & cibus esurienti.
Idq; ipsum dico de delectantibus: hæc nam
Per multas species: per multaq; membra secătur
Quorũ animos quædă delectant, corpora quædă
Sunt quæque voluptates animi quàm corporis, omnes
Sinceræ magis, & stabiles & nobiliores.
Cum dijs communes nobis: at cætera sensus
Gaudia sunt etiam brutis concessa: sequuntur
Hæc pecudes propriè, nanque his dulcedine nẽtis

Posse

Posse frui vetitum est, neque cunctis sensibus ipsa
Lætantur, solo gustu, tactuque mouentur:
Quippe nec harmoniã, sed nec diapasmata curãt.
Nunquid Appellæas tubulas, aut æra Corynthi
Mirantur, vel clamosi spectacula circi?
Si quid odorantur tamen, aut si vocibus vllis,
Vel si nonnunquam aspectu gaudere videntur,
Id gustus sit vel tactus ratione, velut quum
Massylus visa in campis leo forté iuuenca
Exultat, tollitque iubas, caudamque retorquet
Prædæ auidus, vel quũ sonipes, p prata ragantũ
Vidit equã, Veneris stimulante cupidine fertur.
Et resupinato dumeta per auia collo,
Subsultim graditur, cælumq; hinnitibus implet.
Cũque cibi & veneris, pecudũ, sit sola voluptas
Et propria: idcircò est etiam viliss:ma, vixque
Conueniens seruis: hebetat nam mentis acumen,
Immoderata solet multùm quoque lædere corpus.
Ergo quicùmque est huic deditus, insipiens sit,
Et seruire magis quàm alijs dominarier aptus.
Non est turpe tamen moderatè talibus vti.
At bona quæ sint cognoscere quæris honesta:
Quod nuper dixi reminiscere, nanque animi sũt,
Doctrina & mores: veluti, paulò ante relatũ est.

Sed

Sed quod nunc dicam, solerti mente notato.
Quæ bona delectãt, quàm longo tempore durant,
Tam longo existũt iucunda, & postea nil sunt:
Exemplo tibi sit, Veneris cantusq; voluptas.
Ast quicquid præbet bona corporis, vtile fertur.
Ipsa autem bona sunt iucunda, velut valetudo
Iam data delectat, medicina sed vtilis ipsa est.
Id quoq; quod confert animi bona, iure vocatur
Vtile: verùm animi bona, postquã tradita iã sũt,
Fiunt iucunda, & simul efficiuntur honesta.
Quicquid enim virtutem affert, est vtile: at ipsa
Tradita iam virtus, iucunda & honesta putãda.
Quippe honor est soli virtuti debita merces.
Quicunq; ergo cupit multum, dũ vivit, amari
Aut studeat delectare, aut prodesse, vel in se
Virtutes habeat: quas compelluntur & ipsi
Commendare mali, & quamuis odere, verentur.
Sed prius illorum debet perpendere mores,
Quis placuisse volet. nanq; est non vna voluntas
Omnibus, hinc homines studia in diversa feruntur.
Vsqueadeò tribuit dissormia semina nobis
Gignendo natura parens: quod displicet illi,
Hic amat: hic laudat, quicquid damnauerat ille:
Ergo non eadem sunt cunctis grata, nec omnes

Vtile

Vtile idem cupiunt, eadem nec honesta requirũt.
Quare opus est nouisse prius, quod cuiq; magis sit
Acceptum, placeatq; magis: ne fiat inane
Officium, cassusq; labor, ne littus aretur,
Si fortè aut iniucunda aut odiosa ferantur.
Hoc autem non difficile est cognoscere: sermo
Haud dubie ostendit mores, animumq; latentem.
Id q; amat crebrò loquitur quisq;, atque libẽter
Audit: multa domi poterũt quoque signa videri.
Nam cũ vomerib' stimulos, iuga, rastra ligones,
Agricolæ seruare solent: arma horrida miles
Parietibus suspensa tenet: sed quisquis abundat
Codicibus, poterit meritò studiosus haberi.
Sic de alijs dico, nimirum arcana resignat
Lingua manusq; animi: quare quæcũq; placebũt,
Efficere hæc studeat, quisquis sibi quærit amicos.
Obsequio generatur amor: sed maxima lucrum
Pars hominũ sequitur, nummos & munera cũctis
Affectant, domus multi acquiruntur amici.
Verùm talis amor non est durabilis, & quum
Deficit vtilitas, fugit illicò (præcipuè si
Vlterior non vlla manet spes vtile habendi,)
Seruilis, fidus q; parum tamen inueniuntur
Quidam, sed rari, acceptum qui meritorum

Assidu-

Assiduè memores, non cessant semper amare.
Esto quòd ingrati cessent: non proinde bonus vir,
Qui rarus veluti phœnix reperitur in orbe,
Multis prodesse, ac pro viribus auxiliari
Debet desinere, est etenim via sola merendo
In cœlum, perque hanc Alcides maximus olim
Incessit, multiq; alij, quorum inclita fama
Durat adhuc, nullũ posthac moritura per æuum.
Nempe Deo est similis vir dapsilis, atq; benignus.
Pars magna est etiam, quæ delectabile quærit.
Hinc & amãt quicunq; sibi iucunda ministrant:
Præsertim pueri, iuuenes, nec non locupletes,
Gaudia sectantur, sectantur ludicra semper.
Sed nec talis amor verus, vel firmus haberi
Debet: nãq; fugit, quum deficit ipsa voluptas,
Si modò non redeat, vel non reditura putetur.
Est tamen interdũ valdè vtilis, atque per ipsum
Diuitias multi multi accipere fauorem.
Delectare igitur studeat qui queriti amari,
Dum neq; q̃ iustũ est, neq; trãsgrediatur honestũ.
At prodesse magis & delectare duobus
Quisque potest, verbis, ac rebus: tutius autem
Et leuius multò est, verbis quàm rebus amorem
Quærere, pinde optuse st, quo id fiat noscere pacto.

Vtile

Vtile si doceas quenquam: moueàsue loquendo,
Efficiet, monstrando etiam quod prosit & obsit,
Quo nocitura modo vitentur, & ipsa parentur
Commoda, in aduersis pro ipsorum orando salute,
Vel commendando, vel pro ipsis grata petendo.
Quos in amore voles tibi iungere: si cupis autem
Delectare aliquem verbis, laudato decenter
Ipsum, resque suas: vel si quid gesserit vnquam
Egregiè, ne te pigeat laudando probare.
Nam sapiens æquè ac stultus laudarier optat.
Interdum lepidis, risumq; mouentibus, autem
Mulceto dictis, referendo si qua iacosa est
Fabula, vel si qua est vet⁹ aut noua digna relatu
Historia, & demum si quid scis posse placere:
Non contradicas, imò assentire loquenti.
Sint non vera licet. quòd si puder illa fateri,
Tu saltem taceas: nam dissimulare tacendo,
Maxima plerunq; est prudentia. viuere nescit,
Vt benè vulgus ait, qui nescit dissimulare.
Nonnunquã mihi crede, vocet, defendere verum
Temporis atq; loci proinde est seruãda, hominúq;
Conditio semper, ne quid temerè dicere possit.
Aut aliqui absentem malunt laudare, putantq;
Id melius: faciunt astutè talis enim laus.

Gratior

Gratior, atq; minus ficta & suspecta videtur.
Quippe solent multi præsentem extollere dictis,
Semper adulantes, vt veri habeãtur amici:
At vbi terga abiens vertit, mordaciter vrgent
Absentem, & rident. nõ valde est fidere tutum,
Laudanti coram, mos est hic mancipiorum.
Non'd erunt autem, referunt qui singula, plures,
Aut vnus saltem, fueris quæcunq; locutus,
Vel bona, vel mala sint: multus delator vbiq; est,
Hic te laudauit, dicet, vel vituperauit.
Sed tan en, vt paucis liceat concludere verum:
Nõ magis est gratũ cũctis, & amabile quicquã,
Morbus ingenuus, integrq; ordine vitæ.
Hoc plus diuitijs, plus cognitione probatur.
Namq; malus, quãquã doctrina, & rebus abũdet,
Neutique diligitur: vitijs odiosus est nil.
Si bonus atq; probus fueris, vel amabere, vel te
Non odio saltem (velut arbitror) vllus habebit.
Est autem vetus autorum sententia noves
Quod similes, simile & studiũ sunt fomes amoris
Sic vanus vanum, studiosus sic studiosum
Diligit, & socios adeunt animalia cœtus.
Hoc non inficior. nam quo iungentur amore
Hi, quibus est mens diuersa, & diuersa voluntas?

Cum

Cùm sit amicorum cupere, & cõtemnere id ipsum,
Sed sceleratorum citò fœdera dissoluuntur,
Stultorumq; breui commercia tempore durant:
Nã propria vtilitas, quã quisq; requirit iniquus
Per fas, atque nefas, & sæua cupido nocendi,
Quã malus omnis habet, pariterq; superbia, et ira.
Stultorum fide comites, accendere bilem,
Bella mouere solent. amor est durabilis ille
Duntaxat, cuicunq; dedit fundamina virtus,
Quẽ genuit pbitas: amor hic pia pectora tantũ,
Sinceroscq; animos æterno glutine firmat,
Et naturali pluris faciendus amore est:
Quo genitum, et generans, & vno sanguine ti[illegible],
Mutuò se obseruant & amant. nam sæpe pa[illegible] et
Oderunt nati, odorunt sua pignora patres,
Germano insidias germanus sæpe paranit:
At nunquam verus Pyladæ insidiatur Orestes:
Nec Pylades mortem curat, modò prosit Oresti.
Sed dubium est, fierine vllo conamine possit,
Vt nos omnis amet populus, iustq; maliq;.
Nempe amor in plures diuisus debilior fit,
Fortior in paucos. vnita potentior est vis
Quælibet, at partes in plures secta peribit,
Recte igitur dicunt, raros tibi quære sodales.

Difficile est etenim cum multis viuere posse,
Et conuersari assidue, quæ maximè amicos
Res decet: à multisq; fides negat ipsa teneri,
Cum paucis habitat potius: non ergo fideles
Esse tibi multos credas: nec dilige vulgus,
Nec te vulgus amet: comes est discordia vulgi.
Cum paucis pax læta manet, turba omnis abesto:
Nanq; à turbando nomen sibi turba recepit.
Paucos atque bonos tibi delige, cumquibus æuũ
Ducere securus valeas, & lite remota.
Vt non ergo potes multos vehementer amare:
Sic tu non potes à multis vehementer amari.
Nam qui non amat, is nullo fit dignus amore.
Est alius ciuilis amor, communis, & omni
Præstandus populo, quo quisq; bonusq;, malusq;
Diligier debet, quùm nulla ex parte notemus
Factis aut dictis cuiquam, quùm taliter ipsi
Viuimus, vt nemo meritò nos carpere possit:
Quùm sumus erga omnes blandi, vultuq; benigno,
Quemq; salutamus, laudamus, honorificamus.
Sed tamen in primis est vtile, conuersari
Raro, vel nunquam cum multis: si tibi cordi est
Vitare insanas lites, pacemq; tueri.
Præsertim quos esse malos nosti, aufuge, nanq;

Haud

Haud facilè est tribulos & spinas inter euntem
Illæsos habuisse pedes, illæsaq; crura.
Nec cures si te non diligit improbus: at si
Non odit, satis esse puta, non oderit autem,
Si longè steteris: absenti non vocet angui.
Vel conuersari tibi si quandoq; libebit
Cũ populo, & stolidæ interdũ te adiũgere turbæ,
In primis studeas moderamina ponere linguæ,
Et caue quid dicas, semperq; libentius audi.
Raro autem loquere: est mentis grauitate caretis
Indicium sermo nimius, peccatq; frequenter
Multiloquus: verùm parcè, cauteq; loquentes
Laudantur: decus est ingens prudentis in ore.
Præsentem absentemue alium ne læde loquẽdo:
Hoc sit præcipuum monitum, sit regula prima.
Atque ea ne dicas, quæ nil efficere videntur:
Nec verba in cassum & nulla ratione profunda.
Nam te ridebunt homines, fatuumq; vocabunt.
Verùm siue rogas aliquem, seu sortè roganti
Responsurus eris, prius ipsam consule mentem,
Quã vox exiliat: quæ postquam est edita, retrò
Haud remeare potest. verbum semel ore soluto
Emissum longe, nequit ad sua claustra reuerti.
Gratia magna etiam est, sapientũ dicta referre,

Atq; loquẽdo aliquos vatum interponere versus,
Interdum exempla historijs inuenta probatis.
Talia nanque solent sermoni inserta decere
Apprimè, modò sint non absre. idcircò frequenter
Nunc hos, nunc illos opus est euoluere libros:
Atque vt apes varios passim decerpere flores,
Iram pelle procul, tecumq; superbia non sit,
Nam tales homines non possunt prorsus amari,
Verùm te mitem, blandumq; ostende: placebis
Omnibus hoc pacto. at si te quis læserit, ipsum
Ingenio studeas mage, quàm superare furore.
Ingenio vires cedunt, prudentia victrix
Cuncta domat: rabidæ tigres, timidiq; leones
Mansuescũt arte, arte rates vasta æquora trancãt:
Arte gerit turrim barrhus, iuga taurus, & arte
Asper equus tolerare equitem, frænosq; iubetur.
Viribus ingenium moderatur cuncta ministris.
Infirmi & timidi est nimirum, multa minari:
Verbaq; fœmineæ vires sunt, facta virorum.
Dissimulat prudens, fortis tacet. ast vbi venit
Opportuna dies, facienda viriliter audet.
Ergo prius caueas, ne quis tibi iure molestus
Esse queat: quòd si iniustè læderis ab vllo,
Ipsum quamuis potes, tu contrà vlciscere iustè.

Si

Sin tibi non licet, hunc inclusum corde dolorem
Dissimula, atque tace, ne deteriora subindè
Damna feras, stultum est hostē irritare potentē,
Atque malū maius tumidis sibi quærere verbis.
Expectat tempus sapiens: iramq; coërcet:
Sæpè etiam vtiliter cedit, placidisq; furentem
Demulcet dictis: & dulcibus allicet hostem
Blanditijs, donec deceptum in retia mittat.
Callidus indomitum pullum sic vincit equiso,
Sic insueta boui sensim iuga ponit arator,
Sic trahitis Cybeles torui sarrata leones,
Sicq; feræ tigres Bacchi parcis habenis.
Nimirum magna est prudentia, vincere blandè,
Atque animi ad tempus pressum celare dolorem.
Hoc aliud quoq; seruādum est, quocunq; manebis
In cœtu, laxes ne turpiter ora cachinnis:
Sed quàm opus est, parco, moderatoq; vtere risu.
Nempe est inualidæ mentis, capitisq; minuti
Indicium, ridere nimis: contrà esse seuerum
Semper inhumani est animi, fuge cautus vtrūq;,
Atq; tene medium: medio sedet inclita virtus.
Non volo te scurram: sed si potes, esto facetus.
Iam videor dixisse satis, iam iussa peregi,
Propter quæ imperio matris descendimus ad te.

Nunc

Nunc tempus remeare monet, locaq; infima mũdi
Deserere, & superas volitando reuisere sedes:
Vnde ego tellurem soleo spectare frequenter,
Admiransq; adeò paruam, minimamq; videri
Exiguiq; instar pomi, pendere rotundam
Aëris in medio, sultam molimine nullo,
Atque suo tantùm libratam pondere cerno
Inde etiam oceanum totas circundare terras:
Perq; ipsas flexo, velut anguis, serpere cursu
Nerea cæruleum, modici sub imagine riui.
Inde Padus, Tanais, Ganges, Histerq; videntur
Agrorum fossæ, quoties implentur ab imbri.
Quumq; tua aspicio, quamuis ingentia, Nili
Ostia, tam longè, septem reor esse canales.
Sæpè etiam video telis pugnare coruscis
Agmina, purpureoq; rudantes sanguine campos:
Et stolidos reges, bona dum fugitiua sequuntur,
Seq; putant non posse mori, diuersa mouere
Prælia, & insontes populos opponere morti,
Tradereq; inuitis spectacula tristia diuis.
Inde etiam mutare locum freta, flumina, fontes,
Aspicio: fieri valles ex montibus altis,
Inque altos montes imas consurgere valles,
Temporis anfractu longo, & nemora alta secari

Vomeribus,

Vomeribus, cultúsq; prius succrescere syluas,
Oppida transferri huc, illuc, & cuncta nouari.
Fœlix, cui talem speculam contingit habere:
Vnde Asiam mollem videat, Lybienq; ferocem,
Europenq; armis & fertilitate superbam:
Inq; ipsis varias gentes, quos Carcinus vrit
Aethyopas, primoq; Indos sub sole iacentes:
Getulos, Nomadasq; agiles, Cylicasq; apaces,
Sauromatas, Parthosq; arcu pugnare peritos,
Thuriferos Arabas, Thraces, validosq; Arimaſ-
Hiſpanos, Italos, Gallos, rigidosq; Britannos: (pas,
Totq; alios populos, quos supra quum redijt sol,
Aut quum deceſſit radijs illuminat infrà,
Nónne illuc velles conſcendere poſſe, liceret
Hoc ſi mortali cuiquam, niſi membra grauarent
Te tua? ſed nobis tantùm conceditur iſtud
Cælicolis, quibus eſt concretum ex æthere puro,
Non elementorum primorum pondere corpus:
Vnde feras, donec tandem ſit morte ſolutus
Spiritus: interea valeas, iam ſeparor abs te.
Protinus his dictis, me reſpondere parantem
Deſeruit: nec non ventis velocior ipſis,
Digrediens iterùm cæleſtia templa petiuit.

LIBER. V.

LEO.

NON ego diuitias Arabũ, rubríue lapillos
Aequoris insignes cupio, nec q̃cquid Iberus
Amne Tagus nutilante vehit, populósue superbos
Sceptrigera domitare manu: non fata dedêre
Talia, nec doleo nobis non fata dedisse.
Nam bonus, atque malus, nullo discrimine diues
Esse potest, auroq̃; potens. Plerunq̃; videmus
Cingere, sarranoq̃; amplè vestirier ostro.
Illa mihi vellem mundi concederet autor
Quæ nec habere valent praui, neq; mentis egẽtes,
Qua verum efficiunt hominẽ, diuisq̃; propinquũ:
Iupiter omnipotens, abs te sapientia, quare
Aut nulli, aut adeò paucis donatur? vbiq̃;
Formosi reperire licet, robustus vbiq̃;
Nascitur, & diues: contrà rarissima tellus,
Qui sapiat quénquam, tam vasto gignit in orbe.
Num melius fortasse putas, & dignius esse
Stultorum regem, ac dominũ? nempe illa potestas

Nobilior,

Nobilior, ſub qua poſiti ſunt nobiliores.
Dignius eſt certè, caſtris, aut vrbibus amplis,
Quàm ſtabulis aut armentis, gregibûſue præeſſe.
Forſitan hoc facis, vt tibi ſint mortalia ludo
Facta, & habes hominẽ pro ſcurra, nẽpè videtur
Vita hominũ nil eſſe aliud, quàm fabula quædã.
Vtq; mouet nobis imitatrix ſimia riſum:
Sic nos cælicolis, quoties ceruice ſuperba
Ventoſi gradimur, quoties titubante cerebro
Diuitias nimiam, nimium affectamus honores,
Spiramusq; acres piperoſis naribus auras,
Grandia iactantes, & grandia multa minantes.
Qui mimus, quæ ſcena datur, quũ ſceptra tenẽtẽ,
Atq; coronatum bubonem, aſinumq; verendum
Aſpiciunt alto in ſolio ſublime ſedentem,
Spernentemq; alios omnes, ſit cætera tanquam
Turba hominũ ſine mẽte pecus: dominũq; volentẽ
Dici, & adorari, & pedibus ſibi baſia figi?
Nec videt inſanus quid ſit, quã friuolus, & quàm
Turgenti bullæ ſimilis, pappoq; volanti.
Non ego ſum talis, nec prorſus talia curo.
At vos ætherei ciues, quibus eſſe beatis
Contingit ſolis, quibus eſt æterna voluptas:
Humanus ſi fortè preces attenditis, & ſi

Non

Non penitus miseros homines auertitis, oro
Egregiam, puramq; mihi concedite mentem,
A falso verùm discernere quæ sciat aptè,
Quæ bona cognoscat vera, & contraria veris:
Ne stultus fugiendæ sequar, fugiámue sequẽda.
Nam si mortali cuiquam licet esse beato,
Arbitror hoc pacto fieri me posse beatum.
Sed fallor, mecumq; omnes qui talia credunt.
Nemo etenim fœlix est, aut fuit, aut erit vnquã:
Non si possideat totum ditissimus orbem,
Non si plus sapiat quàm quisquis natus in orbe.
Sed dubitat fortasse aliquis, nisi pagina præsens
Id firma ratione probet: quare aspice libri
Huius materiam, quicunq; hoc discere quæris,
Quæ melius poterunt, te carmina nostra docebũt.
Pandite Pierides vestro sacra ostia vati,
Et satiate auidum scatebris Parnasidos vndæ,
Secretos resera e aditus, ostendite verùm:
Vos etenim nostis quicquid fuit, aut erit, aut est.
Principiò expediam, quis fœlix, atq; beatus
Debeat à nobis haud falso nomine dici:
Post hoc progrediar, quò me deducet Apollo:
Dico igitur, solus fœlix est iure vocandus
Is, quicunq; bonum summũ iam possidet, at non

Omnes

Omnes hoc norunt verè, cùm quilibet illud
Quod sibi plus placeat, melius putet hordea mulæ
Aut asinus, pluris quàm lauti obsonia rhombi,
Quàm leporis clunes, quàm turdos æstimat asso:
Sic & auarus opes, sic ambitiosus honores,
Sic Venerem mollis super omnia laudat, & optat.
Heu mihi quàm pauci possunt dignoscere verum?
Quàm densa errorum caligine nostra premuntur
Iudicia; id propter: quòd paucis integra mens est.
Quisq; vt habet mores, ita iudicat, atq; ita fatur.
Sed bona sunt quædam per se, quæ tempore nullo
Esse mala, & nullo quæ tempore lædere possunt.
Sunt etiam quædam non per se, quæ modò prosunt,
Nonnunquã officiunt: hæc sunt bona corporis, atq;
Externa: vsus enim causa est, vt sint bona, vel nõ.
Vt si quis patriam natiuo robore seruet,
Esse bonum robur dicetur: sed noceat si
Indignis, ciuesq; suos hoc robore perdat:
Esse malum rursus robur censebitur ipsum.
Sic de diuitijs, & honoribus, imperijsq;,
Et cunctis alijs dico, quin talia propter
Sæpè perit, quanquam vtatur possessor honestè.
Sic obsunt sua mella apibus, sic inguina fibro:
Hæc eadem fugiunt rapidi ceu fluminis vnda,

Nec ſtant certa diu, dubioq; errore vagantur.
Summa bona idcirco nõ ſunt: nec quiſquis abũdat
Talibus, eſſe poteſt verè, dicíue beatus.
Imò etiam ſi quis plenè vult vera fateri,
Nõ bona ſunt quæcunq; valẽt prodeſſe, et obeſſe.
Nam ſic eſſe bonum poteris cenſere venenum,
Cùm ſæpè ex ipſo fiat medicina ſalubris:
Et nil eſſe malum toto inuenietur in orbe,
Cùm res nulla adeò ſit praua & noxia, quæ non
Poſſit prodeſſe interdùm, atque afferre ſalutem.
Illa autem bona, quæ ſunt pſe et ſemper, habẽtem
Fœlicem efficiunt: ſed quæ ſint talia, non eſt
Omnibus explicitum. quare hîc querenda ſagaci
Sedulitate mihi ſunt, aſpirante Minerua.
Atqui aliquis dicet, non res hæc ardua ſcitu eſt:
Nam cùm fortunæ non ſint & corporis, ergo
Sunt animi bona, quæ nos reddunt ſola beatos.
Dictum hoc eſt aliquid, ſed nondũ miſſa ſagitta
Perfectè potuit ſignum tetigiſſe petitum.
Vnde prius quædam communia dicere oportet,
Quæ monſtrent iter, obſcura vt funalia nocte.
Omne q̃ eſt, opus eſt, aut eſt operatio quædam,
Aut operans: ſed opus quẽdam ſinẽ eſſe fatemur,
Principiũ eſt operãs, mediũ eſt operatio: quod ſit

Horum

Horum nobilius, meliúſue, requirere refert.
Omne mouens moto, quantum ſunt talia, ſemper
Dignius eſt: patet hoc, mouet autẽ finis agentẽ:
Nam quis agit, niſi finem animo conceperit antè?
Ergo nobilior: nec non operatio fine
Vilior, hac eadem poterit ratione probari.
Proinde bonũ ſummũ finẽ quẽdã eſſe pntãdũ eſt,
Optimus eſt autem non omnis finis: at ille
Dũtaxat, quiſquis cunctorũ eſt vltimus, ad quẽ.
Omnes procedunt alij recto ordine fines,
Omnia ceù currunt in vaſtum flumina pontum:
Quippe ad perfectum, imperfectũ tẽdere par eſt,
Et fieri propter melius quod deterius ſit:
Non aliter bonus, acrectus ſeruabitur ordo.
Ergo id quod rerum cunctarum eſt vltima finis,
Eximiũ eſſe bonũ, et ſummũ, primũq; neceſſe eſt.
Præterea rerum quas ingens continet orbis,
Abſq; anima quædam ſunt, & viuentia quædã,
Aſt ea quæ viuunt, alijs ſunt nobiliora. (rũ eſt.
Viuere ꝓinde opus eſt, ꝙquid laus prima bono-
Illorum quoq; quæ viuunt, quædam ratione
Prorſus egent, ijſdemq; vti ſermone negatum eſt.
Aſt alijs ſermone vti, ac ratione tributum eſt,
Nobiliora ideò ſunt hæc, ſunt & meliora.

Ergo

Ergo bonum summum perfecto more loquetur,
Perfectæ rationis erit. compluribus autem
Ex his quæ possunt vti ratione, loquiq;,
Plena voluptatis vita est, sed plena laboris
Est alijs etiam compluribus. at meliora
Sunt, quæcunq; hilari vita, dulciq; fruuntur.
Ergo boni summi lætissima vita putanda est.
Illorum verò qui viuunt dulciter, annos
Post paucos pereunt quædã, sed longa quibusdam
Fila trahunt parcæ, quibus est diuturnior ætas,
Pluris erunt: quare longissima sæcula viuit
Illud, quodcunq; est cunctorum summa bonorũ.
Hoc autem vocitare Deum, vocitare Tonantem,
Atq; Iouem, mortale genus solet: ille trem endo
Cùm strepitu vibrat, fractis de nubibus ignem:
Ille ciet nigros imbres, & fortia mittit
Flamina, quæ vastis cum fluctibus amphitriten
Funditus euersam clamosa ad littora pellant.
Ac terram quatiant imis incluſa cauernis,
Vnde arces quandoq; ruunt, atque oppida tota.
Sed fortasse alicuis dubitat, si Iupiter iste,
(Quẽ summũ esse bonũ iam dixi) est finis: eũdem
Quoddam opus esse patet, veluti diuissimus antè:
Nec non principiũ, mediũq; habuisse fatendũ est.

Id verò

Id verò nemo sapiens existimat: imò
Semper erit, semperq; fuit, nec terminus illi
Esse potest. hic cuncta facit, nec factus ab vllo est:
Nil fuit ante ipsum, post ipsum prorsus erit nil,
At nos huic dubio sic respondemus: agentem
Primum, cunctarum rerum, totius & orbis,
Dicimus esse Deum, finemq; putamus eundem
Cunctarum pariter rerum, totius & orbis:
Non tamẽ id circò esse opus ipsum credere fas est
Quandoquidem nõ est opus omnis finis, agensq;
Non hoc præcipuè quærit: sed cogitat vltra
Quidda̅ aliud melius veluti qui fabricat arcam,
Non hanc præcipuè vt faciat fabricãdo laborat:
Ast vt eam vẽdat, vel quicquam seruat in ipsa,
Quanto est posterior, tanto est præstantior omnis
Finis, & ad melius quæ sunt peiora feruntur.
Sic Deus est finis postremus & vltimus, in quem
Omnia cõtendunt, propter quẽ mundus, & omnis
Res mundi est, siquidẽ propter se ipse omnia fecit.
Non propter nos, vt soliti sunt dicere quidam
Clamando in templis doctores stultitiarum,
Et deceptores vulgi, errorumq; magistri
Insanos homines ex stultis efficientes.
Nam quæ nobilitas, aut quæ sapientia nostra est.

Quo

Quæ nostra ast ꝓbitas ꝓpter quã condere mundũ
Debuerit tantus princeps? nos vndique pleni
Criminibus, stultiq; sumus: vix vnus in orbe est,
Quæ vel auaritiæ pestis, vel fœda libido
Nõ premat, aut quẽ non ventosa superbia vexet.
Quem nõ præcipitẽ trahat ira, aut cæca voluptas,
Ergo quibus meritis nostris motum esse putamus
Tam magnũ artificem, vt ꝑ nobis cuncta crearit:
Frugiferas terras, fluidum mare, stelliferumq;
Aethera? sed forsan dices, non ipse benignus
Diligit immeritos: stultũ est hoc credere. nã quis
Diligit immeritos, nisi demens? prætereà, quæ
Sunt tam dissimili natura, quomodo possunt
Sese diligere? est etenim Deus omnia vincens
Sæcula, cui nullus finis, nulla extat origo,
Cunctarum tamen est rerum finisq;, & origo,
Optimus, omnipotens, immensus: quo melus nil,
Et quo nil maius, nil excellentius vsquam
Esse potest: qui re nulla indiget, & tamen ipso
Omnia egent: qui cuncta videt, nec cernitur vlli:
Omne bonum in sese retinens, expersq; malorum.
Contrà nos miseri fœdo de semine nati
Ad plãctũ, et lachrymas, ad mille pericula, sẽper
Aut his, aut illis morbis affligimur, æuum

Degentes

Degentes breue & incertum plenumq; laboris:
Heu quibus errorum tenebris versamur, & omnes
Quàm sumus exiguæ mẽtis, quàm sæpè malignis
Casibus impliciti, nunc hæc, nunc illa dolemus,
Innumeris tantùm vitijs, & fraude potentes.
Qui postquã passi fuimus mala plurima, tandem
Angustã, & miseram & scelerată linquere vitã
Cogimur. & putri deponere membra sepulchro.
Mox carne absumpta fieri sine nomine puluis.
Ergo inter nos atque Deum distantia maior,
Quàm si collatus fuerit pulex elephanti.
Quis tam distantes nodus coniunget amores?
Nunquid amore potest elephas cum pulice iũgi?
Nempè inter similes amor & concordia, contra
Inter dissimiles odium, & discordia regnant.
Vel saltem nec magna fides, nec gratia magna est.
Hinc aliqui, quos esse iubet lex nostra prophanos,
Hæreticosque vocant collegia tecta cucullis,
Nos esse insanos, aiunt, crassiq; cerebri,
Speramus quoniam cælum & consortia diuũ,
Æternumq; euum fœlici ducere cursu,
Innumerasq; alias nugas, quas stultus, hebesq;
Promittit nobis animus, & garrula lingua:
Quæ facit vt cedant animalia cætera nobis.

Nam si sermo homini non esset munere diuum
Concessus, geminæq; manus, quibus omnia fiunt,
Nullum animal foret in terris miserũ magis, atq;
Infœlix homine: his nostra est natura duobus
Nobilior, meliorq;: hinc tota superbia nostra est:
Hinc artes veniunt. nam præsens voce monetur
Quis faciat, cautéue, absenti scripta loquuntur:
Pandere si possent animalia cætera fando,
Vt nos, arcano clausus in pectore motus:
Mutuaq; inter se dictare & reddere verba,
A varios aptis digitis conscribere libros:
Interdum nobis sapientior esset asellus
Plusq; aliæ interdum pecudes rationis haberent,
Progeniemq; suam auderent præponere cunctis:
Diceret & nobis asinus, se nobiliorem.
Lingua manusq; igitur faciunt succumbere nobis
Omnia, non ratio: hæc aiunt illi. insuper addunt,
Si truncis manibus, mutisq; parentibus orti,
In syluis homines degant, agrisq; remoti,
Simq; ipsi pariter manibus, linguaq; carentes,
Vt pecudes aliæ, humanum quid quæso valebit
Ingenium? quænam ratio apparebit in illis?
Nonne aliæ vt pecudes inculto corpore viuent:
Quod sapient melius quam cætera turba ferarũ?

Spiritus

Spiritus in cunctis animalibus vnus & idem est:
Dissimilis tamen, ac varius proinde esse videtur,
Corpora quòd non sunt cunctis animalibus æqua,
Et varijs membris varia est concessa facultas.
Sic plures fabri licet inueniantur eadem
Prorsus in arte pares, atq; æquo examine docti,
Si ferramentis careat pars altera, multum
Dissimiles, multum inter se differre videntur:
Nil etenim poterũt agere hi, quibus omnia desũt
Quæ faciunt ad opus: nec secum saxa, ferásque
Oeagrius vates ducet, si barbitos absit:
Nec Paris armatus Pelidæ cedet inermi.
Talibus ergo illi nos turpiter argumentis
Sollicitant, verùm hæc aliàs fortasse requiram,
Quũ de anima humana fuerit quãdoq; loquẽdũ.
Quippe hanc diuinam, immortalemq; esse docebo:
Quæ duo de brutis non est concedere tutum.
Nũc ad iter primũ redeo: Deus ipse supremũ est,
Eximiumq; bonum propriè, veréque vocandus:
Quem qui habet, is debet fœlix dici, atq; beatus.
Sed quis habere potest ipsũ? nã quicquid habetur
Vilius est illo quod habet, possessoq; res est
Possessore suo semper minor, o: yus omnem
Oceanum parua poteris concludere concha.

(O mortale lutum, ventisq; obiecta lucerna)
Quàm tantum Dominum pacto complectier vllo.
Omnia solus habet Deus ipse, & solus habet se:
Ipse igitur solus fœlix, solùsque beatus.
Quoddã aliud tamẽ, & summũ bonũ, & illud ha
Omne potest animal, sed nõ est omnib° vnũ: (bere
Namdiuersa ipsis multum natura tributa est.
Conuenit hoc illis, alijs aliud magis, ergo
Esse potest fœlix genus vnumquodq; animantum,
Si non simpliciter, perfectèque vt Deus ipse:
Ast aliquo saltem pacto, pauciśq; diebus,
Dum possit quod conueniat sibi maximè, habere
Semper, & aduersi nihil vnquàm perpetiatur.
Sed missis alijs, de homine est nunc dicere tempus:
Qui tũc est fœlix, quùm possidet omnia, quæ sũt
Naturæ ipsius bona conuenientia, quùmque
Nil damni tota in vita, nil sentit acerbi.
Hoc etenim esse bonum summũ, concedere fas e?,
Quod bona cũcta in se cõplectitur, & mala pellit
Omnia, cui nil triste datur, nil dulce negatur.
Nam virtus sola, aut fœlicem sola voluptas,
Non facit vt quisnam scribunt de gente Pelasga.
Quãdoquidẽ bona multa simul meliora putãtur.
Quæ pauca, vt rano frumẽti magnus aceruus.
Non vnum, licet eximium, primumq; beatos

Reddit: at omne bonũ simul, omni ex parte totũ.
Sic etiam solus princeps nõ efficit vrbem, (dum
Sic etiam non est ex solo pollice dextra.
Cùm nobis igitur duo sint, corpusq;, animusq;:
Qui verè est fœlix, parte est perfectus vtraq;.
Est agilis, pulcher, robustus, sanus, & idem
Est sapiens, fortis, prudens, doctusq;, bonusq;:
Perfectosq; tenet sensus, perfectaq; mentis
Munera pauperiem nescit, casusq; malignos:
Etsi non implet longæuæ tempora vitæ,
Non est dicendus fœlix, licet omnia sint huic
Commoda, nanq; bonum paruo quod tẽpore durat,
Est prope nil, veluti quidam dixere priores:
Ver non vna dies, non vna reducit hirundo.
At postquàm vitæ iam meta nouissima venit,
Mors huic contingit facilis, minimoq; dolore
Soluitur, & stygias lætus descendit ad vndas,
Nec viuendo illi aut moriendo gloria defit.
Sed nũquid cũcta hæc habet ex mortalibus vllus
Credo equidem nullum talem reperirier vsquam,
Aut perquàm rarum: cui nil optabile desit,
Cui nil triste vsquàm toto contingat in æuo,
Qui fœlix viuat, fœlici morte recedat.
Hic phœnix ille est, quẽ fingere Græculus audet,

Græculus insani capitis, qui posse putauit
Ex vno speciem fieri, putrèmque fauillam
Gignere auem, cuiquam non vllo tempore visam.
Sed modò mira canat, nil curat dicere verum
Gens hæc, & tota est monstris, ac dedita nugis:
Qua duce nostri etiam delirauere Latini.
Est igitur fœlix, vt phœnix rarus: at omnes
Heù sumus haud dubiè miseri, tamẽ hic magis illo.
Quãdoquidẽ non est cũctis status vnus, & æqua
Conditio, quicunque tenet bona plura, minus q; 10
Aduersi patitur, fœlix censetur. Al ille
Plurima quem versant incõmoda, cui bona pauca
Contingunt, miseri nomen sibi vindicat aptè
Quare cum nemo sit sœlix: dicere oportet,
Quomodo possimus saltem miseri minus esse
In terris, quæ sit viuendi forma, modusq;:
Nobilior, meliorq;, & vitæ blandior vsus,
Si non fœlices, saltem minus infœlices,
Quo fieri pacto liceat nobis igitur quod
Fermè omnes cupiunt. verum non arbitror esse:
Pontifices summos, & mundi sceptra tenentes, 20
Viuere quàm reliqui mortales dulcius æuum.
Nusq; in diuitijs, veluti in cunctis quoq; rebus,
Extremũ quodcunq; malũ est, mediumq; salubre,

Omne

Omne notet nimiũ, propter q̃ quiſquis habet plus
Quàm ſatis eſt, nõ eſt melior quã quiſquis eget pl⁹
Quàm ſatis eſt, paribusq; malis vexatur vterque:
Vt pinguis craſſusq; nimis, qui ſequipadali
Venere tumet, non eſt leuior, citiùſue mouetur,
Quàm cui ſicca cutis miſeris tantũ oſſibus hæret,
Huic deſunt macie, atque exhauſtò corpore vires,
Ille autem nimio ſit carnis pondere tardus.
Vtq; ingens pelagus ſurgit maioribus vndis,
Excelſosq; æquat montes dum tartara Ditis
Imi aperit fluctus inter, tamen atra ſilenti
Gurgite ſæuit hyems, taciteq; profundius æquor
Sed magis à dira ventorum peſte mouetur:
Contra cum ſtrepitu magno, multoq; fragore
Paruus arenoſo verſatur littore Nereus:
Sic qui ſummi tenent rerum faſtigia reges,
Sollicitudinibus maioribus, atque tumultu
Iactantur grauiore quidem: ſed vulnera vulgo
Tanta latent, tacitiq; gemunt, celantq; dolorem.
Adde aliud quoq;: q̃ cruciat comes improbus ipſos
Aſſiduè, metus atque timor: ſuſpectaq; eiſdem
Omnia ſunt. hinc inſidias, hinc dira venena
Concipiunt, ſoli, nec poſſunt ire, nec audent.
Nec ſine fas illis præguſtatore cõmeſſe.

O bona libertas, pretio pretiosior omni:
O summũ, primumq; decus, qua prorsus adempta,
Nil gratum, nil dulce viris, & viuere mors est.
Ast pauper nocte atque die securus vbiq;,
Et quò fert animus graditur, siue ire per vrbem,
Et varios lustrare locos, & cernere lùdos,
Aut monumẽta cupit: siue extra mœnia mauult,
Per cultos hortos, per florida prata vagari:
Aut desiderio ruris torquetur amœni,
Nil prohibet, solus vadit, non indiget vlla
Seruorum strepitu, & comitantum nube clientũ:
Et quoties stimulis agitur famis, & sitis, ore
Haud dubio, tutusq; dapes, ac pocula sumit,
Vilibus exiguisq; cibis vescuntur in altis
Libere aues melius syluis: & dulcius escam
Quæsitam in campis, multoq; labore paratam
Accipiunt: quàm si cauea teneantur eburnea,
Aut in gemmato atque aurata carcere clausæ
Pinguescant epulis regalibus, uberibusq;.
Sæpe igitur miser atque infœlix est etiam rex.
Nec quenquã, mihi crede, facit diadema beatum
Sed stulti exterius, dulce admirantur: at illud
Quod latet interius, non contemplantur, amari.
Illum autem vitam meliori ducere cursu

Arbitror,

Arbitror, est cuicunq; magis fortuna modesta,
Cui non est census nimius, nec sordidus: & cui
Nõ cõducta domus, sed honesta habitatur: ager q̃
Quãtus sufficiat domino bene, cultus abũde, (est
Qui det hero segetes & vinum sufficienter,
Fertilis, atque alias fruges producat inemptas.
Fœnerato quantum tellus bene culta: colonus
Sedulus, ac prudens, non multis rebus egebit.
Plurima seu scrobibus longo ordine figitur arbos,
Diuersi generis, minimo quæ maxima sumptu,
Emolumenta ferat: varium seu forte legumen
Mandatum sulcis, cumulo maiore refertur.
Seu magis hortorum delectat cura, laborq;
Ex quorum reditu conuiuia lauta parantur,
Nec regum mensis sedentia luxuriosis:
Ni seruire gulæ quis mauult, quàm rationi.
Ergo est optandus potius sensus mediocris,
Quem vel sors tribuat, vel testamenta, vel vxor,
Aut artis labor assiduæ: aut industria mentis
Sollicitæ, mercando aliquid quod tempore possit
Vendi alio: aut alibi pluris: vel multiplicando
Per sobolẽ pecus, & gregibus stabula atq; armẽtis
Implendo, aut Paphijs sublimia tecta columbis,
Melliferisue apibus præsepia multa parando,

Aut

Aut ſtatuendo oleis nigris brumale trapetum,
Aut etiam Cereri ſaxa opportuna terenda.
His alijſq; modis multis, ſolertia lucrum
Illis oſtendit, qui non torpere veterno
Sunt ſo iti, quos dulce malũ, blandumq; venenũ
Deſidia, atq; animi languor non reddit inertes,
Præcipuè tamen hoc fortunæ munus, opusq; eſt.
Hæc etenim quos vult facilè euehit, ac locupletat,
Hæc domina eſt rerum, & donatrix diuitiarum,
Inſuper optandum, nulli ſeruire: decet nil
Libertate magis generoſum pectus. at ille
Natura eſt ſeruus, natura ignobilis, imò
Infælix prorſus, prorſus miſer, alterius qui
Eſſe poteſt, vltroq; aliena faceſſere iuſſa:
Et quicunq; aliqua lucri ſpe ductus, iniquum
Fert placida ceruice iugum non iugera tanti
Plurima ſunt: nõ omne aurũ, non quicquid arenis
Indus erithræis cupidus legit: vt patienter
Vel ſtomacho alterius comedas, capiàſue quietem
Ad ſomnum alterius, dominoq; iubẽte feraris
Nunc hùc, nunc illùc, veluti pila miſſus ab illo:
Interdumq; hominis te longè deterioris,
Indocti, inſani, vinoſi, luxurioſi,
Imperio parere velis, turpiſſima res eſt

Nimi-

Nimirùm: possis cùm liber viuere paruo
Quærere seruitio maioris præmia census:
Ac libertatem, sine qua laudabile nil est,
Vendere, & imperium domini tolerare superbi.
Degeneres animi, procerum quid quæritis aulas:
Dedecus vt vobis, illis tribuatis honorem?
Væ vobis, qui ceu pecudes pastoris egetis,
Tàm viles, vt non valeatis viuere per vos.
Qui seruus quocunq; modo est, nulla esse beatus]
Parte potest: asini est, clitellam ferre libenter.
Ingenuis igitur quicunq; parentibus ortus,
Nobilibus ue magis, quantum sibi sufficit aptè,
Possidet, iniustè queritur de numine diuùm.
Sed forsan multi dubitant, an cælibe vita
Coniugium melius: nanq; vxor sæpè superba e?,
Litigiosa, ferox, demens, & adultera sæpè.
Adde quod & grauis est natorum sollicitudo:
Nunc morbo ancipiti languent, nũc lumina vitæ
Intempestiuo sublati funere linquunt.
Filia iam grandis poscit cum dote maritum:
Vel mœcha est, maculatq; domũ: vel filius est fur,
Scortator, vacui capitis, rixosus, & effrons.
Ille etsam penitus liber non esse videtur

Cuicun-

Cuicunq; eſt vxor: mores mutare neceſſe eſt,
Et iuuenilem animum compeſcere, linquere lites,
Stare domi, non ire procul, longinqua videre
Oppida, nec tota per vicos nocte vagari,
Has illas pulſando fores, & ſcorta petendo:
Aſt opus eſt grauius tunc viuere, ſollicitiq;
Rem curare, minor ne fiat, ſed mage creſcat,
Ne premat extremam paupertas dura ſenectam.
Hæc quãuis ita ſint, melius tamen arbitror eſſe,
Quærere legitimas tædas, ſanctoſq; hymenæos, 10
Naturamq; ſequi, quæ nobis prouida monſtrat
Exemplo volucrum, pecudũ, pariterq; ferarum,
Quod mas ad prolem iungi cũ fœmina habendã,
Atque manere ſimul debet, ſobolemq; creatam
Enutrire ſimul iuſto placidoq; labore,
Ne genus intereat, ſed cuncta in ſæcula duret.
Quandoquidẽ ad Venerẽ cõpellimur exercendam
Nõ modò nos, verũ omne animal, terræq;, marisq;
Naturæ imperio: facias peiora neceſſe eſt,
Si non fœminei ſorberis ab ore barathri.
Præterea tandem ſterilis morieris, & hæres 20
Parta labore tuo & ſudore alienus habebit:
Cumq; ſenex fueris, aut morbo oppreſſus iniquo,
Quis tibi ſuccurret: vel quis tua damna leuabit?

Nun-

Nunquid cognatus, vel frater? nunquid amicus?
Hi te sandapila mallent efferre repostum,
Resq; tuas auidi expectant sibi morte referri:
Te captant viuum, vt possint spoliare sepultum:
Nummos quisq; tuos, non te reueretur, amatq;
O scelus, ô rabies, & habendi infanda cupido,
O miseranda lues, totum diffusa per orbem.
Vtile nunc omnes spreta virtute sequuntur.
Quis iustum curat? quis nõ contemnit honestum?
Sit modò spes lucri: dominatur legibus aurum,
Auri maiores vires quàm sanguinis, auro
Venalis pudor, atque fides, cultusq; deorum est.
Ast vxor patrem, ac matrem, proprios q; penates
Deserit, vt maneat tecum noctesq;, diesq;,
Et pariat fœcunda tuo de semine prolem,
Constituatq; nouam tecum gentemq;, domumq;,
Sitq; tibi auxilio, & simul obsequiosa laboret?
Ambobus cõmune bonum est, cõmune periclum:
Alterutri quicquid damno est, vtrique nocebit,
Alterutri quidquid lucro est, vtriq; placebit.
Si te debilitat morbus, vel grandior ætas,
Fatur, & hortatur, solatur, & auxiliatur,
Subuenit, assistit, vigilat, vigilando ministrat:
Hoc etiam faciunt nati, charumq; parentem

Qua

Qua possunt ratione fouent: communis enim sunt
Amborum commista caro, communis imago.
Quamq; dies venit, postquàm tibi nulla dies est,
Non totus morcris, viuusq; videris in illis.
Sed malunt quidam incertos de pellice natos
Sumere, propterea q; vxorem ducere nolunt:
Hos ego non laudo, nec sane iudico mentis.
Nanq; vxor te dote iuuat, nil dat tibi pellex:
Vxoris sunt affines, sunt pellicis hostes:
Illam tutus habes & honestè, hãc turpiter, atque
Sollicitè: fida est illa, hæc infida, timénsque
Dissidium, rapit occultè, sibi congregat, vnde
Si fuerit amissa, queat post viuere demùm
Si tibi sit pellex, tibi erit non tuta supellex.
Quid quòd legitimos, certosq; ex coniuge natos?
Infames, dubiosq; nothos de pellice gignis?
Ergo vxor ducenda, prius tamen aspice quæ sit
Præcipuè matris mores aduerte patrisq;:
Non similes fiunt nati plerumq; parentum:
Qualis quæq; arbos, tales solet edere fructus.
Consule vicinas clàm, vel tibi si qua fidelis
Est mulier, mitte vt videat, sed dissimulanter,
Aut si formosa, an vitiato corpore, & ægra,
Aut si iners, nec nere sciat, nec texere telam,

nec

Nec fuere. hæc etenim mulier, quæcunq; pudica
Exercet, ne ignaua domi, neu languida cesset.
Otium enim fomes vitiorum est. otia mentem
Ad mala multa trahunt, otij comes ipsa libido est.
Otia fœlices euertunt funditus vrbes.
Quod nisi lanarum studio Lucretia quondam,
Dedita, si telæ non Penelopæa fuisset,
Sed pigræ medijs sedissent ædibus ambæ:
Huic de mille procis placuisset forsitan vnus,
Illi non tantum laudis mors casta dedisset.
At melius si fortè potes, tutè ista videbis.
Nanq; alijs nō certa fides: fermè omnibus est mos,
Fallere: mentiri, potiùs quam dicere verum,
Cuique placet: raros poteris reperire fideles.
Si non vis falli, si vis tibi crescere cuncta
In melius, studeas res ipse agnoscere præsens,
Et curare tuas, tuàque impiger omnia cerne.
Ergo iterùm, atq; iterùm videas (si fortè licebit)
Quæ sit, quam tibi vis vinclo sociare iugali,
Ne frustrà doleas, ne facti pœniteat te.
Si tamen (vt fieri contingit) coniuge prauo
Mœres, deceptus fato, & Iunone sinistra:
Hāc blandè prius admoneas, placidisq; frequenter
Castiges verbis, interdûm munere placa

Iratam

Iratam, illecebrisq; doma: nunc brachia collo
Injice, nunc etiam inuitæ blanda oscula fige,
Quoque potes conare modo sedare furorem,
Dulciter: hoc si non prodest, tunc vtere amaro.
Succense, inclama, & vultu conuitia toruo
Adde, minisq; simul terre. quòd si minus ista,
Sufficiunt, nec verba timet: tu verbera misce,
Tergaq; tunc duro resonent pulsata bacillo.
Si tibi suspecta est vxor, dubiq; pudoris,
Nõ habeas pulchros famulos, pulchròsue sodales,
Cum quibus illa domi versetur, decipieris,
Si quenquam fidum credes. est nemo fidelis,
In Venere: illa dolis incautos fallere gaudet.
Fraude paratur amor, Veneri gratissima fraus ẽ,
Sed tua præcipuè non intret lumina quisquam
Frater, vel monachus, vel quauis lege sacerdos:
Hoc fuge, pestis enim nulla hac immanior: hi sunt
Fax hominum, fons stultitiæ, sentina malorum,
Agnorum sub pelle lupi, mercede colentes
Non pietate Deum, fasa sub imagine recti
Decipiunt stolidas, ac religionis in vmbra
Mille actus vetitos & mille piacula condunt:
Raptores, mœchi, puerorum corruptores,
Luxuriæ, atque gulæ famuli: cœlestia vendunt

Heu,

Heù quas non nugas, quæ non miracula fingunt,
Vt vulgus fallant, optataq; præmia carpant?
Inde superstitio, & ludibria plurima manant:
Quæ dij, si sapiunt rident, renuuntq; videre.
Non pretio, sed amore, Deum vir iustus adorat.
Deme autem lucrum, superos & sacra negabunt.
Ergo sibi, non cœlicolis hæc turba ministrat.
Vtilitas facit esse deos: quanempe remota,
Templa ruent, nec erunt aræ, nec Iupiter vllus.
Hos impostores igitur, vulpesq; dolosas,
Pelle procul: quantumq; licet, tua ianua vitet.
Pelle procul, ne te probitas simulata, maritum
Caprarum efficiat, nec si tibi compater vllus
Contingit, nimium confidas: nanq; sub isto
Nomine, peccandi procliuior est via multis.
Hoc etiam serua, ne sæpiùs egrediatur
Sola domum, neù tecta adeat vicina frequentes,
Vicini latitare domo consueuit adulter.
Illi da comites castas, vitæque probatæ:
Infames vetulas, & lænas cautus auaras
Secum stare veta, longéque arcebis ab illa.
Nec tu aliam Venerē, atq; aliena cubilia quæras.
Nec te concubitus delectet pellicis: est nil
Quo doleat magis, ac vehementius excrucietur:

Quod magis vlciſci cupiat, quàm fœdera lecti
Inſtabili temerata fide, tunc ardet, & odit,
Fallere tunc vellet ſimili ratione maritum:
Siq; poteſt, fallit, bilis tunc maxima feruet,
Tunc furit, vt Thias nimio ſtimulata Lyeo.
Crede mihi, rara eſt quæ non ſit adultera, quãdo
Legitimo fraudata thoro ſua gaudia perdit:
Saltem animo, ſi non cõceſſum eſt corpore, peccat.
Labitur in vitium vitio irritata voluntas.
Si deprehenſa tamen fuerit, tunc legibus vti
Ne pudeat, legum tibi ſit reuerentia ſemper
Præcipua: eſt etenim noſtræ lex regula vitæ.
Ne temerè iratus maiorem crimine pœnam
Infligas, lædasq; Deum, vulgiq; ſequaris
Ingenium, & mores: qui non ratione mouetur,
Sed veluti pecudes furijs, atque impete fertur
Nec ducta vxore idcirco non liber haberis,
Quod tibi non licet eſſe malo, neq; nocte vagari.
Nec multis alijs rationibus inſanire.
Non hæc libertas, ſed præua licentia dici
Debet, qui ſic eſt liber, ſeruire videtur.
Talis libertas non eſt cupienda, frequenter
In mala præcipitẽ quàm plurima mittit habẽtem
Eſt melius, non poſſe malum committere, quàm ſi

Vndiq;

Vndeq; peccandi pateat via, quot perierunt
Ob talem libertatem? quot sæpè fuerunt
Incolumes, quoniam frænos habuere tenaces?
Si verô nati morbo vexantur ab vllo,
Quid facias? cur te crucies? succurre medelis
Quæ si nil prosunt, & mors tibi surripit illos,
Aequo animo sufferre velis, non solus in isto
Gurgite iactaris, comitum tibi maxima turba est.
Quæ mala cum multis patimur, leniora videntur.
Nascimur hac omnes lege, vt moriamur: ab ortu
Exitus ipse fluit, cunctis mensura dierum
Certa datur, stygias citiùs tu vel serius vndas
Quisq; petet, quãquã mors vltima meta malorum
Nec forti metuẽda viro, quid munere vitæ (est
Defunctos, tantis opus est deflere querelis?
Est ne adeo miserum, moriendo relinquere mũdi,
Stultitiam, & sese innumeris offerre periclis:
Proq; tot ærumnis, tranquillam acquirere pacem?
Aut mors est æterna quies, aut ianua vitæ,
Esto etenim doleas quantum vis, tempore tãdem
Cessabũt lachrymæ & gemitus: quencunq; dolorẽ
Finit longa dies, dissoluunt tempora curas.
Si tibi lasciui, aut alia ratione pudendi
Contingunt nati, tu tu culpandus, & huius

Causa mali es, demẽs pater, & quatiende flagellis
Qui pueros neglexisti, nec moribus, ætas
Dum mollis poterat flecti, faciliq́; labore
Institui, nondum vitiorum astricta catenis,
Curasti imbuere, & virtutibus exornare,
Neglectis animis, aluisti corpora tantúm,
Vt pecudes faciunt, hinc est vrtica, filixque
Et caprific⁹ iners, quibus vrbs nunc oĩs abundat.
Qusq; illos mores, quos primis hausit ab annis,
Cùm senuit, retinere solet: peccabit adultus,
Si puer hoc fecit, tenera est dum virga, recensq;
Flectitur hùc illùc, vt vis: quæ post vbi creuit
Iam robusta arbos, flectenti cedere nescit:
Et quem parua locum tenuit, non deserit vltrá:
Sic puer ad vitæ partem est quamcunq́; paratus,
Dum tener est anim⁹: qui post quàm duruit, æuo,
Quam prius ire viam assueuit, mutare recusat.
Nimirum quicquid primis inoleuit ab annis,
Non facilè ausertur, naturam parturit vsus.
Ipsaq́; non multo est natura potentior vsu,
Optandum tamen, vt tribuant bona semina diui
Inclusis vtero, nam qualis quilibet illic
Concipitur, talis viuendo est: qui malus inde
Exierit, rarò poterit iustusque, bonusque

Esse,

Esse, licet doceat sanctos academia mores,
Et licet hinc atq; hinc habeantur mille magistri.
Naturam frænare potes, sed vincere nunquam:
Cultura est etenim natura potentior omni.
Nonnihil ipsa tamen longo mollitur ab vsu:
Sic cultu assiduo steriles compescimus agros
Sicque feros dicunt homini parere leones.
Omnis ab assiduo nimirum ars nascitur vsu.
Ergo dùm mollis, dumq; est tractabilis ætas,
Instrue filiolos virtutibus, & doce honestas
Maturare vias, nec eos permitte vagari
Huc illùc quocunq; volunt, res perniciosa est
Libertas puerò: tu si sapis, admoue frænos,
Et cohibe, nanq; in vitium mortalia quæque
Naturæ instinctu, nisi sint adiuta labore,
Sponte ruunt: nil perfectum natura sine arte
Ferre solet, quoniam non vult Deûs ipse vetere
Nos torpere graui, sed curis, atque labore
Excitat, & segnes tanquam calcaribus vrget.
Est locus ætherei prærupto in vertice montis,
Delitijs plenus, quo non fælicior alter
Creditur esse vsquã, cui cedunt thessala Tempe
Elysiique lares, & fortunata vireta:
Hic habitat vicina polo, conterminaq; astris,

Innumerisque bonis fruitur sanctissima virtus?
Sed salebrosa via est, angusta, atque ardua, densis
Sentibus hinc atq; hinc, horrens, quò tẽdere viles
Ignauique animi, & terrena face grauati
Haud possunt, sursumq; vehit mẽs ignea paucos,
Quos Deus ad cœli sedes elegit habendas.
Difficiles aditus virtus habet: at vitiorum
Prona via est, illuc vltrò descendimus omnes.
Quocirca quicunque bonam, nullaque pigendam
Parte cupit prolem, multùm instituendo laboret.
Nou etenim fieri egregiũ, ac memorabile quicquã
Absque labore potest: vis est immensa laboris
Assidui, longusque labor dura omnia vincit.
Curandum in primis, vobis dico patribus, ne
Filioli vestri cum prauis conuersentur.
Consuetudo potest quoscunq; inducere mores.
Corrumpunt etiam sanctos commercia prana.
Vitent præcipuè iuuenes, nam prona iuuentus
In quodcũq; malũ est: semperq; obscœna loquũtur
Inter se iuuenes, & semper turpia versant.
Luxuriæ tota est hæc ætas dedita: quare
Ne iuuenum celebrent cœtus, omninó caueto,
Tu cuicunq; bonam mens est educere prolem.
Corripe nunc verbis duris, nunc vtere virga,

Si sit

Si sit opus, monstraque uiã, qua incedere oportet.
Nec faueas illis, patriumq; iratus amorem
Dissimula semper, nil pernicioſius eſt, quàm
Blandiri pueris: animos ad crimina ſumunt.
Tũc nil non audent, quúm tu quæcunq; loquũtur
Vera putas, aſinusq; bipes oracula credis,
Ac nimis indulges, væſano captus amore.
Damnoſus fauor eſt pueris, ſoloque timore,
Non ratione ſcelus fugiunt: peccantq; libenter
Ac prompte, ſi non duris cohibentur habenis.
Vt ſæpè in vitium nullo impellente labaſcunt:
Sic raró á vitijs nullo reuocante retedunt.
Quales quiſq; ſibi natos eduxit, habebit.
Vltra hæc nitendum, vt viuamus corpore ſano:
Quippe valetudo eſt cenſu præſtantior omni.
Robuſtus foſſor rege eſt fœlicior ægro.
Scire igitur cauſas debes prius, vnde fluant tot
Agmina morborum, humanum vexãtia corpus.
Perceptis etenim cauſis, vitare malignos
Effectus poteris melius: cauſiſq; remotis
Effectus pereunt, quicunq; ſequuntur ab illis:
Ergo morborum quorundam cauſa, & origo
Natura eſt, quoties ſub iniquo ſydere quiſquam
Naſcitur, atq; in ſe cœli tormenta recepit:

Vel quum corrupto de semine gignitur, ipsi
Sunt causa ægrorum natorum sæpe parentes,
Quum malè dispositi cœunt, nec sanguine puro.
Sunt aliæ plures causæ, requiesque, laborque
Et calor, & frigus, somnus, cibus, ac Venus horũ
Singula debilitant vires, atque artubus obsunt,
Vtimur his quoties nimium, nimiúmue cauemus.
Vtrunque extremum damno est, vsus mediocris
Non nocet: imò etiam prodest, vitamque tuetur.
Immodici affectus animi quoq; gignere morbos
Consuerunt, nimiusq; timor, mœrorq;, dolorq;,
Lætitia interdum nimia officit, interimitq;
Si sit habenda fides scripturis historicorum,
Noxius est aër, est noxius humor aquarum,
Corporibus: quando vitium contraxit vterque.
Hinc pestes subeunt, hinc viscera discruciantur,
Communisque lues dat plurima corpora morti,
Affert nonnullos etiam contagio morbos
Et rixæ, & casus, & mille pericula vitæ.
Hæc igitur fontes, hæc fundamenta malorum
Si⁹ anus vis esse, omni ratione caueto,
Si tamen ægrotas, quoniam ægrotare necesse est
Nonnunquã, quid ages? nõ tu medicamina differ
Sed citò curã adhibe, tenuis dũ morbus adhuc nõ

Assump-

Assumpsit vires, nec inest penetralibus hostis.
Ignis ab exigua nascens extinguitur vnda:
Sed post quàm creuit, volitantq; ad sidera flãma,
Vix putei, fontes, fluuij succurrere possunt.
Ergo festina morbi cognoscere causam:
Vtque illi facilè occurras, contraria sume.
Opposita oppositis curantur: frigora si te
Læserunt, calida opponas: si cura, labórque,
Siue cibus nimius nocuit, contraria semper
Exerce, hoc sese expellunt, perimuntq; vicissim.
Consule item, si opus est, medicũ, vel clinicus ille,
Vel sit chirurgus: chirurgi certior est ars.
Nam quid agat certũ est, et aperta luce videtur:
Clinicus ipse autẽ, qui nunc physicus quoq; fertur
Dum lotium infœlix spectans inde omnia captat,
Dum tentat pulsum venæ, dum stercora versat,
Fallitur, & fallit, sed non discriminis æqua
Conditio: ille miser moritur, causamque canendi
Linigeris caluis præbet, caluisque cucullis:
Hic alius contrà sceleris mercede recepta,
Causatur superos, at fatis imputat ipsis
Si quis obit, lætusq; implet multo ære crumenam.
Heù mihi, penè omnes casu, non arte medentur:
Quippe aliquam quicunq; artẽ benè nouit, agẽ lo

Aue

Aut nunquam, aut ſaltem rarò peccabit: at iſti,
De quibus eſt ſermo, de centum vix erit vnus
Quẽ ſanare queant, quem non fortaſſe trucidẽt.
Vnde iſtud? niſi quod pars horum maxima neſcit
Quid faciat, quid ſit prorſus medicina: ſed ipſi
Dũ tãtum incũbunt ſophiæ, & dialectica diſcũt
Vincla, quibus valeãt indoctum nectere vulgus,
Vix elementa artis medicæ, & primordia libant.
Sic labirynthæis ambagibus ad ſua tecta
Inſtructi redeunt, atque enthymemata vibrant:
Hĩc tumidi incedũt, hinc publica præmia poſcũt,
Id ſatis eſſe putant (nec dicipiuntur) ad hoc, vt
Carnifices hominum ſub honeſto nomine fiant.
O miſeræ leges, quæ talia crimina fertis:
O cæci reges qui rem non cernitis iſtam.
Vos quibus imperiũ eſt, qui mundi fræna tenetis,
Ne tantum tolerate nefas, hanc tollite peſtem,
Conſulite humano generi, quot nocte dieque
Horum carnificum culpa mittuntur ad orcum?
Vel perfectè artem diſcant, vel non medeantur.
Nam ſi aliæ peccant artes, tolerabile certè eſt:
Hæc verò niſi ſit perfecta, eſt plena pericli,
Et ſæuit, tanquam occulta atq; domeſtica peſtis,
Non multum eſt igitur tutum, his cõmittere ſeſe,

Quorum

Quorum doctrina est pretiosa in veste videri,
Gemmatoq; auro digitos ornare cynædo.
Est hoc q̃ dicam, vt valeas, seruare memento:
Sit victus tibi cura tui, ne noxia sumas,
Neue nimis comedas, solet hoc mortalibus esse
Maxima pernicies, hinc plurimus ingemit æger.
Præsertim hoc caueas, tanquã lethale venẽnum,
Ne nouus in stomachũ cibus intret, si bene nõdũ
Consumptus fuerit prior, & digestus ad vnguem
Nec non quaque die, iusto exerceto labore
Corpus, vel pedibus geadiendo, vel quid agendo,
Quo moti caleant artus, nam causa caloris
Est motus: stomachumq; iuuat, roburq; reducit,
Humoresq; superuacuos putresq; resoluit.
Noli etiam iusta vitam fraudare quiete,
Corporis instaurat somnus vires, animiq;:
At vigilando nimis corpus corrumpitur & mẽs.
Præterea procul est mœror pellendus, & omnem
Tristitiam de corde fuga: nam macerat artus,
Deformatque ipsum corpus, canosq; capillos
Ante diem reddit: contrà præcordia læta
Aetatem efficiunt viridem, robustaq; membra.
Cætera tu videas, quæ paulò diximus antè.
Postremò est aliud quiddam pretiosius, atque

Nobilius,

Nobilius, per quod fælices efficiuntur
Mortales, similesq; Deũm, cæloq; fruuntur
In terris positi: quamuis ea gratia paucis
Tradita sit, pauci tanto dignentur honore.
Si quæris quid sit dicam: sapientia nempe est.
Nempe bonum quodcũq; aliud sapientia vincit,
Hoc homini nequeunt diui dare munere maius.
Huic cedit, quicquid rubra reperitur arena:
Huic cedit quicquid Tagus, et Pactol⁹, et Hermus
Aurifero gignunt (si verum dicitur) alueo.
Huic par esse potest nullius gloria regni,
Hæc est semi deũm genitrix: & maxima virtus.
Fælix, ô verè fælix, vereq; beatus,
Humano quantum generi conceditur, is quem
Maximus ille pater donauit munere tanto.
Sed fortasse aliquis quærit, sapientia quid sit.
Nil aliud certè est, nisi prima scientia: per quam
Mens pura, & nullo mortali pondere pressa,
Libera terrenis affectibus, atria cæli
Scandit, & ætherea cum dĩjs versatur in aula,
Omnia despiciens prorsus mortalia, tanquam
Friuola, & assiduè tendens velut ignis in altum,
Inferiora parum curans sublimia semper
Cogitat, & verè quæ sint bona, quæ mala nouit,

Ac ve-

Ac verum à falso rectè distinguit: & illa
Quæ cæci & miseri mortales maxima rentur,
Regna, voluptates, & opes, timidosq; triumphos,
Pro quibus vsque adeò noctesq;, diesq; laborant,
Pro nihilo pendens, curas miseratur inanes,
Ostendens rectè viuendi iter, ac moriendi.
Præfulget sapiens alijs, ceu syderibus sol,
Fortunæ imperium tutus contemnit, & omnes
Calcat sub pedibus constanti pectore casus.
Quinetiam nullo mortis terrore mouetur.
Nec timet infernas pœnas sibi conscius, imò
Lætus obit, ridens pauidi fantasmata vulgi:
Non dubitãs miserũ hoc, plenumq; laboribꝰ æuũ
Linquere, & æternam moriendo acquirere pacem.
Demũ vno minor est sapiens Ioue. quatuor autẽ
Ipsi conueniunt: quoniam benè consulit, atque
Iudicat, errore amoto, rectèq; gubernat.
Et contemplari diuina, humanaq; ad ipsum
Pertinet: extremũ, hoc quod dixi, maxima res est.
Vltrà quam nihil est melius, quod possit haberi.
Nemo tamen sapiens fiet prius, expulerit quàm
A sese omne nefas, purgatus crimine ab omni.
Quippe habitare negat fœdum sapientia pectus,
Impurasq; odit, cùm sit purissima, mentes.

Nema

Nemo etiam fiet sapiens, nisi sit prius idem
Prudens, multarumq; peritus doctrinarum,
Hos scito esse gradus, per quos sapientia habetur,
Dæ qua plura quidē loquerer, sed claudere oportet
Iam librum, sat cauda meo prolixa Leoni est:
Quappter nunc. Musa tace, & requiesce parūper.

LIBER VI.

VIRGO.

CREDO aliquos tetricæ mētis, nasiq; severi
Qui solos se scire putent, & noscere verum,
Atq; sibi solis diuūm bonitate tributum
Omnia iudicio perplexa expendere recto,
Dicturos, nunquam me degustasse beatos
Aoniæ fontes, & sacras Phocedos vndas.
Nec prorsus lauro dignam, titulóue poëtæ,
Quod non inflatas nugas, mirandaq; monstra
Scribimus, ac nullas fingendo illudimus aures,
Nam solas tribuunt fabellas vatibus: ac si
Vera loqui, fædumq; foret, vetitumque poëtis.
Horum ego iudicium falsum, & damnabile duco

Nilque

Nilque mihi melius, nil dulcius esse videtur,
Quam verum amplecti: vetulis, pueris q; relinquo
Has nugas, alij eructent fera bella Gigantum,
Harpyasq; truces, & Gorgonas, & Cyclopas,
Et captos blando Syrenum carmine nautas,
Aldebis mõstriferã Circẽ, triplicemq; Chimerã,
Stelliferumq;, humero cœlũ qui fulcit Athlãta
Mutatum saxo, & fulcantem Persea nubes,
Tantalon, & Tityon, miseriq; Prometheа furti,
Belidas: & quicquid delirans Græcia nostros
Tempore iam longo docuit garrire Latinos.
Nõ mihi sit tanti potasse Aganippidas vndas
Bellerophontæi quas protulit vngula monstri:
Nec mihi sit tanti Phœbeæ gloria lauri,
Atque corymbiferis hederis ornare capillos,
Vt sic delirem, pudet ah, pudet esse poëtam,
Si nugis opus est puerilibus inseruire,
Et iucunda sequi spreto mendacia vero.
Tradita (crede mihi) est multis facundia, paucis
Consilium: multi sublimia carmina condunt,
Sunt, & Romani, & Græco sermone diserti, (nil.
Et cũ multa sciãt, sapiunt tamen aut modicè, aut
Verba nitent phaleris, at nullas verba medullas
Intus habent, sola exterius spectatur imago,

Et pic-

Et pictura leuis: verùm quis succus in illa est?
Quam mens inde capit frugem? qui talia legit,
Quid didicit tãdẽ? quid scit? nisi somnia, nugas?
Quæ nihil ad vitam faciunt, nihil vtile ponunt:
Quæ scire, & nescire, pari discrimine refert.
Ergo seu vulgus me iudicet esse poëtam,
Seu neget, haud ideò mendacia vana sequemur,
Sed verum: quoniam verum est perfectio mentis.
Quod quicũq; magis nouit magis est similis dijs,
Atque magis, ælix: licet hunc inscitia vulgi
Non meritó extollat plausu, meritoq; fauore
Excipiat, licet huic non grandia nomina donet,
Quare iam Musæ adsunto, Criticiq; valento.
Ecce viã ingredior, quam plurima taxus vtrinq;
Atque cupressus: er funesta protegit vmbra.
Iam video tristes campos, pallentia regna
Persephones, quos obscuris perlabitur vndis
Lethæusque ambit torrens, late arua papauer
Lurida somniferum vestit, ripasque silentes.
Quò me Calliope ducis? quæ monstra videre,
Quas voces audire iubes? bubonibus omnis
Circùm sylua tonat, mœstos dat noctua cantus,
Non desunt vlulis miserã strygibusque querelæ:
Quo me Musa rapis? lacrymoso en murmure colles.

Et

Et valles resonant, respondet planctibus Echo,
Quis dolor hic tãtus, quæ tanti est causa doloris,
Heu quæ gens illa est, ater quam vestit amictus,
Syrmata pulla trahens? quæ sic velamine nigro
Flens adoperta caput clamoribus æthera complet?
Heù mihi quas cædes, quã multa cadauera cerno,
Passim strata solo? quis funera tanta peregit?
Quis dedit hãc latè stragem? quot corpora regũ,
Pontificumq; iacent? agnosco insignia, nunquid
Mors est illa procul? quæ visu, & falce cruenta
Horribilis, furibunda venit? præcedere mille
Agmina morborum, pariterq; pericula mille
Aspicio, ô nimium sæuis armata ministris,
Nescio quid, magno veniens clamore profatur.
Audio quid dicat, referamq; audita libenter.
Mors ego sum, quæ fœni instar viuentia quæq;
In terris, hac falce meto: mihi Iupiter arbis
Iura dedit, iussitq; simul ne parcere nulli,
Sed magnos, humilesq; pari prosternere leges
Vnde manus, viresq; meas euadere nemo,
Et nemo vitare potest, ego grandia regum
Colla premo, sternoq; animos fastusq; superbos
Pontificum: nobis nulla est non dubita ceruix,
Siue quæ arctoas fugiens penetrauerit oras,

Ripheasq; vltra rupes conceſſerit, iram
Sentiet hic noſtram, noſtros hic ſentiet ictus:
Siue quis ad manes imos deſcenderit, auſtri
Quæ plaga preſſa iacet, quæ ſunt incognita nobis
Sydera, me inueniet tamen, inuentàque peribit.
Falx hæc occaſum, falx hæc populatur & ortum.
Non ego diuitias vereor, nec ſtemmata priſcis
Credita imaginibus, ſolio detraxit ab alto
Quot mea dextra viros, & nigra in tartara miſit
Præcipites Priamũ memini, quum caſus ad aras
Victima noſtra fuit: Macedûm dux ille ſuperbus
Qui tot regna ſuis pugnando euerterat armis,
Par animo cuius totus non extitit orbis,
In Babylone cadit telo confoſſus ab iſto.
Quid memorem heroes Latios, Martisq; nepotes,
Terrarum dominos: quorum clariſſima virtus
Imperium Oceano, famam coniunxerat aſtris?
Nonne omnes potui cæſos demittere ad orcum?
Primaque manus ſceptris, diademate crines,
Os uerbis, & luce oculos, membra omnia motu.
Corporàque obſcuro clauſi exanimata ſepulchro.
Me timet Indus, Arabs, Maurus, Scytha: deniq;
Europãq;, Aſiãq; colit, Lybicosq; calores (quiſquis
Nullum ego diſcrimen facio generisq;, locisq;.

Tempora

Tempora nec seruo, nec mores curo, nec annos:
Improbus atque probus, sapiens stultusq; feribit
Infantes, iuuenes longaque atate grauatos,
Formosos turpes: aqua ratione trucido.
Hûc quoq; quẽ video, pcul hinc mea regna petẽtẽ
Quum sua fata sinẽt, mittam pallentibus vmbris:
Edidit hæc stygio diua implacabilis ore.
Tunc me concussit timor ingens, membraq; sanguis
Vndique dilapsus venis, extrema reliquit,
Inque imum pectus coit, succurrere cordi.
Præcipuè, quùm tartareos dea sæua ministros
Præsentem in turbam, quæ latos plurima circum
Errabat campos, tantæ secura ruinæ,
Mitteret: irrumpunt illi, prenduntque tenentque
Quisque suum: sternũtur humi languentia passim
Corpora, multiplicique gemunt vexata dolore.
Mox ipsa aduenien, nonnullos falce necabat:
Nonnullos etiam, quorum subtegmina nondum
Finierat Lachesis: iusto illis debita fato,
Præteriens, cædi seruabat diua futuræ.
Tunc ego sic mecum, attonitus: totusq; tremescẽs
Occuras, o vota hominum, vanoq; labores,
O spem fallacem, o cæca solatia mentis,
O fluxum deum humanum, o variabile tempus

Quàm breuis, incerta, & multorũ plena malorũ:
Et quantis nostra est obnoxia vita periclis?
Quæ iucunda quidem facie, dulcisq; videtur,
Sed quãtum intus habet fellis, quantumq; veneni,
Quid sumus, ô miseri, nisi puluis motus ab aura?
Et fragili vitro similes, vmbraq; fugaci?
Atque rosis, quæ manè nitẽt, mox vespere lãgueẽt?
Nũc viui, atq; hilares, paulò pòst vermibus esca:
Nũc pulchri & validi, paulò post turpe cadauer.
Heù mihi quid prodest congesta pecunia nobis?
Quid gemmæ, argentũ, atq; aurũ, pretiosaq; vestis,
Quid populos, magnasq; vrbes ditione tenere?
Marmoreosq; habitare lares, vultuq; superbo
Omnes despicere, atque parem se credere diuis,
Si mors cuncta rapit, si tanquã puluis, & vmbra
Deficimus miseri, si tam citò factus & omnis
Gloria nostra perit, nullum reditura per æuum?
Hæc ego cum loquerer summisso murmure metũ,
Pallentem aspiciens, gelidumque timore,
Incertoque gradu titubantem Orpheia mater:
Quid te (inquit) tanta obsessum formidine cerno?
Esto audax animi vilis timor argumentum est:
Nec decet ille viros. cedò, quæ te causa timere
Mortem adeò cogit? tunc sic ego: Diua necesse est

Natura

Naturæ impulsu: quippe hanc animalia quæ non
Horreſcunt, fugiunt? hæc vitam tollit, & omnes
Diuitias, ac delicias, corpusque reſoluit
In nihilum, remanetque nihil, niſi puluis, et oſſa.
Quæ pariter puluis longo poſt tempore fiunt.
Deniq; cũcta bona hæc adimit, ſũmũq; malorũ eſt.
Ergo tam dirum & tam formidabile non tum
Quem non terrebit, niſi cui ſit ferrea fibra.
Tunc Ioue nata, mihi ſubridens ſic ait: Eras
Nimirum veri ſpecie deceptus & vmbra,
Non cuius facile eſt ipſum cognoſcere verum.
Hic ille eſt ramus, medium quem maxima ſylua
Arboribus denſis cinctum, atq; erroribus atris
Obductum celat: nec multis aurea virga
Conſpicitur, niſi cui puræ oſtendere columbæ.
At mihi, quæ ſata ſum fœlici ſemine cœli,
Verum noſſe: verum tibi dicere poſſum,
Si me audire voles. ego tunc: Dra nil magis optoi
Reſpondi. illa autem: Nos hinc diuertere oportet
Pauliſper, ſequere. & ſecum me duxit in altum
Non adeò procul inde locum, quo lumina ſolis
Cernere erat, radijs ferientibus ardua montis,
Iucundumq; iubar tenebras diſſecerat atras.
Sedimus ad fontem quendam, lauriq; ſub vmbra

Tunc mea dux, tandem pulchro sic incipit ore:
Simia cœlicolûm, risusq; iocusq; deorum est
Tũc homo quum temerè ingenio cõfidit, & audet
Abdita naturæ scrutari, arcanaque diuum,
Cum reuera eius crassa, imbecillaq; sit mens
Si posita ante pedes nescit, quo iure videbit
Quæ Deus & natura sinu occuluere profundo?
Omnia se tamen arbitratur noscere ad vnguem,
Garrulus, infœlix, cæcus, temerarius, amens,
Vsque adeò sibi palpatur, seseque licetur.
Stultitiæ fons est, & origo philautia vestræ.
Caligoq; ingens, quæ vos cognoscere verum
Posse vetat, tolle hanc, oculi meliora videbunt:
Et quæ nunc bona prima putas, fortasse negabis
Esse bona: & quæ nũc credis mala maxima, forsã
Non mala sunt dices, pulsis à corde tenebris.
Ergo scias, mortale genus nihil esse, nisi vtrem
AEolijs plenum ventis: quam iurgiter vrget
Hùc illûc, lapidi insistens fortuna rotundo.
Cui, si quid saperet, vita mors gratior esset:
Cum viuendo, malis homines sine fine premantur:
Exiguisq; bonis, sed nec sine felle, fruantur,
Quod verum credes, puto: si bona, si mala vitæ
Mortalis referam, quanta breuitate licebit:

Collatisque

Collatisque ipsis, tunc vita humana patebit
Quæ sit, & an tantum mors debeat ipsa timeri.
Principio de diuitijs, quas omnis vbique
Gens sequitur, laudat, quarit, miratur, & optat.
Dicere constitui, & quid sint ostendere nitar.
Tunc ego: Diua (inquam) si vis, huic parce labori
Quandoquidem prius hoc olim referēte Minerua
Edidici, nunc perge aliò, nec nota recense.
Déque voluptate vbertim quoque rettulit olim
Nobis diua Arete, missusque à matre Timalphes.
Quare id trāsi etiā quæsa, & quodcūq; aliud vis
Expedias, tunc Diua inquit: De nobilitate
Dicā igitur, quoniābona primo hæc inter habetur
Quilibet hanc hodie sibi vult, sibi dicit inesse,
Plus licet inde absit, quàm distet Iberus ab Indo.
Sed quid nobilitas, aut quanti est? vera fateri,
Conabor: quanquàm quid prodest vera fateri,
Credere si renuunt? fugiunt animalia quædam,
Oderuntque diem, tenebris, ac nocte vagantur:
Sic homines multi, lumen cognoscere veri
Nec possunt, nec amant: adeò natura, Deusque
Distinxit mortale genus, rectéque videnti
Vna hominum species animalia cætera monstrat.
Vsque adeò mores varij mortalibus, & mens

Dissimilis, multi tenebras, umbrasque sequuntur.
Nec verum spectare queunt, solemque nitentem.
Infirmis oculis quem fixo lumine pauci
Aspiciunt, quibus est animus diuinior. ergo
Nobilitas, veluti vulgus putat inscius, aut est
Copia nummorum, & collectio diuitiarum:
Aut sanguis, quoties generoso è stemate quisquã
Natus, auos, atauosque suos gentilisque arma
Iacta & eximios laudat virtute parentes.
Iudicium tamen hoc vulgi mendaciter errat,
Vt plerunque solet: communis opinio multis,
Paucorum ratio est. si nobilis ille putari
Debet, quicunque est diues: sic nobilis esse
Credo potest, lanius, tonsor, piscator, equiso.
Pastorq;, & pistor, coriarius, atque bubulcus,
Et leno, & latro & quiuis de plebe lutosa:
Nãque ex his multi rebus, nummisq; potentes
Et sunt, & possunt fieri, fortuna frequenter
Extollit miseros: eadem detrudit ad imum
Sæpè illos, quos anté rotæ commiserat altæ.
Nobilis erga fuit tantum, quum mœnia victor
Aeneadum intrauit Marius, plaudente Senatu
Ac populo, insignis lauro, niueisq; quadrigis:
Sed postquam ejectus Syllanis viribus, exul

Minturnis

Minturnis latuit, latuit quoque carcere fœdo:
Vel quum mendicus panem per Punica rura
(Pro superùm leges, & non benè nota potestas)
Quærebat panem, duris fossoribus aptum.
Non erat infœlix tunc nobilis: abstiterat tunc
Nobilitas, fugiens longè: mox ipsa reuertit,
Quum Marius redijt, mutato sydere, Romam.
Nimirum stulta hæc sententia, si fit ab auro
Nobilitas, certè de terra nascitur aurum,
De fraude & furto, de fœnore: nascitur ergo
De fraude, & furto, de fœnore, nobilitas, ô
Iudicium vulgi insanum, ô sine pectore turba
Nobilitare hominem non vlla pecunia, nulla
Diuitiæ possunt: pretio nam dignior omni est
Nobilitas. hæc non emitur, nec venditur auro
At genus ille suum iactat, laudesq; suorum
Inculcat, cùm sit turpissimus: atque recenset
Gesta patris, monumẽta ataui, patruiq; trophæa,
Et quanquã innumeris, demens ignauus, abũdet
Criminibus, virtutis inops, tamen esse putatur
Nobilis est alto quoniam de sanguine natus.
Cur aliena tibi tribui, ? laudemque tuorum
Esse tuam censes? cùm tu sis dedecus illis,
Degener, infamis? mentito nomine cygnum

Graculus

Graculus appellat seſe: cornicula plumas
Pauonis furata, cupit pauo ip a videri:
Sed natura vetat, quæ nobilitatis origo eſt.
Hinc animi viles, hinc & cæleſtia corda
Proueniunt: hæc largitur ſua ſemina cunctis.
Nempe animum propter, nõ propter corpus haberi
Nobilis, & dici debes, nam corpora multa
Seruorũ, pulchra, & magna, & robuſta videtur.
Nobilitas quidam eſt animi proprius decor, atq;
Vis quædam natiua, cupit quæ grandia ſemper,
Vilia contemnit, qua ſurſum tendere vt ignis
Nititur. & ſummas penetrat velut ardua nubes
Infima deſpiciens: hanc vim qui munere cæli
Accipit, ille bonus fiet, patiensq; laborum,
Conſilioque potens, curis vigilantibus, vt quid
Dignum laude gerat, vt ſit laudabilis ipſe.
Sed tantum natura bonum non omnibus, imò
Perpaucis donat, quorum fama inclyta longo
Tempore poſt cineres populorum in pectore viuit.
Attamen ô mores, ô mera inſania: quis non
Vult dici, & credi nunc nobilis? ô nebulonum
Turba audax, ô vile pecus: te nomina clara
Delectant tibi fama placet, tibi gloria: cur non
Et labor, & virtus etiam placet, vt meritò ſis

Nobilis

Nobilis? an mauis sapiens, iustusq; vocari,
Nomine mentito, quàm verò? cur tibi nummus
Falsus, cur panis falsus, cur cætera falsa
Non sunt grata, velut mendax, ac futile nomen
Nobilitatis amas, o laura, o simia disce
Disce prius frenare animum, compescere cæcos
Affectus, ratione vti, vitare nefanda,
Iusta sequi, te nosce prius, duroſq; labores
Amplecti ne te pigeat, vilemque fugato
Desidiam, vt possis culmen virtutis adire.
Tunc iure, ac merito diceris nobilis: hæc est.
Hæc est nobilitas vera: hæc sunt illa deorum
Munera, ab indoctis non intellecta. per istam
Incessere viam phrygia de gente Quirites,
Hac duce Romanum imperium se sustulit astris:
Hac abeunte iterùm, in præceps descēdit ab astris
Nam simul ac segnes consurrexere nepotes,
Iam parto imperio, iam prosperioribus annis,
Delicias, ludosq; leues, luxumq; secuti,
Degenerare suis cœpere à patribus: vnde
Nobilitas tales homines exosa, recessit
Protinus ad superos, donec crescente nepotum
Luxuria, & vitio, deleta superbia Romæ est
Non igitur genus est, non sanguis, non statuarū

Mutarum

Mutarum series, non auri copia, quæ te
Nobilitet: Virtus, virtus hoc nobilis Hector,
Alcidesq; fuit: fuit hac quoq; nobilis ille,
Ilias, æternum cui præbuit inclyta nomen:
Hac proceres alij, quorum tot fama per annos
Durat adhuc, quid te iactas natalibus ortum
Egregijs? te præcipui genuere parentes:
Quid tum? si nihil es? si turpis turpiter omnem
Incestas maculasq; domum? tibi dedecus est hoc,
Non honor: ac veluti stolidum si signat asellum
Magnanimus, fortisq; leo, si simia barrho
Nasiatur, monstrum es, laraq; iniuria genti.
Non sic nobilitas per testamenta relinqui,
Aut virtus, potis est: velut ædes, rura, supellex.
Hanc natura tuis tribuit maioribus, at non
Omnibus: antiqua repetas ab origine gentem,
Inuenies fortasse tuo de sanguine multos
Cerdones aut agricolas. unumq; videbis
Ex humili natum fortuna, nobilitatis
Principium fecisse aliis: quæ tempore creuit
Paulatim, sed post quoque tempore victa senescit.
Omnia fert tempus, pariter rapit omnia tempus.
Quis nunc Pompeij de stirpe, aut Cæsaris esse
Noscitur? aut eius, domitis cognomen ab Aphris

Cui

Cui virtus inuicta dedit? quis credere tantam
Progeniem perÿsse potest? domus alta deorsum
Sæpè cadit, penitusq; ruit: sursumq; leuatur
Sæpè humilis: nulla est hominum fortuna perēnis,
Sic cœlum variare solet mortalia quæq;.
At dices: quale est semen, talis quoque fructus
Inde venire solet: si sum de semine claro,
Clarus ero, non sic: proceri sæpè parentes
Exiguum genuêre hominem, turpemq; decori,
Robusti infirmum, sapientes insipientem,
Nec mens, vt corpus, patrio de semine manat.
Non patris est, animum pueris præbere, sed ipsum
Largiri natura solet, quid nobile semen
Egregiumq; feret, faueat nisi debita cœli
Temperies? verum est vulgo quod dicitur: annus
Producit segetes, non cultus, semina quamuis
Optima, si tristes fuerint mandata siniſtris
Syderibus, parient lolium, vel iacta peribunt
Ergo sufficiens non est pater ipse creandis,
Nobilibus natis, adsit nisi gratia cœli.
Hinc est, quod multos humili de plebe videmus
Illustres nasci: qui magnum nomen adepti
Virtute, ac meritis, se postmodo nobilitarunt.
Quis fuit ille Maro? quis Tullius ille? quis ille

Tam sapiẽs sanctusq; Cato? quis Horatius? omnes
De media plebis geniti. quis doctus Homerus?
Cuius ne patriam certam, certosq; parentes
Scimus adhuc, dic quæso patrem Demosthenis, atq;
Euripidis matrem, dic Socratis, illius inquam
Socratis, in cuius gremio Plato maximus hausit
Diuinos latices, qui solus Apolline teste
Est visus sapere: hunc genuit, qui marmora fodit
Nascentes pueros mater capiebat ab aluo.
Nonnullos etiam reges, de plebe creatos
Nouimus, haud rarus quoq; cõsul & induperator
De populi face ad summum peruenit honorem.
Quid quod equi, pariterq; canes, ac cætera bruta
Degenerare suo persæpè uidentur ab ortu?
Nempè diu res nulla manet, nempè omnia semper
Deteriora solent fieri, in peiusq; referri,
Naturæ imperio, & fatorum lege perenni:
Deinde iterum ex alio fœtu instaurata renasci.
Hoc variare, decus mundi est: hæc gloria summi
Artificis, facere ex minimis ingentia, nec non
Ex summis minima, & rerum mutare tenorem
Iugiter, ac faciem, sapienter cuncta nouando.
Non tamen inficior, claros habuisse parentes
Esse bonum, & claro nasci de sanguine: nàmque

Hoc

Hoc verè pulchrũ, atq; bonũ est, prosuntq; parẽtes
Auxilio, exemplis, hortatibus, efficiuntq;
Sæpè suis similes natos, nisi fata repugnent,
Et natura potens nimium: quam vincere si quis
Nititur, ille etiam congestis montibus, altum
Æthera conscendet, pulso Ioue qualiter olim,
Fama Gigãteos quùm sensit Phlegra tumultus,
Enceladũ memorat, summi iuga maxima Olymphi
Imposuisse Ossæ, præmeret cùm Pelon Ossa.
Sed tamen hoc non esse satis concludimus, ergo
Quamuis à populo dicaris nobilis omni,
Sisq; licet mollis, nitida cute, corpore lauto,
Egregijs vescare cibis, ac veste superbus
Conspicua incedas, referas gentemq; domumq;
Nobilis haud ideò es, sed fortunatus, & viri
Auratosimilis, similisq; ex marmore signo.
Quis tamen hoc curatè satis est de nobilitate
Ac virtute, ipsum nomen: malunt; videri,
Quàm se esse homines, proh dij, nũc nomina tãtũ
Magnifica, & claros titulos sibi quilibet optat,
Arrogat, affectat, sequitur, rapit: vt merito iam
Et se asinus pardum vocet, & formica leonem.
Quis non vult sapiens, generosus, iustus haberi,
Et probus & doctus? contentus cortice solo,

Atq;

Atque vmbris rerum: vt tali velamine mores
Occulat infandos? lis est de nomine, non re.
Hoc habeas igitur nomen, si c nobilis esto,
Vt Rome Pasquillus homo est. vt sæpè vocatur
Nobilis aut latro, aut meretrix, aut nobile mar-
Esto tamẽ quod sis & nomine nobilis, & re: (mor
Quid tum? laudabor dices decorabor honore,
Nunquid parua tibi hæc, et nõ cupienda vidẽtur
Præmia? quandoquidem virtus ex nobilitate
Nascitur, ex virtute autem laus surgit, honorq;.
Non volo, nec fas est virtutem carpere: sed si
Interius videas meliori lumine verum,
Cognosces quanto virtus tam digna labore
Afficiat miseros homines, quàm reddat amaram
(Stoicus id quamuis nolit concedere) vitam.
Moralem primum videamus: difficilis pars
Nimirùm hæc, quam si quærit quis rite tenere,
Heis quantos opus est subeat, toleretque labores.
Naturæ bellum indicat, confligat oportet:
Quandoquidem mortale genus natura creauit
Infirmum, pronumq; malo, aduersabile recto.
Prò superi, in vitium facili decurrere lapsu
Quisq; solet, cur hæc homini mala semina quondã
Indita sũt? nũquid fuit hæc tua culpa Prometheu?

An

An malus hos dæmon humana in pectora morbos
Intulit, (vt fama est) scelerisq; iniecit amorem?
Heu quàm difficilis, salebrosa, & plena laboris
Semita, quæ ad mores ducit, vitamq; deorum.
Quis bonus est? nõ spõtè vllus, quis nõ malus? ille
Qui legis, regísue metu, peccare recusat:
Vel qui forte nequit, quod vult, cõmittere crimẽ.
Nimirùm haud facilè est naturæ obsistere, seq;
Vincere, & insanos compescere pectoris æstus.
Quapropter pugna assidua, sudóque labore
Est opus à puero, vt vitijs ponantur habenæ.
Assuetudo etenim naturæ frangere vires
Sæpè solet, si sit multos firmata per annos.
Ergo militia est hominum vita: hostibus omnis
Plenus ager, multi latitant vbicunq; latrones.
Quis tot vitabit laqueo? tot retia cautus
Effugiet? nã quùm fortuna est prospera cuiquam,
Actutùm subit, & stimulat væsana libido,
Tùm sua castra mouet ventosa superbia, tunc &
Desidia atque gula, & petulans audacia surgit:
Contrà illum, dolor atq; metus, dirumq; venenum
Occupat inuidia atque iræ, quùm sorte sinistra
Vinit, & indignam quærit propellere quouis
Pauperiem pacto: tunc fraudibus, atque rapinis

Et furtis studet, vt sua damna reprendere possit.
Eheu mortales inter Scillam, atque Charybdim
Iactantur miseri, & vitijs læduntur vtrinque.
Dumq; mala hæc vitare volunt, labuntur in illa.
Si cupiunt fortes fieri, discrimina oportet
Multa pati, & multos coguntur ferre labores.
Si virtutem illam, quæ humanos temperat actus
Affectant: opus est expellere, gaudia tristi
Consilio, gratamq; parum deducere vitam.
Si iustus vult esse aliquis, non vtile quærat,
Iustitia est multis laudata, domestica paucis.
Quòd si fortè placet cuiquam prudentia, semper
Vt caueat, nulli credat, fidátque necesse est:
Quandoquidẽ sunt cuncta dolis & plena periclis.
Denique qui bonus est, & mitis, sæpiùs ille
Læditur: ille minùs tutus, plus insidiarum
Sustinet: hic siquidẽ mũdus, domus ampla malorũ
Ac scelerum patria est: probitas hîc exulat, vnde
Imbelles lepores, dameæ mites, capreæq;
Idq; genus sine felle animalia quæque petuntur
Sæpius, & pereunt. rarus venator ad vrsos
Accedit, tutos conseruat sylua leones.
I nunc, & mitis, simplex, innoxius esto,
Vt citius fias auidorum præda luporum.

Hem

Heu mundus totus quædam est natiua tyrannis.
Debilibus robusta nocent, & grandia paruis.
Ales fulminiger timidos infestat olores,
Accipiter laniat turdos, mollesq; columbas:
Versicolor coluber ranas, miserasq; lacertas
Devorat: in syluis fera fortior, ore minorem
Dilacerat: tu mõstra tenes quoq; maxime Nereus,
Quæ rapido infirmos absumunt gutture pisces.
Non mare, non tellus, non aër tutus, vbique
Hostis adest: prodestq; parum, non esse nocentem.
Ergo vide, quàm sit pars hæc virtutis amanda,
Quæ facit esse bonos, non tanto parta labore,
Hostibus in medijs tandem vos reddit inermes.
At dices: probitas defendi legibus, atque
Principibus solet: ô vtinam fieret, sed vbique
Vincuntur nummis leges, magnoq; fauore.
Placantur donis reges, & vote precantum:
Damnãt iura illos, quibus aut exhausta erumena,
Aut nullus fauor est: alij quocunq; premuntur
Iudicio, insontes abeunt, vt paruula musca
In tenui tela, quam pendens texit arachne,
Voluitur, ac remanet: si grandior, horridiorq;
Impulerit, frangit casses & tuta recedit.
Sic leges (veluti Scythica de gente canebat

Barbarus ille sophus) miseros nectunt q; tenentq;
Transmittunt laxis foribus, renuuntq; potentes.
Altera virtutis pars, quæ studiosa requirit
Naturæ causa, & vix penetrabile verum,
Quàm sit difficilis, quàm magni plena laboris,
Experti norunt, primo coguntur ab æuo
Sub præceptoris ferula, formidine multa,
Verberibus cædi, & lachrymis dictata referre:
Inclusi tanquam in cauea cohibentur, vt ire
Non liceat quoquam, nisi permittente tyranno,
Quanquam ventris onus inbeat, vesicáue turgẽs,
Et pueris cognata fames, & ludere gratum.
Tempora sed calidæ postquam accessere iuuentæ,
Maiori studio est opus. hic Anthenoris vrbem,
Adriaci tentans rabiosam gurgitis iram,
Parthenopénue petit, Tyrrhena per æquoracurrẽs
At Perusina alius, Romanáue mœnia quærit:
Vt procul á patria tellure, incommoda multa,
Et mala multa ferat. Veneris, somniq; cibique
Parcus, & assiduus studio, librisq; legendis.
Haud aliter quisquam fiet, nisi nomine doctus.
Sunt etenim docti re pauci, nomine multi,
Gaudia nempè nocent, nocet illecebrosa voluptas
Apprimè his, cupiũt qui discere plurima, & altiũ

Doctrina

Doctrinæ culmen conscendere namq; reflectunt,
Ac remouent animos à duro tramite, per quem
Itur ad auriteræ sacraria celsa Mineruæ.
Nempè labore opus est longo, assiduoq; volenti
Nobile per populos, vrbesq; acquirere nomen.
Hinc verò multos cruciat dyspensia: multos
Tum nimiũ, nimium q; legũr, opthalmia vexat,
Præ studio stomachus crudescit, visus hebescit,
Et pallor venit, & macies, & acerba senectus.
Nec mirum: quoniam scire, & cognoscere verum,
Est præter naturam hominis, propriumq; deorũ.
Ac veluti infirmo radiantem lumine solem
Noctua ferre nequit: sic mens humana deorsum
Imbecilla ruit, quoties contendit in altum
Surgere, & audaci cœlum penetrare volatu.
Quod propriũ est superũ: mortales turpiter audent
Despiuntq; magis, quanto magis illa requirunt:
Quorum cognitio nil prorsus spectat ad ipsos,
Ni forte auxilium, ac lumen descendat ab alto.
Ac dij fœlices, mundum, quis, quantus, & vnde,
Atq; ipsum mũdi deminũ, speciesque animãtum,
Et rerum innumeras miruntur, causasq; latentes,
Semina, & occultas vires, quibus omnia constat.
Hæc vita est, hæc est ipsorum tota voluptas.

Non cibus, aut somnus, nõ morbus, cura laborue,
Non lucri, spes, non damni metus impedit illos,
Quin semper valeant optatum inquirere verum.
Ergo cælicolum supere est: prudentia tantùm
Conuenit, & confert mortalibus, vt sibi possint
Consulere, & vitare sciant incommoda, nec non
Commoda congerere, & tranquillam ducere vitã.
Quid faciat, quid nõ homini prudentia mõstrat?
Huic studeat, quicunq; cupit bene viuere, & inter
Tot spinas rerum gradiens non ladere plantas. 10
Quis non esse putet stultum, qui rebus omissis 10
Vtilibus propriisue, aliena, & inania quærit?
Dumq; suas vescit vires, maioráque tentat,
Dum nimis alta petit: præceps, velut Icarus, vndis
Mergitur æquoreis: cupiens æquare bibendo
Rana bouem, rupta nũquam bibit amplius alno.
Dum studet insanus Phaëton cælestia frena
Mortali tractare manu, nonne infima pressit
Stagna Padi, currumq; cadẽs vitamque reliquit?
Sese metitur prudens, & continet intrà
Naturæ fines: nec plusquàm debeat, audet, 20
Exceptus si illum Deus impellit q; iuuatq;. 20
Curent mortales, quæ sunt mortalia: omittant,
Quæ superûm: ne si contendunt altius æquo

Scandere

Scandere, præcipitent potiùs, mœueantq; cachinnũ:
Vt si forte velit summa de rupe volare
Bos grauis, aut asinus cytharã pulsare canorã.
Esto autem quisquam doctrina præditus omni,
Vsqueadeò vt multos norit componere libros:
Quid quæso inde boni accipiet? tantumq; laborem
Præmia quanta manent? dices: laus, gloria, fama,
Inq; animis hominum diuturna in secula viuet.
Atqui ego, q̃d sit honor, quid laus, quid fama velit
Clarius, & melius perspẽdere, plurima nanq; (te
Apparent aliter, quàm sint, oculosq; tuentum
Atque animos fallũt specie, velamine, & vmbra.
Hinc bona quæ mala sunt: & quæ sũt turpia, pul-
Cẽsentur: scatet hinc fons omnis stultitiei, (chra
Sæpè sub argento latet æs, ferrumq; sub auro,
Et sub sincero clauduntur cortice putres
Castaneæ, multosq; lupos sub pelle videbis
Agnorum, nonne aulæis carriosa teguntur
Ligna, vel antiquus paries, vimisque pudendus?
Est acies mentis potior, quæ perspicit intus,
Quicquid in abstruso est: quicunq; hac vtitur, ille
Verus erit rerum index, & mira videbit.
Quæro igitur quid fama iuuat? quid gloria? quid
Oppressos somno, aut viuẽdi munere cassos? (laus?

Nil

Nil pl⁹ quã surdũ cythara, aut spectacula cæcũ.
At respondeis: viuentes & vigilantes
His gaudent, nec non pro talibus omne periclum
Vltrò adeũt, vltroq; animas cũ sanguine fundũt.
Nimirum ambitio multos ad fortia, tanquam
Calcar agit, multosq; trahit virtutis ad arcem,
Feruentes vrgens stimulis compellit, vt armis
Grãde aliquid faciant: vel si non viribus audent.
Ingenio saltem exhibeant memorabile quicquam.
Ipsa tamen vitium est: vnde ambitiosus haberi
Nemo velit, quicunq; etenim ambitione tenetur,
Creditur esse lenis, ventosus, turpis: vt olim
Romulidæ, orabant iaclo post terga pudore
Plebeios, quoties suffragia venabantur,
Cerdonumq; animos precibus seruilibus, atque
Turpibus obsequijs captabant, muneribusq;,
Vt proprijs rebus curarent publica omissis,
Perq; forum medium multis comitantibus irent,
Inflati vt vento folles, ac fronte superba.
Propter se virtus petitur, non propter honorem
Ipsa licet propriè ac verè mereatur honorem.
Quid? quod vulgus iners nescit virtute moueri?
Hanc potius videt, faueat fortuna necesse est,
Diuitiæq; adsint: tunc laus, honor, & decus omne

Adueniet

Aduenient, virtus sine censu languet vbique:
Quanquam nil refert, si gallo sordet iaspis.
Nec minùs ideirco est preciosa, & nobilis: vnde
Vir bonus, & verè compos virtutis, abundè
Contentus, vulgi laudes contemnit, & odit,
Nec fumum quarit, nec inani pascitur aura.
Insignis facies fucis non indiget, aurum
Quod per se pulchrũ est, nudũ monstratur, at ille
Qui non est, aliqua saltem cupit arte videri,
Personamq; sibi inducit velut histrio. quare
Si rectè aspicias, vita hæc est fabula quædam.
Scena autem mundus versatilis histrio: & actor,
Quilibet est hominum mortales nã proprie omnes
Sunt personati, & falsa sub imagine, vulgi
Præstringunt oculos: ita dys risumq; iocumq;,
Stultitijs, nugisq; suis per secula præbent.
Ergo honor & fama & mortalis gloria, laudq;
Somnia sunt, prorsus nil conducentia: quando
Sorte magis quàm virtute acquiruntur. at esto
Quod tantùm dignis tribuãtur: dic mihi, num quid
Corporibus prosunt certè nil, dic, animisue?
Tantundẽ, hoc instant petitis, tumidosq;, leuesq;,
Nec non sollicitos reddunt, seruire solet multis, ambire, precari,

Munera

Munera largiri, quisquis sectatur honores.
Vita igitur talis misera est, & plena tumultu,
Subiycit inuidiæ, & magnis quandoque periclis.
Vis tutem veram qui possidet, ille quietus,
Ille satis fælix permittat cætera diuis.
Sufficiẽs honor est homini, quũ dignus honore est,
Qui datur indigno, non est honor: est onus, imò
Ludibrium, velati in scena quum ludius est rex.
Iã mala quæ humanũ patitur genus, adnumerabo,
Principio postquàm è latebris malè olentibus alui
Eductus tandem est, materno sanguine fœtus,
Vagit, & auspicio lachrymarum nascitur infans:
Vt puto, quæ mala sit vita hæc, quã plena periclis
Natura monstrante videt: sic per mare longum
Mercator facturus iter, terretur, & alto
Pectore dat gemitus, metuẽs scopulos, freta, vẽtos,
Naufragium, occursus piratarum, omnia demum
Terribilis quæcunq; tenet discrimina pontus.
Vix natus: iam vincla subit, teneroq; coërcet
Fascia longa artus, præsagia diva futuri
Seruitỹ, quis enim liber? sunt legibus omnes
Subiecti: nec non & regibus, & vitỹs, &
Iudiciis hominum, seruit quoque quilibet vltrò
Spe pretỹ, faciendo aliquid, vel fortè coactus.

Omne

Omne ãual postq̃ natũ est, subitò ambulat, & quò
Cunq; liber graditur: non sic homo: tẽpore longo
Non pedibus, non ore valet, non mente: sed instar
Vocalis statuæ, solis vagitibus omnem
Nocte, dieq; domum vexat, turbatq; quietem.
Post vbi iam valido se poplite sustinet, & iam
Ritè loqui didicit, tunc seruire incipit, atque
Iussa pati, sentitq; minas, ictusq; magistri,
Sæpè patris, matrisq; manu fratrisq; frequentes
Pulsatur: facient quid vitricus, atque nouerca?
Fit iuuenis, crescunt vires: iam spernit habenas,
Occluditq; aures monitis, furer, incipit, ardens
Luxuria, atque ira: & temerarius omnia nullo
Consilia aggreditur, dictis melioribus obstat.
Deteriora fouens: nou vlla pericula curat,
Dummodò id efficiat, suadet quod cæca libido:
Rixatur, nec iurà timet, cerebrosus, & exlex
Nempè agitur furijs iuuenũ pars maxima: pauci
Quos frænat metus, aut pudor, aut prudẽtia, recta
Tramite sinceram ducunt sine labe iuuentam.
Succedit grauior, melior, prudentior ætas,
Cumq; ipsa curæ adueniunt, duriq; labores:
Tunc homo mille modis, studioq; emittitur omni
Rẽ facere, & nũquam sibi multa negotia desunt.

Nunc

Nunc peregre it, nunc ille domi, nũc rure laborat,
Vt sese, vxorem, natos, famulosq; gubernet,
Ac seruet, solus pro cunctis sollicitus, nec
Iucundis fruitur dapibus, nec nocte quieta.
Ambitio hunc etiam impellens, ad publica mittit
Munia: dumq; inhiat vano malè sanus honori
Inuidiæ atq; odij patitur mala plurima: deinceps
Obrepit canis rugosa senecta capillis,
Secum multa trahens incommoda corporis, atque
Mentis: nam vires abeunt, speciesq;, colorq;
Nec non deficiunt sensus: audire, videre
Languescunt, gustusq; minor fit: denique semper
Aut hoc, aut illa morbo vexantur, inermi
Manduntur vix ore cibi, vix crura bacillo
Sustentata meant: animus quoque vulnera sentit
Desipit, & longo torpet confectus ab æuo.
Ergo suis subiecta malis est quælibet ætas.
Plurima sunt etiam mala, quæ cõmuniter omnis
AEtas ferre solet: nunc frigus lædit acutum,
Hibernæq; niues, nec non furibundus ab arcto
Ripheisque iugis Boreas, quum stiria pendet
Horrida culminibus: glacie cùm flumina torpent.
Nunc æstas nimijs insana caloribus vrit,
Quũ tenet ardentẽ Nemees Hyperiona monstrũ,

Atq;

Aruáque flaueſcunt, & tellus arida aperto
Ore vocat pluuias: nullus morientibus herbis
Humor adeſt, lamæ ſiccæ, ſiccæq́; paludes
Torrentur, candet cæleſtibus ignibus aër.
Nunc ſitis atque fames, nunc & penuria rerum
Vtilium cruciat quis poſſet carmine morbos
Innumeros, quibus eſt obnoxia vita referre?
Quot febres, quót languores, quot vbiq; dolores
A capite ad plantas? humanum corpus vt extra,
Sic intus patitur: per ſingula membra venenum
Infudit natura homini. caput, & manus, & pes
Et lat⁹, et ſtomach⁹, grauiter tarquẽtur, et aures
Atque oculi, & fauces, renes, quid cætera dicam?
Quid cupio nũerare grues quot Strymonis vnda
Excidiat? vel quot Phrygius Mæander olores?
Mens etiam pleruńq; ſua de ſede recedit,
Vel philtris, vel carminibus, vel turbine morbi,
Vel quùm ceritus cacodæmona pectore quiſquam
Baiulat inſano, vel quum furit improbus Euan;
Quãquã et auaritia, ambitio, dolor, ira, voluptas,
Nonnimiús, ac vinum, humanos cõfundere ſenſus,
Atque animis tenebras ſoleant inducere: quare
(Dicere ſi verum volumus) pars maxima viuis
Ebria væſanis affectibus: inueniuntur

Hen

Heu pauci, qui non titubent, qui lumine sano
Aspiciant quid agant, ac se ratione guberent.
Hinc non inscite quidam, numerum infinitum
Stultorum dixit, nam quis non indiget albo
Helleboro, & tota Anticyra? vix Græcia septem
Inter stultorum tot millia connumerat, qui
Creduntur vero sapientis nomine digni.
Humani generis mater, nutrixq; profecto
Stultitia est, sine qua mortalia cuncta perirent,
Nilq; agerent homines in terris: hac duce fiunt
Bella, & que bellis sunt opportuna tot arma,
Tot clipei, tot signa suis distincta figuris:
Hac rursus monstrante, ioci, thyasiq;, chorique
Inuenti: tot deliciæ, tot ludicra, totq;
Ornatus: nonne hinc etiam vis tanta librorum,
Tantus nugarum torrens fluit? omnia saltem
Plurima facta hominum veniunt ab origine tali.
Iam vero tristes casus, & tristia fata,
Sunt quibus expositi mortales, dicere ad vnguem
Nemo quidem posset, quamuis facundus in vndis
Mergitur hic, auidusque miser fit piscibus esca:
Ille cadit, præceps; ruens perit, aut male languet
Perfractis membris: alius niue, grãdine, & imbri
Obruitur: multos inopino fulminis ictu

Interisse

Interfisse liquet quosdam delapsa ruina
Contriuit: nonne absumunt incendia multos?
Nõne aliquos aut herba nocẽs, fungusue malignꝰ
Incautos perimunt? nonnullos gutture fixus
In medio cibus elisit, quot bellua morsu
Examinat? muluſue malus, vel non equus æquus,
Dum furit, atque ferit ferratis calcibus? aut bos
Indomitus, quoties cornu bacchatur acuto?
Quid referam, quot damna homini perſæpe venire
Culpa hominũ ſoleãt? adeò vt fera nulla magis ſit
Formidanda illi, quàm ſemine natus eodem.
Hinc tot prædones, tot fures, ſacrilegi tot,
Tot delatores, tot falſo in crimine teſtes,
Tot mœchi, tot carnifices, mortalia turbant.
Otia, ceu lætos turbat lea viſa iuuencos.
Ille nocet lingua, hic ferro, pars maxima fraude:
Ille palàm rapit, hic clàm: ſunt & qui ſimulato
Nomine amicitiæ, vel nomine religionis
Imponant multis, quos crudelitate, fideque
Inſulſa fatiles falli nouere, ferè omnes
(Prò genus infandum) damnis gaudent alienis.
Non frater fratri, nec amicus fidus amico,
Nec patri natus, verè hìc ſunt tartara, ſunt hìc
Cerberus, & furiæ, et chaos, et ſtyx: demiq; quicq

Horribile

Horribile, & fœdum nigri tenet aula tyranni.
Sola quies somni pacem mortalibus affert,
Dũviuunt, nihil hac (nisi tetra insomnia turbẽt)
Dulcius esse potest: nam curas, atque labores
Eximit, & blandis miseros amplectitur alis.
Hanc homini tamen inuidit natura quietem.
Iussit enim vt diraſq; pulex, cimexq́;, culexq́;
Morsibus inficerent huius tam dulcia pacis
Gaudia: ne desint vnquam mala, nocte, dieq́;.
Lõgè igitur melior mors est, quàm mortis imago.
Nam quicunque fretum vita gaudente carina
Transuit semel, & tutum tenet anchora portum,
Ille hilaris ventos rider, tumidáſque procellas,
Leucotheamq́; caput sertis redimitus adorat,
Atq; Athamanteum donis onerat Melicertam,
Securus celebrans varios in littore ludos.
Mors omnes finit pœnas, mors omnia soluit
Vincula, morte fugit metꝰ omnis, et omne periclũ
Vtq; dolor nullus, te nulla vrgebat egestas,
Quàm patrios nondum lumbos ingreſſus eras nil:
Sic postquàm extrema fueris iam morte solutus,
Te nullus dolor, & te nulla vrgebit egestas.
Quis damnoſa sibi, quis perniciosa fuisse
Tempora crediderit, quæ tunc fluxereꝰ fuit quùm

Ipſe

Ipse nihil, nondum materna conditus alua?
Quis queritur vocuisse sibi mensesue, diesue,
Quos nũquã vidit, vel quos nũquã ipse videbit?
Vel quis nectẽ illã vt prauã, miseramq;, grauemq;
Vituperet, qua nil sensit? somnoq; profundo
Obrutus, vt lignũ iacuit, gelidumq; cadauer?
Quid mors? æternus somn⁹, somn⁹? brevis est mors
Sed multis placet immortales esse animas, &
Viuere defunctos perhibent, membriq; relictis
Nudatos, veluti proprio de cortice tractã
Coclea nudari solet, ad Plutonia regna
Tendere præcipites, ac tartara nigra subire
Myrtiferumq; nemus fingunt, vbi vulgus amãtũ
Ingemit, atque addunt feruentes ignibus amnes,
Monstraq; viperium manantia gutture vitus,
Distinctaq; locis sedes: vbi vagiat infans,
Atque vbi verberibus sæuis, faucibusq; cruentis
Eumenides agitent sontes, vbi rura beatis
Debita perpetuis vireant pulcherrima ramis:
Aſi aliter dicunt alij, & post funera credunt
Esse quidem manes, sed qui vixêre decenter
Ac rectè, in cœlum sublatos iungiter astris:
Contrà qui pecudum ritu terrena secuti
Neglexêre deos, pecudum quoque corpora iusto

Iudicio induere, & mutato carcere pœnas
Soluere tamisper scelerum, dum prorsus ab omni
Crimine purgati æthereas referantur ad oras.
Quæ si vera forent, etiam metuenda foret mors,
Aut saltem benè viuendum, vitijq; carendum:
Nanq; pijs, iustisq; daret bona præmia, contrà
Iniustis meritas pœnas, meritúq; dolorem.
Atqui morte obita superéntne, an sint potius nil,
Et cùm corporibus pereant animæ quoq;, tãquam
Sole niues verno, aut nubes aquilone solutæ,
Dicere non nostrum est: videor satis esse locuta:
Germanam scitare meam, quam nomine Graïi
Appellant Sophiam: nanq; hæc doctissima tales
Assiduè versat curas, sumperq; requirit
Occultas rerum causas, & amabile verum.
Hac igitur monstrante, potes naturã animarum
Noscere (ni fallor) sitę tenet ista cupido,
Mi satis id fuerit tibi dicere, quod metuenda
Mors non est, saltem iustis, qui pectore puro
Vixerunt, quoniam vel dulci pace fruentur,
Aeterno addicti somno: vel præmia habebunt
Debita virtuti, & fœlices efficientur.
Quare agedũ sanctos mores amplectere, & omnẽ
Pelle animo noxam pro viribus: hoc tibi pacto

Mors

Mors leuis, ac facilis fiet, nullóq; timore
Depositum reddes naturæ, & lætus obibis,
Quin hæc tecũ animo versa, sic cogita, & inque:
Quid mihi mors oberit? quo me lux vltima dãno
Afficiet? nullo nimirùm. quid mihi demet?
Diuitias? sed diuitijs tunc neutiquàm egebo,
Nec re vlla prorsùs, cur non ditissimus ergò
Censeri potero? nempè est locupletior ille,
Nõ qui plura tenet, sed qui minus indiget. aurũ,
Argentum, gemmas, palatia, prædia, vestes,
Atque alia id genus, omninò aspernabor, vti nil
Apta mihi: nec me torquebit adempta voluptas,
Vt neque torquenter pecudes, quod mollia vina
Non habeant, vel mellitas, troceasq; placentas.
Quæ non optantur, quid tum, si non habeantur?
Sed dulces natos, & dulces linquere amicos
Cur adeò miserum est? nónne esset deterius si
Me superante illi morerentur, perpetuoq;
In mœrore manerem? vt scribunt Nestora acerbo
Antilochi fato: aut Euandrum funere nati,
Quẽ Rutulus ferro strauit, Phrygia arma iuuã-
Aeterno in luctu vitã duxisse molestam. (tem,
Præcedam? at paruo post tẽpore nostra sequẽtur,
Quùm volet ipse Deus, vestigia, meq; reuisent:

Si modo sunt aliquid manes, vt credere par est.
Vt Christi præcepta docent, multiq; sophorum.
Quicquid erit, non propterea mihi dura videri
Mors debet, quòd diuitias, & dulcia vitæ
Gaudia surripiat. nanq; hæc sunt tradita nobis
Mutuò: & vsuram rerum natura benigna,
Non res concessit miseris mortalibus, ergò
Cùm nil sit nostrum, moriendo aliena relinquã,
Nilq; meũ amittam. quid tũ: si aliena relinquo?
Quid doleam, si quæ sua sunt natura reposcit?
Nudus ego huc veni, simul hinc ego nudus abibo.
Mũdꝰ enim q̃dã hospitiũ est, vbi turba animãtũ
Diuersorum ingens habitat: quæ tempore certo
Hic fruitur dapibus, quas conuiuator habendas
Vbertim, & gratis permittit: sumite, dicens,
Sumite: non meritis vestris, sed munere nostro.
Hæc bona tradidimus vobis obsonia, donec
Mihi fuerit visum vos hinc dimittere, donec
Eia agedùm dicam, nostris decedite mensis:
Vescimini, & genio læti indulgete, sed hora
Vltima quùm veniet, qua vos hinc ire iubebo,
Parete æquo animo, & venturæ cedite turbæ,
Conuiuaq; alios ijsdem gaudere sinatis.
Ergo, quis nisi sit demens, ingratus, iniquus,

Tu libus

Talibus auditis alieno excedere tecto
Nolit, & inuito domino residebit? at ille,
Pessime vade foras, clamabit, & eiciet vi.
Tũc malè cõfusus, lachrymãs, querulusq; recedet.
Cur ego sortiferæ si me vocet arbiter vrnæ,
Mordicus inuitam vitam retinebo? vel ægré
Migrabo, vt multi? neq; enim fas. imò libenter
Destituã mundũ hunc fœdũ, innumerisq; refertũ
Fraudibus, atq; dolis, incestibus, atque rapinis,
Est vbi nulla fides, pietas vbi nulla, nec vlla
Iustitia, & pax, & requies, vbi crimina regnant
Omnia, vbi frater fratri insidiatur: vbi optat
Interitum patris natus, mulierq; mariti,
Atque vir vxoris: nemo est, vel rarus vbique,
Qui non furetur (modò possit) non rapiatq;,
Qui non sit fallax, qui non ficto ore loquatur.
Vt meritò póssit mundus spelunca latronum
Dicier, en reges sub honesto nomine, nec non
Pontifices, spoliant populos, en depeculantur
Certatim ciues, laniantes viscera matrum.
Quid tot stupra loquar? sunt cũcta libidine plena,
Et passim prostant, & clàm fodiuntur ephæbi.
Quis non mœchatur? mystæ, vasriq; cuculli,
Quos castos decet esse, palàm cum pellicibus, vel

Furtim cum pueris, matronis, virginibusq;
Nocte, die subeant. sunt qui consanguineorum
Inguinibus gaudẽt, ineunt pecudes quoq; multi:
Et rura, & sylvæ infames, vrbs quæq; lupanar.
Adde tot instantes casus, tum multa pericla,
Quæ impendent semper mortalibus. adde labores
Assiduos, & tot ridenda superstitionum
Agmina, quies opus est ceruicem subdere: quãdo
(Prò pudor) ignari sophiæ, crassiq; cerebri,
Doctrinæ osores (quibus est sola alea curæ,
Aut nutrire canes, & equos, volucresq; rapaces,
Continuisq; iocis puerilem ducere vitam)
Sceptra tenent, præsunt populis, vrbesq; gubernãt.
Hinc tanta errorum scabies, tot stultitiarum
Colluuies, hinc & tot millia flagitiorum,
Talia si tecum reputas, animoq; reuoluis,
Nõ metues mundũ hũc tã stultũ, tamq; malignũ
Linquere: sed potius rectè feciſſe Calanum,
Atque alios dices, qui sese sponte necarunt,
Et sponte hanc scelerũ caueã, stabulumq; ferarũ
Deseruêre, manu cessantia fata vocantes,
Nec voluêre vltrà moribundum pascere corpus,
Et miseræ carni tanto seruire labore,
Quod nisi relligio obstaret, legesq; Platonis,

Et De-

Et Deus! hortarer te, vitæ dimittere vitam,
Et sortem insanam, & sceleratas linquere terras,
Non vinũ, vt vinũ appetitus: sed tale, bonumq;
Sic vitæ, vt vita, est nihili, nisi sit bona: quod si
Est misera, vt vinum corruptum despiciatur.
Esse quidem, per se nec amãdũ, nec fugiendum est:
Quippe habet hoc quãuis vilissima regula, vermis
Musca, lapis, cortex: nihil est optabile, dempta
Conditione boni, nisi sit tale esse, bonumq;
Non video cur optari, cur possit amari.
Quare qui mortem metuit, valde insipiens est,
Cùm mala tot, tantosq; pati sine fine labores
Corporis, atq; animi malit, quàm vel cruciatum
Omnes cùm carne exuere, & requiescere semper,
Aeternaq; frui, ac tranquilla pace. vel ipsis
Depositis membris, nulla re prorsùs egentem
Vivere, nec sentire aliquem iam posse dolorem,
Atque vna cùm dijs totum percurrere mundum,
Singula spectando, & ventos superare volando,
Ni fuerit pingui vitiorum face grauatus,
Cogaturq; imas terrarum habitare latebras.
Postquã sic fata est Musarum maxima, surgit,
Et me Phœbea venientem fronde coronat:
Deinde abiẽs per mare amplũ, sese abdidit astrũ.

LIBER. VII.

LIBRA.

MVsa agedũ surge, et meliorib⁹ vtere pẽnis:
Alta pete, atq; humiles iamdudum despice
Rebus, in excelsis decus est, et gloria maior: (curas:
Contemplare deos, totumq; per æthera curre,
Est vbi ver æternum, vbi pax æterna, vbi semper
Lucidus apparet Titan, nullisq; tenebris
Væsanúsue Aquilo: Zephyri sed blandior aura
Spirat, & ambrosia lætissima gramina mulcet.
Hac spaciare igitur: tamen inde relapsa vicissim
A centro ad centrum vario discurre volatu.
Ac, veluti speculam querit, quicunq; videre
Optat multa procul: sic te super astra necesse est
Scandere, ad vsq; Iouis solũ: hac sublimis ab arce
Subiectum claro spectabis lumine mundum.
Principiũ primũ, immẽsum, admirabile, summũ,
Ex quo cuncta fluunt, tãquam de fonte perenni,
Vnum est duntaxat; nec rectè plura putantur,
Nam si plura forent rerum primordia, vel nil

Inter

Inter se prorsus differrent: sic erit vnum.
Vel mage differrent, & sic fateamur oportet,
Esse aliquid maius, melius, præstantius, inter
Cætera principia, vnde alijs tribuatur origo,
Arbitrio cuius moueantur cætera, nam si
Plura mouent pariter, si vires omnibus æquæ,
Si par imperium est, non est tamen æqua voluntas,
Parq; illis animus, crudelia prælia fient
Iugiter, atq; omnem impediet discordia motum.
Vt si fortè ratem parili conamine plures
Impellant venti, nunc huc, nunc flatibus illuc
Ambiguis agitata hæret, cui pareat, aut quem
Audiat, vnde loco semper versatur eodem.
At si animus cunctis idem est, eademq; voluntas
Principijs: frustra ponentur plura, sed vnum
Sufficiet, nam si non sufficit, atque aliorum
Indiget auxilio, si non nisi iuncta mouere
Possunt, haud dubiè imperfectũ erit vnũquodq;.
Nec poterunt verè primordia prima vocari.
Nam perfectum imperfecto prius esse necesse est,
Nec non composito simplex, & pluribus vnum,
Et misto purum: quod prudens nemo negabit.
Est operæpretium tamen hoc ratione probare.
Causa sui effecta prior est, auteq; opere ipso.

Perse-

Perfectum verò, quia partes continet omnes,
Nilq; illi desit, longè est robustius, atque
Fortius, ergo facit, mouet, imperat, vnde putatur
Iure quidem causa, atque autor: sed debile contrà
Est imperfectum, quia partes non habet omnes,
Huicq; aliquid desit, proin vincitur, atq; monetur
Perfecti iussu: paret, non imperat. ergo
Iure quidem effectus dici, atq; opus esse meretur,
Posteriusq; ipso perfecto debet haberi.
Quòd si principium primum, quo cuncta creatur,
Imperfectum esset: miserum foret vsq; & ab illo
Nil possit fieri perfectum: sicut ab arte
Quæ non perfecta est, perfectum non opus exit.
Quare non possunt plura esse exordia rerum,
Aßt vnum: quia perfectum non amplius vno est,
A quo sic rerum æternus deducitur ordo,
Vt monade à prima innumeri numeri generatur.
Est etiam purum, ac simplex: nam posteriora
His sunt cõposita, et mista, an cõponere quisquã,
Aut miscere potest, si non prius inueniantur
Ex quibus id fiat: prius hæc extare necesse est,
Singula per se, deinde simul coniuncta manere.
Ergo principium primũ (ceu diximus) vnũ est,
Ac simplex, nec non purum: quod vinere si non

Crudo

Credimus, erramus: quoniam nisi viueret, vnde
Esset vita alijs, cùm viuant cuncta per ipsum?
Viuit nimirum, atq; sapit: quia condere nunquã
Tot bona, tã varia, et pulchra, et tãto ordĩe posset,
Ni sapiens foret, et cognosceret omnia ad vnguẽ.
Nec dubitãdũ etiam, sed corde, atq; ore fatendũ,
Hoc ipsum esse bonum, nunquid bonitate carebit
Illud, cunctorum q̃ origo, & causa bonorum est,
Num fonte ex dulci, riui effunduntur amari?
Num dulces riui ex fonte effunduntur amaro?
Aut opus est nihil esse bonũ aut bonº ille putãdº,
Qui rerum fons est, & mundi maximus autor.
Hunc homines variè appellant: nos ore Latino
Qui loquimur, plerũq;, Deumq;, Iouẽq; vocamus,
Qui cùm sit primum ens, & ab ipso cætera fiant,
Idcircò est per se viuens, sapiensq;, bonusq;,
A nullo accipiens, q̃ habet, verum omnia ab illo
Accipiunt: igitur quod habent, amittere possunt,
Si modò nil conferre velit dator ille supremus.
Vt riui possunt arescere, si negat vndas
Fons solitas: tamen haud ideò fons deficit ipse.
Nam per se producit aquas, neq; pendet ab vllo:
Sic Deus est per se, idcirco non deficit vnquam:
Nec si cuncta simul pereant, ideò ipse peribit.

Quicquid

Quicquid enim p se est, semper durare necesse est,
Cùm nulla indigeat, cùm solo pendeat á se,
Cùm vi non possit, cùm nolit sponte perire,
Demum ipse est totum. sunt autem cætera partes.
Tale tamen totum non est, quod constituatur
Partibus ex ipsis: cùm sit super omnia simplex,
Sed virtute inquãm totum est: quia cõdidit orbẽ
Tam vastũ, et quicquid tam vastus cõtinet orbis.
Omnia quæ viuunt, & quæ viuentia non sunt:
Omnia quæ apparẽt, & quæ apparentia non sunt:
Ipse facit solus, solus quoque facta tuetur.
Hac ratione igitur totum est, totumq; vocatur
Vt semen tota est arbos: quia viribus eius
Quæ inquã sit minimũ, tamẽ ingẽs nascitur arbos,
Quæ validis ramis spatiosa explicat vmbras.
Multi autem dubitant, an corpus, corporeúsue
Sit Deus. esse etenim nil præter corpora credunt.
Atque ea corporeo quæ sensu percipiuntur.
Quare nos vtrum hoc sit verum despiciamus,
Omne qđ est corpº, quãtũ, et quale esse necesse est,
Atque duo hæc propter, nimirum sensile corpus
Redditur: his demptis, quid sensu percipietur?
Quod verò quantũ, & quale est, cõponitur: atqui
Simplex est Deus ipse, velut iam diximus, ergo

Nulli-

Neutiq; corpus habet: prædictis adde, quod omne
Corpus materia saltem formaq; coactum est.
Præterea non finitæ virtutis oportet
Esse Deum, æternus cùm sit, ne desinat orbis,
Nullum infinitam virtutem corpus habebit:
Quodlibet est etenim finitum, nempe rotundum.
Corporibus cunctis maius, melliusq;, suis est
Limitibus cinctũ: sic q. quater angulus, aut ter
Formet, sic alias quod habet quasc unq; figuras.
Ergo infinitæ non est virtutis, & istud
Monstro sic: partes hoc diuide corpus in æquas,
Sitq; A dimidium, sit B pars altera quæro
An possit tantũ A, quantũ B, & vtriq; potestas
Infinita sit? hoc pacto pars altera frustra est,
Altera sufficiet, quòd si pars vtraque vires
Finitas habet, & totum tale esse necesse est.
Finitis etenim constare ex partibus ipsum
Infinitum, audet qui dicere, desipit, ergo
Corporis est expers, qui corpora cuncta creauit.
Fortè aliquis respondebit: Deus infinitum
Est corpus: nos verò istud posse esse negamus.
Omne etenim spatium compleret, nec locus vllus
Restaret vacuus, qui claudere cætera posset:
Sic nec mundus erit, nec nos, nec deniq; quicquam

Præterea

Præterea corpus viuens cûm nobilius sit,
Ac melius, quã q; vita caret: haud dubitandum,
Nobiliorem esse, & meliorem corpore vitam,
Propter quam corpus melius sit, nobiliusq;.
Quæro igitur, nũquid vita est substãtia? vel quid
Accidit? hoc si sit, substantia vilior esset,
Nec non deterior, quàm quòd substantiæ non est:
Quod certè absurdum, clamabit turba sophorum.
At si vita ipsa est substantia, corpore nullo
Indiget, adiuncto sibi: solaq; purius, atque
Commodius per se, quam corpore iuncta manebit.
Nam quare adsciscat corpus sibi: viuere liber
Cùm valeat mundi sator, & sine corporis vsu?
Nempe supervacua est moles, & carceris instar
Continet inclusas vires, animamq; coërcet
Impediens, ne quò vult, pergere libera possit.
Ille igitur summus princeps, bonus, omnipotensq;
Aeternus, sapiens prorsus sine corpore viuit.
Sed quare hoc multi nolunt concedere? dicam.
Nempe quia in crasso demersi corpore, crasso
Obducti sensu nil præter corpora norunt.
Vt si fortè oculis vitrum, quocunq; colore
Infectum obijcias, quicquid spectabis, eundem
Qui vitro, credas deceptus habere colorem,

Scire

Scire tamen debemus, & omni errore fugato
Credere, nec dubiè esse alia, et quamplurima vere
Entia vel nullo viuenti corpore: vel quæ
Corpus habent tenue inprimis, vt cernere nostri
Haud possint oculi, nec noster tangere sensus,
Atque ideò nobis meliora, & nobiliora.
Quod forsan tali poterit ratione patere:
Omne graue, et crassum quãto plus continet in se
Terrenæ fæcis, tanto fit vilius illo,
Quod tenue, atque leue, & subtilis materiei.
Massa est cõpositũ, docet hoc quodcũq; metallũ,
Nam simul ac validis Vulcani viribus arsit,
Liquitur, & partes illius deteriores,
In quibus est terræ plus, & grauitatis, habentur
Pro nihilo, in scoriamq; abeunt: leuiora, magisq;
Pura, nitent: meliore sono, meliore figura.
Sic panis melior, qui durior, & leuior fit
Ex simila: hunc domini comedũt, sed crassior estã
Dat famulis, rursus grauiori, & deteriori
Custodes pecoris pascuntur rure molossi.
Sic aqua, sic vinũ, atq; oleũ, & liquor aĩs habetus
Nobilior tanto, quanto est subtilior, atque
Lucidior leuiorq;: cibus quoq; crassior, & cui
Plus grauitatis inest, in sordes versus, ab aluo

Pellitur

Pellitur: ast alius terreni ponderis expers,
Fit caro, fit sanguis, fitq; vtile nutrimentum.
Cur lapides viles, crassoq;, grauiq;, & opaco
Corpore sunt? gemmæ pretioſaq; marmora lucent.
Nempè quia hîis minus est terrenæ fæcis, at illis
Materies concreta magis, denſataq; tellus
Dat pondus, lucemq; adimit, pretiumq; decoris:
Sunt ſpecioſa igitur minus, & pretioſa, tenẽt quæ
Plus terræ: vnde etiam poſſunt mînus entia dici:
Vt minus est aurũ, ſcoria, & q̃ vilius aurum est.
Nanque elementorum certè est viliſſima tellus,
Et quaſi fæx quædã. idcircô faber optimus, illam
Inferiori loco fixit, multumque remoto,
Vt quantum poſſet, diſtaret ab æthere puro:
Denſauitq; globũ, vt minor, & contractior eſſet,
Cœlicolumq; minus turbaret lumina, quando
Immenſi ſpectare velint penetralia mundi.
Ergo vbi tã pulchrũ abſoluit Deus amphitheatrũ
Ornauitq; ipſum ſtellantibus vndiq; gemmis,
Quicquid vbiq; fuit ſcobis, immundæq; relictum
Paſſim materiæ, ventos abſtergere iuſſit.
Illi confeſtim domini mãdata faceſſunt. (tentes
Hĩc aquilo, inde Notus, Zephyrusq;, Eurusq; pa-
Certatim verrunt campos, glomerantq; redactas

In

In medium ſordes, variiſq; afflatibus vrgent:
Sic facta eſt tellus, quæ prorſus ab æthere tota
Expulſa, ad centrum ſeſe miſeranda recepit.
Non locus alter erat diſtantior, inferiorque,
Ad quem confugiens tandem requieſcere poſſet.
Nonne etiam reliquis infirmior eſt elementis,
Debiliorq; ? etenim ſi diſcindatur ab æſtu,
Aut ferro, aut alia quamuis ratione, redire
In ſeſe nequit, ac diductas iungere partes.
At aqua ſi fuerit diuiſa, recurret in vnum
Extemplò, & rurſus veluti priùs integra fiet:
Sic aër, ſic ipſe ignis quum dilaniantur,
Quàm primũ coëunt, diſſectaq; membra reducũt,
Et remanet facto de vulnere nulla cicatrix.
Vnde hoc ? nimirum quia ſunt meliora, magiſq;
Perfecta, & propria poſſunt virtute moueri:
Terra autem per ſe ſtabili grauitate quieſcit,
Immò alijs cauſa eſt vt ſint immota, locámque
Ne mutare queant, ſiquidem plus eſt vbi terræ,
Plus grauitatis ineſt, minus illic mobilitatis.
At quæ ſunt leuiora, eadem ſunt mobiliora,
Et vitæ propriora quidem. nam cauſa mouendi
Corporibꝰ vita eſt, patet hinc, quòd mortua motu
Cuncta carent. ſed cùm viuentia ſint meliora

(Quandoquidem nihil est vita pretiosius ipsa)
Haud dubiè, leuius quodcunq; est, mobiliusq;,
Illud idem melius dicendum, nobiliusq;.
Ergo errant prorsus, qui credunt entia tantum,
Quæ apparent oculis, vel tactu percipiuntur,
Et quæ crassa magis: quid enim subtilius ipso
Aëre? quidue potest tangi minus, atque videri?
Vnde ipsum multi vacuũ, & nihil esse putarũt,
Apprimè est tenuis: quid ni? verum tamẽ est ens,
Et verum corpus, primis de quatuor vnum,
Nobilius terra, & terram humectantibus vndis,
Tradita proinde fuit sedes sublimior illi.
Et quæ sunt cælo, & stellis propiora beatis,
Debent nobiliora etiam, & meliora putari.
Nónne omnes venti tenues, vt lumina fallant?
Quis tamen esse neget ventos? qui ferrea postquã
Carceris Aeolij frangere repagula, montes
Ingentes quatiunt, validoq; á stirpe reuulsat
Deiciunt ornos, pontumque á sedibus imis
Euertunt, cogunt nubes, soluuntq; coactas,
Terribilesque cient tonitrus, & flumina trudũt
Cúm tantas habeant vires, non entia dices?
Cernere quòd nequeas, vel prẽsos stringere palmis?
Nonnum stultum est, committere sensibus omne
Iudicium,

Iudicium, fallunt oculi persæpè videntum,
Proque alio monstrant aliud demergito in vndas
Pespicuas baculum rectum, apparebit in illis
Incuruus: currat propè littus addacta phaselus,
Currere tunc littus credas, cessare phaselum.
Fallaces igitur sensus, ætate frequenter
Aut morbo, aut alijs causis mutantur, & errant:
Nec sunt cuiq; pares. quod pulchrum iudicat ille,
Cõtra hic turpe putat: dulce ille, hic dicit amarũ
Ille alget, calet hic. variantur corpore sensus,
Inque alia sunt carne alij, partesq; sequuntur
Interdum, per quas operantur, vt ebrius vnam
Esse duas credit flammas, & fixa moueri:
Quippè mero turbati oculi turbant quoq; visum.
Aër præterea solet ipsos vertere sensus: (nunc
Nãq; modo est clar⁹, modo turbidus, humid⁹ est,
Nunc siccus, nũc est densus, nunc rarus: ita ipsos
Illudit variè sensus. hinc sanguineus sol
Apparet, minor hinc vel maior luna videtur?
Hinc clamante aliquo sinuosa resultatim
Decipiens stolidas iteratis vocibus aures.
His alijsq; modis possunt errare: sed ipsa
Certior est ratio. duce qua mens inuenit inter
Mille latens nugas, & inania somnia, verum.

Hãc amat, hãc sequitur, totis huic viribus hæret,
Qui sapit, ingenioq; valet, cui viuida mens est,
Aetherea q; animus: sed crassa, obtusaq; turba
Nõ videt hanc lippis oculis, hinc plurimus error,
Vanaq; credulitas, & opinio cæca, tenaxq;,
Prudentum rectrix ratio est, at opinio vulgi.
Nos igitur rationis iter, qua possumus, omni
Conatu, ac studio quæramus, & ingrediamur.
Ipsa etenim ratio sol est, qui tramite certo
It semper, per quam à brutis distare putamur:
Obscuram, incertamq; imitatur opinio lunam.
Quid demum ratio dictat? viuentia multa
Esse quidem, nostros fugiant quæ tenuia sensus.
Nam nisi fecisse et meliora, & nobiliora,
Quàm mortale genus, fabricator maximus ille,
Nempe videretur non magno dignus honore,
Nempè imperfectũ imperiũq; atq; ignobile haberet:
Infra etenim naturam hominis, pecudesq; ferasq;
Existunt, viles omnes, ac mente carentes,
Et miseræ, & ventri tantum, somnoq; vacantes.
Quòd si nullum animal melius natura creasset,
Quidnã aliud foret hîc mũdo, quã turpe ferarũ,
Ac pecudũ stabulum, spinisq;, fimoq; refertum?
Quidnã aliud foret ipse Deus quã pastor, heriusq;

M

Multorumq; gregum, multorumq; armentorum?
Atqui hominē fecit: nimirum maxima laus hæc,
Nimirum satis hoc, ohe, fieri melius nil
Debuit, aut potuit? iamiam, perfectior orbis
Esse nequit, fuit hæc Iouis infinita potestas?
Sed videamus vtrum sit fas hoc credere, non est,
Non est hoc inquam fas credere, nec ratio vult.
Nā quid homo est? animal certè stultū, atq; malignū
Præq; aliis miserum, si se cognoscat ad vnguem.
Quis non sponte malus? vitiorū lubrica, & ampla
Est via, quā properant omnes, vtroq; feruntur,
Nec prohibere valēt monitor, lex, pœna, metusue.
Contrà, virtutis salebrosa, augusta, nimisque
Ardua, quà pauci tendunt, videmque coacti.
Quis sapit? an mulier? nūquid puer? aut cerdonis
Tota cohors? heu stultorum maxima turba est:
Cæcis versamur tenebris, & ducimur omnes
Affectu: aut nulli, aut pauci, quos rector Olympi
Præcipuè sibi delegit, ratione reguntur.
Quis contemplari valet: aut vnde otia nobis
Sunt, vt possimus latitans inquirere verum?
Distrahimur variis curis: pars plurima vitæ
Conteritur somno, reliquum morbi, atque labores
Assidui impediūt, paupertasue improba turbat

Desidia interdum, interdum, furiosa voluptas.
Hinc stulti sumus, hinc nobis sapientia desit.
Namque ea continuo studio, longoq; paratur,
Pacatumque animum poscit, mentemque quietã.
Quàm verò genus humanũ miserũ sit, abunde
(Ni fallor) sexto libro mõstrauimus ante,
Eheu pœnarum, scelerumque, & stultitiarum
Hic locus est, hæc est tenebrosi regia Ditis,
In qua nemo quidem nõ multa incõmoda suffert.
Turba tamẽ stupida, & crassa hoc põ cogitat, imò 10 10
Inter continuos, detestandosq; labores
Sæpè canit demens, & ridet, nec miseram se
Agnoscit, patitur pœnas, obiterq; iocatur,
Et subitò obliuiscitur omnia: dummodò parua
Dulcedo subeat, lethen hæc mentibus infert.
Prouida sed tales voluit non esse, sagaxque
Natura vtiliter certè. nam si saperemus,
Quis ferret, miseræ tot, tantaque tædia vitæ?
Tristitiam, curasq; graues sapientia gignit,
Ipsa etiam natura hominem spe lactat inani, 10 10
Qua sine quisque sibi mortem consciscere vltro,
Ergo stultitia, & spes, sunt duo pharmaca nobis
Tradita, prudentis naturæ consilio, ne
Tot, tantisque malis affecti deficiamus.

Quid

Quòd si hodie haud vllũ est animal præstãs ipse
Mundi autor quid erit? stultorumq;, & miserorũ
Et sceleratorum dominus, princeps, pater, & rex.
O bellũ imperiũ, ô summum, ac mirabile regnum,
O bellos comites. quid quæris Iupiter vltra?
Iam non es solus: tam pulchrum condere mundũ,
Scilicet hos propter decuit te? seruiat istis
Cælum, sol, luna, astra, aër, tellus, mare, quid ni?
Sed mox in nihilum redeant, pereantq;, velut nix
Adueniente æstu, aut hyberno tempore frondes,
Quanti sunt, quæ tam imbecillo corpore constant?
Quãti sunt, quæ tam imperfecto tempore durãt?
Nunquid credibile est terram, pontumq; habitari
Duntaxat: quæ sunt cælo collata fere nil.
Quid tellus, pontusq; simul? pũctum prope dicas,
Si mundi spatium immensum, ac mirabile acuto
Perpendas animo: quin ipsis quodlibet astrum
Est maius, veluti perhibent qui talia norunt.
Ergo tam exiguus locus, & tam vilis habebit
Tot pisces, homines, pecudes, volucresq;, feraſque
Cætera erunt vacua, & proprio cultore carebunt?
Atque aër desertus erit, desertus olympus?
Delirat, quisquis putat hoc, bebetisque cerebri est
Imò illic longè plura, & longè meliora

Viuere credendum est, longeq; beatius, atq; hic,
Denique si verum volumus sine fraude fateri:
Est hominum sedes, brutorumq; infima tellus.
Est aer vltra nubes, cœlumque beatum,
Pax vbi perpetua, & nitidi lux clara diei
Assidue regnant, domus est, & regia diuum.
Quos licet haud possit mortalis cernere visus
(Est etenim tenuis nimium natura deorum)
Sunt tame innumeri, bibulæ quot corpora arenæ
Littoribus cunctis, cunctis quot gramina campis,
Qui credit cœlũ tam immensum, tamq; decorũ,
Desertum omnino, ac solum, vacuumq; colonis,
Cũm teneat vilis tam multa animalia tellus,
Delirat, crassa mentis caligine pressus,
Nec minus ac pecudes terrena in fœce sepultus,
Nec mirum puto, si fortunatæ inueniuntur
Insulæ in Oceano, loca cunctis plena bonis, &
Delicijs: veluti quidam scripsere: vbi vitam
Nunquam vllus dolor, aut casus cõtaminat vllus,
Sed cœlum, Oceani nomen, quia concolor illi est,
Et velox apprime, ideo fortasse recepit:
Omnis stella autem, censebitur insula. quid ni?
Nonne domos etiam multas ita sæpe vocamus,
Quas sola a reliquis sunt omni ex parte remotæ?

Aeſs

Ac si aliter dicũt, quàm nos exponimus, errant:
Non etenim in nostro Oceano sunt talia: Reges
Hæc loca non sinerent armis intacta, suoq;
Imperio vellent adiungere, si quis ad illa
Accessus foret, & cuperent consistere in illis.
Sed quid non fingit nugarum Græcia mater?
Nempè suos aër, cælumque, ac sydera ciues
Indigenasq; tenent: quod qui negat, ille beatis
Inuidet, atque Dei maiestatem insipienter
10 *Blasphemat: nunquid non est blasphemia, cælum*
Dicere desertum, & nullis gaudere colonis?
Atque Deum nobis tantum, brutisq; præesse,
Tam paucis, & tam miseris animalibus, & tam
Ridiculis? certè sciuit, potuit, voluitque
Omnipotens genitor nobis, meliora creare,
Quæ viuant meliore loco: vt sua gloria maior,
Maius, & imperium foret, & perfectior orbis:
Nam quo plura facit, quo nobiliora, relucet
Hoc magis, & mundi decus, & diuina potestas.
20 *Sed dubiũ est, an sint, puræ, & sine corpore formæ*
An varie, vt nos, membrorũ compagine constent.
Nimirum dictat ratio, quod in aere, & igni
Corpus habent quæcunq; manẽs animalia: nam si
Non sunt corporea, ergo aër desertus, & ignis

Prorsus

Prorsus erit, vacuusque locus dicetur vterque.
Quippe locum præter corpus, nihil occupat: illis
Cui non est corpus, non est locus, idque loco nil
Indiget: vt satis ostendunt præcepta sophorum.
Sed nunquid morti debentur? credere par est,
Vinere longa quidem, & fœlicia sæcula, tandem
Desinere, atque mori, nam si corrumpitur aer
Atque ignis, cur non pereant viuentia in illis?
Nempè loci naturam haurit, sequiturq; locatum.
Forte aliquis, quali specie, qualiue figura
Sint hæc, scire velit: par est quoq; credere talem
Esse illis faciem, qualem nec terra, nec vnda
Ferre solet, nostra meliorem, ac nobiliorem:
Qualem nec fas est, nec cernere possumus ipsi.
At quibus in stellis vita est, & in æthere puro
Cœlicolæ, nunquã pereunt: quia nulla senectus
Astra terit, nulla vnquã ætas labefactat olympũ:
Credendumque, ipsis maiora, & lucidiora,
Et formosa magis, magis, & valida, & leuia esse
Corpora, quam reliquis quæcũq; sub æthere viuũt
Atq; elementa colunt, & tempora mensurantur
Sed quid agam? gaudet sensu, ac ratione vicissim:
Nunc hoc, nunc illo vtentes: mirisq; fruuntur
Delitijs, quas humanum nec fingere posset

Ingen-

Ingenium, nec mortalis percurrere lingua:
Illic est verus mundus, vera entia, vera
Diuitiæ, veri mores, & gaudia vera:
Est hic, sunt vmbræ tantum, simulacraq; rerum
Friuola, quæ paruo momento vt cera liquescunt.
Illius mundi quædam est hic noster imago:
Quātū pulcr° ab hoc, tātū hic quoq; distat ab illo.
Extra ipsum verò cœlū, & supra omnia corpora,
Esse alium mundum meliorem, incorporeumque,
Qui non percipitur sensu, sed mente videtur,
Nonnulli credunt, nec res est dissona vero.
Nam si nobilior sensu, & præstantior est mens,
Cur habeat propriū mundū, propria entia sensus,
Quæ verè existant, quæ percipiantur ab ipso?
At mens sola manens proprio non gaudeat orbe?
Nilq; habeat per se existens? sed somnia tantum
Apprendat, tenuesq; vmbras, & inania spectra?
Quæ non existunt per se, vera entia non sunt.
Aut igitur mens est nihil, aut natura creauit
Menti consimilem mundum, qui continet in se
Res veras, stabiles, puras, immateriales:
Quæ per se existunt melius, quam sensibiles res.
Hic ille archetypus mundus, perfectior isto
Sensibili, quanto sensu perfectior est mens.

In quo

In quo sol Deus est summus, dijq; astra minores.
Ergo plura etiam, cùm sit perfectior, in se
Continet, ac diuersa magis, quàm materialis,
Corporeusq; orbis, sed nil corrumpitur illi,
Nil motum, nil tempus habet sunt omnia fixa,
Aeterna, absq; loco, & nullis obnoxia damnis.
Illic sunt causæ, & cunctarum semina rerum.
Sensibilis mundus, mundo defluxit ab illo
Mentali archetypo, & quædam est illius imago.
Omnia sed perfecta illis, atque vndique tota:
Hic sunt particulæ rerum, quæ multiplicantur
Materiæ vitio, sic plures efficiuntur
Cerui: nanque illic virtus est vna creatrix
Ceruorum, vulpes facit hæc, facit illa leones.
Sic de alijs dico, quæ noster continet orbis.
Quæ numero plura, ac specie clauduntur in vna.
Omnia proueniunt, suntq; à virtutibus illis.
Haud aliter fabri magna exercentur in vrbe,
Quisq; suo incumbens operi diuersa laborat.
Quare ex particulis hic mundus constat, at ille
Ex totis, viuis per se, distantibus à se.
Singula nonnulli credunt quoque sydera posse
Dici orbes, terramq; appellant sydus opacum,
Cui minimus diuûm præsit: quia nubibus infrà

Imperium

Imperium teneat, producatq; omnia solus, (aër
Corpora, quæ æquor habet, tellusq;, atq; infimus
Vmbrarũ Dominus, simulachraq; viua gubernãs,
Cui data sit verum cura, & moderamen earum,
Quæ quia non durant, sed tempore corrumpũtur
Exiguo, prope nil possunt vmbræq; vocari.
Hic reor est Pluton, à quo tenebrosa teneri
Regna canunt vates, namq; infrà nubila nox est:
Suprà autem lux clara nitet, splendorq; perennis
Huic igitur, tanquã minimo, Deus ille Deorum
Rex, genitorq; dedit vilissima regna, alios q;
Vt quisque est melior, melioribus addidit astris
Imperiumq; suum natis diuisit habendum,
Sed tamen hæc hominũ nulli certa esse putamus,
Nam secreta Dei quis nouit? quis fuit vnquam
In cælo, redijtq; iterum potuitq; referre?
Non ratio est mortale genus, mens nostra labascit
In rebus summis, nec spectat noctua solem.
Quisque suo ingenio fretus, nouus fingere gaudet:
Præsertim vates, quibus est fiducia maior.
Traditur his quæcunque velint, impune vagari:
Namq furijs agitatus Bacchi: et Apollinis æstro
Quanquam nil prohibet furiosos dicere verum,
Et verum dixit quondam furiosa Sibylla.

Sit satis (hoc veluti promisimus) ostendisse
Multa esse, & nobis longè meliora, videri
Quæ nesciunt, viuunt tamã, & ratione fruũtur
Imò aliqui in primis docti scripsere sophorum,
Tales esse animas quoq; nostras, corporibusq;
Exutas non posse mori, etemasq; fatentur.
Sic Plato, sic Samius voluit, sic sensit, & ille,
Diuinus verè Plotinus, sicq;, poëta
Non pauci cecinêre, igitur par esse videtur,
Atque opere precium (quoniam dignissima scitu
Res est) hanc etiam meditando euoluere partem.
Quid melius, quã se cognoscere? corpora quid sint
Norunt vel pueri, puluis de puluere: verum
Difficile est, naturã animi cognoscere ad vnguẽ.
Quare hanc, pierio consisus numine, totis
Viribus ingenij, & solerti indagine, posthac
Quærere conabor facilisq; ostendere versu.
Quo facto, librum egressus, tua Scorpio adibo
Signa, vbi fatorum vires ac cura requiram,
Si modo non obstant scribenti fata poëtæ?
Sed quia in ambiguis rebus bene prospiendis
Progressus bonus est, ac debitus ordo, vt ab illis
Quæ manifesta magis, magis & certa, incipiamus:
Hoc nos facturi sumus hac in parte, etenim si

Prin-

Principia obſcuris fuerint abſtruſa tenebris,
Quæcunque ex illis veniunt, incerta ſequentur.
Friuola ſi fuerint fundamina, tempore paruo
Deficiet, quicquid ſuper his fabricare volemus.
Effectus verò certi magis ac manifeſti
Sunt nobis, quàm cauſæ: igitur ſumamus ab illis
Principium, & foribus rem perſpiciamus apertis.
Iamq; ideò à motu (quia per ſe ſponte moueri
Poſſunt quæ vitam retinent: quia deniq; motus
Præcipuum vitæ indicium eſt) prius incipiemus.
Nempe ipſum corpus, nec non membra ipſa quieſcũt
Per ſe, & putreſcunt: calor eſt fortaſſe mouendi
Cauſa, aut calefactus ſanguis, ſed viua frequẽter
Stant immota, inſit licet his ſanguiſq; calorq;,
Quãdocunq; volunt requieſcere, proinde volũtas
Ipſius motus fons, & cauſa eſſe videtur.
Sæpè volunt tamẽ, & nequeũt animata moueri;
Ergo vtrunq; ſimul motum creat: imperat vnũ,
Exequitur reliquum: iubet hoc, iuſſa efficit illud.
Velle quidem nihil eſt, ſi deſit poſſe, ſed vnde
Vult animal mutare locum? quia nempe volũtas
Mente bonũ mõſtrãte vidat, deinde ipſa mouetur
Virtute obiecti, & trahitur velut ignis ab eſca,
Vt lapide Idæo ferrum, paleæq; minutæ

Heliadũ

Heliadum lacrymis, miro sit ordine mundum
Instituit pater omnipotens, vt plurima nexu
Iungantur facili, & coëant: sed plurima contrà
Discordent inter sese, pugnentq; vicissim.
Vnde aliqui merito esse aiunt primordia rerum,
Litem, & amicitiã, perq; hæc fier omnia credunt.
Ergo bonũ mouet, a quo deinceps mota voluntas
Mẽbra agitat, corpusq; vrgẽs huc mittit, & illuc.
Non tamen esse bonũ cunctis animantibus vnum
Credamus: neque enim cunctis est vna cupido.
Diuersis diuersa placent, sua gaudia cuique
Distribuit natura: aliud puer optat, amatq;,
Quam matura ætas: nam qualia corpora, tales
Sunt plerumq; animi, & talis plerunq; voluntas.
Propterea nũc hoc volumus, nunc illud amamus:
Et quæ grata prius fuerant, mox dispiciuntur:
Nimirum, quoniam corpus mutabile, nunc hos,
Nunc illos habitus diuerso tempore sumit,
Naturamq; animi secum trahit. hinc sitis, hinc &
Macra fames, Veneriq; oritur genitiua cupido.
Aegrus ipsum corpus mutant complura, vel ætas,
Vel tempus, vel casus, item potus, cibus, aër,
Syderaq; interdum, vt quidam scripsere periti.
Non igitur solum obiectum, sed corporis ipsa

Con-

Conditio, nos velle facit diuersa, mouetque,
Sed ratione aliqui pitius ducuntur, & illa
Procedunt mõstrãte viam, & virtute trahũtur,
Qui per quam rari existunt, nam lumina mentis
Haud secus obducunt affectus corporei, quàm
Phœbæum iubar inspissantes aëra fumi.
His demum causis corpus mortale mouetur.
Vis autem motiua animæ, cui mota voluntas
Imperat, imperium exequitur, membrisq; quietis
(Indupedita modò hæc nõ sint) infunditur horsum
Illorsum impellens: sed cur lassata labore
Langueſcunt? ſi crura dolẽt, ſi brachia torpent?
Hinc credo, quoniam ſanguis feruore ſolutus,
(Feruet enim motu nimio) ſubducitur, atque
Deficit exhalans, paulatim, non aliter quam
Aegrorum extenuãt quũ pallida corpora febres.
Sãguis enim, aut alio vice ſanguinis humor ẽ ipſis
Diffuſus membris, animã vehit, atque alit ipſum
Corpus; quo vegetante, mouens vis concitat artus.
Spiritus eſt etiam quidam tenuisq;, leuisque,
Quem generat calor, ac ſanguis reſolutus ab ipſo.
Cera ſolet a radijs ſolis reſoluta cruere
Vnda leues agileſque auras, hic ſpiritus intra
Viſcera concluſus pãſim, fluitánſque cauernis

Corporeis, anima præsto est, animeq; ministrat,
Quùm vult ipsa aliquid fieri: corpusq; moueri.
Verùm hi qui somno oppressi sunt, quomodò motũ
Exercent? nam sæpè aliquis per somnia surgens
Arma capit, vel sternit equũ, vel scribit, at aũit:
Vel citharam digitis pulsat sopitus inertem.
Scire opus est, rerum in nobis simulacra manere,
Quas visu, aut alio sensu percepimus: hinc est
Quod quasi præsentem, absentẽ spectare videmur:
Quòd iam præteritas voces audire putamus.
Has igitur species, cerebri penetralibus altis
Inclusas, turbat stomacho qui surgit ab imo
Euolitátque vapor: tunc mens delusa mouetur,
Atque mouet corpus, fuerit si fortis imago.
Sed caudam colubri abscissam, caudamq; lacertæ
Motantem sese, nunquid mouet ipsa voluntas?
An potius vis illa animæ, quam nomine Graĩ
Phantasiam dicunt? ceu quos vel dira phrenitis,
Vel Bacchi liquor immodicus, vl somnia vexãt?
An ratione alia id contingit? forsitan intra
Nodosas caudæ partes, vegetabilis ille
Spiritus inclusus, toto conamine quærit,
Qua data porta fugam, et sinuosa volumina torquet,
Perque vias tenues sensim eluctatur in auras:

Vel

Vel pars illa animæ, quæ corpus sentit in illo
Stat diuisa loco, & motum ciet arbitror autem
Iudicio quæcunque carent, non posse dolorem,
Aut aliquid sentire. etenim vis maxima sensus
Cognitione fluit: qui plus cognoscit, habetq;
Iudicium maius: patitur magis, & magis idem
Gaudet: sed stupidi, atq; hebetes min⁹ omnia curãt
Lædũtur min⁹, et metuũt minus, et minus algẽt,
Atque calent, vix dignoscunt aduersa secundis.
Non igitur quoniam doleat, cauda illa mouetur:
Nil etenim sentit. quia vis quæ iudicat, illic
Non est, sed capitis parte in meliore remansit:
Vnde prior mihi causa magis vero esse videtur.
Sic igitur motus fit, quo viuentia sese
Proripiunt: tamen hoc prædictis addimus vnum:
Quòd quandoq; bonum præsens, cùm possit haberi
Non mouet aut petitur: quia nõ cognscitur ergo
Cognitio, motus etiam causa esse videtur.
Imò præcipua est. quis enim cupit illa, petítue.
Quæ prorsꝰ nescit: cæca est per se se ipsa voluntas,
Nec quicquam sibi velle potest, sine lumine mẽtis:
A quo si fuerit minus illustrata, siniſtrum
Carpit iter, specieq; boni decepta labascit.
Vtrùm hæc de motu satis? hinc videamus, vt ipsi

Viuentis corpus grandescat, quomodo fiat
Crementum: & certo cur tandem limite sistat.
Aëthereus quidam est ignis, qui animātia quæq;
Viuificat, clausus membris, ac pectore cæco:
Hunc humor genitiuus alit, ceu flamma lucernæ
Occaso iam sole, leui nutritur oliuo.
Hic stomacho immissas epulas coquit, inde p artꝰ
Sparguntur partes subtiles, vnde medullæ,
Ossa, caro, nerui, sanguis gignuntur & omne
Paulatim augescit corpus. velut imbribus herba
Ac plantæ crescunt, solis virtute iuuante.
Si multis fuerit, validusq; hic ignis, & humor
Conueniens adsit, quantum calor ipse requirit:
Fit magnum augmentū, tandē finitur, & vltra
Non tendit, cùm sit virtus finita caloris
Quo demum languente, solet decrescere corpus
Hoc patet in senibus: fiunt hi nanque minores,
Incuruique, cauo spectantes lumine matrem.
Deficit ignis enim, & languet calor ille animalis:
Deficit humor item natiuus, quo sine vita
Stare nequit: veluti non lucet flamma lucernæ,
Si desint alimenta illi, redeūnt quæ tenebræ.
Iam verò motus animi dicamus, & vnde
Prouenient: res abstrusa est, tamen excutiemus,

Qua

Qua mens noſtra tenus poterit pertingere verum
Ac de ira primum audaces facit ira, pericli
Contemptrix, auget robur, viréſque miniſtrat.
Qua ſuadẽte, hoſtẽ im; auidi, Martemq; cruentũ
Aggredimur, raptisq; in prælia curimus armis
Cauſa eſt nimirùm ſanguis, qui accẽditur: & cor
Flammiuomum, felliſq; liquor diffuſus amari.
Iræ etenim ſedes fel creditur, ipſaque bilis
Materiam præbet ſtimulis: cæcoq; furori.
Hinc, quæ felle carent animalia, neutiq; poſſunt
Iraſci, pacemq; colunt, ac bella recuſant.
Hinc quibus eſt ſanguis feruentior, atq; caloris
Vis maior, tumidam citiùs labuntur in iram.
Sic iuuenes, ſic & quorum mera vina replerunt
Plus æquo fibras, facilè excandeſcere notum eſt.
Ergo anima indignãs, bilẽ cum ſanguine miſcet.
Deinde manus ad bella armat, mox vulnera fiũt.
Nam prius ipſam animam lædens iniuria turbat.
Quæ turbata, dehinc corpus mouet, vnde videtur
Errare hi, quicunq; animam non poſſe moueri
Contendant. nam ſi nunquam moueatur, oportet
Stare loco, atq; gradu corpus quicq; ſemper eodẽ.
Motus enim varius varium ſimul indicat eſſe
Motorem, ſol mutatur, mutantur & vmbra.

Cur nunc has reddunt, nunc illas, organa voces?
Nempe quia huc, illuc volitat man⁹ & diuersos
Dum tactus agitat, varium dat fistula cantum:
Sic anima affectus prius accipit ipsa latenter,
Quos vbi vult fieri notos, tunc vtitur huius
Aut huius membri officio, impertitur & illi
Id quod habet latitãs in se, vt videatur, & extet,
Haud aliter quàm quum fido rex dicit amico,
Atq; aperit secreta animi, quæ postmodó cunctis
Diuulget populis, & diuulgata patescant.
Sic etiam fit amor: nã quũ mẽs dulce quid optat.
Vsa ministerio cordis: tunc pandit amorem.
Corde amor, ira, timor, votũ, spes, cura, voluptas,
Tanq̃ arce in quadã, cũ anima versãtur, & inde
Membrorũ officio excurrunt per corporis vrbem:
At de istis alias forsan dicemus abundé,
Si Deus annuerit nobis, facilesque Camœnæ.
Sufficiat nunc, affectus fieri prius omnes
In natura animi, causis venientibus extra:
Deinde hos, vel mẽbri vel sanguinis, aut humoris
Cuiuscunque opera effundi, in lucemq; propelli
Iũcta etenim cũ sint corpusq̃, animusq; necesse est
Communes motus, communia vulnera vtrisque
Accidere, inq; vicem sese mutare: quod vni

Infertur,

Infertur, quàprimum aliud quod sentit, habétq;
Sympathiam, tanto se fœdere complectuntur.
Post hæc de sensu, quoniam properamus ad ipsum
Chelarum finem, breuiter mea Musa loquamur.
Quinque dedit sensus natura animantibus illis,
Quæ sunt perfecta: assis alijs non tradidit omnes,
Atque ideò possunt merito imperfecta vocari,
Quales lumbrici, & talpæ, conchæq; marinæ,
Cochleaq;, & spinis circumuallatus echinus.
Hos inter sensus præstantior esse putatur
Visus: quandoquidem menti certissimus hic est
Nuntius, ostendens illi quæ plurima terris
Naturæ ingenio ac mira virtute creantur,
Tot flores, herbas, fructus, animalia, plantas,
Tam multas lapidum species, tam multa metalla
Ostendens etiam quos pascit in æquore Proteus
Squammiferos populos, & monstra natantia ponto.
Quodq; his est maius, cœlestia templa deorum,
Stellarumq; globos, & sancti lumina Solis.
Mitto ea quæ faciunt homines, quæ lingua referre
Nulla potest. ergo hic sensus pulcherrimus, atque
Optimus est, in quo sedes bene creditur esse,
Præcipuumq; animi hospitium: quotiesq; videre,
Aut affari aliquem volumus, huc lumina nostra

Eius in aduersos oculos intendimus, ac si
Totus homo atque animus totus consisteret illic,
Nempe oculos, animi speculum quicunq; vocarit,
Verus erit. nam blandus amor luceſſit in illis,
Apparentq; odium, feritas, clementia, mæror,
Lætitia, improbitas, pietas, prudentia, nec non
Stultitia, ambitio, timor, ira, audacia, culpa.
Sed visus, quo fit pacto diuersa sophorum
Iudicia: exquirant alij, nos prodere paucis
Conemur, quicquid vero quadrare putamus.
Scire opus est vnã esse animã, minimamq;, videri
Vt nequeat: tamẽ innumeris prope viribus aptã,
Quas illi natura dedit, summusq; creator.
Hæc auget, nutrit, generat, mouet, afficit, audit,
Gustat, odoratur, tangit, videt, & cognoscit,
Quæ vis præcipua est, & maxima, cælitibusq;
Cognata ac propria: has igitur per corporis artus
Diffundit vires, quæ certis partibus hærent,
Perque oculos lucem admittit, variosq; colores
Percipit, atque omnes diiudicat ipsa figuras,
Pupillæ officio, & totum considerat orbem,
Sic quoque per nares diuersos prendit odores,
Penq; aures haurit voce, strepitusq;, sonusq;:
Per gustum hac eadem sentit genus omne saporis

Per

Per tactum à calidis discernit frigida, duráque
A minimè duris, à lenibus aspera: demum
Sunt quinque ipsius comites, fidique ministri,
Per quos cognoscit res omnes: quis sine prorsus
Insciа, lethæo torpebit pressa sopore,
Ergo oculi cùm sint vitrei, densoq; nitore
Perspicui, apprendunt rerum simulacra, tenentq;
Non secus ac speculum soleat, præsentia quando
Luminis intersit: cuius virtute creantur
Sensificæ species, fuerit nisi pupila læsa.
Has species menti (capitis nanq; arce suprema
Mens habitat, solioq; sedet regaliter alto)
Ostendunt oculi: tunc prudens illa, sagáxque,
Cognoscit rem, cuius adest formalis imago.
Hæc eadem, vocum discrimina mille, sonosq;
Innumeros, mira vi percipit, ingreditur quùm
Incolumes aures aër elisus ab ipsis
Corporibus: nanque est aër tenuissimus, atque
Mobilis in primis, qui quùm se corpora pulsant,
Deprensus medio actu: tum dissultat ab ictu,
Irrumpitq; cauæ penetrans violenter in auras,
Ianua clausa licet fuerit, clausæq; fenestræ:
Vsque adeò est tenuis, est & penetrabilis aër.
Quinetiam pisces, piscantum gurgite ab alto

Horrescunt

Horescunt strepitus, pauidique in retia currunt:
Quippe aër penetrare potest in viscera Nerei
Inde tument fluctus, inde importuna, minaxq;
Sæuit hyĕs, qua vrgĕte vouĕt pia munera nautæ,
Dura igitur quoties colliduntur corpora sese,
Aut quoties aër pulsus vehementer in illa
Concaua præsertim per stricta foramina transit,
Diuersæ, ac variæ fiunt vocesq;, soniq;.
Vt varia est rerum natura, & forma locorum,
In quibus ipse aër gignit vocesq;, sonosq;.
Sic tuba longè alium reddit, quàm tibia cantum:
Sic pelusiacis discordant nablia sistris.
Ac veluti iactu lapidis percussa mouetur,
Vnda in multiplices orbes: sic percitus aër
Diffundit spiras longè, lateq; rotantes:
Atque ideò multis vox insonat auribus vna,
Vt multis etiam speculis vna hæret imago.
Ast odor vt nares intret dicamus ab ipsis
Rebus pertenues fumi egrediuntur, & auras
Inficiunt latè, veluti quùm thura videmus
Panchæa, aut prunis cinyreia dona cremari.
Fit gustus linguæ officio, curuiq; palati:
Namque hù percipitur rerum gustabilis humor,
Qui penetrãs tangit sensum, ingeneratq; sapores.

Tactum

Tactum autem, sanguisq; & spiritus efficiũt, qui
Passim per corpus fluitant animantibus iste
Sensus inest cunctis, cunctis quoq; gustus ineſſe
Creditur, aſt homini melior q̃, & maior vterq; eſt
Hinc etiã eſt homini quam alijs prudẽtia maior.
Sunt qui aliter credant fieri prædicta, negantq;
Acceptas oculis ſpecies cauſam eſſe videndi:
Aẽre nec medio eſſe opus aiunt, vt videantur
Res, aut auditi poſſint. nanque omnipotens rex
Tot vires animæ conceſſit, quot genera ipſe
Effiinxit rerum, vt poſſet comprendere cuncta.
Quæq; ſuũ agnoſcit genus apte, ac percipit vltro
At contemplatur mens omnia, & omnia cauto
Iudicio expẽdit, quæcunq; à ſenſibus hauſit,
Et verum, atq; bonum diuino examine librat
Mens igitur ſol eſt animæ, ſunt ſydera ſenſus:
Si perhibent quidã, ſed nos properamus, & iſta
Linquimus excutienda alijs, finemq; propinquum
Appetimus: quia iam chelarũ extrema tenemus.
Colligitur tamen ex dictis, ac perſpicitur, quòd
Eſt anima æthereum quiddã, ſine corpore viuens,
Omnia viuificans, cognoſcens omnia, diuum
Quatenus ille hominumq; pater permiſit: ab illo
Tradita, cuiq; res eſt certa & finita poteſtas.

Illi

Illi autem soli vis est sine fine, potestq;
Omnia, quæ fieri possunt, à lege solutus.
Nam si anima & sentit: & cuncta intelligit: ergo
Non est corporea, aut corpus, quia corpora nulla
Non terra, vnda, aër, ignis, nec; condita ab istis,
Has per se vires retinent. Non est dubitandum,
Esse animam semen quoddam cœleste, Iouisq;
Progeniem æternam, cui tantum cognitionis
Cessit, vt immensum valeat comprendere mundum. 10
Quid si atomi, quas nonnulli finxere saphorum,
Sunt animæ potius, quàm corpora? corpora nanq;
Omnia, sunt quanta, & possunt vtcunq; secari:
Nempe anima est indiuidua, atq; immaterialis,
Et veluti centrũ quoddã, ad quod plurima tẽdit
Linea, per sensus quia cuncta feruntur ad illam
Vndique, ceu fluuij concurrunt vndiq; in æquor:
Quare illos miror, qui dicunt tempore eodem
Ipsã animã extingui, & corpus, pariterq; perire.
Nam licet hoc esset, debet tamen vsque taceri:
Non sunt hæc dicenda palam, prodendaq; vulgo. 20
Quippe hominum plerique mali, pleriq; scelesti,
Qui si animam credãt nihil esse à funere, nilq;
Posse pati, postquàm semel ist egressa, nec vllam
Defunctis pœnam infligi: formidine adempta

In

In scelus omne ruent, confundent fasq; nefasq;.
Præterea multi, qui sperant posse beati
Post mortem fieri, & versari cum Ioue semper,
Atque ideo sese dedunt virtutibus vltro,
Ac benè de multis qua possunt parte merentur:
Si post fata dari sibi præmia nulla putârint,
Illicò torpebunt, & tot benefacta peribunt:
Tot spatiosa etiam templa, & speciosa, tot ara
Insignes auro & peregrino marmore, demum
Religio, & pietas, & honor, cultusq; deorum
Ad nihilum veniĕt, si homines nil morte reliaqui
Crediderint, animasq; in ventos prorsus abire.
Semiferum vulgus frænandum est religione,
Pœnarumq; metu: nam fallax, atque malignum
Illius ingenium est semper, nec sponte mouetur
Ad rectum: virtus inuisa, molestaq; vulgo est.
Religio generis decus est, & gloria nostri,
Quæ nos conciliat superis, & iungit olympo.
Nemo igitur bonus, & prudens audebit apertè
Dicere, mortalẽ esse animã, & corrumpere vulgus.
Nunc tamen est multa nobis ratione probandum,
Hanc esse immunem lethi, æternamq; manere,
Vt CHRISTI cultor testatur, burchiphaguisq;
Iudæus credit, præputia nostra perosus:

Qua

Quæ Deus haud faceret si non facienda putaret:
Ac gens ferme omnis concordi prædicat ore.
Principio, quicquid simile est magis omnipotenti
Cunctorum domino, diuturnius esse fatendū est,
Perfectumq; magis, nam quod durabile non est,
Sed citò delapsum perit, imperfectius esse
Quis neget? atque ideò durant cœlestia semper,
Quòd diuina magis sunt, & perfecta: sed ista,
Proxima quæ terris, quæ cœlo amota videntur
Cùm sint imperfecta, breui fugiūtq;, caduntque.
Ergo animus no?er, cùm vita & cognitione
Diuinæ similis naturæ appareat, intra
Corporeos fines claudetur? nec magis ipso
Quàm caro durabit? neque viuet longius æuum?
Præterea cor umpi animus nequit, hac ratione,
Quòd simplex, & materia seclusus ab omni est.
Huc accedit item, quòd corpore debilitato
Vis animi crescit: quare imbecillæ senectus
Consilio superat iuuenis, mentisq; vigore.
Ingenio pleruncq; caret, qui robore præstat.
Rarò vtruncq; Deus cuiquam largitur, vt idem
Sit sapiens, & sit robusto corpore pollens.
Quare si longo fractis iam viribus æuo
Fortior est animus, non ipse à corpore pendet,

Sed

Sed per se est aliud quidda, & post funera viuit.
Nonne etia quu pes dolet, huc mens ipsa dolorem
Indicat? haud dubiu est, sed quomodo mtis ad ar
Peruenit iste dolor? nu sursum tendit ab imo, (cc
Paulatim ascendens vt fumus? non. quia multæ
Partes, non solum (si sic) pes ipse doleret,
Nec pedis, at potius partis, quæ proxima mentis,
Tunc sentiretur dolor. vnde probatur apertè,
Corpoream esse animam, & sic morte carere,
Cùm medij nullius egens discrimina tangat.
Adde hu, quoties reminisci, ac fingere quicquã
Egregiè volumus, vel quicquam intelligere aptè:
Tunc animum reuocare opus est à sensibus, vnde,
Nonnulli vt melius meditentur, lumina claudũt,
Aut sese à turba abducunt, loca sola petentes:
Vel quùm nox piceo terras velamine texit,
Et iam letheo torpent animalia somno,
Pernigilans, tacitiq; toro, extinctaq; lucerna,
In tenebris acuunt contractam à corpore mentem.
Nempe animũ turbant sensus, populãtur eundem
Affectus, reddunq; hebetẽ, inuoluntq; tenebris.
Non secus ac nitidum prætexunt nubila solem.
Ergo si propijs residens penetralibus, intra
Ipse suas latebras fugiens à sensibus, atque

Corporeis

Corporeis crucibus, melius sapit: esse profectò
Quùm poterit liber moribunda à carne solutus
Cuncta animus, meliore modo cognoscet, & ipse
Hærebit verò magis, ac perfectius absque
Corpore, & æternum viuens durabit in æuum.
Deniq; cùm sit homo medius bruta inter & ipsos
Cælicolas, commune aliquid retinebit vtrisque,
Corpus brutorum est, animi natura deorum.
Altera pars moritur, nescit pars altera lethum.
Non igitur prorsus delet mors omnia: nanque
Lethiferis animus lædi nequit ipse sagittis.
Prædictis etiam possum connectere; quòd si
Nihil superat nostri post fata, videbitur esse
Iniustus Deus, atque malis præbere fauorem
Quippe hi dum viuunt, lætis plerunq; feruntur,
His neque diuitiæ desunt, neque grata voluptas:
Hos decorat præclarus honos, & gratia vulgi.
Contrà sæpè bonos vexat fortuna, malignis
Casibus inuolues: nunc paupertate premuntur,
Nunc morbis, aliquo semper tristantur amaro.
Quare animus busto supereſt, scelerumq; suorum
Dat pœnas: vel si bonus est, bona præmia sumit,
His, aliisq; modis multis ostendere possem
Immortalem animi naturam, incorporeámque.

Sed

Sed satis est: iam me finis vocat. haud equidē su a
Nescius, harmoniam dici quoq́; non tamen aptè
Ipsam animam. ac veluti mistis ex vocibus exit
Harmonia, vt varijs fiunt bona pharmaca rebus
Compositis simul, vnde oritur vis ipsa medendi:
Sic elementorum certa ratione modoq́;
Iunctorum, & cœli pariter virtute creari
Quidam animā rētur: quæ partim corporis intra
Septa manet, partim causas sortitur ab extra.
Vt visus, virtute oculi, externoq́; creatur
Lumine: nam cœlū causa est, qua hic omnia fiūt:
Quo sine nec tellus quicquā, nec gigneret æquor.
Nimirum hæc falsa est, & peccat opinio, nanque
Si sic, non posset corpus consurgere contra,
Et carni, vnde oritur capitale indicere bellum
Ipsa anima, & vario motu incontraria ferri:
Sed semper foret vna, eademq́;, vt quælibet est vis
Quæ solet ex mistis diuino numine nasci:
Vt patet in genere herbarum, gemmisq́; beatis.
Quidam etiam censent, animam nihil esse soluto
Corpore, quod somnus, qui mortis fertur imago,
Et sensum, & mentem nobis auferre videtur:
Vel quia diuersis causis ægrescère cernunt,
Ac multis varijsq́; modis, ne munere possit

Ipſa ſuo fungi, mentem ladiq; premiq;
Aſpiciunt, nec non cùm corpore creſcere, & vnà
Deficere: vt patet in pueris, ſenibusq;, viriq;.
Ignarus puer eſt, prudens vir, deſipit ætas
Vltima, corrumpit corpusq;, animumq; ſenectus,
Quinetiam dicunt: Si anima eſt diuina, poteſtq;
Viuere ſeiuncta à membris mortalibus, vt quid
Se miſeræ carni inſinuet? cuius vitio tot
Perpetitur mala, & admittit tot flagitia? ergo
Stulta eſt ſi ſponte hoc facit, at ſi inuita nefandas
Corporis ingreditur latebras, quis cogit? an ipſe
Iuppiter? ergo Deus nequaquam hanc diligit: imò
Carcere quam clauſit tam turpi, odiſſe videtur.
Et cùm nec corpus, nec quanta exiſtat, ab ipſo
Corpore non credunt vlla vi poſſe teneri.
Prætereà, per ſe (niſi diſcat ſollicitè) cùm
Nil ſciat, ac ſubeant percrebra obliuia mentem:
Per ſe animũ nihil eſſe putãt poſt corporis vſum.
Diſcere tunc etenim poterit nil, ſenſibus ipſis
Corruptis morte, vnde omnis doctrina paratur.
Quidam, vnam eſſe animam duntaxat in orbe,
Que vitam tribuat cunctis viuentibus: vt ſol
Vnicus, eſt oculis animantum cauſa videndi.
AEternamq; putant illam, licet extinguantur
Corpora:

Corpora: vt extinctis oculis æternus adeſt ſol.
Has non difficile eſt nugas ratione potenti
Vincere: ſed vereor ne ſim prolixior æquo.
Non deerit, qui rectè iſtis reſpondeat olim
Quæſitis, nodoſq; omnes diſſoluat ad vnguem.
Vir macte ingenio, viuet tua gloria mecum,
Noſtraq;, (q̃d dubitas) laudabũt ſcripta minores
Aude opus egregium, & cæleſtia diſſere terris.
Vnum hoc adijciam, quod quiuis noſſe valebit:
AEternam eſſe animam, & diuino ſemine natã,
Si ſenſus atque affectus compreſſerit omnes:
Si ſpernens prorſus mortalia gaudia, ſeſe
Abdicet à curis terrenis, aſſiduoq;
Conetur ſtudio ad ſuperos extollere mentem.
Tunc etenim ſapiens fiet, poteritq; futura
Cernere, vel vigilans, vel ſomno oppreſſus inerti.
Hoc pacto cecinêre olim ventura prophetæ.
Sobrius ergo animus proprior ſit ad æthera, quãto
A terris magis, atque à carnis amore recedit.
At pecudum ritu ſequitur pars maxima ſenſum.
Nec bona cognoſcit, niſi quæ ſũt corporis: hinc eſt,
Quod plerique putãt animam ſuccumbere morti.
Quãdóquidem nequeũt infirmo lumine quicquã
Diuinum ſpectare, atra caligine preſſi,

Sed de anima sint ista satis: redeamus ad ipsum
Autorem mundi, quem concludamus ab omni
Corpore se iunctum: & sine corpore millia multa
Esse, quot in syluis frondes gignuntur opacis:
Vel si corpus habent, tenue est, nec prorsus ab vllo
Percipitur sensu, sed sola mente videtur.
Atque hæc in primis sunt entia vera, suíque
Iuris: nulla etenim carnis contage laborant.
Tu verò hic iam Musa tace: mox quũ volet ille,
Qui mea labra mouet, mecum scrutabere causas
Rerum, quas fieri sub lunari orbe videmus,
Contingant fato, an nulla ratione ferantur?
Interea dum sol Nemæi terga leonis
Torret, & insane sub opaca fronde cicadæ
Ingeminant raucos strepitus, quæramus in vmbra
Aut lauri, aut myrti suauem spirantis odorem.
Propter aquæ crepitantis iter pimplæa quietem.
Ipsa quies animum reficit, reuocatq; vigorem.
Mox vbi regressæ fuerint post otia vires,
Rursus ad altisonos (adsis modò diua, tuoq;
Numine me foueas) tentabo accedere cantus.
Et si fortè mihi vultu fortuna benigno
Auxilium tulerit, longos miserata labores,
Pauperiemq; procul, curasq; fugarit amaras:

Totus

Totus ero tecum, tuaq; intra limina semper
Versabor, sola hæc fuerint solatia nobis:
Tunc Aganippæus vbertim explebimur vndis,
Insuetumq; melos Cirphæa in rupe canemus.

LIBER. VIII.

SCORPIVS.

CVR tam diuerso mortalia tramite pergant,
Hæc in honore euum ducant fæliciter, illa
In tenebris iaceant, multo vexata labore:
Pieri pulchra doce, tibi enim fas, nosse deorum
Consilia, & rerum causas aperire latentes,
Sunt qui cuncta putent cæco contingere casu,
Nec mundum ratione regi: quòd plurima cernũt
Indignis decorata bonis, & plurima contra
Indignis agitata malis, discrimine nullo
Prudentes, iustosq; premi, regnare scelestos,
Virtuti vitium præferri, & templa cremari
Fulminibus, prodesse etiam sua crimina multis.
Talia cùm fieri videant, pars maxima credunt
Aut non esse deos, aut illos spernere quicquid
In terris fiat, solisq; incumbere cælo.

Hinc temerè, incertoq; aiunt ferri omnia casu.
Aſt aliquid tibi dant regimen Fortuna, vocantiq;
Te dominam rerum, mortalia sceptra tenentem,
Inſtabiliq; rota versantem cuncta proteruè,
Erexitq; arai, tibi quondam ignara vetuſtas,
Et cecidit votiuà tuis sæpè hoſtia sacris.
Non desunt quoq;, qui committant omnia fatis,
Et credant certis fatorum legibus orbem
Diſponi, atque regi, æterno, ſtabiliq; putantes
Ordine ceu choreas, & pompas cuncta mouere,
Cuique suas partes tribui, ac ſi fabula agatur,
Quas implere opus eſt, dum totû transigat æuum.
Vtile eſt certè, & pulcherrima, difficiliſq;
Quæſtio, aut noſtris prætermittenda camænis.
Nunc igitur primùm dicamus, quòd ſine cauſa
Eſſe poteſt nihil, aut fieri, ſed cauſa neceſſe eſt
Vt ſua ab effectu diſtet, diuerſaq; res ſit:
Quandoquidem nil ſe gignit, nil prouenit à ſe,
Nilq; ſui cauſa eſſe poteſt. ergo infinitus
In cauſis proceſſus erit? minimè: ſed oportet
Nimirûm eſſe aliquid primûm, à quo maximus ordo
Cauſarum incipiat, qui à ſummo tendit ad imum.
Hanc igitur ſeriem cauſarum, dicimus eſſe
Fatum: quod Deus ipſe ſemel quaſi fatus, vt iſta

Omnia

Omnia sic fierent, decreuit lege perenni.
Sed quo quęq; magis causa est contermina primæ,
Et vicina, hoc est alijs magè digna, potensq;
Subiectasq; sibi monet, ac dominatur eisdem.
Ens primum causa est, & non effectus: at imum
Effectus tantum debet, non causa vocari.
Quæ media existunt, his nomen adhæret vtrunq;,
Quod si causarum non esset nexus, & ordo
Perpetuus, si alia ex alia non penderet (ac si
A summo, iunctis nodis ducatur olympo
Longa cathena, vsq; ad nigri regna infima Ditis,
Quod dictu absurdum est) plura vno prima dabuntur
Principia, & causæ primæ multæ inuenientur.
Tunc discordabunt inter se, ac magna cient
Prælia tot reges, quia regni summa potestas
Non patitur plures, sic mundus non erit vnus,
Nec pulcher: nanq; est ordo pulcherrima rerum.
Sed dicet fortasse aliquis: descendere ab vno
Principio rerum summo plures simul, inter
Se se distinctas causas, vt solis ab orbe
Plures emanant radij, discrimine quodam
Disiuncti, quorum non hic dependet ab illo,
Sed pariter cuncti à fonte egrediuntur eodem:
Sic non esse opus vt pugnent, sese q; vicissim

Impediant: siquidem via non est omnibus vna,
Non modus hic malus est, nō hæc sententia multū
Displicet, at forsan vera est, tamen aspiciamus
Interius, procul excussis à mente tenebris.
Quippe humana nequit mēs lucem attingere veri
Tam citò, tam facilè, & falli solet ipsa frequēter.
Hinc tam diuersæ sectæ, & contraria dicta.
Hic ait, ille negat: propria est ita opinio nobis,
Vt diuis ratio: certis mortalibus est nil.
Ergo si plures causæ sunt immediatè 10
A prima, vt dictū est: quero, an sit qælibet æque
Perfecta, haud vllus tunc ordo patebit in illis
Nūq; vbi nil primū, & nullo gradus, aut discrimē
Cernitur, ordo illic poterit quoque nullus haberi.
In quouis genere inuenies primum, mediumq;,
Nec non postremū, genus est absq; ordine nullum.
At si non æque perfecta est qælibet ergo
Imperfectum aliquid Deus efficit: hoc mihi dictu
Difficilè est: alijs possum concedere causis,
Quare vnus primæ causæ tribuatur, & idem 20
Optimus, atque omni perfectus parte putetur
Effectus: reliquas autem, quo quæque recedit
A prima magis, hoc plures, minus at perfectos
Crediderim facere: vt pluret quoq; gignere fructū

Arbor non bona consuevit: sed deteriores.
Semper plura bonis mala sunt, & tristia laetis.
Verùm inter causas quo quaq; potentior, atque
Altior est, hoc, & vitæ, & rationis habet plus,
Simpliciorq; eadem, magis, & substãtia pura est.
Inferior contrà quæcunque est, debiliorq;
Possidet illa minus vitæ, minus, & rationis,
Sed concreta magis, magis à substantia abhorret.
Quod patet in terris: vbi paruo tempore durant
Omnia, vbi ratio apparet vix vlla, vbi purum
Nil est, sed multis ex rebus omnia constant.
Mista, & composita in terris sunt cuncta, videris
Vt nusquam possit substantia: quin nihil ipsa
Penditur hic, solis honor obtingentibus illi est:
Conditur illa intus, cæcis abstrusa latebris.
Hinc est, quod pluris bona corporis, at fortuna
Fiunt, quàm virtus animi, substantia nanq; est
Ferme hominis virtus: at in hoc substantia mũdo
Exulat, illi etenim patria, & domus, & sua sedes
Cælum: vbi habet fidos comites, verumq; bonũq;
Hoc igitur pacto ex causis cantexitur orbis,
Vt dictum est, seruans eterno fœdere cuncta:
Nec talem, nisi forte Deus, soluisse catenam
Vlla potest vis, aut series immensa dierum.

Ex his quicquid erit, vel nunc est, vel fuit olim.
Exoritur causis: vires quibus omnibus ipse
Rex superùm, certis metis, & tempore certo
Constituit, certisq; modis procedere iussit.
Atqui non nescire opus est, concurrere plures
Interdum causas, vt quicquam fiat ab illis.
Contingit tamẽ haud temerè hic cõcursus, & ista
Mistio causarum: sed fatorum ordine certo
Cuncta meant, certis subiecit legibus omnia
Omnipotens ille astriferi faber amphitheatri,
Mensuramq; dedit rebus, quascunque creauit.
Quare non verum est, quod nonnulli asseruêre,
Esse nihil certi in rebus, contingere casu
Omnia, nec curare Deum mortalia quenquam.
Errant nimirum, quibus hæc sententia adhæsit.
Quãdoquidem casus nihil est, nisi opinio quædam
Futilis, haud multum distans ab imagine somni:
Quicquid Aristoteles, vel quiuis dicat, eorum
Dicta nihil moror, à vero quùm forte recedunt.
Sæpè graues, magnosq; viros, famaq; verendos,
Errare, & labi contingit, plurima secum
Ingenia in tenebras consuerunt nominis alti
Autores, vbi conniuent, deducere easdem:
Tãtum exempla valent, adeò est imitabilis error.

Nemo

Nemo putet sibi me addictũ, mihi flectere mentẽ
Sola solet ratio, ratio dux fida sophorum est:
Hanc scrutator amet veri, in primisq; sequatur.
Quòd verò casus nil sit, me credere cogit
Ipsa rata atque potens ratio, nam si omnia certũ
(Vt dictum est) causis, certo ordine, tempore certo
Supremi iussu rectoris progrediuntur:
Quo sit perfectus mundus, ne noxius error
Tantum soluat opus, quam sedem casus habebit?
Ambiguus, varijs, Vertumnũ, & Prothea vincẽs?
Vt vacuum, sic & casum natura recusat.
Incertum in mundo nihil est, sunt omnia certa:
Ipse Deus, natura, æther, elementa, & ab illis
Quicquid vel factum est, vel fit, vel fiet in æuũ.
At si quid foret incertum, non omnia certè
Mens sciret diuina, aliquis cadet error in illam:
Quod dictu absurdũ est: nã qui facit omnia, nouit
Omnia, nilq; potest ipsum vlla ex parte latere.
Quãquam aliqui dicunt: quod si mortalia nosset
A Etherea mens illa patris, vilesceret, atqui
Errãt. nãq; malus nemo est, quia non bona nouit:
Nec vilis, quia non pretiosa intellexit: albus
Nõ sit proinde aliquis, quod rẽ bene percipit albã:
Nec sol deterior, quoties illustrat iniquos:

Nec

Nec quia fortè lutum radijs ferit, & ideo ipse
Fœdus, non sordet lumen, quûm sordida tangit:
Sic non vilescit, quùm vilia fortè capit mens.
Imò decet nouisse malum, at fecisse nefandum est.
Ergo Deus nihil ignorat, scitq; omnia quæ sunt,
Quæq; fuere olim, & quæ mox vẽtura supersunt,
Quæ nisi certa forent, sciri non posse fatendũ est.
De certis etenim tantum ipsa scientia habetur.
Quinetiam vates referunt, si quando futura
Prædicunt certosq; dies, & nomina rerum
Certa canunt: quod non fieret, nisi quæq; futura
Certa forẽt, veluti quæ sunt, quæ, & præterierũt.
Attamen hìc fieri casu nonnulla videntur:
Vt si imbrex deiecta alto de culmine tecti.
Vi boreæ quenquam feriat: vel si quis opertos
Thesauros reperit, puteum dum defodit altè:
Talia nimirum casu contingere vulgus
Autumat, ast eadem non est sententia nobis.
Nam licet eueniant præter spem talia multa,
Incertis nobis, atque imprudentibus, ergo
Propterea in rebus debemus ponere casum?
Nostrum scire quidẽ, aut nescire, nihil variat res.
Non est proinde ignis calidus: nix alba. nitẽs sol,
Quod scimus sic esse: imò magis ordine verso,

Nasci-

Nascitur ex ipsis humana scientia rebus:
Atque ideò scimus sic esse, quod ipsa ita res est,
Et mens nostra potest falli, non res ego de re
Nũc loquor, & quæro an casus dominetur in illã.
Nec mihi nunc curæ est, scire rem, nec ne sciamus.
In nobis igitur tantum, non rebus in ipsis
Est casus: quoniam fieri casu illa putamus,
Quorum causa latet nos ipsis cognita diuis.
Omnia certa igitur nam motu semper eodem
Versatur cœlum, atque eadem nascuntur eisdem
Seminibus semper, semperq; elementa tenorem
Ipsa suum seruant: & partes annus easdem
Semper habet: siquidem post ver, feruentior æstas
Ex templo subit, hanc pomis comitatus, & uuis
Autumnus sequitur, post quem sua frigora secum
Ducit hyems, gelidusq; aquilonibus omnia torpet.
Non herbæ mutant vires: animalia semper
Ex ĩsdem constant membris, & moribus ĩsdem,
Nec fieri aut errore, aut casu monstra putandum,
Cùm certas habeant causas, vt tristia monstrent.
Vnde illis nomen, quare, & portenta vocantur.
Sponte sua hæc natura facit: quæ sæpè iocatur
Informes edens partus, ludicra creando:
Vt pictor, qui causa animi quandoque figuras

(Sit

(Sit licet ipse opifex bonus, egregiusq; magister)
Gibbosas, naso ingenti, labroq; tumenti,
Pingit: digna satis vana spectacula vulgo.
Ergo cuncta modo cùm fiant semper eodem.
Rarus instabilis casus, nil iuris in orbe
Prorsus habet: quæ summa Dei sapiẽtia torquet:
Vt facilè agnoscat, qui quàm miro ordine, quamq;
Perpetuò, quàm concinnè, & benè machina mũdi
Cõdita sit, secũ reputet, quàm membra animantiũ
Sint propriis, aptisq; locis dispositа, suisq;
Vtilia officijs, & conuenientia pulchrè:
Quàm nihil incassum faciat natura, Deusq;,
Qui secum hæc reputat, non casu, sed ratione,
Consilia, iussuq; Dei fieri omnia dicet.
Sed nunquid fortuna regit mortalia, sicut
Nõ pauci credũt? pulchrũ, & laudabile scitu est
Hoc quoq;, quare animi vires huc flectere oportet:
Ipsa tamen fortuna prius cognoscere quid sit,
Est operæpretium: prisci hanc coluêre, putantes
Esse deam quandam, terris cæloq; potentem:
Atque illi struxere aras, & vota tulere.
Ast ego non reor esse deam, nec cælicolarum
Fœmina, vel mas, est quisquam. nam sexus ab illis
Prorsus abest: nec gignuntur, nec morte terũtur,

Vt qui-

Vt quidam cecinere olim: fortasse putantes
Esse deos nostri similes. ô pectora cæca,
O capita anticyræ succis curanda meracis.
Creditis esse deos, vt nos? thalamosq; dearum
Ingressos, blando compressu gignere prolem?
Ergo deum quendam potius dicamus, & imum
Degeneremq;, ideò terræ pelagiq; tenentem
Vilia regna, vbi tot sunt crimina, totq; dolores,
Tot pestes, vbi nil tutum, nanque insidiarum
Omnia sunt plena, & fraudum, Deus ipse vocatur
A Christo, & Paulo princeps mundi huius eiusdem
Laurigeri appellant Ditem, ac Plutona pœtæ,
Qui stultis fauet atque malis, insontibus asper.
Hæc domus, hæc sedes, hæc tali digna tyranno
Regia, quem vulgò fortunam dicimus: atqui
Omne malum est infra lunam: nox atra, procellæ
Terribiles, frigus, calor, importuna senectus,
Pauperies malesuada, labor, dolor, improbitas, mors
Supra autem lunam, lucis sunt omnia plena,
Nec non latitiæ, & pacis, non tempus, & error,
Et mors, & senium est illic, & inutile quicquam.
Fœlix, ô nimium fœlix, cui sedibus illis
Tam pulchris, & tam iucundis, tam q; beatis,
Viuere concessum est supremi munere Regis,

Cæterum

Ceterùm opinãtur quidam, plenum esse Deorum
Mundum hunc, & multos ipsorum degere vitam
Aëris in campis latis, quos dæmonas Argi
Indigitãt, curamq; hominũ gerere atq; animãtũ,
Quotquot alit tellus, & naufraga Amphitrite:
Arbitrioq; suo bona vel mala tradere, honores,
Gaudia, diuitias, atque his contraria, quare
Grande operæ pretium est, illis vtcunq; placere
Quod fieri, & sacris, & carmine, & arte magorũ
Censent nonnulli: ac nobis (modò ritè vocentur)
Apparere aiunt, nostrisq; adsistere votis:
Nilq; homine melius contingere posse, nihilq;
Dulcius in vita, quàm conuersarier istis
Cum dijs, præsentes affari, audire loquentes:
Quod certè paucis mortalibus arbitror, esse
Concessum: iustis tamen, & qui desidiosæ
Illecebras carnis, lasciuáque gaudia temnunt,
Terrenasq; abigunt curas, cœlestia tantùm
Mirantes, tantumq; pium rectumq; colentes:
Quanquã etiã sunt, qui credãt, hos dæmonas inter
Esse malos quosdam, atque malis parere, coactos
Carminibus magicis, fieríque hoc plurima pacto
Turpia: nil moror hoc, nec nũc locus: vltima solis
Sydera squammosis radiantia fratribus, istud

Forsicã

Forsitan expedient, vbi de dijs plurima dicam,
Si Deus ipse volet, qui nũc mihi carmina dictat.
Missa ergo hæc faciamus, ego vix credere possum,
Esse Deum quenquã prauũ. sapientia nunquam
Peccatum parit, at contrá est insciti a mater
Erroris, culpæ, & sceleris: mihi nemo videtur
Sponte malus, vult nãq; bonũ sibi quæq; voluntas
Semper, iudicio nisi falso decipiatur.
At dæmon sapit, id nomen si conuenit illi,
Verùm vtcunq; sit, aut terras fortuna gubernet,
Dæmones aut ipsi humanas moderentur habenas
Nil extra fatum est, metituq; omnia summi
Mens regis, cuius sine numine fit nihil vsquam
Sed dubium ex dictis oritur, nodusque profecto
Difficilis, qualẽ Alcides vix, aut Macedũ rex
Solueret: hoc multorũ animi turbãtur, & hærẽt.
Nam si cuncta iubet fatũ, & fieri illa necesse est,
Libera non nobis, non dijs est ipsa voluntas:
Tollitur arbitrium prorsus, nec præmia virtus,
Nec pœnas vitiũ (quod dictu est turpe) merentur.
De dijs non locus est nunc dicere. sed speculemur,
De nobis quid sit, deq; his quæ subdita nostro
Sunt generi, & possunt humana luce videri.
Dico igitur quòd in his, quæ subditione locantur,

Fortunæ, nihil est sine fati numine nobis.
Diuitiæ siquidem, solatia, gaudia, honores,
Imperia, ex alto veniunt: nec nostra voluntas
Hæc tribuit. quis enim nollet sibi talia? sed nil
Velle iuuat, potiusq; nocet, si fata repugnant:
Quàm multi fatis inuitis tendere sursum
Conantur, magis atq; magis, sed ad ima recurrunt
Semper, & augescunt fato aduersante ruinæ:
Contrà illi quibus astra fauent, vllo absq; labore
Nec sperata quidè, sed spõte oblata, frequenter
Commoda percipiunt: quorum Rhamusia rete,
Dum ſertunt, multo distentum pisce reducit.
Eu aliquos claro de patre, ac diuite nasci
Cernimus, atque frui primo cùm lacte repertis
Delicijs, & nutriri in fastigia rerum,
Vt præsint alijs, indigni sæpe: regantque
Ipsi oculis capti luscos, viuantq; licenter.
Ast aliqui obscuris, miserisq; parentibus orti,
In pœnã et lachrymas, magnũ cassumq; laborem
Assidue tolerant, nullaq; expellere possunt
Sedulitate famem, semperq; in sordibus hærent:
Quis neget hæc fatis contingere damna siniſtris?
Sunt formosi, agiles, robusti corpore, multi:
Multi etiam turpes, ægri, imbellesq; creantur:

Vnde

Vnde istud? nunquid merito, aut crimine nostro,
Aut nostro arbitrio fieri dicemus? ab ipso
Nimirum hæc veniunt mortalibus omnia fato.
Denique ius rerũ nostrarum & corporis huius,
Fatũ habet: est penes hoc etenim genus, horaque mortis
Hic laqueo, hic ferro, hic flammis, hic frigore, hic vn
Ille fame, ille cibo moritur: multique dolore, (du
Aut morbo, aut casu intereunt, senióue fatiscũt.
Certa dies lethi est cunctis, discrimina nulla
Aetatis: nec fas, viuendo exiedere metas
Præscripsit tetrici quas cuique potentia fusi
Sic periit Scirpo magni laudatur Achillis:
Sic olim dum trinachrijs spaciatur in oris,
Aeschylus occubuit valido testudinis ictu,
Sic passe, Anacreon, te granum perdidit vuæ.
Heu quot habet mors sæua vias, artesque nocendi
Quo magis esse pocul credis, magis imminet, vnde
Certius est quã mors, quàm mors incertius est nil.
Nonnulli tamen astrorum quam noscere vires
Et magni secreta poli pertingere possunt.
Fatidici vates etiam, qui numine pleni
Nescio, quo ventura vident: prædicere mortis
Sæpé solent genus atque diem, quia certa futuri
Natura est, veluti presentis præteritique:

Certa inquam, in causa prima, causisque secundis
Quæ nexu longo à prima extenduntur ad imam.
Ast animi quæ sunt bona vel mala, nũquid ab ipso
Proueniunt fato? ingenium ac doctrina videtur
Hinc manare: etenim proterit quis dicere, si non
Polleat ingenio, ac vires natura ministret,
Si fortuna olfuet, vel prauo in corpore languor?
Hic rhetor, sophus ille, alius misteria diuum
Sydereásue plagas quærit sunt & quibus vnda
Castaliæ, vili cum paupertate bibatur,
Et placeat cognata fami dulcissima fama:
Hæc studia vnde fluunt? à rerum præside fato,
Hinc omnes artes, & munia diffunduntur.
Diuersis etenim gaudet natura ministris,
Vt fieri diuersa queant, ornantia terras:
Nec patitur cunctos ad eandem currere metam,
Sed varias iubet ire vias, varios q; labores
Suscipere, vt vario cultu sit pulchrior orbis.
An verò mores fatum, vel nostra voluntas
In nobis pariat, permagni inquirere refert:
Nec paruus labor est, hac in re tangere verum.
Arbitrij certè remanet quota portio nostri?
Actum est de nobis, libertas prorsus adempta est
Humano generi, si fati summa potestas

Esse

Esse malos cogat nos, inuitique trahamur
In scelus, & nulla liceat ratione reniti.
Quare operæpretiũ est, huc totã intendere mentẽ
Et quantum Deus ipse sinit, verum excutiamus.
Principiò arbitrium quid sit, nos dicere oportet.
Arbitriũ ẽ, homini data libera & ampla potestas
Ab Ioue, quæ libeant iusta aut iniusta sequendi:
Non ideò tamen vt peccet, virtute relicta,
Sed contrà, vt vitium vitans incumbat honesto.
Nam malefacta nocent, laudẽ benefacta merẽtur
Quærendũ vlterius, nũquid sit in omnibus æquè
Arbitrium: nũquid quocunq; in tempore duret?
Non certè in pueris, nec in illis esse videtur
Quos animi vehemens nimium, vel corporis angit
Morbus, vel quorum sopor occupat altus ocellos:
Quãdoquidem somnus mortis perhibetur imago.
Quare si verum subtili indagine quæras,
Inuenies paucos inter tot millia, qui se
Arbitrio moueant, & libertate fruantur.
Aetatis culpam mitto, puerilibus annis
Ignosco: & veniã damus his quoq;, lumina quorũ
Lethæus pressit sopor, aut quos feruida torret
Febris, vel morbi stimulat vis durius æquo.
Magna quidẽ turba hæc: sed longè maior eorum

Longè & deterior, quorum mens oblita fedis
Criminibus, morbisque animi labefacta recedit
A ratione procul, rectoque à tramite vitæ.
Nũquid habent isti arbitriũ aut dicẽda volũtas
Libera in his? nẽpe ambiguũ est, multiq; negarũt.
Vnde aduertendum, quod liber solus haberi
Debet, qui rectè a regitur ratione, nec vllo
Vincitur affectu, nec ventorum impete vasto
Fertur in vndi fragos scopulos, sed fortiter obstat
Intrepiduſq; hæret clauo, fortumq; capessit: 10
Rectè igitur quidam, liber solus sapiens est,
Dixere, hic etenim solus ratione magistra
Castigat motus animi, sensumq; rebellem:
Cetera turba nequit facere hoc. cur? in Deus illis
Non dedit arbitrium? ratio est vbicunq; profectò
Est ibi et arbitriũ: semperq; hæc iuncta cohærent.
Atque ideò pecudes, quoniam ratione carere
Creduntur, nullum arbitrium dicuntur habere.
Ast hominum cuius ratio data fertur, in ipsis
Omnibus, idcircò arbitrium quoque creditur esse. 20
Est autem ratio lumẽ quoddam, atque animi vis
Qua curuum à recto secernimus, atque ab honesto
Turpe, oculusque solet mentis quandoque vocari:
Qualem oculum fortasse tibi Polyphemе fuisse

Signi-

Significant vates, quo lactea membra videbas
Dilectæ liquido ludentis in æquore nymphæ.
Sed malùs (heu) mal⁹ hũc, vrenti strepite Vlysses
(Quis poterit cauisse malos? extinxit & ora
Ora prius formosa, suo spoliauit honore.
Qualem oculũ Lynceus habuit quoq; nubila solus
Qui penetrans visu noctem vincebat opacam:
Hunc igitur cunctis oculum mortalibus æquò
Distribuit figuli sapientia summa Promethi:
Sed pauci vtuntur, pauci quos æquus amauit
Iuppiter: hinc tãtæ errorum scelerumq; scatebræ.
Nam si omnes rationis iter sequerẽtur ad vnguẽ,
Pax foret in terris æterna, & Martius ensis
Non tantas passim clades, tantosque cieret
(Heu) fletus, starentq; suis cũ mœnibus vrbes:
Armaq; tartareis primum conflata caminis,
Et primum stigijs iuuenta sororibus, agros
Excolerent, rigidi mutata ligonis in vsum.
Tunc & apes, & ruris opes pecudesque, beatis
Agricolis largè affluerent, ac scæcla redirẽt
Aurea, & vna domus diuosq;, hominesq; teneret,
Seque oculis nostris paterentur numina cerni.
Cur autem pauci vtantur ratione, sequentes
Auia, & arbitrium nullum videantur habere

Viuentes pecudum ritu, pro viribus eadem.
Est quiddam in nobis diuinum, mensq; vocatur,
Aeratio: id capite in summo natura locauit.
Atque illi voluit famulos assistere sensus,
Quorũ opera cælũ, terras, mare & omnia posset
Percipere, immenso quæ comprehenditur orbe.
Est aliud quiddam mortale in pectore clausum,
Cuius ope augemur, vegetamurq;, igne ministro:
(Sic placitũ est superis) hoc mẽtẽ hostiliter vrget
Detrahit, infestat, turbat: multusq; satelles
Huic etiam parti non deest, ignaua voluptas,
Ira, dolor, metus, atq; timor, simul ardor habendi
Improbus, ambitioque nocens, caput obsita fumo,
His igitur famulis, hoc milite, prælia menti
Infert: hi sunt qui summo conantur olympo
Deturbare Iouem, insignes feritate Gygantes,
Iapetusq; Gygesq; ferox, tumidusq; Typhoeus
Hortatorq; mali Enceladus, Briareusq; timendus
Scilicet ingestis curarum molibus angunt
Diuinum in summo positum, nisi fulminis instar
Gratia præsto adsit, cælo delapsa supremo
Nam semel amissis vbi præceps currus habenis
Effudit sede, ac vehemens trahit impetus illum,
Nequicquam retinere volens auriga laborat:

Princi-

Principijs obstare opus est: quum parua fauilla
Languet adhuc: postquã crescẽra incendia, iamq;
Flamma furẽs tecto erumpit, cœloq; propinquat.
Præsertim Boreæ si flabra ruentis ab arcto
Immineant, (heu) frustra vadus vicinia clamet.
Quum semel ex alta saxum rupe exilit ingens,
Quis retinere queat? secum trahit omnia saltu
Perfringens rapido cognatas montibus ornos.
At prius exiguo poterat molimine sisti:
Sic motus animi, si totis viribus ipsam
Inuadunt mentem, vix (heu) vix tendere contrà
Infœlix audet ratio: clauoque relicto
Per fluctus agitur, latè bacchantibus Euris,
Datq; manus plerunq; hosti, & captiua tenetur
Ergo dum noua sunt vitiorum semina, cautus
Opprime quamprimũ, & causas auerte, priusquã
Præcipites, tunc arbitrium, tunc libera mens est,
Victor idumæis tunc exornabere palmis,
At si iam cœpta est pugna, & iam concutit arcem
Hostis atrox, valido labefactans ariete muros:
Crede mihi, nisi quis Deus adsit numine dextro,
Succumbit ratio, & tantos non sustinet ictus,
Nonne vides, menti quantum liquor obsit Iacchi
Quas sæpe immittat furias, si plus satis intret.

In se-

*I*n ſtomachũ merus? arbitriũ dic eſt vbi, poſi quã
*E*brietas caput inuaſit, fumisque repleuit?
*S*obrius arbitrium tenet, ac ieiunus, agitq;
*I*d quodcunque iubet ratio: contrà ebrius illa
*Q*uæ nolet, nſcitque facit, mox pœnitet, in ſe
*Q*uum redijt, multoq; dolet ſua facta pudore.
*E*bria ſic mens affectu fit, nec mirus ac ſi
*A*ſcendat temeti vapor, inuertatque cerebrum,
*T*urbatur miſera, & nebulis inuoluitur atris.
*Q*uocirca eſt ſolus liber, ſolusque profectò
*P*eſſidet arbitrium, ratio quem ſola gubernat:
*Q*ui affectus omnes ſuperat, fingitque premendo,
*H*oc poterit facere, à primis qui inſueuerit annis
*V*irtuti, atque bonas iampridem inuaſerit artes,
*V*ſque adeo valet vſus, & eſt nil fortius vſu,
*C*ætera turba agitur pecudum ritu: vnde pœtam
*I*ure pato dixiſſe, trahit ſua quenque voluptas.
*A*bitrium multis oppreſſum, atq; indupeditũ eſt.
*E*rgo qui verè liber cupit eſſe, reſiſtat
*C*ùm primum incipiunt, affectibus, & rationi
*I*llos ſubijciat, ſemperq; viatur habenis.
*N*ãque caro aduerſus mentem cõſurgit, & illam
*C*ontinuo exercet bello, leuis aſtra petit mens:
*A*t grauis aſtra caro refugit, terrenaque tantũ

Appe-

Appetit: est etenim terra, in terramque redibit.
Sic duo tam diuersa, Deus compegit in vnum.
Esto autem quòd sis sapiens, solaque regaris
(Vt dixi) ratione, habeas & liberum ad vnguem
Arbitrium: nunquid vt tunc agitabere fati:
Imò magis fato tunc subijcieris, & illi
Parebis: siquidem fatum est diuina voluntas,
Cum qua vir sapiens concordat semper, & eius
Iussa facit, cõtrà insipiẽs atque improbus horret,
Ac refugit, præcepta Dei ceruice superba.
At dices: ergo est liber, nec vincula fati
Vlla tenent? non sed dominis peicribus atque
Infandis seruit sceleri, scelerisque sorori
Stultitiæ. quanquam hoc etiam diuina voluntas:
Sed quæ permittit, nõ quæ iubet (est quia duplex
Efficit. vnde patet, cuncta esse obnoxia fato,
Seu bona, seu mala sint. nãq; hæc permittit, at illa
Vult fieri fatum, & fati Deus optimus autor.
Talibus admoniti quidam rationibus, aiunt:
Viuite mortales læti, dum stamina vestra
Nec Lachesis, tristesq; animo depellite curas
Neu vos sollicitent præsentia: neue futura:
Lege etenim stabilis fiunt, certo ordine cuncta
Procedunt, cur vos dolor aut metus vrget inanis?

Sors

Sors sua cuiq; data est, scriptāq; in pectore gestat
Quisq; suo, ignorans quæ sit, verū explicat illam
Paulatim ipsa dies, atque experiendo patescit
Quid gemitu aut lachrymis op' est? cœlestia retro
Corpora non remeant, non est mutabile quicquid
Instituit semel ipse Deus, namque optimus ordo,
Et series perfecta, suum si forte tenorem
Deserat, aut peior fiet (quod neutiquè fas est)
Aut melior, sed perfecto perfectius est nil.
Est aliud dubium magnum ac mirabile: nam, si
Omnia sunt (veluti modò dixi) obnoxia fato,
Cur Deus hæc premit & cruciat? cōtrà illa benigno
Perspectat vultu? cur non est omnibus æqua
Conditio? cur hæc viuunt fœlicius illis?
Cur his blanda parens, illis natura nouerca est?
Hunc igitur par est etiam dissoluere nodum,
Multi hoc aut culpa, aut meritis cōtingere nostris
Dixerunt: iussuque Dei mala fontibus esse,
Et bona cōferri iustis, ego nō ita credo.
Nec verū est, nam quid meruêre expertia mentis
Bruta? quid arboribus culpæ, vel criminis hæret?
Sors tamen est illis multum diuersa, nec vno
Vertuntur casu pecudes, namq; improbus illam
Fur rapit, hanc lanius laniat, pars ore luporum

In-

Interit aut morbo, aut vndis, aut frigore vitam
Exuit ante diem, quædam periere senectæ.
Durior hic ætas agitur, iucundior illis.
Sors diuersa etiam arboribus contingit, ab Euro
Frangitur hæc, aut eruitur radicitus illa
Cæditur in varias partes, aut pabula flammæ:
Quædam fulmineo in præceps detruditur ictu
Piscibus atque feris, & rebus denique cunctis,
Arbitrio fati sors est sua cuique tributa.
Bruta tamen nunquã possunt peccare, nec arbos.
Præterea plerumque bonis aduersa videmus
Accidere, & iustos agitari sorte siniistra:
Contrà fortunam plerunque fauere scelestis
Cernimus, ac magnos illis concedere honores.
Non igitur meritis respondent munera fati.
Quare aliam potius causam indagare necesse est.
Fortè aliquis dicet: causa est diuina voluntas:
Nilque vltra quæret, non est satis istud, oportet
Scrutari interius dubij penetralia veri.
Nõ etenim cùm sit Deus optimus, & sapiẽs, vllo
Quicquam quod careat ratione: sed optima semper
Eligit atque iubet fieri diuina voluntas.
Quocirca est aliter dicendum: quod causarum
Quælibet à prima quo distat longius, hoc fit

Illi dissimilis magis & magis vndique discors.
Ergo cùm Deus & simplex sit semper, & idem,
Vltima causarum quæ distat maximè ab illo,
Et minimè simplex erit, & diuersa, suosq;
Effectus semper varios pro viribus edet.
Hæc est quæ terras regit, & terrena gubernat,
Idcircò in terris, certi nil esse videtur:
Quandoquidem variat semper fortuna tenorem
Diuerso gaudens mortalia voluere casu
Cur tamen hùc potiº, quàm illũ iubet esse beatũ?
Et cur hunc potius quã illũ pessundat & vrget?
Cur onerat huic, illi gratos largitur honores.
Horum difficile est veram cognoscere causam,
Nec minus ac si quis cupiat cognoscere, quare
Ignis sit calidus, nix alba, absynthia amara:
Quare hac herba obsit, iuuet illa: & quælibet ar-
Cur tales habeat frondes? animalia cur hæc (bos
Callida sint, alia obtuso male prouida sensu?
Cur paleas electra trahant, & pondere ferri
Magnes, cur nequeat facere hoc adamãte ppĩquo
Talia multa Deus tenebris inuoluit opacis.
Constituitque suos fines mortalibus, vltra
Quos frustra humanũ ingeniũ, sensusq; laborat.
Si figulus massam argillæ distinxit, & illam

Distinctam

Distinctam in partes varias vult fingere, quare
Hanc partẽ potius quã illam trãsformat in ollã,
Aut patinã, aut scapiũ: cur ex hac fabricat vrnã,
Ex illa vrceolum? nunquid ratione mouetur?
Aut nulla est prorsus ratio, sed sola voluntas?
Arbitrioq; suo (vt libuit) sic omnia fecit?
Difficile est nimium artifices pernoscere mentem.
Sic qui scire velit cur hunc fortuna vel illum
Aut premat, aut sursũ tollat, nimis ardua quærit
Terrarum siquidem est illi concessa potestas
Maxima, & huic illam præfecit Iuppiter orbi,
Vt possit quodcunque libet facere: ordine fati
Seruato tamen, auscultant nanque omnia fato.
Cur igitur quæcunque illi fecisse libebit,
Non faciat iure? aut quæ lex iure arguet illam,
Nam serui debent dominis imponere leges?
Nos certé huic serui sumus hic dũ viuimꝰ, et nos
Iste potest quecunque velit compescere dæmon.
Nõ tamẽ in nostras animas dominatur habẽtue
Imperium, quando est animæ cœlestis origo.
Hanc solam excepit Deus á ditione tyranni.
Cætera permisit quæ sunt terraq; maviq;
Illius arbitrio, & fieri sinit omnia ab illo
Qualiacunque libet, iusta atque iniusta licenter,

Forte

Fortè aliquis dicet: Deus ergo est causa malorũ,
Iniustusque potest dici, nam qui facit, & qui
Non prohibet fieri peccatum, dummodo possit,
Cõmittunt ambo scelus æquè, & peccat vterque,
Supplicioque pati dignum lex censet vtrunque.
Quare si Deus in terris mala tot patitur: si
Cum possit prohibere, tamen non illa coërcet:
Esse mali causa, & sceleri assentire videtur.
Huic etiam parti sum respondere paratus,
Si modò diuini radius mihi luminis adsit.
Est igitur primum sollerti mente notandum.
Quòd causarum aliæ sunt viles, atque minutæ,
Sunt aliæ egregiæ & præstantes nobilitate,
Præpositaq; aliis: veluti quum exercitus ingens
Præfectos habet atq; duces, pars cætera grex est:
Has inquam causas primores, egregiasq;
Præposuit mundo, mira ratione modoq;
Maximus ille pater rerũ, & dominus dominãtũ,
Immẽsam qui lucem habitat super extima mũdi
Mœnia, & astriferos nutu circumuehit orbes.
His tribuens causis vires & munera, eadem
Limitibus certis, velut aggere circumsepsit,
Ne liceat cuiquam tales transcendere fines.
Et quia disposuit sapienter cuncta, necesse est,

Cuncta

Cuncta suum aeterno cursu seruare tenorem,
Nam quaecunque semel recte sunt facta, sine vllo
Errore, haud vllo mutari tempore debent.
Est igitur prorsus rerum immutabilis ordo,
Quandoquidem recte summus Deus omnia fecit.
Quare si daemon qui terris praesidet, errat,
Aut malus est hoc fit, quia causa est vltima, longe
A prima distans, longeq; a luce remota.
Atque ideo magis est cacis vicina tenebris,
Duntaxat veri simulachra & cortice gaudens.
Quam Deus idcirco patitur, quia debitus ordo
Exigit hoc rerum, & magni perfectio mundi.
Nam veluti lucis spatium determinat vmbra,
Dant, sibi finem contraria cuncta vicissim.
Sic causarum etiam seriem, numerumq; bonorum
Desinere in causam prauam, miseramq; necesse est,
Quae miseris praesit regnis, & prana gubernet.
Hinc igitur veniunt, discordia, iurgia, vitia,
Praelia, bella, doli, fraudes, incendia, caedes,
Furta, latrocinia, insidiae, paenuria, pestis,
Diri terrarum motus, diraq; procellae,
Tam multi morbi, tam multa & crebra pericla;
Et demum quodcunque mali contingit vbique,
A causa hac misera, & terrarū principe manat.

Hei mihi, quàm verè dixit ter maximus Hermes
Congeries mundus cunctorum est iste malorum.
Nimirum, quoniam demon, qui præsidet orbi
Terrarum malus est, sæuaque tyranni degaudet.
Ac velati fons est cunctorum prima bonorum
Causa: ita cunctorum fons est postrema malorum.
Quare si in terris dominantur Sardanapali:
Si diadema tenent asini sub imagine regum:
Si tutela ouium, curæ est commissa luporum:
Si in templis habitant meretrices, atque cinedi:
Si christi pia sacra hodie manus impia tractat:
Si cupidus vēdit cœlum et Phlegetonta sacerdos:
Denique si impunè & passim tot turpia fiunt:
Non est culpa Dei summi, sed dæmonis huius,
Quem nos fortunā, quem etiā Plutona vocamus
Sarchotheus posset tamen apto nomine dici:
Quippe illi carnis ius, arbitriumque tributum est.
Huic igitur seruit, quicunque est carnis amator
Immodicus, corpusq; suum plus diligit æquo.
Corpora sunt huius, propter quod corpora semper
In vitium tendunt, animisque inimica repugnāt,
Cœlestia quoniam vis est & origo animorum,
Corpora sunt autem terrena, aduersaq; cælo.
Ergo hic Sarcotheus mundo qui præsidet imo,

Cæ-

Cælestes homines, carnalia despicientes
Gaudia, virtuti addictos, animúmque colentes,
Odit, persequitur, stimlat, premit, impedit, angit
Vt solet insanus princeps, sæuusq; tyrannus
Infestus semper sapientibus esse, bonisq;.
Suspecta est etenim prauis, odiosaque virtus.
Hostes quæque suos odere, timentq;, cauentq;
Atq; ideo malus hic dæmon incommoda multa
Obiecit his, quorum mens est sublimior, & qui
Cælicolum sedes, naturæq; abditu querunt.
Nollet enim agnosci. nam si bene cognitus esset,
Illum omnes scelerum patrem, nostrúq; cruentum
Carnificem generis, detestarentur, & omnes
Odissent meritò, ac maledictis insequerentur,
Crudelem, insanum, deceptoremq; vocantes.
Proinde latet ritu loliginis, & sapientes
Exosus refugit, ne cognoscatur ab illis,
Non metuit talpas, at lyncea lumina vitat.
Sic fures etiam faciunt, omnesq; scelesti,
Oderunt lucem, ac tenebris latantur opacis,
Vt sua non possint furta & malefacta videri:
Inde fit, vt quoties aduersi quid patiuntur
Mortales, rerum ignari, & caligine mentis
Oppressi (nanque errorum ignorantia ferme est.

Cunctorum causa) irati, queruliq; putantes
A summo sese vexari authore bonorum,
Deuoueant sanctum illius, ac venerabile nomen:
Tunc malus exultat demon, furtimq; cachinnat,
Et gaudet se nesciri, & sua facta latere:
Et nocuisse tamen, sed non nocuisse videri.
Summi nãque Dei est inimicus, & æmulus: à quo
Eiectus cælo, pressus claususque tenetur
Lunam inter, terrasq; graues, & regnat ibidem.
Quocirca ô miseri mortales discite tandem
Quæ vestri sit causa mali, tot tristia vobis
Vnde fluant, & carnificem cognoscite vestrum.
Nẽpe hic Sarcotheus, nẽpe hic est qui cruciat vos.
Dulcia qui vestris damnis sibi gaudia quærit:
Haud aliter quàm cûm proles mauortia terris
Iam domitis, iucunda, sibi spectacula cæde
Quærebat miserorũ hominum, vel cæde ferarum
Ipse senator, eques populus, diuersa manebant
Per loca diffusi, vt lex præcidiebat Othonis.
Ecce theatralem ingressus gladiator arenam,
Aut alius sua membra feris laniauda daturus,
Vel leo, vel tigris, vel quæuis bellua ludis
Opportuna aderat, delectatura Quirites
Morte sua, & fuso per vulnera crebra cruore.

Sapo

Sæpe alijs dolor, alterius ſolet eſſe voluptas.
Quare peſſimè agũt, qui verbis turpibus audent
Irritare Deum ſummum, qui cauſa bonorum
Cũctorum eſt, an quo per ſe, proprieq; mali nil
Eſſe poteſt vnquam, niſi contingenter: vti ſol
Producit tenebras, quoties deſcendit ad imos
Antipodas, frigusq; abſente creatur ab igni:
Non tamen obſcurus ſol eſt, neq; frigidus ignis:
Vnde ſatis miror quoſdam doctos alioqui
Aſſerere, offendi atque irasci, & ſumere pœnas
De nobis, illud ſummum verumq;, bonumq;,
Hinc bellũ atq; famẽ, & peſtem prodire putãtes.
Offendi ſi poſſet enim mortalibus actis,
Quid quæſo in mundo foret infælicius illo?
Quaque die atque horæ momento plurima fiunt
Crimina, vbiq; hominũ blaſphemia turpis in ore
Sentitur: certè poterit requieſcere nunquam,
Nunquam lætus erit: neq; erit Deus ipſe beatus.
Si quoties peccant homines offenditur, & ſi
Iniuſtis hominum factis, dictisq; mouetur:
Nimirum Deus offendi læsione nequit, ſi
Verum perſpicimus. nam adeô perfecta, potensq;
Ipſius eſt natura Dei, tantumque remota
Sordibus à noſtris, vt nos diſtemus ab illo

Longi-

Longius atque magis, quam a nobis distet asillus,
Quam musca aut pulex, & quicquid vilius his est.
Quomodo tam miseri & viles, offendere tantum
Tamq; potens numē, vel lædere possumus vnquā?
Nónne impassibilis Deus est, penitusq; doloris
Expers: atque ideo æternus, semperq; beatus?
Num decet irasci regem, si morio, verbis
Indignis illum petat, an contemnere præstat?
Nunquid cum puero decus est pugnare Giganti?
Præterea cùm sit sapiens, videatq; futura
Omnia: dic quæso, num debuit illa creare
Quæ sibi post nocitura forent, vnde ipse doleret?
Nón ne illum decuit, qui toti consulit orbi,
Consuluisse sibi? vel dic offenditur, an vult
Offendi? si vult, iam non offenditur, imo
Gaudet: si non vult, cur hoc permittit? an ipse
Non est omnipotens? certè est, omnesq; fatentur.
Deberet prohibere igitur, quod non facit: vnde
Vult ratio vt credam, nihil illum posse molesti
Sentire omnino, & tranquillam ducere vitam:
At dices: si non offensa irascitur vlla,
Curramus proni in vitiū, in scelus omne ruamus.
Non sic: sed nostris aures nunc arrige dictis,
Recludamque tibi iam, iam penetralia veri.

Quam

Quando aliquis peccat, tunc sese abducit ab ipso
Fonte boni: rectum, lucem, pacemq; relinquens.
Vnde fit, vt peccans vltrò in sua damna feratur.
Quandoquidem talis natura est oppositorum,
Vt quanto refugis magis, atque recedis ab vno,
Ad reliquũ tanto accedas magis, atq; ꝓpinques.
Sic fugiens peccando Deum sese admonet ipsi
Sarchotheo: cuius postquam iuga sæua recepit,
Afficitur varijs pœnis, iussuque tyranni
Nunc hoc, nunc illo torquetur sæpe dolore
Non impunè igitur cuiquam peccare licebit.
Quamuis nullorum possit Deus esse malorum
Causa, vt iam dictũ est, ꝑ se, proprieq; sed vltrò,
Qui peccat, ruit in pœnã, & sua damna requirit,
Carnificique miser cruciandum se exhibet vltrò.
At dubia hinc duo cõsurgunt satis ardua: nam si
Peccare est nobis nostrorum causa malorum,
Cur sæpe iniustus, sceleratus, & impius, omnem
Lætus agit vitam, & laudato funere finit?
Contrà, vir bonus atq; pius, mala plurima viuens
Sistinet, & tandem miseranda morte recedit?
Præterea suprà ostensum est, planeq; probatum,
Non culpa aut meritis nostris contingere nobis
Vel bona, vel mala, sed cuiusdam numine diui,

Qui mare, qui terras, quiq; aëra possidet unum.
Quomodo nunc igitur mihimet contraria dico?
Et meus nunc discors secum sententia pugnat?
Quisquis es, ô Lector, poteris dignoscere verum,
Atq; tuo tenebras animo procul ire videbis,
Si præbere aurem nostris dignabere dictis.
Ergo duplex scito esse bonum, vulgi, ac sapientum
Sicque malum duplex, atqui sententia vulgi
Deterior semper, nam cassi, hebetisq; cerebri est,
Iudicioq; caret, propter quod corporis, & quæ
Fortuna bona sunt, sola hæc miratur & optat:
Aut animi bona vel nescit, vel frivola credit.
Contrà autem sapiens, animi bona sola requirit,
Cætera despiciens. quare sumus antè secuti
Iudicium vulgi, & vulgi de more locuti:
Nunc verò à vulgo sententia nostra recedit,
Deq; bono atque malo sapientũ dicta probamus:
Sic non dissideo mecum, aut contraria dico.
Tali igitur pacto asserimus, bona nulla scelestis,
Et iustis mala nulla quidem contingere posse.
Quod clarè ostendam, & clara ratione parebit.
Primũ hoc scire opus est, vitiũ quodcunq; scelusq;
Esse animi quendam morbum: nec corpore solo
Ægrotat homines, animus quaq; vulnera sentit,

Nec

Hæc leuiora quidem quàm corpus: quilibet ergo
Improbus, est æger, quippe illi est ægra voluntas,
Iudiciuḿq; ægrum, propter quod noxia præfert
Vtilibus, miser, & præponit turpia honestis.
Quòd si non ægra est illi mens, atque voluntas,
Improbus esse nequit: sed erit iustuśq;, piuśq;.
Hoc etenim solo discrimine distat vterque
Ac veluti totum corpus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur morbo, cor, atque cerebrum:
Sic (heu) sic animus totus malè languet, vbi vllo
Hæc duo læduntur vitio, mens, atque voluntas.
Vt́q; cibus suauis stomacho languente videtur
Insuauis, prodest́q; nihil neque competit ægris:
Sic animo languente, boni nihil esse scelestis,
Nil prodesse potest, quod sic verum esse docebo.
Est aliquis legum, iuriśq;, vtriusq; peritus,
Sed vafer, iniustus, cupidus, contemptor honesti:
Quid sua quæso illi prodest doctrina: boni quid
Inde habet. heu miseros fallit, spoliat́q; clientes,
Atq; alios multos ledit doctrina scelesti,
Est gladio insani similis: nam semper abuti
Improbus ipse solet rebus, quas possidet. vnde
Fert alijs damnum, nomen sibi turpe, odiuḿq;,
Quasque serit spinas, pedibus sæpe excipit ægris.

Vel saltem metuit, quos ledendo efficit hostes.
Ergo bona illius dicenda scientia, multis
Quæ nocet, vt sæuus coluber, neq; pareit habenti?
Sic de alijs dico doctrinis, quas habet ipse.
Improbus: esse bonè similis ratione negantur.
Sed malus est, diues, gemmis auroq; refertus:
Diuitiæ ne bonæ illius? non dic mihi, quare,
Ecce ego iam dico, quia turpiter vtitur illis:
Scorta alit, ignauamq; gulam, lenasq; dolosas
Conducit, pretio pueros corrumpit auaros:
Aggreditur donis, si qua est pauercula virgo:
Atque, sibi indulgens quodcunq; libido mouebat
Efficiat, leges hominum, pariterque deorum
Iusq; piumque nihil curat, quòd si sit auarus,
Heù quid non audet sceleris? lupus iste cruento
Ore furens, nulli non insidiatur ouili:
It præceps, quocunq; rapit sceleratа cupido.
Intollerabilius nil est quàm diues auarus,
Quàm stultus locuples, quàm fortunatus iniquus.
Aut igitur pecudum ritu carnalia tantum
Gaudia sectatur, sibi vorax atque commena:
Aut parto nimirum parcens, fit Tantalus alter.
Congregat, & nescit cui congreget vtq; solet sus
Non sibi, sed multis alijs sese ipse saginat,

Qui

Qui mox diripiant longo cumulata labore.
Vnde patet non esse bonas, quascunque scelestus
Diuitias habet. at si sit robustus, & acer,
Quid faciet? crebrò rixabitur, & violentus
Nunc hunc, nunc illum ladet, plerunq; sequetur
Militiam, aut latro fiet, quod more ferarum
Crudelis, cæde atque alieno sanguine gaudet:
Arma, & bella ferox, sceleris, non laudis amore,
Diliget, nde suis damnum feret atque pudorem.
Corporeæ vires, mente at probitate carentes,
Heu quam sæpe nocēt homini, quam tēpore paruo
Durant, quam raro ad primā venere senectam.
Sed quid opus multis percurrere singula verbis?
Hæc possunt exempla satis bene pandere verum.
Nunc operæpretium est, solarti inquirere cura,
An iustis, sanctisq; mala contingere quicquam
Possit, vt à multis dici crediq; videmus.
Ardua res certè, tamen hanc audacter adibo,
Fretus ope Aonidum, & Cyrrhæi numine vatis:
Principiò quisquis bonus est, sit sanus oportet,
Mēte, animoq;: licet grauis ægro in corpore lāguor
Sæuiat, & vario rexentur membra dolore:
Ne rectum illi iudicium, neu recta voluntas
Deficiat; namque his sine vir bonus esse, piusq;

Nem

Nemo potest: duo virtutis fundamina sunt hæc.
Talis homo quecunq; tenet, rectè vtitur illis:
Atque ideo bona sunt, doctrina, pecunia, vires
Illius, & demum quæ possidet omnia: nanque
Maximæ pars rerũ bona, vel mala fertur ab vsu,
Et si cura hominum dijs immortalibus vlla est,
Præcipuè hi debent iustosq;, piosq; tueri:
Quòd si non facerent, diui ratione carerent,
Nec sacris essent digni, nec thure, nec aris,
Quare non video, qua lædi possit honestus
Quidue mali, vel mente pati, vel corpore possit:
Cùm Deus hũc amet, & foueat, dextraq; potenti
Propugnet, tutumq; omni discrimine reddat.
Nã quis non iuuet, aut quis nõ tueatur amicum,
Quandocunque potest, si verè diligit illum?
Sed tamen interdum iustus miser esse videtur,
Pauperiemq; pati, & morbos, casusq; sinistros:
Cùm non sit verè iustus, sed hypocrita: quales
Inuenies passim multos, qui pelle sub agni
Vipereum celant virus, moresque luporum,
Et stolidos ficta virtutis imagine fallunt.
Proinde Deus, cui corda patent, arcanaq; mentis,
Hunc non custodit, nec amat: nos pectore crasso
Et cerebro insulso, decepti ab imagine recti,

Tunc

Tũc iustũ mala multa pati, et miserũ esse putamꝰ.
Heu quã sæpe hominũ falsa & stulta inueniũtur
Iudicia, & quàm mens humana est nescia veri:
Quisq; sibi placet, & sapiens sibi quisq; videtur.
Hic risum excutimus superis, hic plurimus error.
Esto tamen, iustus morbos patiatur, agatq;
Despectam in tenebris, & paupertate pudendam,
Electus patria, vel clausus carcere vitam,
Atque alijs etiam vexetur casibus, esto:
Propterea ne malum patitur? non quippe ferendo
Talia, fit melior, fit clarior: omnia iusto
In melius cedunt, iussu Iouis vtq; medentes
Sæpe aloën ægris adhibent, succosq; molestos,
Quo fiant validi, & pulso langucre resurgant:
Si: plerunque Deus iustos exercet, vt ipsos
Excitet, atque magis virtuti incumbere cogat.
Vtq; homines reddit stultos, prauosq; voluptas?
Sic dolor ad mentem reuocat, vitiumq; coercet,
Criminibus frænum, calcar virtutibus addit.
Nónne vides, igni fieri pretiosius aurum?
Ruberiusq; solum præ duri dente ligonis?
Et putrescere aquã, quæ non fluit? aspice, ferrum
Pulchrius est vsu, cessans rubigine sordet.
Multũ igitur sunt quæ aduersis agitata nitescũt:

Præ-

Præsertim virtus, quæ in rebus clarior atris
Perspicitur, velut in tenebris magis enitet ignis
Quare aut nil prorsus patitur bonus, et pius: aut si
Quid patitur: pariè hæc illi patientia lucrum.
Fertq; illi sit amara licet medicina salutem.
Et ne quis fortasse putet me fingere nugas:
Res eadem quæ uni prodest, quandoq; venenum
Est alij, sic nonnullus sunt noxia vina,
Atque caro, sic nonnullis absynthia prosunt.
Sic calor ipse niuem, ceram, glaciemq; resolui:
Argillam contrà durat, sic talia multa
Diuersos pariunt diuerso in corpore fœtus,
Et quoties ijsdem verbis hic ridet, at ille
Contrà tristatur, vel mota bile tumescit?
Non eadem cunctis, eadem sunt: Bacchus acescit
Egregius, si tu vitiosa in dolia mittas.
Nimirum sanis sunt omnia sana: sed ægris,
Quæ bona sunt, quãdoq; nocẽt, lethũq; minãtur.
Sic ergo (ad nostrũ vt redeã) mala corporis, atque
Spicula fortunæ, sunt pernicioſa scelestis:
Expediunt verò iustis, prosuntq; nocendo,
Sufficiant hæc dicta tenus: iam claudere librum
Musa iubet, Chironq; vocat, qui scribere mores
Humanos capit, & sacraria pandere vitæ

Quæ

Quocirca est operæpretium, me linquere cantus
Aonios, tacitumq; sacris requiescere syluis,
Pieridumq; tholo citharam suspendere, donec
Tempora prætereant hæc pessima, tẽpora multum
Deploranda: quibus procerum discordia totam
Nititur Italiam bello vastare superbo.
Vnde suos queritur direptos Roma penates:
Narnia, Ticinum, Melsis, sensere ruinam:
Vnde, & Parthenope, Sirenis clara sepulchro,
Nunc sua Gallorum manibus pomaria cernens
Vastari, heu tristis gemit ad Sebethidas vndas.
Quid memorem visæ cælo miracula flammæ
Vincentis splendore diem? cristesq; locustas,
In morem nebulæ nitidum prætexere solem?
Et teneras auido segetes abrodere morsu?
Quàm multas miserãda fames, miserãdaq; pestis
Ciuibus exuerit, vacuasq; reliquerit vrbes?
Quot loca diluuijs prope desolata videntur?
Heu mihi, quàm iustas de nobis numina pœnas
Sumunt, nã sceleris quid nõ cõmittimus? aut quid
Iustitiæ est vsquam? quis amor cultusq; deorum?
Relligio, aucupium facta est: cœlestia vænum
Omnia nunc dantur: violantur sacra prophanis
Lenonum manibus: tamen hæc spectantq;, tacentq;

Magnis

Magnifici reges, & Christi prorsus honorem
Nil curant: sic nos miseros idola gubernant?
Ergo ibo interea, & Parnasi in rupibus altis
Donec Musa iterum iubeat me exire, latebo.

LIBER IX.

SAGITTARIVS.

LVCESCIT, iam Musa satis requieuimus antris
Castalijs: agedum plectro, cythara q; resumpta,
Effice concordes neruos, solitoq; fauore
Antiquam cane Diua melos: bona carmina mitis
Sunt tibi, quae quõdam blandus dictabat Apollo
Laurifera in sylua, Permessi ad fluminis undã.
Nos vocat ecce alius labor, haud inglorius: alto
De specula, & summo Parnasi vertice mores
Spectemus varios hominũ, vitamq; notemus.
Iam mediũ mea cymba freti trauauerat, & iam
Canebant gelidis syluarum summa pruinis:
Quũ mihi nescio quis Deus adstitit, & peul atram
Expulit affulgens diuino lumine noctem.
Tunc scopulum quendã ascendi, qui vertice nubes

Exube-

Exuperans, latè cælum ſpectabat apertum:
Difficilis primo acceſſu, namque aſpera circum
Saxa arctam fecere viam, plenamq́; laboris,
Imaq́; cinxerũt ſylueſtre vnique dumi:
Mitior in medio: quantumq́; accedit ad arces
AEthereas propius, tanto clementius idem
Præbet iter ſurgens, ſcopuloq; Theorea nomen:
Illuc me Genius duxit meus, vtq́; cacumen
Venimus ad ſuperum, plana & plena omnia vidi
Delicijs miris: quas ſi mea lingua referre
Nunc velit, antipodas citius ſol ibit ad imos,
Et nox humenti terras velabit amicta.
Dum moror, & miror latos lætosq; ſagaci
Mente locos, vox ecce polo delapſa ſupremo,
Flecte (inquit) Stellate genu regemq́; precare
Cælicolũm ſupplex, cuius ſine numine fruſtra
Carpere delicias ſcopuli conaberis huius.
Ergo humilis venerare Deũ, ſanor omnis ab alto
Defluit in terras: nihil eſt mortalibus ægris
Vtilius, quàm cæleſtem, ſancteq́;, pieq́;
Orando ſibi querere opem, & cognoſcere diuos.
Talibus auditis, facie manibusq; ſupinis,
Et genibus flexis, effudi has pectore voces
Magne pater diuum, mundi ſuprema poteſtas,

Quo nihil esse potest nec fingi maius, ab omni
Corporea stans mole procul, tamen omnia fingent:
Corpora, vel prorsus mutari nescia, vel quæ
Temporis anfractu longo labefacta fatiscunt:
Principium sine principio: fons, vnde bonorum
Effluit omne genus, naturæ rector & author:
Omnia comprendens, at non comprensus ab vllo,
Maiestas immensa, bonum, sapientia, vita,
Ordo, decus, finis, mens, verum, lux, via, virtus,
Nusquã habitãs, et vbiq; habitans, ĩmobilis, et dãs
Assidué motum cunctis: à quo omnia, & in quẽ
Omnia, per quem etiam sunt omnia: semper eadem
Conditione manens, nullo mutabilis æuo:
Maxima causarum, quæ certa lege reuoluens
Sydeream molem, fatorum iura gubernat:
Rex regum, cui mille adstant, & mille ministrãt
Agmina diuorum, lætantum hymnosq; canẽtum,
Lucis in immensæ campis, extra extima mundi
Mœnia, vbi est veris sedes aptissima rebus:
Te colo, te veneror, te nunc reuerenter adoro,
Atque precor supplex, vt me spectare benigno
Digneris vultu, vocemq; audire precantis.
Mitte tuæ lucis radios mihi, pelle tenebras
Oppressæ (heu) nimiũ moribũda in corpore mẽtis.

Da

Da rectam reperire viam, ne noxius error,
Vanaq; credulitas & opinio caca vrsiat me
Precipitem in salebras rerum & contagia vitæ.
Nam sine te ingenium mortale, humanaq; virtus,
Dum se tollere homo sperat (velut Icarus olim)
Disiuncta compage ruit, pennisq; solutis
Nec potis est sine te occulti penetralia veri
Cernere, nec qua parte salus aut arte petatur
Largire ergo mihi Rex ô dignissime regum
Vt te cognoscã, & placeam tibi: deinde sciam me
Quid sim, qua in terris causa productus & vnde
Huc veni, ac tandem quò vita functus abibo
Quid mihi dũ viuo sit agendum, sitq; cauendum:
Vt quum finierit Lachesis mea fila dies q;
Vltimo abdiderit nũbra hæc exhausta sepulchro,
Mors fiat mihi grata quies, portusq; salutis.
His dictis iterum nostras vox impulit aures:
Placasti æthereum numen, votisq; litasti.
Esto animo stellate bono, tibi posse manere
Hoc datur in scopulo, & cælestes carpere fructus
Confestim his dictis tacuit, nilq; addidit vltra.
Asti ego sensi animo magnũ accessisse vigorem,
Atque oculis lumen, quo latius omnia cæpi
Cernere, & antiquum superabam lyncea visu

Mox me ſenſi etiam vento ad cryſtallina cœli
Connexa extolli blandè, ſurſumq; leuari
Alitis in morem, Vulcania tela ferentis,
Diſcuſſura polum tonitru flammisq; coruſcis,
Quandocunque Ioues mortalia facta laceſſunt.
Iamq; propinquabam lunæ, portasq; videbam
Partim auro inſignes, partim candore nitentes
Argenti puri: ingrediar, viſu omnia luſtrans.
Ecce mihi occurrit veniens fortè Timalphes,
Egregius iuuenis forma, & virtutis honore:
Quem Ioue diua Arete quõdam eſt enixa parẽte.
Hic me quamprimũ agnouit (nam matre iubente,
Multa diuq; alias fuerat mecum ipſe locutus)
Vtq; ſalus dicta eſt nobis vltroq; ſalutq;,
Admirans me multa rogat, mox ducit in vrbem
Ingentem, quantam terrarum non habet orbis.
Mœnia ſurgebant ſolido ex adamante, ſed ipſa
Propugnacula erant flammati extructa pyropo.
O quæ illic, quãta & quàm pulchra palatia vidi,
Templa, theatra, fora, & magnarũ ſtrata viarũ,
Cuncta ex argento, atque auro, gemmisq; beatis.
Longè plura etiam vidi pulcherrima ibidem,
Singula ſed nequeo memorare: & ſingula quãuis
Poſſem, d; nolunt memorari ſingula vulgo.

Mirabar

Mirabar populũ ingẽtem, innumerosq; per vrbem
Vestibus indutos niueis incedere ciues.
Serta quibus comptos cingebant florea crines
Læti omnes, manibus gestabant lilia, & hymnos
Menarchi memores lunaria regna tenentis,
Gutture dulcisono & concordi voce canebant:
Menarchũ ingeminãt, Menarchũ carmine lau-
Garrula Menarchũ referebat sæpius Echo. (dãt,
Arcadas hic domuit fœlici Marte Gigantes,
Vt mihi tunc retulit fido sermone Timalphes
Nanq; ait: Arcadiam totam sine montibus olim
Planicie ingenti campos habuisse patentes,
Terribelèsque illud regnum tenuisse Gigantes,
Mænalon & Pholoẽn, & amãtem lustra Lyceũ,
Gestantemq; humeris aprorũ terga Erymãthũ,
Et flagrantem odijs in cœlicolas Cyllenen:
Qui primi ante alios natiuo robore freti,
Turpia sunt ausi conuitia dicere Lunæ:
Se prius esse illa genitos, & nobiliori
Stemmate conspicuos, ideoq; in sede locandos
AEtherea magis, & diuorum nomine dignos.
Quinetiam insani struxere ad sydera turrim,
Maiorem Nemrote tua: ferroq; recuruo,
Ter sunt conati de cœlo euellere diuam,

Sanguineam vultu, mortaliaq; arma timentem:
Ter Menarchus eos multa vi reppulit, & ter
Expressos nigro Saturni gramine succos,
Iniecit miseris, virusq; per ossa cucurrit.
Obriguere illi ex templo victiq; dolore
Informes liquere animas, quas Tartarus imo
Excepit fundo, cruciandas omne per æuum.
Corpora sed valido penitus labefacta veneno,
Membrorum molem in montes vertere superbos,
Mutataq; suum nomen tenuere figura.
Vnde huius facti memores, tantiq; triumphi,
Solenni pompa celebrant pia festa quotannis
Lunicolæ, regemq; suum venerantur ouantes.
Progressi inde arcem petimus, quæ tota nitebat
Auro, gemmarumq; coloribm intertextis:
Hanc nulli fas est mortali intrare (meus dux
Inquit) proinde foris stetimus, spatiũq; per amplũ
Ingentis plateæ, diuersa è parte videmus
Aduentare animas, consisteréque ante tribunal
E regione arcis positum, & mira arte paratum.
Illic iura dabant animis, altéque sedebant:
Crimina censentes, nec non benefacta notantes,
Quæquisque in terris viuendo gesserat olim,
Tres Iouis & Doxæ nati, Telescopus, atque

Drophonus

Drophonus, semperq; volēs sibi recta Philorthus.
Hi merita, & culpas æquata lance videbant,
Arbitrioq; suo paucos ascendere ad astra,
Innumeros verò ad terram descendere rursus,
Complures etiam in luna perstare iubebant.
Obstupui tacito obtutu, tandemq; locutus:
Dic bone dux mihi queso, in quā si tartara ī imis
Sūt latebris terræ (vt perhibēt) cētroq; propinquo
Atque animas illuc vectas post corporis vsum
Æacus, & Minos & terrificus Rhadamanthus
Iudicat, & meritas pœnas aut præmia confert?
Cur eadem hic fieri video, repetīue peracta
Iudicia, expendiq; iterum mortalia facta?
Ille autem humanam mentem (respondit) opaco
Carcere membrorum clausam, ignorātia, & error
Opprimit, & longè oppressam per deuia ducit.
Hinc hominū genº in nugas & somnia pronū est
Et procul à verò nisi quis Deus adsit, aberrat
Non mirum est igitur, si vestri multa poëtæ
Falsa canunt; quoniam paucis via cognita veri est
Tu tamen hæc memori misteria pectore habeto.
Omne quod est supra Lunam, æternumq; bonumq;
Esse scias, nec erit e aliquid cælestia tangit.
Quicquid verò infra lunæ conuexa creauit

Omni parens natura, malum est, mortisq; seueras
Perpetitur leges, & ed ci absumitur æno.
Hæc locæ disiungit medius lunæ orbis, vtrique
Mundo interiectus, cæli confinia seruans.
Ergo vbi terrenos artus liquere, seruntur
Huc omnes animæ, atque ipsis commissa fatentur
Iudicibus: quorum iussu, loca certa, suisque
Moribus apta petũt, & habẽt sua præmia in illis
Quãto quæque magis vitiorum fæce grauata est,
Tanto etiam magis ad centri loca turbida tendit.
Contrà, quo melior quæque est ac purior, hoc se
Altius attollit, summoque propinquius orbi.
At quibus æqua boni est animis mensura, maliq;
Hic remanent, habitantq; diu lunaria regna:
Donec post multos longæui temporis annos,
Aut lapsæ in vitium rursus terrena reuisant,
Aut bene purgatæ æthereas mittantur ad aures,
Hæc ait, ast ego tũc: Cur tam paucæ ardua (dixi)
Astra petunt animæ, & summo potiũtur Olympo?
Cur sic in vitium pronæ labuntur, & ipsam
Virtutem fugiunt miseræ, lucisq; tenebras
Præuoluũt? cur fœda magis quàm pura sequũtur?
Vnde illis tantus furor, & tam cæca voluntas?
Tunc ita respondit nobis Aretius heros:

E

Et cupio, & fas est, tibi me recludere multa,
Iudice te pulchra, & scitu dignissima quæque.
Non te huc advenisse reor sine numine divum,
Et divi hæc te scire volunt, ad limina quorum
Nemo venire potest vivus, nisi vectus ab illis.
Ergo audi, & quæcunq; loquar fac mente reponas.
Sed prius hinc operæpretium est secedere paulum,
Iimus, atque alta in specula consedimus ambo,
Vnde maris, terræq; orbem spectare licebat.
Tunc has divino deprompsit pectore voces:
Esse malæ per se nequeunt, nec sponte suapte
In vitium tendunt animæ, quarum æthere ab alto
Est genus, & quarum divino è semine origo est:
Nec prava esse potest per se natura animarum,
Quas Deus ipse creat, quo nil autore mali sit.
Sed sunt quædam aliæ causæ, quæ in tartara cæca
Detrudunt miseras, & multo crimine fœdant,
In primis verò corpus, nam carcere instar
Est animæ, quam dum membrorum nexibus arcte
Implicat, æthereæ mentis sufforat acumen,
Haud secus, ac intus positam vas fictile flammam,
Et nebulæ nitidum obducunt Hyperionis orbem.
Tùc anima ipsa subit ei nclarum oblivia rerum,
Tunc bibit infernam lethen, tasq; tabellæ

Efficiem

Efficitur similis, quam dextera nulla notauit,
Ergo ita captiuã, & moribũdo ẽ carcere clausam,
Mille quidem illudũt pestes, mille vndiq; monstra
Oppugnant, quaq; arte valent auertere tentant.
Qualis viminea dum fortè quiescit acanthis
In cauea, mulcens vario sua fata canore:
Ad quam prorepit summo cum corpore fallax
Aëlurus, miseràmque infestans vndique terret.
Venator murùm aëlurus, volucrumq; peremptor.
Illa autem metuens rabiem prædonu, in omnes
Obuolitat partes, ac se fugitando tuetur,
Interea alter ade? hostis, similique furore
Attonitam infestat, donec per latius æquor
Vnguibus immissis prẽsam extrahit interuallum,
Et sõlio extractam mãdens cum murmure glutit.
Talis diuerso hinc, illinc vrgetur ab hoste
Infælix anima & fugiens hæc retia, in illa
Incidit, humano dum corpore clausa tenetur.
Nescit enim q̃d agat, quò se retrahátue, ferátue,
Et decepta boni specie velut ebria mutat.
Vnde nisi auxilio monitore, & arte docentis
Paulatim in lucem è tenebris ducatur opacis,
Deteriora petit semper, meliora refutans.
Prima igitur labes animæ, & contagio prima,

Praci-

Præcipuumq; malum, quod culpa corporis illi
Euenit, est veri atque boni ignorantia, de qua
Iudicium falsum exoritur: quæ maxima pestis
Humano est generi: de qua duo monstra creantur,
Stultitia, atq; scelus: sed ab his mala cuncta ducibus
Proueniunt, quæcunq; homines patiuntur agúntué.
Quippe omnes peccat, vel q; bona falsa sequuntur
Stultitia monstrante viam: vel quod scelus illis
Immittit stimulos, quibus in facta impia agúntur.
Propterea recte aut stultus dici, aut sceleratus
Ille potest, quisquis peccat ratione relicta,
Verùm in parte animæ quæ concupit, ipsa resedit
Stultitia: atque illic habitans tentoria fixit:
In parte autem alia quæ irascitur, est scelus, armis
Terribile atque dolis, & lethiferis aconitis.
Hæ duo sunt reges magni, & magna agmina ducunt,
A tergo, humanumq; genus populatur vterque
Ambo etenim veri expertes, falsoq; creati
Iudicio (vt dictum est) animas in carne sepultas.
Naturæq; suæ immemores, ac lucis egentes,
In tria stagna Erebi & mortis ducuntq;, trahúntq;.
Quorum vnum fertur limosum, illiq; Voluptas
Præsidet: aliud spinosum dicitur, in quo
Regnat Auaritia, & lucrandi effrena cupido:

At reliquo est nomen fumoso, cuius habet imo
Imperiumq; tenet sitibunda Superbia honoris
In tribus his stagnis animarum maxima toto
Turba perit mundo, hæc illis immensa ruina est.
Nam quæcunque undis merguntur talibus, illas
Perdit amor carnis, fugitiuorumq; bonorum:
Nec se vltra agnoscunt, cœlicq; oblinia potant
Vsqueadeò vt vitam præterquam corporis vllam
Esse negent, seseq; aboleri in funere credant
Viles, crassasq; animas, & ab æthere prorsus
Aduersas, nil egregium & sublime putantes,
Sed pecudum more in terras tantum aspicientes.
Sunt & causæ aliæ, propter quas efficiuntur
Prauæ animæ, vnde malis multis iure afficiuntur.
Namque vbi densatur nubes, pluuiaq; creantur,
Et venti horrisono concursu fulgura gignunt,
Illic prauorum sedes est dæmoniorum:
Querum opera fiunt pestes, insanaq; bella,
Et tempestates, terræ, pelageq; furentes.
Horum æstu, suasu, hortatu, impulsuq; doleq;
Turba ignara hominū ruit in turpissima quæque
Flagitia: hinc recti, hinc obliuiscuntur honesti.
Sed quoniam tentatores & dæmones istos
Peruersos, pauis concessum est posse videre,

Pauis

Pauci ideò credunt vſquam reperirier illos:
Imò aliud nihil eſſe putant, quàm nomen inane.
Plerique, ac veluti ægrotorum inſomnia vident.
Tu tamen hunc abs te errorem propelle, meiſq;
Crede, fideq; adhibe (nam ſunt veriſſima) dictis,
Vtq; ſcias melius nullas me fingere nugas,
Iam iam oculis faxo proprijs tute omnia cernes.
Sed prius hic tentare opus eſt Thaumãtida votis
Quæ mandata ſolet Iunonis ferre per auras,
Diſſipet vt vento nubes, cælumq; ſerenet,
Impediat ne te ſpectantem turbidus aër?
Ergo Irin ſupplex tali ſum voce precatus:
Iri deum cæli, vario ſpectanda colore,
Quæ nubei ingentem rotanti porrigis arcum,
Aduerſoq; ſinu radiantis lumina Phœbi
Excipis, obſorptaq; adnubila conuehis vndas
Iri hominum ſtupor, & Iunonis nuntia magnæ,
Thaumantis verè proles miranda vetuſti,
Redde precor nobis pulſa caligine clarum (da
Aethera, & Aeolio imbriferos pulcherrima claue
Carcere diua, notos, proq; his permitte ſereños
Stellantis cæli Boream percurrere campos,
Continuò his dictis ſeptem de parte trionis
Emicuit Boreas, & ſiccis flabibus omnem

Aëra

Aëra purgauit latè, purumq; reliquit.
Post hæc nescio quo errans mea lumina succo,
Dux meus aspice, ait, iam mundi arcana videbis.
Pãdite nunc vestros fontes, vestra antra, sorores,
Quuæ iuga lauriferi Parnasi excelsa tenetis:
Et mihi (nãq; op⁹ est) date cẽtũ in carmina lĩgua
Vt possim aereos reges, populosq; referre,
Ludificatores hominum, scelerúmque magistros,
Qui assiduè vexant mortalia cuncta, suísq;
Artibus humanas tradunt in tartara mentes.
Hîc vbi puniceo coniux Tithonia curru
Oceano emergit primum, primúmque nitescit,
Nocturnas abigens rubicunda luce tenebras,
Ingentem vidi regem: ingentíque sedentem
In solio crines flammanti stemmate cinctum,
Pectus & os illi turgens, oculique micantes,
Alta supercilia, erectus, similisque minanti
Vultus erat, latæ nares, duo cornua lata,
Ipsa niger: totus quando nigra corpora prauis
Dæmonibus natura dedit, turpésque figuras,
Dẽs tamẽ albus erat, sanne albæ vtrique patentes.
Alæ humeris magnæ, quales vespertilionum
Membranis contextæ amplis, pes amplus vterque
Sed qualem fluuialis anas, qualémue sonorus

Anser

Anser habere solet: referebat cauda leonem
Nudus erat, longis sed opertus corpore villis,
Multa illi adstabat turba, innumerusque satelles.
Circum aderãt longè lateque, quot agmina Xerxẽ
Non habuisse puto, peteret cum Marte Pelascos
Infœlix, vix inde fuga rediturus inermi.
Quisque suis vncum manibus, follemque tenebat:
Folle quidem vt capita inflarent, ventoq; replerẽt
Illorum quibus aut magnas fortuna dedisset
Diuitias. vel quos doctrina, robore, forma,
Nobilitate, alijs multis præstare viderent.
Vnco autem, vt quos implessent petulãtibus auris
Iam satis atque super, fumosa in stagna tumentes
Pertraherent, prædam ranis, colubrisq; futuros,
Atque alijs habitant illo quæ gurgite monstris
Regi huic (quem dixi) nomẽ fuit, estq; Typhurgo
Sic etenim aiebat declarans cuncta meus dux.
Posthæc occiduas qua Titan vergit in vndas.
Et pro no curru extremis impendet Iberis,
Sollicitam direxi aciem, similemque priori
Prospexi regem, sublimi in sede locatum
Aplesto cui nomen erat: populosque regebat
Spirituum innumeros, solis quoscunque cadentis
Fert regio, atq; plagis quicunq; morantur in illis.

Dipsada

Dipſacta quiſq; manu demon geſtabat, & vncū.
Tūc Iouis atq; Aretes nat⁹. Viden' inquit, vt ipſos
Quiſque ſuū irritēt angues, digitiſq; laceſſant?
Vt morſu grauiore petant, grauiore veneno
Inficiant terrenorum hominum viliſſima corda?
Nam qui peſtiferi læduntur vulnere denſo,
Amittunt mentem miſeri, & cæleſtia prorſus
Deſpiciunt: tantaq; ſiti vexantur, vt vnquam
Expleri nequeant, fruſtraq; bibendo laborent.
Dumq; ita nequicquā ſemper ſitiūntq;, bibuntq; 10
Immemores mortis, ſortis, cæliq; ſuiq;:
Ecce adſunt diris armati demones vncis,
Abripiuntque illos, & adhuc ſitientia figunt
Guttura, ſpinoſi ſtygni mergenda ſub vndas.
Illic innumeri pœna plectuntur, & illic
Plurima mōſtra latēt: præſertim plurima hirūdo,
Morſibus aſſiduis quorum noctesq; dieſq;
Intolerabiliter cruciati, denique reddunt
Quem viuendo alijs olim extraxēre cruorem.
Nec tales minuunt longiſſima ſecula pœnas. 20
Ergo hic rex facit, & panit quos fecit auaros. 20
Hīc dictus conuerti oculos ad frigida mundi
Sydera, quà geminam noſter polus aſpicit arctō.
Et [illegible] ſemper agit circum ſarraca Bootes.

Illic

Illic regem alium video, immunerasq; malorum
Spirituum turbas, aquilonia regna colentes,
Gestãtesq; hamos manibus: tũc dux meus inquit:
Rex hic, qui gelidis Boreæ dominatur in oris,
Luxuriæ atq; gulæ est princeps, idemq; Philocreus
Nomẽ habet, non fraude alijs neq; viribus impar:
O quantum noxæ cæcis mortalibus affert.
Namq; hamis, quos ipse vides, dulcẽ inserit escã,
Infectam tamen occulto, stygioq; veneno,
Hisque capi iubet insulsos, stagniq; lutosi
In vada nigra trahi captos, & gurgite mergi,
Qui mox mutati in brutorum corpora fiunt
Porci, asini, tauri, vulpes, vrsiq;, lupiq;
Atque alia, humanæ quæ sunt expertia mentis.
Nec satis hoc, vespis, crabeonibus, & scarabæis,
Torquenter miseri assiduè, quæ plurima in illis
Obuolitant ripis animalia, ibique morantur.
Talibus oblectant placántque Philocrea pœnis,
Gaudia qui carnis, spreta virtute, sequuntur.
Hæc ait, ast ego, qua vertex decliuior austrum,
Nubiferúmque notum gignit, genitumq; per oras
Anguiferæ Lybiæ, spatia in contraria mittit,
Prospiciens visu intento quanta agmina cerno,
Et quantos passim conuentus dæmoniorum,

Hinc atq; hinc nigris alis per inane volantum
Rex erat in medio magnus, magnáque corona
Insignis, qui torua acie, vultuq; maligno
Vibrabat stridens linguam patulo ore trisulcam,
Vipereum in morem & virus, saniemq; vomebat:
Qualem murenæ coluber stimulatus amore,
Gaudia coniugij metuens temerare veneno,
Effundit summo in scopulo effusumq; reponit
Cautibus in rigidis, mox saltem præcipitem se
Deijcit in medias sinuosi fluminis undas,
Sibilaque ingeminans charam vestigat amicam:
Auditoq; sono, confestim occurrit amanti,
Multipliciq; ambo coniungunt corpora nexu:
Ast vbi iam Veneris tandē est expleta voluptas,
Emergit lætus coluber, pestemq; relictam
In scopulo repetit prudens, suaq; arma requirit:
Quæ si amota videt, vel proculcata, dolore
Afficitur tanto, vt mœrens vitámque perosus
Terq; quaterque caput saxis illidat acutis,
Donec animā morte & curas simul exuat omnes.
Iste igitur rex talis erat, talesq; videbam
Esse suos populos: plerunque est regis imago
Vulgus, & ad mores accedere principis optat
Dextra erat ipsorum fallaci armata dolone,

Liuidaque

Liuidáque ira, atri dentes, ſpumoſáq; labra
Regẽ hũc inuidiæ eſſe patrẽ, dominũq; Timalpheus
Aiebat referens, ipſumq; Miaſtora dici,
Quo inſtigante ſui mortalia corda miniſtri
Tartareis implent ſpumis, tunc improba peſtis
Diffundens ſeſe totos contaminat artus:
Præſertimq; oculos angit, ne proſpera ferre
Alterius poſſint, intabeſcantq; videndo.
Poſtremò infixis per terga dolonibus, ægras
Extrudunt animas, triplici quas gutture mandit
Cerberus, & manſas aconita in triſtia vertit:
Corpora ſcorpiones fiunt, & acumine caudæ
Quamuis blanda illis videantur brachia, lædunt.
Sed tu iam medias contemplari æëris oras,
Sarcotheonq; vide qui rex eſt primus, & idem
Peſſimus, hunc alij reges metuuntq; colũtq;,
Huic ſeruit quicquid tenet orbis dæmoniorum,
A quo, ceu quodam centro genus omne malorum
Emicat, vt radij ſolis de corpore manant.
Aſpexi hunc igitur ſeuum, horribilemq;, ſuperbo
Extantem ſolio, ſceleratáq; ſceptra tenentem.
Sanguineæ, triſtæ huic ſurgunt, & cornua ſeptem
Erecta, & totidem ingentes referentia turres.
Auribus atque oculis lucent & naribus ignes,

Oraq; fumosas euoluunt grandia flammas.
Heu quot habet secum comites, quãtasq́; phalãges
Instructas telis & bombiferis tormentis
Iste tyrannus agit: tanquam perfringere cœlum
Vellet, & ætherea superos depellere ab aula.
Tũc mihi ductor ait, fuit hic pulcherrimus olim,
Supremoq; Ioui charissimus: at mala mentis
Conditio, & lætis cognata superbia rebus,
Attulit exitium misero, par namq́; volebat
Esse Deo, cupiens æqualem sedis honorem.
Proinde relegari meruit: iussusq; Michaël
Constituit certos illi inter nubila fines.
Sæpe tamen priscæ laudis, verumq; bonorum
Non oblitus adhuc, & spe delusus inani,
Bella mouet superis, cœlumq; irrumpere tentat,
Hinc fragor, hĩc tonitr⁹, metuẽdaq; fulmina fiũt,
Horrificíque ignes nigrãti cœlo corruscant
Terrentur pecudes, humanaq; corda tremiscunt.
Sed furit incassum, & vexat labor irritus illum,
Nec potis est vltra æthereos intrare penates:
Quíque prius lucis lator. dicíque solebat
Bucifer, est nunc noctis amans, gaudẽtq́; vagari
Per noctem, lemures secum et phãtasmata ducẽs:
Perque [illegible]em interdum. quoties cõmittere quærit

Armatas

Armatus nebulonum acies, & sternere cæsis
Corporibus campos: vel quum crudelia nautis
Fœta parat, miseraq; vndis operire carinas?
Aut quũ grãde aliud tentat scelus, ille etenim tũc
In lucem prodit, sed clam: mittitq; latenter
Ad loca certa suos famulos, qui corda malorum
Instigant hominum, furisq; audacibus implent:
Et tacitis inspirant mentem: non voce loquuntur.
Ast ego: quæso (inquã) mi dux, iam dæmones istos
Mittamus, vt esque humanas tandem aspiciamus.
Nanq; hæc de specula facile est terrámq; freturn
Cernere: nos leuiter nos hæc spectacla iuuabunt.
Cæpimus ergo ambo mortalia contemplari.
Mirabar primum vario destincta colore
Corpora, nã media gens est, quæ proxima Zonæ
Nigra erat, & crassis labris, crispisq; capillis,
Et nuda, aut simæ corio male tecta capella.
Quæ verò gelidis Borea reperit ur in oris,
Vincebat candore niues, & frigora longis
Vestibus, ac multo vix defendebat amictu
Hanc illamq; inter genicm quicunq; morantur
Innumeri populi, nigro tinguntur & albo,
Sed magis atq; minus: quanta est distantia soli.
Talia dum stultè admiror: quid frivola curas?

Quid vanos ſpectas humana in carne colores?
Dux meus inquit: erit melius perpendere mores,
Atq; animorũ habitus varios, operumq; figuras.
Ex quibus agnoſces, meque oſtendente videbis,
Quæ ſit vita hominũ, & quãtũ chaos erret in illa
Principio tibi finge manum, quæ pollice cælum
Aſpiciat, paſſis digitis: & pollice in ipſo
Pone hominũ genus illorũ, quibus optima mẽs eſt,
Qui res humanas ſpernunt, diuináque tantum
Mirantur, quibus in primis ſapientia cordi eſt, 10
Qui contemplari naturam atq; æthera gaudent,
Innocui, mites, iuſtumq; piumq; colentes,
Quos neque diuitiæ capiunt, neque turpia carnis
Gaudia, nec tumidi ſplendor titillat honoris.
Cæleſtes homines, humano in corpore diui,
Rarĩ adeo, perfecta etenim ſunt omnia rara:
O vtinam talem te Iupiter eſſe iuberet.
Proximꝰ huic digito eſt index, vbi ponere oportet
Prudẽtes homines, genus hoc eſt quippe ſecundum,
Eſtq; bonum, tamen in terras decliue, regendis 20
Vrbibus, ac populis aptum, rebusq; gerendis,
Iuſtitiam colit atque fidem, moreſque pudicos,
Non tamen exutum eſt terreno prorſus amore:
Cui ſi quando Deus rerum permittit habenas,

Imperiſque

Imperiúque decus, tunc aurea ſæcula fiunt,
Tunc floret virtus, terrásq; Aſtrea reuiſit,
Pax viget, & vitium duris cohibetur habenis.
Poſt ſequitur medi⁹ digitus, qui infamis habetur:
In quá ſe de aliud genus eſt tibi conſtituendum
Illorum, quibus eſt magnæ ſolertia mentis,
Ingeniúque vigor, nec non vis magna loquendi:
Sed praui ſunt, iniuſti, vitijs q; referti,
In terras curui, nunquam æthera ſuſpicientes,
Aſtuti in primis, falſoq; in pectore vulpem
Geſtantes, turbamq; ignaram decipientes:
Cumq; odio virtutẽ habeãt, cùm numina tẽnant,
Se ſimulant iuſtos tamen ac virtutis amicos,
Proq; albis nigra & pro nigris alba loquuntur,
Omnia vel lucri faciunt vel laudis amore,
Nec niſi præſentem vitam ſperántue, timentue.
Hi ſunt qui ſemper prudentibus aduerſantur,
Armatíque dolis, confidentéſque fauori,
(Quem ſibi ſeruitio turpi vel munere blando
Conciliare ſolent) ſanctis conatibus obſtant
Prudentum, & nubem veris rationibus obdunt:
Quæ ſi non proſunt artes, tunc res agitur vi,
Vtuntur ferro, flammis, atroq; veneno:
Lædere ſi nequeunt furtim, graſſantur aperte,

Ergo his militibus, sese ac sua regna tuetur
Ipse malus dæmon, tali se robore fulcis
Tali præsidio terram sibi subijcit omnem.
Nam longè plures sunt, & longè asperiores
Astuti, quàm prudentes, ideoque reportant
Palmam plerunq;, & victa probitate triũphãt.
Qui quũ sceptra tenẽt, & præsunt vrbibus, ætas
Ferrea regreditur, mauortia bella resurgunt:
Iustitiam & leges vincit furor, omnia demum
Bacchãtur vitia impunè, & iacet obruta virtus.
Hoc hominum genere est nullum sceleratius, inter
Mortales, nec cælicolis odiosius vllum est.
Proxima stultorum est sedes quartoq; locari:
In dsgito debet, stultorum maxima turba est:
Quis nescit? gaudet stultis natura creandis,
Vrticis veluti, atque aluis & vilibus herbis
Hi sunt obtuso ingenio, crassoque cerebro,
Et nihili pendunt animi bona, solá que ventris
Et veneris pecudum ritu oblectamina quærunt.
Quot bipedes asinos ipsi mille artibus atque
Insidijs capiunt astuti, plurima eisdem
Persuadere solent iniusta & falsa, suoque
Eloquio quocunque volunt ducuntq;, trahũtque.
Credula quandoquidem est stultorũ, ceu puerorũ

Turba

Turba, sed in vitium magis hæret opinio semper
Illi deterior, quilibet est quoque deterior mens.
Hinc est quod stultos astutorum, quàm prudentes
Promptius auscultant dictis, & credere malunt
Quippe ferum prava cæsuti, & plerumq; doloso
Consilia, & vitium pulchro sub corde velant.
Sed licet in multis astuti ludificentur
Hos quos dixi asinos, tamen vna superstitionis
Est facilisq; via, & cunctis iam cognita sæclis,
Qua astuti in primis vtuntur, namque deorum
Addicunt sese templis, ac sacra ministrant:
Tunc implent vrgentq; metu insulsissima corda
Stultorum, terrentq; minis, nisi numina placent
Muneribus, redimantq; datis sua crimina nūmis:
Quos ipsi mox accipiunt, quibus & sua sæpe
Scorta Sacerdotes castis, mulasque saginant.
Nempe sacerdotum qualis sit vita, moduisq;
Vellendi stultos, quis non videt? attamen ipsis
Hæc impūnè licent: tanta est clementia regum,
Duntaxat ludo, ventri, Venerique vacantum.
Hæc quoque dū faciles tolerant, paruiq; videntur
Pendere, qua sua sacra manu, quo pectore fiant:
Quo probro in terris, quóue afficiantur honore.
Sed redeo ad stultos: quos quando extollit, & alto

Collocat

Collocat in solio, cupiens, Fortuna iocari:
O quot stultitijs tunc omnia plena videbis,
Quas memorare nimis longũ foret, improbitas tũt
Exultat, vtriúsque mouet contempta cachinnum.
Tum choreis lautisq; epulis, variisque vacatur
Ludis, atq; iocis, tum scurrarum ac meretricum
Agmina cernuntur passim, tunc sola voluptas
Turpis & insipiens, tota dominatur in vrbe.
Qualis enim rex est, talis quoque subditus illi
Esse solet populus, studijsq; tenetur eisdem.
Non est sola tamen stultis cognata voluptas:
Ira frequens etiam quatit illos, pronus in iram
Stultorum est animus, facilè excandescit, et audet
Omne scelus, quoties concepta bile tumescit:
Tunc fieri sceleratus amor, rixæq; cruentæ
Surgunt, & gelidæ dant plurima corpora morti,
Ergo ferũ genus hoc hominũ est, valdéq; cauendũ.
Vltimus est digitus minimus, quo sæpius aures
Scalpuntur, dicùque ideo solet auricularis.
Hic locus est insanorum, qui mente videntur
Exuti, quibus est vsus rationis ademptus.
Quorum si nunquam cesset furor, expedit illos
Oppetere, & tantũ moriendo relinquere morbum.
Ergo hominũ duo sũt genera, & nõ plura, bonorũ:

Cætera

Cætera, nam mala sunt, vitato sedulus: aut si
Non vitare potes, saltem irritare caueto:
Nam furit atque ferit, saeuissima bellua vulgus.
Postquam sic fata est proles Aretiea: nunquid
A vitijs (inquam) possunt ad honesta vocari
Officia, astuti & stulti? an via nulla medendi est
Criminibus? vel si qua via est, edissere quae sit.
Tali autem mihi tunc respondit voce Timalpheus:
Natura vt multos humano in corpore morbos
Ingenuit, sic multa animo mala contulit ægro,
Atque suos parti vtrique est largita labores.
Aspice quanto hominũ genus amplectatur amore,
Opportuna tamen medicamina multa creauit:
Quod nisi fecisset, nimis iracunda fuisset.
Ergo eadem nocuit, quae profuit: vtq; nocendo,
Ingeniosa fuit, fuit ingeniosa medendo:
Vt dubites, matèrne, an sit dicenda nouerca.
Sed nũc mittamus morbos & pharmaca, quae sunt
Corporis, ista patent iam multis edita libris:
Deq; animo, vt melius quae me paulò antè rogasti
Percipias, quantum res postulat ipsa loquamur.
Principio, vt iussu naturæ rustica tellus,
Vrticas, tribulosq; & vilia gramina gignit,
Ni cultura frequens adsit, multóque labore

Ingrata

Ingratas raſtris ac vomere diſſipet herbas:
Nec ſatis hoc, opus eſt etiam bona ſemina ibidem
Spargere, & aſſidua ſparſis inſiſtere cura.
Sic animus, dum corporeo ſtat carcere vinctus
Horreſcit denſis vitiorum ſentibus, & fit
Pene ferus, niſi prudenti cultore iuuetur,
Qui vitia expugnet, virtutesq; inſerat apte.
Sed quæ ſit cultura animi fortaſſe requiris.
Eſt ſophia, eſt inquã ſophia: hanc intellige, moves
Quæ doctos atque probos homines facit, & viuendi
Recte monſtrat iter mortalibus, vt pietatem
Iuſtitiamq; colant ſuadens, & crimina vitent.
Sola hæc nimirum ſophia & ſapientia vera eſt:
Non ea, cui paſſim medici vefríque cuculli
Temporibus noſtris incumbunt nocteque die que,
Quærentes rerum abſtruſas euoluere cauſas,
Naturæq; intus latitantis pandere clauſtra,
Materiam primam, vacuum q; ac mille Chimeras
Inflatis buccis ructantes, vt videantur
Docti, & rugoſas diſtendant ære crumenas.
O bellam ſophiam, cuius ſtudioſa iuuentus
Aut inhiat lucro, aut ſterili ambitione tumeſcit:
Sed nil candidior, ſed nil moratior extat.
Non hæc eſt cultrix animi, & ſapientia dicti

Iure

Iure nequit: potiusq; vocanda scientia, si non
Ambiguos veri calles decepta relinquit.
Ergo hanc qui didicit, scit, non sapit: atq; scientiæ
Nomen habere potest forsan, sed non sapientis.
Hæc duo sunt etenim spatijs disiuncta reductis,
Suntq; operum diuersorum: sapientia fructum
Producit vitæ, fert ipsa scientia florem:
Prodest illa, sed hæc ornat: considerat illa
Quæ sunt ītra hoīes, hæc circa exteriora vagatur
Illa piū ac iustiū, hæc doctiū facit atque disertum.
Proinde animi cultrix sola est sapientia, mores
Que docet, vt dixi, hæc etenim vitia omnia vellit,
Virtutesq; serit, quas cœlesti irrigat imbre.
O humani generis lux, ô via vera salutis,
Præsidium, portus, solamen, regula vitæ,
O pax & medicina animi, ô venerabile asylum.
Suauior ac potior sapientia nectare: quis te,
Quis te nūc amat, aut sequitur? tibi quis locº, aut
Est honor in terris? quōdā regnare solebas (quis
In templis, in porticibusq;, & gymnasijs, &
Concilijs, rerumq; aulis: nunc cognita nulli es,
Sed pro te [illegible]nant nugæ, & mera somnia vatum.
Quid nunc in ludis pueri, imprudensq; iuuentus
Discit? fabellas turpes, vel prorsus inanes,

Eccl

Ecce ſedens altè præceptor, codice aperto
Excreat: & poſtquam circum ſpectauit hiantes,
Arrectaſq; aures tironum, voce ſonanti
Aut tragicas laruas, aut comica ſcorta referre
Incipit, aut veterum inſanos effudit amores,
Aut quod mõſtroſum, & ſeuũ, et plorabile, narrat.
O caput illeboro dignum: ſic pectora pura
Imbuis? & rerum ignaros hac fruge ſaginas?
Hoc ſale conditur tenera ac petulantior ætas?
Non pudet his nugis abſumere turpiter æuum?
Hinc tot vbique vides prauos, tot vbiq; ſceleſtos.
Hinc & tanta ſeges vitiorum creſcit vbique,
Quando nulla animis cultura adhibetur honeſta.
O corruptores, non cultores puerorum:
Diſcite vos prius, inde alijs oſtendite rectam
Viuendi formam & ſanctos inducite mores,
Ne pecudum ritu vitam ducatis inertem.
Tu verò Stellate audi: te namque docebo,
Et paucis, qua animus tibi ſit ratione colendus.
In primis vnum eſſe Deum meditare frequenter,
Immẽſum, æternũ, ſummũ, optimũ, et omnipotẽtẽ:
Qui cælum, & toto fulgentia ſydera cælo,
Cæteráque aut oculis apta, aut non apta videri,
Ex nihilo, nutu ſolo, ſine tempore fecit,

Factáque

Factáque perpetuo ſtudio ſeruatque regitque.
Hũc venerare, time, cole, lauda, & ſæpe precare
Nocte dieq́; oritur cùm ſol, cumq; occidit, & cùm
AEquali ſpatio meta diſiunctus vtraque eſt:
Nam prima eſt virtus, prima eſt ſapientia, regem
Cœlicolum patremque hominũ cognoſcere: amare,
Sinceroque animo laudare, timere, precari.
Hoc ſine, virtutes alias nihil eſſe putato:
Hoc verò ſolum penè eſt ſatis, ergo teneto
Crede ac mente Deum ſæpe. & ſæpe ore vocato:
Hac pietate poteſt tibi nil contingere maius.
Hæc ad virtutes alias eſt ianua, quippe
Diuino nequeunt prorſus ſine numine haberi
Virtutes aliæ, & nequeunt vitia ipſa caueri
Præterea ciues cœli, angelicasque cohortes,
Et ſummi reges famulos, ſanctosque miniſtros
Diuinæ maieſtatis iuſſa efficientes,
Adſtantesque illi fœliciter omne per æuum
AEtheris in campis puri, ſemperque ſereni:
Sæpe pijs precibus ſupplexque orare memento,
Vt tibi præſto adſint, & ſæua pericula pellant,
Dignenturq; Deo te commendare, profectò
Poſſunt, atque ſolent multum prodeſſe roganti
Angelicæ mentis, humanaque vota ſecundant,

Nec

Nec sis tu è numero illorũ (cane quæso, putãt qui
Nil melius naturã homine, ac nil dignius vsquam
Finxisse insani cùm tot terraque, marique
Viuere conspiciant animalia, in æthere credunt
Stellarumq; globis nullos habitare colonos,
Et deserta poli censent spatia ampla beati.
O curuas animas, ò pectora plena tenebris.
Percipere humani sensus non omnia possunt:
Plurima sũt quæ oculos fallũt, sed mẽte videntur,
Vnde acies mentis potius, ratioq; sequenda est,
Quæ docet esse deos, cælumq; habitarier. ergo
Aut stellæ dij sunt, aut lucida templa deorum.
His fundamentis iactis, amplectere deinde
Iustitiam. & per te nulli vnquam iniuria fiat,
Sed verbis, aliisue modis fuge lædere quenquam:
Quodq; tibi nolles, alijs feciſſe caueto.
Quodq; tibi velles, alijs præstare studeto.
Hæc est natura lex optima: quam nisi ad vnguem
Seruabis, non ipse Deo (mihi crede) placebis,
Postq; obitum infælix, non aurea sydera adibis,
Alterius famam vel honorem tangere, vel rem
Inuidia, aut ira, aut suadente cupidine, noli:
Imo iuua, quos esse bonos intelligis, omni
Se dulcitate: malisq; interdum gratificare,

Quod

Quod tibi vel nunquã nocẽt, vel parcius obsint.
Nec te à iustitia retrahãt mala munera, amores,
Aut odiũ. nanq; hæc tria sunt, quæ lumina mẽtis
Præstringũt, rectiq; homines à limite trudunt.
Sed memor esto Dei semper, mortisq; futuræ.
Post hæc illecebras omnes fuge corporis, atque
Frena voluptati durissima pone: voluptas
Improba perniciem ingentem mortalibus affert.
Nil magis aduersum est virtuti, tẽdere sursum
Nititur assiduè cognata ad sydera virtus:
Contrà inimica polo, semper petit ima voluptas.
Et pecudum in morem despectat cornua tetram,
Suffocans animi vires, & corporis: vnde
Ignauos facit, & morbos inducit amaros.
Hæc illa est Circe, hæc Syren, hic hamus iniqui
Dæmonis: hoc laqueo innumeros capit, et prohibet
Post mortem patrũ redeant ad limina cœli, (ne
Callidus, & secum tenebris includit auernis.
Has ergo insidias, hoc blandũ, & dulce venenum
Hostis tartarei, quantum potes aufuge cautus:
Nec te pœniteat frustra, cùm serior ætas
Sentiet ingenium, famam, rem, membra perẽsse
Exiguo mellis gustu, & dulcedine inani.
Tunc etenim, vt multi, dices: ô tempora pulchra,

Quàm malè vos noui, quò fugistis miserum me:
Si mihi nunc reddat pueriles Iuppiter annos,
Et liceat Samios iterum contingere ramos,
Pergam illuc dextro quò tendit littora cornu:
Sit licet angustus limes, perq; ardua surgat.
Est melius virtute nihil, quæ permanet omni
Tempore, quæ laudem tribuit, largitur honorem,
Censum auget, vitam seruat, post funera durat.
At me infœlicem decepit blanda voluptas,
Quæ iam pridem abijt, meq; inter dãna reliquit. 10
Namq; ego dũ iuuenis meretricia lustra frequẽto,
Dũ ventri, & somno, & ludo sum deditus amens,
Discere nil volui, studium librosq; perosus,
Contempsiq; bonas artes: nunc (heu) video me
Indoctum, infamem, sine mummis, corpore fracto,
Mente hebeti, sensu obtuso: vixi hactenus, vt qui
Dum stertit, vigilare tamen se credit, & errat.
Talia ab ignauis iactari verba frequenter
Consuerunt, vbi iam morti vicina senectus
Expendit sero malè ductam examine vitam. 20
Maxima pars pecore amisso præsepia claudit:
Tumq; sapit, quum calua retro fortuna recessit:
Et medicum quærit, quum spes est nulla salutis.
O miseri: dum tempus adest, cognoscite tempus.

Nam

Nam fugit hora leuis, nec scit fugitiua reuerti.
Nil lachrymæ & gemitꝰ defuncto corpore ꝓsunt,
Vtilis est medicina suo quæ tempore venit,
Quare tunc opus est, quum florere incipit ætas,
Virtutem amplecti: tunc rectum carpere oportet
Viuendi callem: & studijs incumbere honestis:
Tunc est vtendum ratione, animusq; regendus
Consilio, dum mollis adhuc, ne forte malarum
Melle voluptatum captus, petat auia præceps.
Qui sapit, hic sapiat citò: nam sapientia sera
Proxima stultitiæ est, fertq; importuna dolorem,
Deplorans frustra graue & irreparabile dānum.
Est tibi præterea sitis improba diuitiarum
Omnino, & scelerata auri vitanda cupido:
Nanq; vbi auaritia est, habitant formè oīa ibidē
Flagitia, impietas, periuria, furta, rapinæ,
Fraudes, atque doli, insidiæq;, & proditiones,
Iurgia, & infandæ cædes. quid singula narrem?
Denique sordidius nil est, nil peius auaro:
Qui totus terræ immersus, ceu talpa, cupit nil,
Nil amat agnoscitue aliud, quam munera terræ:
Propter quæ solet omne scelus patrare, Deumq;
Nullum alium præter nummum, vesanus adorat.
Nec videt infœlix, quàm sit fragilisq;, breuisq;

Vita hominũ, & quã mors cõtracto semp ab arcu
Excutiat gelidas humana in corda sagittas,
Nec iuueni parcat, nec docto, nec locupleti,
Sed quodcunque caput nullo discrimine pulset:
Sæpe etiam propius tunc sit quum longius esse
Creditur, & subitos ferat improuisa tumultus.
At tu diuitias terrenas, & bona cæca
Subiecta imperio sortis, nec pendere magni,
Nec multum curare velis, nam propria cuiquam
Non ea sunt, quæ pro arbitrio largitur, & aufert
Instabilis Fortuna suo: vel morte recedunt,
Diuersos dominos permutatura vicissim.
Sunt alia inquirenda tibi bona, sunt potiores
Diuitiæ cupiendæ, omni quæ tempore durant:
In quas nec morti, nec sorti est vlla potestas.
Has cumulare tibi studeas noctesq; diesq;:
Nam verè tunc dives eris, vereq; beatus
Cætera quæ vulgus demens miratur, & optat,
Si tibi sint, nummi, fundus, domus, et pecus: illis
Vtere, (quis prohibet) iustè tamen atq; modestè:
Quinq; potes, miserere inopũ, & ne despice egenos,
Hoc pacto acquires laudem, æternamq; salutem,
Et pro terrenis cælestia munera habebis:
Nõ homo, sed lupus est, quẽ non clementia tãgit.

Qui

Qui non alterius miseranda sorte mouetur,
Qui negat auxilium socio præstare roganti.
At si pauper eris, patienter sustine, & æquo
Pectore pauperiem tolera: magis ille siniſtris
Casibus afficitur: plus curarum atque laborum
Perpetitur, qui plura tenet, cui plura dedit sors:
Deprimiturq; adeò rerum grauitate suarum,
Vt contemplari nunquam cœlestia possit.
Esse leuem, & vacuum terrenæ fœcis oportet
Illum, qui æthereas animo vult tendere ad arces.
Nam quo quisq; magis terrã petit, hoc magis alta
Abstrahitur cœlo, superaq; à luce recedit.
Atque vbi quisque suos thesauros possidet, illic
Assiduè cor habet, semper conuoluitur illic.
Est igitur multis paupertas vtilis, illos
Exonerans, vt ad astra volent leuioribus alis.
Sed tibi non minus est vitanda superbia, mater
Rixæ, odijq; vrbes studia in contraria scindens,
Excidiumq; ferens multis, hac peste laborans
Olim Roma ruit, ciuili oppressa furore.
Hoc fuge tartareum monstrum, si queris amicus
Esse Dei, & tandem cælo post fata potiri.
Nemo superbus amat superos, nec amatur ab illis:
Vult humiles Deus, ac mites: habitatq; libenter

Mansuetos animos, procul ambitione remotos:
Inflatos verò, ac ventosos deprimit idem,
Nec patitur secum puro consistere olympo.
Ergo vtres tumidi, quid vestra superbia vobis?
Quid tituli illustres, præclaraq; nomina prosunt?
Quæ citò mors rapit, & letheas mergit in vndas,
Laudari à vulgo cupitis, vtq; placere:
Dicite, iudicij quid habet plebecula veri?
Vos putat esse Deos, quid tum? cùm sitis asselli.
Humana exterius tantum apparente figura?
Fallitis ignaros homines, non fallitis ipsos
Cœlicolas: imò his risum, stomachumq; mouetis.
Nam vestros mores, occultaq; crimina norunt.
Sed vos, ô cœci, diuos nihil esse putatis?
Nec superesse animas, extincto corpore vestras
Creditis, atque ideò præsentis commoda vitæ
Optatis tantum, deridetisq; futuram?
Quàm multæ pecudes humano in corpore viuunt.
Hinc vestri erroris causa est, vestræq; vuinæ,
Quòd nil crassa acie nisi corpora crassa videtis:
Nec veras res, sed rerum cognoscitis vmbras.
Maxima pars fumo gaudet, fumoq; repletur.
Stulti quid fumo est leuius? quid inanius? aut quid
Ridiculũ magis esse potest, quàm quærere honorẽ

Immeri-

Immeritum, & causas veri contemnere honoris?
Aspicimus prauos, indoctos, mentis egentes,
Sublimi in solio positos, dominarier illis
Qui se sunt longè meliores, & quibus ipsi
Deberent seruire magis. nempe improba ludit
Rebus in humanis fortuna, & lege sine vlla
Omnia confundit, plerunque ad sydera tollens
Ignauos seruos, pistrino, & carcere dignos.
At si sana foret, solis sapientibus orbem,
Vt decet, vt par est, committeret ipsa regendum.
Cuncta etenim rectè fierent, legesq; vigerent:
Sacraq; tractarent puri innocuiq; ministri,
Et dÿ se sinerent mortali luce videri.
Sed personatis gaudet temeraria mimis.
Fert tamen ista Deus summus, qui talia posset
Corrigere: & cur nos etiam non ista feramus?
Quid prodest verum firma ratione tueri,
Et nil proficere, atq; odium sibi quærere frustra?
Spernitur, ac damnum patitur sapientia: cui non
Respondent vires, quam nulla potentia fulcit.
Vnde tacere quidem præstat: tu despice laudes
Insulsas vulgi, & fortunæ munera cæca:
Atque Deo studeas omni virtute placere.
Post cineres est verus honos, est gloria vera

Quæ datur astrifero in cælo iustisq; pijsq;
Tunc mites, humilesq; suo lætantur honore.
Ast stygia mœsti lachrymant in valle superbi.
Postremo compesce iram, parit ira furorem,
Turpia verba furor, verbis ex turpibus exit
Rixa, ex hac oritur vulnus, de vulnere lethum,
Ira adeò mentem confundit: vt ebria bile
Feruenti, nequeat dignoscere quid sit agendum:
Iudicijs expers plerunq; per auia tendat.
Mox dolor atq; pudor facta inconsulta sequũtur
Ergo caue hãc, animũq; rege, & te vince, ferendo
Fortiter: egregia est etenim Patientia virtus:
Qua quicunq; caret, careat probitate necesse est,
Sitq; ferus, semper rixas & iurgia semper
Exercens, propria est nimirum rixa ferarum,
Pax verò tranquilla decet mortalia corda.
Vir bonus, & sapiens quærit super omnia pacem,
Vultq; minora páti, metuens grauiora, cauetq;
Ne paruo ex igni scelerata incendia surgant.
Qui nil ferre potest, hominum commercia vitet,
Et solus degat syluis aut montibus altis.
Qui verò humanos cœtus vrbesq; frequentat,
Discat multa pati, frenuq; coerceat iram,
Dissimulans conceptam arcano in pectore bilem

Nec

Nec facilè, atque leui de causa, abrumpere pacta
Vincla velit, quantumq; potest ignoscat amicus,
Vt possit quam alijs veniam dedit, ipse mereri,
Pauca hæc de cultura animi dicenda putaui,
Sufficiuntq; satis, potuissem his addere plura:
Sed cui sunt hæc pauca, illi non cætera deerunt:
Aduenientq; vltrò, quæcunque videntur omissa.
Nam cõprenduntur tacitè, & clauduntur in istis
Attamen interea sapientem incumbere libris
Est operæpretium, & rerum perquirere causas,
Denique doctrinis varijs componere mentem:
Quippe animus sine doctrina est ignauus, hebesq;.
Hoc igitur pacto (vt dictũ est) floreſcere possunt
Virtute ac meritis stulti, astutiq;, colentes
Sese, animumq; suum: & cœlesti sede potiri.
Talia dum memorat ductor meus: ecce deorum
Nuntius, Atlantisq; nepos, Ioue missus ab ipso,
Astitit, atq; iubet supera ad conuexa Timalphæ
Ire citum, namque aiebat dudum esse vocatos
Cœlicolas omnes, Iouis ad tecta aurea summi,
Velleq; de rebus grauibus nonnulla referre
Momũ, vtrum quosdã manachos in colle manẽtes
Extra vrbem, cuius prope mœnia labitur, atque
Intrat in Adriacas piscosas Ariminus vndas,

Diuitijs deceat priuari, & partibus illis
Quas auferre solet cristatis villica gallis:
Cum sint lasciui nimium, nimiumq; superbi.
Et spernant omnes, & turpia multa licenter
Committant, senis exemplo, qui præsidet illis.
Prò pudor: hos tolerare potest ecclesia porcos,
Duntaxat ventri, veneri, somnoq; vacantes?
Quo audito confestim abiens Areteius heros,
Mercurio me commendat: qui ad tartara iturus,
Plutons secreta patri mandata ferebat.
Hic cõprensum arctè tenuit me, & nubila vexit
Per media in terras, quo Thuscus tẽpore Clemẽs
Intra falsineos habitans cum Cæsare muros,
Florentinam vrbem longa obsidione premebat.
Ergo Athlantiades, quatiens talaribus auras,
Peruenit tandem sancti ad prærupta Marini
Saxa, & stelliferum ferientes æthera rupes.
Inde breui lapsu, posuit me in piguibus agris
Verruculi, mox infernas properauit ad oras.

LIBER.

LIBER X.

CAPRICORNVS

SAluc *Athlãtiade: stygia de valle redisti*
Tã cito? dic quæso: quídnã Plutonis in aula
Nunc agitur? Fit rixa ingẽs, ingensq́; tumultus.
Cur hoc? Dicã equidem, quanquã festino reuerti
Ad superos tanta est Turcarum, Christicolumq́;,
Ac Iudæorum turba illic, vt locus illam
Non capiat, vacui nihil est, sunt omnia plena
Tẽpla, dom⁹, plateæ, fora, mœnia, deniq; tota vrbs
Vestibulum plenum, plena atria, regia plena,
Et campi, & colles, & frondiferæ conualles.
Vsq; adeo vt sese impellant, trudantq́; vicissim,
Calcibus, & pugnis, & morsibus aspra gerentes
Prælia: nam ferro nequeunt decernere manes,
Nec fas est illis iterum succumbere morti.
Vix potui transire, & Ditis limina adire,
Per densas vmbrarum acies, cuneosq́; coactos,
Fit via vi: irrumpens aditus, arctissima laxo
Agmina, disijciens crebrò huius verbere virgæ.
Tandem peruenio ad nigri penetralia Regis.

Quem video tristi efflantem suspiria vultu:
Postquam illi exposui patris mandata, iubentis
Solui Antichristum è cauea, terrasq; per omnes
Emitti, vt faciens miracula falsa, docensq;
Iam summum aduenisse diem, mundiq; ruinam,
Omnia perturbet, pecudes, hominesq;, deosq;:
Imperat hoc etenim fatorum immobilis ordo.
Quæso (inquam) Pluton: cur sic es tristis? at ille:
Nonne tibi indigni, iniusti, infandiq; videtur
Vos adeò latum cœlum, immensumq; tenere,
Cùm sitis pauci, cumq; illuc vix hominum tres,
Vel pauló plures, longo post tempore pergant:
Et me tam angusto in regno & paruo esse locatii,
Quò innumeri veniunt mortales qualibet hora?
Omnes iudæi, turcæ omnes, non tamen omnes
Christicolæ, (fateor,) sed certè portio maior
Huc huc descendunt, hæc ad viuaria currunt.
Cur ad nostra magis mittuntur limina, vel cur
Ille meus frater, qui possidet æthera, saltem
Presbyteros, fratres, monachos, non accipit intra
Septa poli, sedesq; suas, & continet illic?
Non pudet, hos hoës, qui in tẽplis tã bene cantant
Quaque die, & sacris in turribus æra fatigant,
Qui tot thura adolent, tot scortorum miserentur,

Qui

Qui ſoluunt alios, ſua crimina ſoluere nolunt,
Qui veſpillonum funguntur munere, & ornant
Templa Deûm ſtatuis· picturis, atq; ſepulcris,
Mittere ad infernas ſedes, & plectere pœnis:
Millia quot non fert ſitiens Apulia muſcas?
Pontifices etiam ſummos nihil ille veretur:
Imò iubet cunctis aliis peiora ſubire
Supplicia: vnde Erebo miſeri clauduntur in imo,
Atque illic miris cruciatibus afficiuntur.
Quare Cylleni cùm ſydera ſumma reuiſes,
Dic fratri, (dic queſo illi) me cuncta libenter
Facturum, quæcunq; iubet: ſed conſu'at idem
Regno etiã noſtro, & noſtras non deſpiciat res:
Aut trahat hîc aliquot manes, aut tartara laxet.
His dictis, Faciam, reſpondi: atque inde receſſi.
Nunc redeo ad ſuperos, & me properare neceſſe eſt.
Infœlix, noſtriq; memor, tu Muſa memento
Verſiculos dictare mihi: nam charta parata eſt,
Et calamus, nec ſcribenti grata otia deſunt:
Incipe, meq; doce, quali ſophus ordine fiat.
Principiò naſci fauſto ſub ſydere oportet
Illum, quicunque eſt ſapies, fœlixque futurus.
Diſtat enim multum quali ſub imagine, quali
Sub facie cœli quiſquam naſcatur: vt aiunt,

Qui

Qui astrorum motus, vires, & nomine norunt,
Et geneses hominum obseruant, & fata recludũt.
O quàm magna, & quàm mirãda potẽtia cœli est
Quo sine nil pareret tellus, nil gigneret æquor.
Cœlum est Oceanus, rerum pater: astra, sorores
Sũt nymphæ: omne bonũ in terras delabitur inde.
Esse igitur sapiens, & fœlix nemo potest, qui
Nascitur aduerso cœlo, stellisq; sinistris.
Permagni refert etiam, quos quisq; parentes
Accipiat, quo sit pacto nutritus, & à quo
Instructꝰ, nam quos mores puer adbibit, & quas
Artes à teneris didicit, retinebit adultus,
Illa diu durant, animisq; tenaciter hærent,
Quæcunq; à primis nascentes hausimus annis,
Ergo sit probus, & doctus prudensq; magister,
Qui puerum instituat, cogatq; assuescere honestis.
Vtq; peritus eques, nunc huc, nũc torqueat illuc
Indomitum, frænis simul & calcaribus vtens.
Nec tantum verbis moneat, sed validius ipsum
Exemplis moueat, quid enim benè dicere prodest,
Si malefacta aliud mõstrant, verbisq; repugnant?
In primis studeat lasciuis atque scelestis
Arcere á socijs, commercia turpia sanctos
Corrumpunt mores; multi hoc periere veneno.

Vtus

Vis tu nosse hominem, qualis sit? perspice amicos
Illius: associant similes natura, Deusq;,
Cũ paribusq; tares habitant, viuuntq; libenter.
Valdè igitur caueant cum præceptore parentes,
Ne puer aut iuuenis lasciuus, & improbus illum,
Quem fore fælicem ac sapiẽtem gnauiter optãt,
Moribus obscœnis contaminet. (heu facilè omneis
Labimur in vitiũ, et facilè ad peiora mouemur.)
Intererea puer hic quem fingimus, vt sapiens sit,
Græcis incumbat libris, pariterque latinis.
Et quantum potis est, euadat doctus, honestos
Perlegat autores, & scripta inhonesta refutet.
Indoctum raro esse probum contingit, & atras
Errorum in tenebras mentem ignorantia trudit.
Attamen à studio nimio, nimioq; labore
Abstineat, ne dum sapientia quæritur, amens
Fiat, vel morbum incurrat, seseque trucidet:
Immodica officiunt, nec longo tempore durant.
Interdum genio indulgens, animumque relaxãs,
Et vacet, & ludat: nempe interiecta vigorem
Fert requies, reparant tempestiua otia vires.
Sed quanquã dignæ scitu, pulchræq;, bonæq;.
Disciplinæ omnes videantur: sunt tamen istæ
Præcipuæ, & quæ naturã, & quæ sydera pãdũt.

Hisce

Hiſce igitur totis incumbat viribus, haſce
Perdiſcat ſophus hic noſter, iam grandior æuo,
Iuq; harum ſtudio grauiores conterat annos,
Et ſimul (vt dictum eſt ſupra, libroq; priori)
Culturam exercens animi, iuſtiſq;, piiſq;
Fiat, & exornet duplici ſua tempora lauro.
Quã pulchrũ eſt hominẽ pariter doctũ eſſe, pbũq;
Et ſcire, & ſapere? inſipiens doctrina timenda eſt
Vt furioſus habens gladium, ſic doctus iniquus.
Verum non ſatis eſt animum curare, bonisq; 10
Moribus, & doctrina æquè componere, quando
Corporis eſt etiam ratio non ſegnis habenda.
Corpus enim malè ſi valeat, parère nequibit
Præceptis animi magna, & præclara iubentis.
Quare danda opera eſt, vt victus ſit bonus, vnde
Gignatur ſanguis purus: nam noxius humor
Plerunq; ex prauis epulis per membra creatur.
Ebrietas eſt vitanda, ingluuieſq; ciborum:
Quippe caput ſtomachũq; grauãt, fumisq; cerebrũ
Inuoluũt, ſtupor hinc ſequitur, ſomnusq; diurnus. 20
Parcus edat, parcusq; bibat, vir doctus, & æquus.
Exercere etiam corpus mediocriter apto
Tempore conducit multum, viresq; reducit,
Segnities robur frangit, longa otia nerucs

Debili-

Debilitant, ignaua quies effœminat artus.
Preterea calor immodicus, frigusq; cauẽdum est.
Atq; aër crassus nimium, regioq; palustris:
Præsertim sole æstiuo, quum Sirius agros
Diffindit, viridiq; canunt sub fronde cicadæ.
Deniq; conandum pro viribus, vt bene sanum
Sit corpus, præcepta animi vt bene cuncta faceſſat.
Quod facilè haud fieri poterit, ſi dura vetabit
Pauperies: opus eſt nummis vel morte relictis,
Vel ſorte inuentis, vel quauis arte paratis.
Quippe inopẽ mala multa pati contingit vbique,
Nec ſine diuitijs fas cuiquam ducere vitam.
Fœlicẽ, heu quàm ſæpe gemit rerũ indiga virtus!
Quàm contempta iacet, ſi ſacra pecunia deſit?
Ille autem dives verè, proprieq; vocatur,
Qui valet ingenio, eloquio, prudentia & arte:
Atq; vbicunq; manẽt, victũ ſibi quærit honeſtũ.
Et quamuis loca multa petat, diuerſaq; longè,
Fert ſua quæq; tamen ſecum bona, nec ſibi deſunt
Commoda, quæ poſſint lætam producere vitam:
Nec metuit fures, nec ſeuorum arma latronum:
Seq; iterum veſtit citò ſi quando expoliatur.
Vera etenim virtus fortunæ cedere neſcit.
Quelibet vrbs, totusq; orbis patria eſſe videtur.

Egregio, fortiq; viro, & bene viuit vbique
At virtute carens, quamuis amplissima passim
Prædia possideat, quamuis exuberet auro,
Non tamẽ ire potest quò vult, terrasq; per omnes
Currere diuersos hominum perpendere mores,
Diuersos spectare locos, & viuere vbique.
Quippe domos agrosq; suos & scrinia secum
Ferre nequit, quocunque meat, ne forte latronum
Hæc rapiat manus, aut fallax voret omnia põtus.
Mox mendicus egens aliena cibaria quærat
Sedulus, ergo iisdem patriaq; moratur eadem,
Sẽper vbi vinum & segetes sua prædia reddunt.
Vtque relegatus metuit transcendere fines
Quos sibi præscripsit sua sors, & inertia mentis:
Vnde videre nequit vasto quæ plurima in orbe
Fiunt pulchra, suis latebris vt carcere clausus.
Proinde sophi veteres subtili indagine quendam
Commenti lapidem, sibi fida viatica cunctis
Permansura locis nunquam interritura parauunt:
Quo auxilio varias terras diuersaq; regna
Cernere, & a multis quàm plurima discere possent.
Quondam igitur tristes implorauere deorum
Numina, mactatis de more bidentibus ante
Mercurium in primis, solem, lunamque precati

Fuderunt

Tuderunt tales puro de pectore voces:
O mundi decus, ô diuûm pulcherrime Titan,
O quæ nocturnas Latonia diſſicis vmbras,
O Iouis & Maiæ inſtabilis fugitiuaq; proles,
Cui datur in varias ſe transformare figuras
Adſitis placidi, & noſtras audite querelas
En pauci quorum mens eſt ſublimis, & altum
Ingenium, quibus aſſiduè ſapientia cordi eſt:
Dum cauſas rerum & naturæ arcana videre
Nitimur, immenſumq; animo metimur olympum
Pauperie premimur, patimurq; incõmoda multa
Deficimusq; fame: interea plebs vilis & amens,
Cuncta ſibi rapit, & nũmos ſibi congregat omnes.
Nec noſtri quenquam miſeret: ſi poſcimus vllam
Rem, digitũ oſtendunt mediũ, et nos ludificantur.
Vnde agros ſodere, aut iumenta ſtrigare coacti,
Aut ſtabulis efferre fimum, vix quærere victum
Poſſumus, & ſtultis miſeri ſeruire iubemur.
Quare vos diui ſaltem miſereſcite noſtri,
(Si qua cœlitibus pietas & cura bonorum)
Et facilem monſtrate viam, qua viuere honeſtè
Et veri latebras inueſtigare queamus.
Talibus auditis, diui aduenere vocati.
Reſpondit q; prior Phœbeus: veneranda propago

Semideûm, cœla digni, ſuperumq; fauore,
Audite, atque animis mea dicta recõdite veſtris.
Hũc iuuenẽ archadiũ, inſidũ, nimiumq; fugacem
Prendite, & immerſum ſtygijs occidite lymphis.
Poſt Hyales gremio impoſitũ De⁹ excipiat, quem
Lemnia terra colit, ſublatumque in cruce figat:
Tũc ſepelite vtero in calido, & diſſoluite patrem:
Cuius ſtillantes artus de corpore noſtro
Spiritus egrediens penetrabit: & ordine miro,
Paulatim extinctum nigris reuocabit ab vmbris,
Aurata indutum chlamyde, argentoq; nitentem.
Proÿcite hunc demũ in prunas, renouabitur alter
Vt phœnix: & quæ tanget, perfecta relinquet
Corpora, naturæ leges & fœdera vincens:
Mutabit ſpecies, paupertatemque fugabit.
Phœbus ab his tacuit: dictis Cyllenius ales
Annuit, atque eadem præſens Diana probauit.
Mox abiere omnes, cœli ad conuexa volantes.
Tunc mentis diuinæ homines oracula cæca
Voluentes animo ancipiti, vix tempore longo
Experti multa, & non paruis ſumptibus illam,
Inuenere artem, qua non ars dignior vlla eſt.
Fingendi lapidem ætherеum: quem ſcire pphanis
Haud quaquã licet, & fruſtra plebs ĩproba quæris

Quem

Quĕ qui habet, ille potest vbi vult habitare decen-
Nec fortunæ irã metuit, nec brachia furũ. (ter
Sed paucos tanto dignantur munere diui.
Forsan & hoc aliquis roget, an deceat sapientem
Connubio astringi: & generandæ incumbere proli
Atque maritali sese vincire capistro. (sanctis
Quãquã aliqui laudant, tamen hoc (me iudice
Aethereisque viris non conuenit: impedit vxor,
Natorumque effrænus amor, diuina sophorum
Ingenia, & mentes contemplari alta volentes.
Gaudeat vxorum & natorum amplexibus ille,
Qui tantum terrena sapit: crebrosq; hymenæos
Aduocet. at sapiens lætetur cælibe vita,
Sit castus, purusq;, & mente & corpore. nam qui
Exiguo & raro victu contentus, ab omni
Abstinuit venere, orando assidueque, pieque,
Et contemplando, mentem ad cælestia tollens,
Ille Deũm crebro visu & sermone fruetur,
Et fœlix fiet, prospectabitque futura.
Candida virginitas res est gratissima diuis
Huic sese ostendunt, huic multa arcana recludunt:
Contrà, luxuriam immundam, lususq; pudendos
Odere at fugiunt, detestanturque salaces.
Nemo tamẽ virgo esse potest, nisi cui Deus adsit

Auxilio

Auxiliumq; ferat. domum hoc descendit olympo,
Humanis meritis, humanis viribus impar,
Quo sine non poterit sapiens perfectus haberi,
Pulchrum etiam sapienti est, an conueniant snpiẽti
Horrida Mauortis tractare ferociter arma,
Hostiliq; suam temerare in sanguine dextram,
Et sibi pagnando immortale acquirere nomen:
Quandoquidẽ multis virtus, laus, gloria, fama,
Maior nulla quidem quàm bello parta videtur.
O cæci, ô miseri: quid bellum pace putatis
Dignius, aut melius? nẽpe hoc nil turpius, & nil
Quod magis humana procul à ratione recedat.
Nam ratio & leges si semper vbique vigerent
Nusquam bella forent, pax inuiolata maneret.
Iura silent bello, bello lex opprimitur vi.
Tũc furor & vitium laxis bacchantur habenis,
Tunc parui tollunt cristas, & cornua sumunt,
Impunè occidunt, feriunt, rapiuntq;, nec vlla
Iudicis admoniti formidine cuncta profanant
Pax decet alma hominẽ, gaudet fer abellua bello.
Arma amens amat, arma cupit, quicunq; laborem
Odit iners & inops, qui viuere luxuriosè
Vult quamuis nequeat, non respondente crumena.
Proinde animam vendit pretio, seseq; periclis

Obijcit

Obijcit, vt raptis alienis victor ouansque
Ad ꝓprios referat prædã & ſpolia ampla penates.
At quicunque domi eſt dines, vel ſufficienter
Arte poteſt aliqua ſeſe nutrire, ſuoſq;,
Militiam refugit: pacemque libentius optat,
Sit niſi mens inſana illi, inſulſumq; cerebrum.
At dices etiam magni regesq;, ducesq;
Sæpe armis delectantur, Martemq; ſequuntur.
Quid tum? nonne etiam magni regesq; ducesq;
Delirant ſæpe, & vitiorum peſte laborant?
Stultitijsque ſuis ſæpe vrbes exitio dant?
Et cùm multa habeãt, cupiũt plura: omnis auarus
Et ſi poſſideat quantum Tagus excipit auri,
Pauper, inops, & egens tamen eſt, hoc ergo furore
Reges atque duces, dira impelluntur in arma,
Imperiumq; ſibi miſerorum cæde lucrantur.
Sed quanquã bellum turpe, exitiale, nefandũ eſt:
Non tamen vtilitatis habet nihil, omnia vaſri
Fallacesq; homines, vſuræ & fraudibus apti
Agglomerant cumulãtq; ſibi, quo tempore pax eſt:
At cùm bella fremunt, mules malè parta rapit vi.
Tunc meritò vulpes vlciſcitur ira luporum.
Præmia tunc fortes aſtutis digna rependunt,
Parq; pari referunt, variat ſic omnia tempus.

Preterea reges mille artibus, atque rapinis
Cùm pax est, spoliãt populos, aũq; vndiq; nummos
Corradunt: vnde omne aurum, argẽtumq; voraret
Fiscus, ni bellum eueret, quod pace latebat,
Distribuens multis quantum congesserat vnus.
Postremò, est hoĩm turba baud mediocris, habetq;
Nec rem, nec doctrinã, artémue, fugitq; laborem,
Dedita nequitiæ, prona in scelus, impia & audax:
Tales ergo homines, imò umbras, tempore certo
Mittit in arma Deus, crudeli morte necandos.
Si genus humanum purgat: multosq; per annos
Qui remanent, viuunt hilares, hac pestè remota
Donec succrescant iterum mala gramina, rursus
Euellenda acri bello, gladioq; secanda.
Tunc iterum immundas despumat Iuppiter ollas,
Tunc iterum immissis furijs purgamina verrit.
Hic est perpetuus mundi ordo ab origine prima,
Has olim statuere vices fata ipsa, Prometheus
Cùm ferula æthereos in terram detulit ignes,
Et cùm Deucalion hominum tot millia nasci
De lapidum iactu Pyrrha cum coniuge fecit.
Ergo decet sapientem vti ratione, & amare
In primis pacem, pacem complectier omni
Conatu ac studio: nisi fortè aliquando coactus

Pugnet

Pugnet pro patria, pro seq̃, suisq; tuendis:
Tunc venia est dignus, tũc sit sine crimine bellũ.
Nam ius fasq; sinunt vim vi propellere, fraudem
Fraude, velut meritum merito pensare decorũ est.
Quærendum vlterius, sapiens an debeat vllam
Exercere artem, sibi qua succurrere egenti
Possit, si quando infælix patrimonia casus
Abstulerit, si quando ferox fortuna malignam
Pauperiem intulerit rebus violenter ademptis,
Ne mendicus eat, patiens friguisq; famemq;.
Nimirum est aliquid, fieri quod possit honestè
A sapiente, iuuet quo se, si cogat egestas.
Sit bonus & doctus medicus, medicina parabit
Sufficiens lucram domino, morbosq; fugabit
Hanc olim Phœbus coluit, Phœbeius atque
Filius, hoc sese immortali nomine dignos
Effecere. hanc & didicit Chironis alumnus
Quamuis Æacida, quamuis Nereide natus.
Hac fuit illustris Paon, clarusq; Machaon,
Hippocratesq; sibi æternum quæsiuit honorem.
Quid memorẽ cũctos, quib⁹ hæc ars cõtulit olim
Et lucrũ & laudẽ, & diuitijs posuere famam?
Egregius medicus, mendicus non erit vnquam.
Adde huc, quod plana est occultæ cognitionis.

Hæc

Hæc florum herbarum, lapidum secreta recludit.
Et quicquid tellus intra sua viscera celat
Perspicit, ac vires naturæ provida pandit,
Corporis humani partes considerat omnes,
Et revocat multos regnum ad Plutonis ituros.
Ergo quid hac potius sapientem scire decebit?
Et non solùm animos possit sanare monendo,
Verùm etiam membris ægris prodesse medendo:
Sic vitam quehominis partem tutabitur idem,
Sic hominem totum sapiens servabit ad vnguem.
Ast vbi iam seros Lachesis nere incipit annos,
Et iam canicies fœdat barbamq; comamq;:
Tũc ipsum decet in primis requiescere, & vsquam
Sistere, nec varias vltra percurrere terras,
Sed certam sedem, certos habitare penates,
Atque ibi degendæ vitæ opportuna parare,
Ne desint alimenta sibi veniente senecta,
Interea tamen à turba secedere, paucis
Contentus socijs debet, solusq; frequenter
Nocte diéq; Deum purgata mente precari,
Et penitus sese diuinis contemplandis
Dedere, & humanas animo propellere curas,
Tunc aderũt diui secreta in valle moranti,
Aut colle, aut nemore vmbroso, aut in vertice mõ-

Exiguas

Exiguas ædes desertaq; tecta colenti.
Non adeò tutum est cum multis ì viuere, & vrbes
Stultorum plenas habitare, interq; latrones
Sacrilegos, cupidos, rixosos, ambitiosos
Versari: fugiat sapiens commercia vulgi:
Quandoquidem inuisa est vulgo sapientia, propter
Dissimiles nimium mores contraria semper
Se oppugnãt, semperq; sibi aduersantur, & obstãt.
Hinc periere sophi complures, quod voluere,
Quando aliquid fieri praue, iniusteq; videbant,
Carpere stultorum mores, ac dicere verum,
Et quia non poterant ferre, & malefacta tacere,
Afflicti à stultis, interfectiq; fuere.
Quare ne videat sapiens tot turpia, nèue
Discrimen subeat, dum vera & honesta tuetur
Secernat sese à vulgo, studeatque latere,
Et socios habeat paucos, doctosq; probosque:
Quanquam illi raro deerit presentia diuûm.
Nam sapiente solent superi gaudere, & ab illo
Permittunt sese audiri, cerniq; libenter,
Illius & mira pectus dulcedine complent.
Fælix in terris sapiens, & in æthere fælix.
Ite ergo, ô ceci mortales, ite, & auaras
Cogite diuitias, loculos distendite nummis

Par

Per fas atq; nefas, digitos onerate lapillis,
Aureaq; indigno glomerate monilia collo,
Et Serûm vestes passim ostentate superbas,
Perq; forum medium tumidis incedite buccis,
Ite inquam, ô cæci mortales, sceptra, coronas,
Imperia, & demum quicquid temeraria vobis
Largiri fortuna potest, nec pectore toto
Affectate: breui tamen hæc tam pulchra recedēt,
Somnia sunt cuncta hæc, duratia tempore parvo,
Quæ citò vel vobis sors aufert, aut rapiet mors:
Quæ facile, vt fumus fugiūt, nequeunt q; reuerti.
Ite iste ô miseri, nebulasq; capessite inanes:
Cùm postrema dies, atq; hora nouissima vitæ
Aduenier, tunc tunc vestrarum stultitiarum
Nequicquam memores, vos deliraſſe scietis,
Et nescisse viam rectam, frustraq; pigebit.
Heu dum tempus adest, errorē agnoscite vestrum.
O curuas nimirum animas, ô vilia corda,
Cur pecudum more in terrā tantum aspicitis? cur
Nunquam oculos ad sydereas extollitis arces?
Ille ille est verus mundus, vera omnia illic
Vita datur, quicunq; Deū metuunt q;, colunt q;.
Illi c nec sorti, nec morti est vlla potestas:
Diuitiæ veræ sunt illic, deliciæq;.

Qui

Quas pater omnipotens solis sapientibus affert,
Quas non vlla potest series abolere dierum.
Huc igitur vestros animos intendite, donec
Fata sinunt, dū vestra trahūt subtegmina Parcæ.
Nónne hominum vitam tenui pendere capillo,
Nónne perire breui mortalia cuncta videtis
Ac veluti fumus, tenues vanescere in auras?
Quò nunc tot reges auro gemmisq; superbi?
Quo tot pontifices summi, qui se esse putabant
AEquales superis, abiere? in fœda sepulchris
Ossa iacent, forsanq; animas styx atra coërcet,
Expulsas procul à fœlici sede piorum:
Atq; ibi dant pœnas fastas, scelerumq; suorum.
Quā vellēt nunc, si possent, sua corpora rursus
Induere, atq; nouis iterum se includere membris,
Vt postergatis opibus, regnoq; relicto,
Vitā agerēt purā & sanctam, sub paupere tecto,
Iustitiaq; sua cœlis sibi numen amicum
Efficerent, ac morte obita fruerentur olympo.
Sed qui sērò sapit, frustra sapit. ocyus ergo
Pro se quisque Deo studeat virtute placere,
Terrenisq; bonis spretis cœlestia quærat.
Denique ab exemplo sapientis discite, qui res
Humanas parui faciens, & commoda vitæ

Præsen-

Præsentis fugitiua brevi, bona vera futura
Sperat, & agnoscit dñs ostendentibus ipsis
Talis Apollineo Soracte vertice montis
Viuebat sapiens, paucis contentus amicis,
Tempestate mea, macer & barbatus in ade
Exigua, & ferrugineo vestitus amictu:
Præstantis vir doctrinæ, vultusq; verendi:
Semotam & cinctam syluis habitabat eremum.
Enthea mens cuius venturi præscia fati,
Vera nimis quoties vellet responsa canebat,
Responsa antiquis nunquam cedentia Delphis.
Huius ego impulsus fama per longa viarum
Perrexi spatia, ad sacri fastigia montis,
Conueniq; senem sub aprica rupe sedentem.
Qui postquã acceptam mihi reddidit ore salutẽ,
Suasit vt assideam, assedi, & simul ista rogaui:
Cur sibi tale genus vitæ delegerit, & quo
Ipse modo possit dura inter tesqua manere,
Plurima vbi desunt humanis vsibus apta.
Tunc mihi vir sanctus respondens talibus inquit:
Intra vrbes olim placuit mihi viuere, quondo
Iunior ac rerum ignarus nihil esse putabam
Optandum, nisi diuitias & commoda vitæ
Præsentis, vulgi exempla erroremque secutus

Tunc ego gaudebam, turba cœtuq; virorum,
Cumq; alijs præceps in gaudia vana ruebam,
Deceptus falsa specie veriq; boniq;.
Sed postquã subijt grauior labentibus annis
AEtas, accessitq; mihi prudentia maior:
Cæpi hominum mores (diuino numine credo
Impulsus) mecum perpendere, & acta notare,
Viuendiq; modos varios, examine acuto.
Turpia multa quidem fieri & scelerata videbam,
Iustitiæ superesse nihil nisi nomen inane,
Puniri insontes, sontes impunè vagari:
Virtutem in vitio, vitium in virtute latere:
Pauperiemque premi, et meritis plus posse fauorem
Ius venale, fidem extinctã, amissumq; pudorem,
Omnes artificum corruptas fraudibus artes:
Latrones quoque cauponas conducere, vt illis
Sopitos melius peregrinos perdere possint.
Contemplabar item: multos furtoq; doloq;
Ditatos, licet obscœnos, dignosq; capistro:
Laudari tamen atque coli, multumq; timeris
Imperia indignis committi, & honoribus illos
Ornari, quibus est hominis duntaxat imago.
Denique auaritia labefactam religionem,
Atque sacerdotes tantum Veneriq; gulaq;

Intento

Intentos lucrum ficta pietate latenter
Quærere, & astute vulgi exhaurire crumenas,
Diu pretio cœlu reserat, & tartara claudunt,
Dum iactant se posse animas huc mittere & illuc,
Et precibus quocunque velint impellere diuos.
Has igitur causis secessi, atque oppida liqui:
Tutius esse ratus deserta habitare, & in isto
Quod reliquum foret ætatis mihi degere monte,
Monte vbi Syluestri est venerabilis ara beati,
Et tanti monumenta viri celebrata renident.
Quæ loca sint quãuis salebrosa, & inhospita sæclis,
Sunt tamen apta viris, pacẽ cupientibus, & quos
Delectat seruire Deo, mentiq; vacare.
Qui sese æthereis coniungere ciuibus optant.
Sed tibi difficile ac mirum fortasse videtur,
Me posse has inter rupes & saxa manere,
Quò pauci & rari veniunt, vbi plurima ad vsum
Quæ faciunt hominis, vitæq; aptissima desunt:
Non tamen est ita difficile aut mirabile, si quem
Spiritus afflauit, cœli demissus ab arce:
Spiritus ille Dei sanctus, qui pectora purgat,
Sublimatq; animas moribunda in carne sepultas:
Ceu sublimatur subiecti viribus ignis
Mercurius, niueumq; capit purgando colorem,

Spiritus

Spiritus hic mentem illustrat, cor dirigit, aufert
Terrenas curas, cœlestem inducit amorem:
Quo flagrans animus, nil non tolerabile ducit,
Nil non ferre potest, leuis est labor omnis amanti,
Præsertim spem aliquã magnæ mercedis habenti.
Spes, & amor, duo sunt calcaria fortia, quæ nos
Audaces faciunt, contemptoresq; laboris.
Propterea assiduis votis precibusq; petendum est,
Vt delabi in nos dignetur spiritus iste,
Qui cum spe ingenti ingentem producat amorem,
Quo mens accensa ascendat sublimis olympum:
Despiciens terrena, & gaudia corporis huius
Friuola, seq; Deo quantum pote iungere tentet.
Non adeò mirum est igitur, si adiutus ab isto
Flamine diuino, possum hìc persistere, & inter
Has cautes duram patienter degere vitam,
Quanquam nec victus, nec cultus defuit vsquã
Hac in mente mihi, quantum natura requirit,
Non luxu: pauca nẽpe hæc seruãtur ad vnguem.
Paucáque sufficiunt homini virtutis amanti:
Qui sibi quod satis est optans, nil cætera curat,
Qui mauult animi quàm carnis viuere vitam.
Nam vita est duplex, (ne tu sis nescius:) vna
Corporis, hãc sequitur stultorum maxima turba.

Vulgus iners, plebs insipiens, quæ nil sapit altum,
Egregiumq;, ignauũ colens pro numine ventrem
Hæc pecudũ ppria est, propria est hæc vita ferarũ.
Altera verò animi dijs conuenit, atq; deorum
Nobilibus pueris, qui ob facta ingentia possunt
Verè homines, & semidei, heroësq; vocari.
Tales consueuit rarenter gignere tellus,
Tellus iniustis mater, iustuq; nouerca.
Sed quoniam video te nunc audire paratum,
Quædam de hac animi vita non vilia dicam,
Quæ debent cuicunque bono intellecta placere.
Principio esse hominem nõ solo ex corpore cõstat,
Verũetiam ex anima: hæc vitã viuentibus affert,
Hæc motum sensumq; humana in viscera mittit,
Hæc tribuit nobis mentem: qua dignius est nil,
Per quã multa homines mirãdo operãtur in orbe.
Sed multi dubitant, an sit mortalis, & vnà
Cum mẽbrũ anima hæc pereat, lethíne sit expers,
Et maneat semper nullum interitura per æuum.
Nimirum pars deterior, quæ dedita carni est,
Ac vitijs, diuũm contemptrix: credit, & optat
Mortalem esse animam, scelerũ quia digna suorũ
Supplicia (heu) metuũt: propter q. tartara nolĩt
Vlla dari, aut manes vsquam reperirier vllos.

Sic

Sic malefactorum cupiunt euadere pœnas:
Altera pars hominum melior, qui fœda perosi
Crimina, virtutis pulchro stimulantur amore:
Esse putant æternam animam, nec morte resolui.
Vtq; putant, vellent, quod præmia digna bonorũ
Expectant operum; & sperant post fata salutem,
Et promissa sibi melioris munera vitæ.
Vtra igitur potior sententia? nonne bonorum?
Numerum in dubijs ea semper opinio debet
Præferri, quæcunque placet melioribus, & quam
Egregij, sanctique viri plerunq; sequuntur.
Tutius est hærere bonis, quàm credere iniquis.
Non quot, sed quales aliquid dixere, notãdũ est.
Quare cum paucis, iustus te credere præstat,
Morte carere animas, quàm multorũ iniustorum
Iudicio inniti, & nullos concedere manes.
Sed magis vt credas, etiam hac ratione docebo
Esse immortales animas nam si Deus id quod
Est melius, semper facit (vt sapientia dictat
Vtq; fateri omnes debent, iustiq;, pijq;)
Haud dubiè æternas animas fecisse putãdum est.
Quãdoquidem longè est melius has viuere semper
Quàm cũ carne vna extingui, in nihilũq; reuertis
Quod sic ostendo: si mors animas quoque delet,

Si non vita datur nobis nisi corpore in isto.
Censeri iniustus poterit Deus, atq; vocari
Improbus, innumeros etenim florere videmus
Diuitijs, opibusq;, & honoribus, imperijsque,
Ignauos homines, indoctos atque sceleſtos,
Qui peccant impunè, ac læta ſorte fruuntur.
Contrà ſæpe bonos aduerſis caſibus, atque
Paupertate premi, et contemptam ducere vitam.
Aut igitur Deus eſt iniuſtus, talia qui ferat:
Aut ſua poſt obitum partitur munera cuique
Aut quid agant homines in terris ſcire recuſat.
Præterea quæ, & quanta Dei clementia poſſit,
Quæ bonitas dici, ſi ſolam hanc ipſe dediſſet
Nobis tam exiguam, tam incerto limite vitam?
Cuius dimidium dormitur: cætera curis
Innumeris, varijsq; laboribus, atque periclis
Exagitata, fugit rapidis velocius vndis
Ergo agite, ô miſeri mortales, grandia temp'la
Conſtruite, egregijs onerate altaria donis,
Feſtiuam ſacris foribus ſuſpendite laurum,
Solennes cantate hymnos, producite pompas,
Thura adolete, Dei nares diſtendite fumis:
Hæc facite, atq; alios etiam ſuper addite honores,
Vt vitam hanc vobis tam bellam præbeat, in qua

Vos

Vos cruciac nunc frigus iners, nũc feruidus æstus,
Nunc pestis, nũc dira fames, nũc Martis horror,
Nũc morbus, casusue aliquis, nunc tristis egestas,
Nunc musca, atq; culex, nũc & cũ cimice pulex.
Exultate inquam, quòd mille laboribus auum
Ducitis, & victum multo sudore paratis,
Et breue post spatium mortem toleratis amaram,
Intumulo iacituri, & vermibus esca futuri.
O vitam egregiam, ô pulcherrima dona Deorum!
Natus homo in mũdo hoc inter pecudesq;, ferasq;,
Inter tot stultos, & iniquos viuit, vbi imber,
Nix, glacies, cænum, puluis, nox, noxius aër,
Et nebulæ, & nubes, ventiq;, atræq; procellæ,
Et dolor & luctus regnant, vbi denique mors est!
Hæc fœlix patria, hæc statio sedesque beata,
Propter quam tantos diuis debemus honores?
Propter quam precibus fas est obtundere diuos?
Quòd si non aliam vitam quàm corporis huius,
Tam fragilis, tamq; immũdi, post funera habem⁹,
Nou video cur tanta Deo præconia laudis:
Cur tantos illi in templis tribuamus honores,
Qui nos tam miseros misera hac in sede creauit,
Tot mala passuros, & in æternum perituros.
Ergo ne iniustus Deus, & crudelis haberi

Ac dici meritò possit: fateare necesse est,
Non aboleri animas letho, sed viuere semper,
Non secus ac diui in cœlo, vel in aëre viuunt,
Corporis expertes, nec non somnique, cibique:
Et fateare opus est, etiam sua quenque manere
Præmia post mortẽ, aut meritas persoluere pœnas.
Sed satis hæc ratio tibi sit: namque ista malignis
Si dicas, vident: lux nulla illuminat orbes.
Tu verò crede omnino, certumque teneto,
(Nanq; hoc principiũ est, fundamẽtumq; salutis)
Æternam esse animi naturã, & prorsus ab omni
Parcarum imperio exemtum, nil fata timere.
His ita præmissis compertisque, incipiamus
De meutis tractare via: quæ cœlicolarum
Nos similes reddit, per quam affectamus olympũ
Sed quoniam apparent melius contraria, quando
In conspectu ambo adsistunt, & iuncta cohærent:
Proinde operæpretium est, de vita corporis antè
Dicere, quæ in terram nos detrahit æthere ab alto
Brutorumque facit similes, contraria menti.
Hanc igitur vitam viuit, quicunq; superbos
(Sit quanquam virtutis inops) venatur honores,
Et laudes captare studet vanosque inanes,
Tãtum oculis hominum cupiens vicinque placere:

Et

Et qui diuitijs virtute, aut fraude parandis
Inuigilat nimis, & totum cor fixit in illis,
Talpa bipes, alta semper tellure sepultus,
Aspiciens nunquam sublato lumine cœlum:
Et qui luxriæ, atque gulæ deuinctus amore,
Illecebras carnis sequitur, spretoque pudore
In Venerem præceps fertur, ventremq; saginat
Demens, vt vermes maiori funere pascat.
Omnes hi turpes, & vero nomine possunt
Carnales homines à carnis amore vocari:
Quorum vita parum à brutorum sorte recedit.
Contra qui humanas laudes terrenaque prorsus
Gaudia contemnit, viuens casteque, pieque
Spiritualis homo fertur, nam spiritus eius
Corpore iam domito, victaque libidine, liber
Imperat, & summa capitis dominatur in arce.
Ergo vita animi est, in primis ponere turpi
Fræna voluptati, & vẽtrem, Veneremq; domare,
Subdere spiritui carnem, contemnere quicquid.
Nascitur interris, soliq; insistere cœlo,
Cœlum optare, & amare omni conamine cœlum:
Illic spirituum patria est, sedesque bonorum,
Illuc contendunt animæ post funera iustæ,
Illustres animæ, illustri virtute nitentes:

AEterna in luce æterna mercede fruentes.
Præcipuè mentem studijs exerceat: illos
Perlegat, & libros auidè, qui vel de anima, vel
De dijs, de misera vitæ huius conditione
Tractant, de morte, aut alijs de rebus honestis.
Spiritualis homo, & sapiens his nocte dieque
Sedulus incumbat scriptis, & talia sæpe
Gaudeat audire, atque loqui, secumque volutet.
Autores verò turpes, & turpia vitet
Colloquia, heu quàtum bona mẽs corrũpitur istis,
Lectio nimirũ esca animi est: quæ si bona, prodest,
Si mala sit, non parua solet dare damna legenti.
Non secus, atque malus cibus est damnosus edẽti.
Quæ seruanda licet sint omnia: nil tamẽ est quod
Pius hominem à vili carnis secernat amore,
Plusq; Deo admoueat, quàm non rarò meditari
Vitæ huius miseram sortẽ, quæ tam breuis, & tot
Plena malis cùm sit: mihi mors, nõ vita videtur,
Imò aliquid peius morte, ecquis nõ videt? ecquis
Non adeo sentit, quantum sit fellis vbique?
Singula si exentias, sincerum comperies nil.
Omnibus infudit rebus natura venenum
Plurima habẽt geminas facies: foris alba, sed intus
Nigra, suo fallunt oculos spectata colore,

Si

Si ita nẽest quicquã in vita hac pulchrũq; bonũq;
Fumi instar nebulaque fugit: revolubile tempus
Nil sinit esse diu in terris, vana omnia reddit
Atropos, & fastus h[illegible]inum conculcat inanes:
Heu quàm cuncta abeunt celeri mortalia cursu:
Quàm fluxa atq; fugax humana est gloria, bulla
Persimilis, qua olim summa turgescit in vnda,
Mox perit, & vento exiguo dispulsa satiscit.
Hora brevis bona cũcta rapit, tunc fabula restat:
Hic fuit, hic fecit, pugnauit, vicit, amauit,
Regnauit: gentes domuit, populosque subegit.
Composuit libros, at nunc vbi talia? nusquam.
Ipse vbi nũc? nusq̃. q.d nũc? nihil, aut abijt, quo?
In vẽtos, heu, heu nugæ, et mera somnia sunt hæc.
Quæcunq; in terris pulchra, & miranda videtur.
Quid mihi cũ Fuit, aut fecit? nẽpe est valet vnũ.
Plus quàm mille Fuit, verùm hoc Est vtitur alio
Transuolat, & secum nostros abducit honores.
Hæc igitur meditari, & pertractare frequenter
Qui solet, ille huius mundi deponit amorem,
Et facilè exosus terram, suspirat olympum,
Præsertim si etiam secum bene cogitet idem,
Corporis humani quàm sit miserabilis, & quàm
Sordida conditio: fragili quod carne coactum.

Contextum

Contextum duris ex ossibus, & cute tectum,
Facibus immundis plenum est, & sanguine fœdo
Semper sordescens, nisi semper proluas ipsum,
Abstergatque frequēs cura, instaurando nitorē.
O vas, hospitiumque animi illetabile, per quod
Tot morbos patimur, per quod tot rebus egemus,
O vestis grauis, ô carcer viuumque sepulcrum,
Suffocans mentem ac sensum, inuoluēsq; tenebris
Vnde hominū generi tanta ignorantia adhæret.
O terra in terram citius reditura, breuiq;
Vermibus aptā escam in tumulo gratāq; daturā,
Quàm miser est, quicunque tui seductus amore,
Veram animi vitam, & cœlestia dona relinquit,
Dum tibi plus æquo indulgens, tua cōmodat antū
Sectatur, curatque parum iustumque, piumque.
Nec putat esse aliam, quā hoc vili in corpore vitā
Demens, atque sui oblitus, patriæq; prioris:
Vnde has in tenebras, & tristia regna recessit,
Vt carne inclusus misera miser efficeretur
Omnis enim qui corporeo stat carcere clausus
Spiritus, & membris terrenis consociatur,
Est miser haud dubiè: donec soluatur ab illa
Compede, & æthereas redeat iam liber ad oras:
Ni forte impedias vitiorum pondus euntem,

Et teneat preſſum in terris, aut aëre in imo.
Nil etenim immundum patitur puriſſimus æther
Nec praui, aut ſtulti cœleſtia limina tangunt.
Hæc dum vir ſanctus loqueretur, finierat ſol
Penè diem, laſſo iam curru, & iuxta aderat nox,
Paulatim inficiens atro velamine mundum,
Diſcedo: & Romam verſus veſtigia duco.
Dumque iter inceptum perago, iã Cynthia pleno
Orbe micans, claram reddebat lumine noctem.
Ibam igitur ſolus, meditans audita: ſed ecce
Tres comites hæſere mihi, quos fortè repertos
Affatus, blandè quò vellent ire rogaui.
Romam dixere: interea me conſpicit vnus,
Nomine me appellans: vnde is nũc, inquit, ab illo
Reſpondi ſapiente, manet qui in vertice ſummo
Rupis Apollineæ: ſubriſit protinus ille,
Atq; ait: ô demens, reperiri qui ſapientem
Poſſe putas quẽquam in terris, ſapere ille videtur
Qui minus eſt alijs ſtultus, licet inſipiens ſit.
Conuenit haud dubiè ſolis ſapientia diuis:
Quorũ de numero ſumus hic tres, namq; ego dico
Sarracilus, verum hic Sathiel, hic Ianna vocatur
Quamuis humanam videamur habere figuram,
Dij ſumus, & lunæ contermina regna tenemus.

Nanq; illic habitat diuûm ingẽs turba minorum,
Est quibus imperium telluris, & æquoris alti,
Talibus auditis stupui, cœpique timere:
Me tamen audacem ostendens, tectoque timore,
Cur Romam peterent quæsiui, tunc ait ille:
Est socius nobis illic, qui dicitur Ammon.
Hunc sibi seruitio adstrictum, magicaq; coactum
Arte tenet iuuenis quidam, cui Narnia tellus
Est patria, vrsiniq; colet qui Præsulis aulam.
O quanta est hominum generi cõcessa potestas:
Coguntur diui, vobis hinc scire licebit
Diuinas animas vestras, & morte carere.
Nam si nil vestri supereſſet, si moreretur
Vestra ãia, vt corpus moritur: quid iuris haberet
In superos tam vile animal, tam friuola imago?
Si foret in vobis nil ſanctum, quomodo diui
Tãti hominẽ facere, aut homini succũbere posſent?
Ipse etiam quandoq; suis seruire coactus
Germano cuidam, cryſtalli in corpore clauſus:
Sed me barbatus tandem fraterculus illis
Exemit vinclis, & fracto carcere fugi.
Romam igitur petimus, cupientes ſoluere duro
Seruitio ſociũ, ſi qua eſt via: deinde, vt ad Orcum
Romanos quoſdam proceres hac nocte trahamus.

Hae

Hæc dicente illo, flauit leuis aura repentè.
Tunc Sathiel ait: ô socij, iam noster ab vrbe
Remisses remeat: præcedens indicat aura,
Non vanus fuit hic sermo, nanque illicet illic
Egregius iuuenis Remisses astitit, omnes
Aduenisse illum gaudent, lætiq; salutant.
Atq; rogãt, quidnã Romana ageretur in vrbe.
Cuncti luxuriæ, atque gulæ, furtiq;, doliq;
Certatim incumbunt, nosterque est sexus vterque.
Respondit: sed nunc summus parat arma sacerdos
Clemens, Martinum cupiens abolere Lutherum,
Atque ideo Hispanos retinet, nutritq; cohortes
Non disceptando, aut subtilibus argumentis
Vincere, sed ferro mauult sua iura tueri.
Consilium valeat, valeant commenta Lutheri,
Pontifices nunc bella iuuant, sunt cætera nugæ:
Nec præcepta patrũ, nec Christi dogmata curãt.
Iactant se dominos rerum, & sibi cuncta licere.
Cui vis est, ius non metuit, ius obruitur vi,
Sed nos hinc socij lucrum speramus, & inter
Tot cades, multorum animas ad auerna feremus.
Sic ait: & mox inter se nonnulla locuti,
Decedunt, & me solum tristemq; relinquunt.
Nanque vbi Saracilus nullum dixit reperiri

Ie

In terris sapientem, extemplo pectora tristis
Inuasit cura, & cœpi sic voluere mecum:
Ergo nequicquam petitur sapientia nobis?
Laudatur frustra, frustra speratur, & ipsis
Cœlicolis tantum conceditur? ergo necesse est
Hac misera in vita mortales desipere omnes?
Riduculosq; esse, & spectacula tradere diuis?
O humanum genus infelix, ò effræna parentum
Luxuria, & natos gignendi infanda libido,
Quid tandem facitis? stultos miserosq; creatis.
Mas puer est natus, læti celebrate choreas,
Fundite vina, epulas festiuis adddite mensis:
Sed mox ille puer fiet stultusque, miserque,
Aut citò pallentes moriens migrabit ad vmbras.
O mens cæca hominum, & venturæ nescia sortis.
Mortales miseri lætantur sæpe dolendis.
Hæc igitur mecum meditabar, tristitiaque
Plenus paulatim hospicium requiemq; petebam:
Nãq; oculos iam somnus iners, et trura grauabat.
Hæc sint de sapiente satis, deponere fessam
Musa chelim par est, & raucis parcere chordis,
Interea mundi autorem dominumq; precemur,
Vt nos clementer permittat, quæ duo restant
Sydera Zodiaci cantando absolnere nostri,

Sunt

Sunt maiora etenim dictis dicenda, timétque
Mens mea tam tenuis mysteria tanta, referre.
Naturam Hydrochoos nostrer scrutabitur omnẽ.
At labor extremus diuum penetralia pandet.

LIBER XI.

AQVARIVS

NATVRAE omniparentis amor, cam-
sasq; videndi
Occultas rerum nobis innata cupido
Aonios iterum fontes haurire, iugisque
Parnasi vmbriferis iterum consistere suadet.
Musa redi, citharámque refer: nunc diuite vena,
Nunc opus ingenio est, & doctæ munere vocis.
Non leuia hic tractanda libet speculariter omnem
Naturæ faciem, totumque euoluere mundum.
Principio quicquid fuit, aut est, aut erit vnquã,
Dicitur ens. quippe hoc cõplectitur omnia nomen
Sed rerum, quascunque Dei sapientia fixit,

Quadam

Quædam fungunturvita sine corpore, quædam
Aut sunt expertes vitæ, aut in corpore viuunt.
De primis liber iste nihil, sed proximus olim
Tractabit: nunc de reliquis mea Musa, tanantes
Mundanæ molis loca summa, atq; extima cæli
Immensis ambit spacijs, motuque perenni
Circũiens intra sese facta omnia claudit.
Quinq; secant ipsum Zonæ: sed qualibet harum
Est habitata suis nihilo prohibente colonis:
Nam frigus neque dijs, nec torrens officit æstus.
Talia conueniunt terris, facer æther ab omni
Semper abest glacie, nulloque incenditur igni.
Qui licet assiduè circumuolatur, ibidem
Permanet, & nunquam prima de sede recedit.
Nanque duos inter stabiles, fixosq; locatus,
Diuina ratione polos, retinetur ab illis:
Quorum alter nobis apparet semper, & ambit
Assicit, oceanoq; procul circumuehit Arctos:
Alter sub terris aduersa in parte moratur,
Antipodumq; oculis nocturna luce videtur.
Hanc vero ætheream molem dicuntur ab ortu
Oceasum versus, parili distinguere tractu
Tot cycli, quot sunt Zonæ, qui proximus Arcto est
Arcticus est dictus: post hunc est circulus ille,

Qui

Qui medium Cancrum secat, & decedere solem
Paulatim à nobis cogit, retroque reuerti.
Hunc alium sequitur, mediũ qui diuidit orbem,
Atque dies nitidos obscuris noctibus equat.
Non procul hinc alius mediũ scindit Capricornũ
Vltra quem prodire nequit, rursusque redire,
Incipit ad nostras paulatim Cynthius oras,
Postremus verò cyclus, qui proximus austro est,
Vt polus oppositus nostro, sic ipse vocatur.
Vltrà hæc segmenta obliquus queq; circulus alto
Signatur cælo, per quem pulcherrimus it sol,
Bissenis complens obeuntem mensibus annum.
Lacteus est etiam cyclus, qui Tyndaridarum
Genua secat, caudamq; nepæ, trop icos queq; binos,
Obliquamq; viam solis, medium simul arcum
Arcitenentis, item Centauri crura, aquilamq;,
Nec non Aurigam, Cygnumq;, & Persea tangit.
Suntq; paralelli cycli: sic nomine dicunt
Hos Græci, motuq; suo sol efficis vnum
Quaq; die, occasum repetens, ortumq; relinquens.
Insuper esse duos Coluros dicitur: alter
Solstitia ostendens, Cancrum secat, et Capricornũ,
Percurrens vtrunque polum: sed diuidit alter
Phryxeam pecudẽ, & chelas, hic tẽpora mõstrat,

Sunt quibus æquales, & luci, & noctibus oræ,
Vltra hos sunt cycli multíque, varíq́; secantes
Hinc, atque hinc vtrunque polum : mediæq́; diei
Nomen habẽt, noſtrũq́; caput ſuper ingrediũtur.
Circulus eſt etiam quidam, qui fertur Horizon :
Diuidit hic ſphæram mediam, noſtrumq́; videre
Terminat : vnde vocant hoc illum nomine Graĩ.
Prætcrea in multos cœlum diſtinguitur orbes.
Suntq́; nouẽ : quorũ ſummus, quod mobile primũ
Dicitur, extremis voluens decedit ab Indis, 10
Hiſpanos Mauroſq́; petens, ſpatioq́; diurno
Complet iter, nec non rapidus cœleſtia ſecum
Corpora cuncta trahit, nullo ſpectabilis aſtro.
At reliqui oppoſitis voluuntur motibus orbes,
Et Gangem verſus currunt à Gadibus. horum
Maximus innumeris ſtellis eſt lucidus. atque
Curriculo annorum centum vix perficit vnum
Ipſe gradũ iuxta hunc Saturni ſphæra locatur
Inferius, triginta annis hæc tota mouetur.
Iupiter huic ſubſtat, totumq́; reuoluitur annis 20
Bis ſex. hunc ſequitur Mauors, anniq́; duobus
Vertitur in gyrum, poſt hunc Sol ipſe trecentis
Sexaginta (velut dicunt) & quinque diebus,
Adde his ſex horas, totum pertranſit olympum.

Poſt

Post solem inferius Veneris rota voluitur, & se
Circumfert, quàm sol septemq; decemq; diebus
Ocyus. ast huic Mercurij subuoluitur astrum:
Quod Venerem superat cursu, citiusq; mouetur
Quàm Venus ipsa nouẽ (si vera est fama) diebus.
Vltimus est orbis Lunæ, spatioq; dierum
Viginti, atque nouem, nec non bis quatuor horis
Finit iter, remeatq; illuc, prius vnde recessit.
Sydera sunt septem, quæ Græci errantia dicunt
Voce sua: quorum summus Saturnus, habere
Tro domibus fertur puerum Iouis, et Capricorni.
Iupiter ipse domos etiam tenet æthere binas,
Pisces, atque arcu pugnantem: Scorpius autem,
Phryxeusq; aries stolidi sunt tecta gregis:
Dat propriam sedem Nemees fera bellua Soli:
In Libra, & Tauro mollis Cytherea quieuit:
Mercurius, Geminis, & pulchra Virgine gaudet:
Carcinus hospitium præbet tibi Luna benignum.
Dicere de signis cæleſtibus aggrediamur.
Zodiaco, qua sol gradiens totum efficit annum,
Signa quidem duodena manẽt: Borealia sunt sex,
Aduerso totidem sumpserunt nomen ab Austro.
A capite aurata pecudis, finem vsque puellæ
Erigones, septem dicuntur signa trionis.

Aſt à principio libræ, finem vſque deorum
De grege Neptuni, qcũq; eſt, ſpectat ad auſtrũ.
Nomina ſignorũ iam nũc mea carmina pandent:
Sunt, Aries, Taurus, Gemini, Cãcer, Leo, Virgo,
Libra, Nepa, Arcitenens, Capricornuq;, Hydro-
Et duo cœleſti radiantes lumine piſces, (chooſq;,
Septima quæq; ſibi opponuntur, quum venit illud
Conditur hoc. Aries ad nos quum ſurgit ab ortu,
Libra cadit: tauro ſic ſcorpius europæo
Obẽcitur: naſcente illo, hic deſcendit in vndas. 10
A cancri capite ad centauri extrema, vocãtur
Directa à prima ægocerotis parte, gemellos
Vſque ad tyndaridas, obliquo limite pendens
Triginta gradibus longum, latum duodenis
Quodlibet eſt ſignũ. terreſtria ſunt, Capricornus,
Taurus, & Erigone: ſunt aëris hæc tria, Libra,
Hydrochoos, Gemini naturam ſeruat aquarum,
Piſcibus, & cãcro ſimilis Nepa: quæ tria reſtant
Ignea ſunt, arcis, chiron, leo, maſcula ſunt hæc,
Cum tribus aëreis, & fortunata vocantur: 20
Cætera fœmineo dicuntur nomine, ſuntq;
Infortunata, vt perhibent qui ſydera norunt.
Mobilia hæc, Aries, Cãcer, Libra, & Capricorn⁹:
Fixa, Leo, Taurus, Nepa, cũ Ganymede vocãtur.

Sunt.

Sunt Gemini, Virgo, Chiron. Cõmunia, Pisces
Vltra hæc triginta sunt, & tria signa beato
Fixa polo, quorum boreali in parte locantur
Viginti, at pluuius sibi cætera vindicat auster.
Hæc sunt, quæ spectant ad septem signa triones:
Binæ vrsæ, quarum est Helice maioribus astris
Splẽdidior, Cynosura minor Phœnicibus est dux,
Inter quas melius serpit Draco fluminis instar.
Hic micat, & Cepheus, hic Cassiopeia, corona
Proxima Gnosiacæ. niueo vicinus olori est
Engonasis, dulcemq; lyram miratur, & audit.
Nec non Arctophylax mõstrat sua sydera ibidẽ.
Perseus hac etiam cæli in regione locatur,
Ora Medusæo gestans rorantia tabo.
Hoc eodem cælo nitet auriga anguitenensq;
Illius, & serpens, cumq; hoc serpente sagitta,
Adde aquilam, ætherеoq; mari delphina natãtẽ.
Hic, & equus splendet, qui Pegasus appellatur.
Andromede sequitur: postremũ Delta vocatur.
Signa tria, atq; decẽ aduerso retinẽtur ab austro:
Cetus Persæa vix tandem falce peremptus.
Hac etiam parte armatum Oriona videbis,
Multiplicemq; vadis Nilum, leporemq; fugacem
Hũc canis haud vnus sequitur, maiorq;, minorq;

Inter, & Astrales Argo micat inclyta flammas.
Hic aram, magnúmque potes cratera videre,
Nec non Phœbeum fulgenti sydere corvum.
Centaurumq́; trucẽ, domitamq́; laboribus hydram
Herculeis, pestem lernæ, mirabile monstrum.
Hac eadem piscis quidam regione videtur.
Quæ sint signa poli patefeci versibus: at nunc
Singula quæ stellas habeãt, quoq; versibus edam.
Astra helice septena tenet quæ dicitur vrsa
Maior, quòd cœlo maiori lumine fulget. 10
At Cynosura minor fertur, quòd luce minori
Apparet: quamuis viginti vnamq́; faullam
Corpore contineat. vigilem quindena draconem
Sydera conficiunt, geminas qui diuidit arctos.
Cepheus ipse decẽ, atque nouem cõplectitur astra.
Cassiopeia decem, atque tribus stat lucida flãmis.
Ipsa nouem stellis solita est splendere corona.
Dant tria dena modum Lædæo sydera cygno.
Ignibus Engonasis lucet bis quinque nouemque:
Quatuor, atque decem designant astra Booten: 20
In cuius Zona Arcturus stans clarius ardet.
Ipse decem septemq́; faces tenet æthere Perseus,
Heniochꝰ septẽ: astat humero quæ clara sinistro est,
Fertur capra: duas alias quas læua manus fert

Hæc

Hædi dicuntur, nautis ſæpe anxius horror.
Septenis, deniſque nitet flammis Ophiucus.
Ipſius ac ſerpens viginti eſt clara duabus:
Eſt lyra luminibus fulgens Orphæa nouenis.
Quatuor ætheream deſignant aſtra ſagittam,
Quadruplicíq; nitet raptor Ganimedius igne,
Delphin ipſe polo fulget bis quinque fauillis.
Octo, decemq; micat nocturnus Pægaſus aſtris,
Ignibus Andromede bis denis ardet olympo.
Sed tria Deltoton duntaxat ſydera fingunt.
Stellarum, quas Zodiaci dicuntur habere
Signa, dehinc numerũ aggrediar cõprẽdere verſu.
Eſt aries primus: tenet hic aſtra octo, decemq;.
Taurus habet ſtellas viginti, vnamq;: ſed harum
Septem, quæ ipſius poſtrema in parte renitent,
Vergiliæ, nec non Athlandides appellantur.
Sũt totidẽ in capite, atq; hyades dicũtur ab ĩbri.
Tyndaridæ fratres denis octoque fauillis
Splendeſcunt: alter denas, alter tenet octo.
Binq; nouem flammis cœleſtis Carcinus ardet:
Binæ inſunt dorſo, quæ aſini, & præſepe vocãtur.
At leo biſdenas ſtellas retinet minus vna.
Virgo tenens ſpecam micat aſtris octo decemque.
Chelæ ignes vtrinq; duos, libramq; figurant.

Quindenis reliquo flammas Nepa corpore mostrat
Quindenis etiam facibus splendere videtur
Arcitenens: quandamq; pedes tenet ante coronã,
Septenis quæ syderibus constare putatur
Viginti Ægoceros stellis nitet, atque duabus,
Iliacus puer est his septem lucidus astris.
Octo nouemq; faces piscis tenet alter: at alter
Huic iunctus bis sex splendescit in æthere tædis.
Nunc quot habent stellas australia signa docebo:
Quæ uis sint pcul, atq; oculis male cognita nostris.
Lumina terribilis triadena habet æthere pristis,
Sunt totidem Nilo, leporem sex astra perurunt,
Syderibus septem, atque decem præfulget Orion,
Octo, atque undenis incendit syrius orbem
Ignibus, at procyon triplicimicat æthere flamma,
Viginti, atque tribus decorata est argo fauillis,
Vnam plus Chiron retinet, sed victima gestat
Quam manibus, resupina, decemq;, unãq; recepit.
Luminibus verè speciosa est ara quaternis.
Sex, & viginti facibus spectabilis Hydra est,
Longa trium spatia signorum, corpore Cancrum
Occupat, Erigonemq; simul, tumidumq; leonem.
Septem astris corous, crater spectabilis octo est,
Bisseno at notius decoratur lumine pisces.

Occasus

Occasus nunc signorum dicamus, & ortus,
Signorum est ortus triplex, occasus eorum
Est etiam triplex nanque ortus comissus, atque
Occasus fertur: quum tempore matutino
Sole oriente, aliquod signum quoque surgit Eod
De regione simul, vel quum mane occidit vndis.
Diritur at Cronicus, quoties surgitue, caditue
Signum aliquod, quũ primũ alto se gurgite cõdõ
Iam patitur stellis alias splendescere Titan.
Heliacus verè est ortus, quum sole propinquo,
Iampridem occultum signum, postquã ille recessit
Ingrediens aliud, posse incipit orbe videri.
Occasus contrà Heliacus tunc dicitur esse.
Quãdo aliquod signũ ꝑ quod tũc ingreditur sol,
Obtenebrat splendore suo, prohibetq; videri.
Nũc quo quæq; modo exoriantur signa, cadantq;,
Versibus expediam tribuant modo carmina nobis
Pegasides, vatemq; suum non spernat Apollo.
Quando aries oritur, consurgit pars quoque leua
Andromedæ, Perseiq; caput, media tenus aluo.
Opposita tunc parte poli pars occidit ara.
Auerso Taurus per cœlum corpore fertur
Ipso ascendente, ascendit totus quoque Perseus.
Heniochi consurgit item pars maxima, necnon

Pristis

Pristis cauda, etiam penitus tunc occidit aya.
Ipse autē arctophylax tūc primū ascēdit ab vndis
Cum geminis totus cetus: partesq; priores
Eridani surgunt, cumq; his armatus Orion,
Augnitenens, vtrunq; pedem tunc æquore mergit.
Carcinus exoriens partem apparare coronæ
Dimidiam vetat, & caudam cœti, nociumq;
Piscem, atq; Engonasis caput, aluū dimidiamq;
Eiusdem: à genibus scapulis tenus anguitenētem,
Ipsiusq; anguem, excepta ceruice: Booten
Totum pene. oritur sed contra Orionis vsque
Ad Zonam corpus, toto cum flumine Nili.
Hæc cum magnanimo nascuntur signa leone:
Tota aquila, atq; lepo, procyō quoq;, primaq; crura
Maioris canis, exurgit caput insuper hydræ.
At contra arctophylax totus, totusq; Ophiuchus
Cum capite, & cerulea sui quem continet anguis,
Quæq; superfuerat nitidæ pars illa coronæ.
Engonasis simul ipse, genu tamen ac pede læuo
Exceptis, tunc hesperias merguntur in vndas.
Virginis exortu totus canis hydriáq; surgit,
Vsque ad craterā. apparet quoq; thessala puppis,
Quatenus erecto dependent carbasa malo.
Oppositā sed parte latent hæc sydera: delphin,

Totus

Totus olor, cauda excepta: simul ipsa sagitta,
Atque chelis, Nilóque prior pars pegasus autem
Cum capite absondit collum, pars cætera fulget.
Tota ergo cum libra oritur, totusq; bootes.
Extremam præter caudam tota hydra videtur,
Engonasis dextrũq; genu, dextrã quoque suram.
Tunc, & Centauri caudam splendere videbis,
Tunc, & dimidiam poteris spectare coronam:
Corpus equi aligeri reliquum, postremaq; cygni
Celantur, necnon cetus aduscque
Descendit totus: tunc, & caput occulit vndis
Andromedæ, tunc & descendere cephea cernes,
Ipsius Andromedæ patrem, manibusq;, humerisq;
Et capite extremas ponti fluitantis in vndas.
Scorpius exoriens hæc secum sydera ducit,
Caudã hydræ, Chironis equũ, reliquamq; coronã:
Quámque manu gestat Chirõ: tunc hostia surgit,
Surgit item caput anguis, itẽ caput anguitenẽtis.
Andromedæ reliquum corpus tunc occidit, atque
Cepheus à capite ad Zonam, flexuraq; duplex
Eridani resupina cadit quoque Cassiopeia,
Tunc etiam absondi canis incipit, atque Orion
Arcitenens quũ oritur, iubet apparere Ophiuchũ,
Ipsinsq; anguem totum, caput atque sinistram

Engonasin

Enzonasis, totamq; lyram, pectusq;, caputq;
A Ethiopum regis Cephei: tunc totus Orion,
Et lepus, & maior canis occidit, heniochusq;
Exceptis capite ac pedibus. tunc Perseus vnà
Tenlit in occasum totus, dextro pede, nec non
Crure manet puppi excepta tota occidit agro.
AEgoceros quum surgit, olor simul, atq; sagittæ,
Ara quoq;, atq; aquila ascẽdũt: sed cætera puppis
Descendit, Procyonque mari sua sydera condit.
It quoque sub terras toto tunc corpore Perseus,
Sydera quũ pulchri apparent Cynymedis ab ortu,
Prima Meduſæi consurgunt membra caballi.
Tunc contra caput, & ceruix descẽdit echydnæ,
Occultatur item postremo corpore Chiron
Quum gemini superum tollũtur in æthera pisces,
Andromedæ dextrũ corpus quoq; surgit, & illa
Qui notius fertur piscis: tunc corpore toto
Hydra, & Centaurus manes rapiuntur ad imos.
Hæc de ortu, atque obitu signorum dicta putamus
Esse satis, nunc ad reliqua inconclanter eamus.
Sed prius Vranien libet huc ad nostra vocare
Carmina, vt auxilium tribuat, secretaq; pandat.
Vranie, cui nota alti penetralia cæli,
Quæ superum sedes, gemmataq; templa frequẽtas:

Vranie

Vranie formosa adsis, arcanaq; diuum
Tecta aperi, vatemq; iuua tua regna canentem:
Aethereos da mente lares, animoq; tueri.
Mœnia stelliferi circum labentia mundi.
Et primum mihi Diua aperi, num corpore duro
Ac solido cõstet cœlum, an fluxo, tenuiq;
Non secùs, atque aër facili quem scindimus ictu.
Post hoc, me nonnulla etiam quærenda docebis.
Sunt duo naturæ primordia, prima, vocantur
Materia, & forma, ex his corpora cũcta creãtur.
Ex his est tellus, vnda, aër, ignis, & æther.
Vnde errant, qui materiam cœlestibus vllam
Corporibus non esse putant, contraria in illis
Quippe forẽt, et ab his corrupta aliquãdo perirẽt.
Sic aiunt: verùm hæc ratio (me iudice) peccat,
Nam neq; materiæ culpa est, si corpora soluit
Longa dies: neque corrumpunt contraria per se.
Si æquales habeant vires, nisi fortius vnum
Sit reliquo, quia cùm vis æqua est atq; potestas,
Tunc fit par pugna, & nulli victoria cedit.
Ergo Deus cupiens æternum condere cœlum,
Optima materiæ primæ ac puriss ma legit,
Temperiem q; illis talem addidit, vt nihil vnquã
Se lædant, semperque habeant contraria pacem,

Sis

Sic cœlum æternum est, sic nullo absumitur æuo.
Sed quoniã quæ dura magis, diuturna magis sũt,
Lædũturq; minus: proinde est duriſſimus æther,
Plus adamãte, adeò vt ferrũ contemnat, & ignẽ,
Vimq; omne præter Domini, à quo cõdit⁹ ipſe est:
Est alia id monſtrans ratio: nam mobile primũ
Intra ſe poſitas ſphæras rapit, ac violenter
Occaſum verſus ſecum trahit, atque diurno
Motu (obſtent quamuis) ſpatia in cõtraria verſat
Quod fieri nequeat, ſolido niſi corpore conſtent.
Adde huc, quòd lunæ pars illa ſimillima cælo est,
Quam ſol conſpectat, fraternaq; lumina tãgunt.
Sic etiam ſtellæ, manifeſta in luce diei
Conſimilem cælo creduntur habere colorem.
Luna tamen ſtellæq; ipſæ ſunt corpora dura,
Sunt, & opaca, hoc eclipſis declarat apertè,
Nam radios Phœbi Luna interiecta repellit,
Nec ſinit in terras claram deſcendere lucem:
Cur non duritiem eadem tribuatur olympo?
Nempe aliter nunquam ſua ſydera fixa teneret,
Sed paſſim errarent, nec certa in ſede manerent,
Non tamen est cæli, vt ſtellarum, corpus opacum,
In terris etenim poſiti, ſun ma aſtra videmus,
Et penetrat noſter ſuprema ad ſydera viſus.

Cùm

Cùm verò sint (vt dixi) durissima cœli
Corpora, sintq; eadem purissima : forsitan illis
Est etiam sonus : & cum se tangantq;, rotentque,
Concentum faciunt aliquem, cœlestibus aptum,
Vt quidam scripsere olim doctique, probique :
Hunc tu Musa etiam nodum mihi solue roganti:
Dura, & plura licet sacri sint corpora cœli,
Peruiaque humanis oculis, tamen illa sonorem
Efficiunt nullum, neque enim pu'santur ab vllo,
Nec si pulsentur, resonant, crassissima cùm sint.
Cumque illic aër nullus sit, quo sine frustra
Speratur sonus, atq; ideo sine murmure currunt,
Præterea sphæræ bis quatuor inferiores.
Auroram versus omnes vertuntur eodem
Progressu : nec se collidunt, concutiuntq;
Occurrendo sibi, sed certa lege, modoque
Vna, eadẽq; via leni vertigine pergunt,
Et choreæ in morem placide, taciteque feruntur.
Mobile duntaxat primum aduersatur eundo,
Orbib⁹ (vt dixi) reliquis : tũ haud strepit vnquã
Nilque sonat prorsus: quippe illic deficit aër,
Quippe superficies multò est leuissima sphæris :
Vnde fluunt celeres, nullo impediente rigore,
Et sua contactu molli confinia lambunt.

Propter

Propter quod motum faciunt sine voce sileutem.
Non igitur, rectè veteres sensere, putantes
Sphærarum motu harmoniam conflarier, at non
Sentiri: quoniam humanas excelleret aures,
Ceu Nili non auditur quæ decidit altis
Ruptibus vnda prope: at longè fragor editur ingẽs.
Nugantur certé, & ratio hæc est prorsus inanis.
Nam si nemo vnquam audiuit, cur fingere debẽt
In cœlo esse sonum? turpe est ea dicere, quæ non
Vslendi possunt, quæ possunt iure negari.
Nõ noua sunt fingẽda, nisi hæc vera esse probẽtur,
Nullam verba fidem amota ratione merentur.
Sed nũquid cœlũ est, vt fertur (Musa) rotũdum?
Spherica nimirum perfectior esse figura
Censetur cunctis alijs, quòd non habet in se
Principium, finemq;, capax quod sit magis, atque
Simplex, & formosa magis, magis apta moueri,
Præsertim circa medium, ceu vertitur æther
Circa ipsam terrã, in medio quæ condita mũdo est
Conuenit hæc igitur cœlo tam digna figura,
Conuenit hæc eadem Soli, Lunæ, omnibus astris:
Quanquam aliter pictorũ audax insciția fingit.
Stellæ autem sunt ne (vt fertur) pars dẽsior orbis?
Non ita: quippe suam sortita est quælibet harum

Diuer-

Diuersam à cœlo speciem, discrimine magno.
Ipse etiam inter se distant, ceu sorbus aut vlmo,
Ceu pyrus à ceraso differt, fœtu atque figura.
Indicat id color haud vnus, diuersaq; earum
Virtus & splendor, stellæ est sua cuiq; potestas:
Quã doquidem natura etiã sua cuiq; tributa est.
Cœlum ergo est sedes tantum opportuna, locusq;
Stellarum, non materia aut substantia earum.
Quid virtutis habet cœlũ? est vis omnis in astris,
Astra regunt orbem terrarũ, atq; omnia mutant,
Astra creant cũcta in terris, & cũcta gubernant.
Hoc docet astronomus, communis opinio fert hoc,
Quare non solùm raro densoq; putandum est
Distingui à stellis cœlum, diuersa sed ipsis
Natura est etiam, & dispar, faciesque, vigorque.
Quanta etiam sint astra, & nũ sine fine rotentur,
Quo sũt fixa loco (vt visũ est aliquãdo Platoni)
An sint deserta an quisquam versatur in illis
Musa velim scire, vnde precor mihi singula pãde.
Non sint astra quidẽ magna equè, namq; minora
Plurima sunt numero, vt possit comprẽdere nemo,
Sunt aliquot maiora etiam, sed pauca: sereno
Quæ passim cœlo veneranda luce refulgent.
Ex quibus astronomi varias fecere figuras,

Et pinxere amplum diuersis æthera signis.
Ex his ergo astris maioribus (vt perhibent, qui
Astra sciunt, vtque eclipsis plœbeia monstrat:
In qua luna patet quanto sit corpore, fratris
Dum subiecta sui speciosum lumen opacat)
Quædam sunt tanta, vt totam terræq; marisque
Excedant molem, ac spatio maiore niteſcant:
Quamuis parua adeo videantur, propterea quòd
Tam longo distant à nobis interuallo.
Quippe aliquidquãto est longinquius, esse videtur
Tanto etiam minus, & spectãtum lumina fallit.
Stellæ autẽ fixæ (veluti Plato maximus inquit)
Quæque suum circa centrum voluuntur, ibidem
Semper & hæc ratio est, cur scintillare videntur:
Non ea quã fingunt quidã, quia lõgius absunt.
Proinde illas tremulum nobis ostendere lumen.
Nimirum hæc ratio vana & puerilis habẽda est.
Nõ etenim quicquam scintillat, quod procul absit
A nostro visu: minus at obscurius illud
Sed tunc apparet, ne scintillatio motu
Vlla carere potest, quare fixa astra mouentur,
Cum Sole vnà illo motu quem diximus antè.
At non Saturnus talem nec Iupiter, & Mars
Efficiunt motum, nec Lunæ Mercuriue

Aut

Aut Veneris ſydus: verùm hæc gaudent epycicliis,
Cur non ſcintillat Saturnus, Iupiter, & Mars,
Vt Sol? cùm tamen à nobis longè altius abſint,
Nec magno à ſtellis fixis diſcrimine diſtent?
Nimirum, quoniam non ſic voluuntur vti Sol,
Sed ſua permittunt epicyclis corpora ferri.
Fortè aliquis ſolem non ſcintillare putabit.
At ſi hũc perſpiciet ſummo quum mane reſurgit,
Vel quum deſcendit brumali tempore in vndas,
Quando acies illum melius tolerare valebit:
Tunc circumuolui, tunc ſcintillare videbit.
Nec quiſquã hoc adeò magnũ ac mirabile dicat,
Singula ſi tali voluuntur ſydera motu:
Nonne magis mirũ eſt, tam immenſi corpora cæli
Tam celeri ſemper ferri vertigine, vt omnes
Præuertant volucres, vẽtosq; & fulmina vincãt?
Vnde nota, Ille pater rerum, mundiq; creator,
Omnia quæ fecit, diſtinxit in hæc duo: motum
Atque quietem, atqui in terris centroq; locata eſt
Ipſa quies propriè, poſſedit cætera motus.
Vnda fluit, ſemperq; aër agitatur & ignis.
Præcipuè tamen in cælo eſt vis maxima motus:
Et quo quæque magis ſphæra eſt ſublimis, in illa
Fortior eſt motus, mundumq; rapacius ambit:

Quare illud cœlum, quod primum mobile fertur,
Maximũ habet motũ, sed motº maximus ille est,
Tẽpore quid minimo spatia, et loca maxima trãsit.
Ergo nictu oculi totum percurreret orbem,
Ni obstarent illi sphæræ, quas continet in se,
Frænantes cursum illius, ne protinus omnem
Voluendo raperet secum terram, oceanumq;.
Quippe animal nullum posset tunc viuere in illis.
O rem mirandã in primis, quis non stupeat, quum
Secum agitat, tantam tam paruo tempore molem
Tam longas transire vias, iterumq; reuerti:
Nec cessare vnquam, & nullum sentire laborem?
Hinc aliqui credunt, à dijs totum æthera volui:
Assignantq; suum motorem cuilibet orbi:
Qui quasi pistrino addictus, nõ desinat vnquam
Tam vastam versare molem, noctesq;, diesq;
Nec quamuis cupiat, minimũ requiescere possit.
Fœlix seruitio tali Deus ille profectò.
Sed nugæ sunt hæ, commentaq; inania eorum
Qui cupiunt primi mortales inter haberi
O quot morosophos tellus parit, & philodoxos.
Quare nõ tutum est, facile omnia, credere cuiuis:
Ille licet magni sit nomine, innumerasq;
Scribendo implerit nigra loligine chartas.

Magni

Magni sæpe viri mendacia magna loquuntur.
Et nemo est adeò prudens, quin sapius erret
Est igitur ratio in primis quærenda, fidesq;
Maior in ambiguis rationi est semper habenda.
Quã dictis hominũ: nãq; hæc sũt falsa frequẽter.
Quid ratio ostendit cœlum, stellasq; moueri
A dijs, an per se, naturalique vigore?
Qualis honor, vel quale lucrũ, vel quãta voluptas
Esse potest diuis, versantibus æthera semper?
Vt stultorum hominũ vitæ opportuna ministrent
Vtque feras, pecudes, volucres, piscesq; gubernent?
Sícne decet dominos seruis seruire? deosque
Seruitio æterno damnari, vt pabula brutis,
Vt stultis prauisq; ferant mortalibus escam?
Nõnne decet potius libertas maxima diuos?
Vt quocunque velint faciles accedere possint
Ne tanquam dura deuincti compede, nusquam
Ire queant, semperq; loco teneantur eodem?
Aut tanquam figuli instantes operiq; rotæque,
Nunquã decedant scamno, nũquam otia capiant?
Est ne illis adeò dulcis labor ille rotandi?
An labor ille potest diuis nũquã esse molestus?
O sapientum hominum sententia digna notatu.
Sed ratio obstitit, ratio manifesta reclamat

Nil etenim per se æternum est, nisi conditor orbis,
Post ipsum æterna est rerum natura suarum,
Quas ipse ex nihilo, stabili sed lege creauit:
Vt non esse queant aliter, quàm iusserat olim,
Cûm primum immensi iaceret fundamina mundi.
Sic aqua semper erit mollis, sic ignis adurens:
Sic stabilis tellus, sic semper mobilis aër,
Sic & circumagi cælum sine fine necesse est:
Sic forma & virtus herbis sua cuiq; tributa est.
Nec non arboribus, nec non animalibus ipsis,
Vt nullo possint mutari prorsus ab æuo:
Vsqueadeo ipsius naturæ immobilis ordo est,
Vsqueadeo est eadem semper diuina voluntas,
Quare si motus cæli est æternus, oportet
Naturalem esse, vt grauium leuiumq; videmus.
Nã quod naturæ est proprium, nõ deficit vnquã.
Sic verò est alius motor, quandoque quiescit.
Nil etenim eternũ violentum tempore durat.
An grauium & leuium natura potentior est, quã
Astrorum & cæli, vt possint per se illa moueri
Hæc verò nequeant, nisi dijs agitentur ab ipsis?
Terra ergo atque ignis sunt æthere nobiliores,
Saltem ex hoc, quod non motoris egent alieni,
Sed per se à centro aut ad centrũ tendere possunt.

Credendum

Credendum eſt igitur, cæleſtia corpora per ſe
Atque ſuis formis, vt terra igniq; moueri.
Natura eſt ſiquidem motore potentior omni,
Naturam vincit ſolus Deus: & nihil (ipſo
Excepto) eſt melius natura, & maius in orbe.
Naturam verò appello, legem omnipotentis,
Supremiq; patris, quam prima ab origine mundi
Cunctis impoſuit rebus, iuſſitq; teneri
Inuiolabiter, dum mundi ſecla manerent.
Nam legẽ hanc rerum formis Deus indidit: vnde
Cùm rebus dant eſſe, Dei mandata libenter
Efficiunt formæ, & nequeunt hanc fallere legem,
Nempe ſuis res à formis tales generantur:
Quales præcepit qui formas condidit ipſas,
Hæc verè ac propriè natura eſt, & melius quàm
Forma aut materia vt quidã poſuere, etenim ſunt
Hæc duo cunctarum potius primordia rerum,
Vel cauſa primæ, vel componentia prima
Non autem naturæ placent ſi nomina vera,
Et niſi malimus dare falſa vocabula rebus.
Sed de hoc iã ſatis: ad reliqua accedamus, & vtrũ
Sint deſerti poli pulcherrima regna beati.
An quiſquam ſedes illas teneatque, colatque,
Præſens hora monet ſolito nos dicere verſu.

Cum cælum sit tam immensum, tantique decoris,
Conspicuum tot syderibus, tam nobile corpus,
Desertũ, & vacuũ, & solum, incultumq; manebit?
Terra autem innumeris gaudebit, & vnda colonis?
An mare vel tellus locus est iucundior, atque,
Pulchrior & melior, vel toto maior olympo?
Propter quod potius quam æther mercãtur habere
Tot ciues, & tam varijs animalia formis?
An regis prudentis erit, fabricare palati
Ingentem molem peregrino marmore, & auro
Egregiam, & mirè speciosam intusq; foràsque.
Nolle tamẽ (stabulo exceptо) permittere quenquã
Tam pulchras habitare ædes, vacuasque tenere?
Nempe est totius mundi stabulum terra, in qua
Sunt omnes sordes puluis, cænumq;, simumque,
Ossa: putes carnem, varia excrementa animantum,
Quis memorare vnquã tot fœda immũdaq; posset,
Quæ tellus & pontus habent, ac semper habebunt?
Quis nescit pluuias tantas nebulasque, niuesq;,
Prælia ventorum, tempestatumq; furores:
Quæ mare perturbãt, quatiũt terrã, aëra versant.
Terra tamen pontusq; tenent animalia multa:
At cælum vacuũ, vacuum cælum esse putatur,
O vacuæ potius mentes, quæ creditis istud.

Quippe

Quippe suos etiam cives habet æther: & astra
Singula, sunt vrbes cœli, sedesq; deorum,
Illic & reges, populi inueniuntur, & illic:
Sed veri reges, populi veri, omnia vera:
Non velut hîc, vmbræ simulacraq; inania rerum,
Quas citò mors rapit, & tempus terit, inquinat, au-
Illic fœlices, immortales, sapientes: (fert
Hîc habitant miseri, mortales, insipientes.
Illic pax & lux regnant, & summa voluptas:
Hic bellũ assiduũ et tenebræ, & genꝰ omne doloris
I nunc, & laudæ terrã hanc, hanc dilige vitam.
Imò aude, ê demẽs, fabulum hoc præponere cœlo.
Verùm aliquis dubitare potest, si durior æther
Est adamante, & nil vacui reperitur in illo:
Quomodo dij poterunt illic habitare, vel illae
Pergere? nimirum hoc fieri non posse videtur.
Præterea cùm cœlum ipsum non possit arari,
Atque fodi quonam pacto, Bacchusq; Ceresq;
Nascentur, frugesq; aliæ, quarum indiget vsus
Friuola sunt hæc, & rugoso digna cachinno.
Namque sit ipse licet multo solidissimus æther,
Peruius est tamen, & cedens cultoribus: & nil
Obstat' quin facilè huc possint se ferre, vel illuc,
Et quacunque libet nihil impediente moueri.

Cælicolæ

Cælicolis etenim tenuissima corpora cunctis
Ille autor mundi dedit, atque leuissima, quare
Ipsis non opus est foribus, patulisue fenestris:
Per medios intrant muros, & marmora tranant,
Vsque adeò est illis tenuis natura, potensq;.
Quis, nisi vidisset pisces habitare sub vndis,
Sub limo ranas, salamandras viuere in igne,
Aëre chameleonta, & pasci rore cicadas,
Crederet? at vera hæc tamen, et mira esse fatemur.
Plurima sunt, quæ cùm fieri non posse putemus,
Sæpe tamen fieri possunt, & facta videmus.
Cur non ergo Deus potuit quoque condere tales
Cælicolas, qui per cælum facilè ire valerent,
Nullusq; cibi, vel potus prorsus egerent?
Si potuit, certè voluit, nam turpe fuisset,
Tã pulchras sedes, tamq; amplas linquere inanes.
Atqui cælicolis non est opus, vt vel arando,
Vel fodiendo parent alimenta iuuantia vitam:
Quandoquidem non sunt illis mortalia membra,
Quæ instaurare solet sensum labantia victus:
Nec sitiunt vnquam diui, esuriúntue beati,
Denique nulla illos penitus contristat egestas.
Quippè vltra fines lunæ illætabile nil est.
Cuncta mala in terris posuit Deus, illaq; clausit

In

In medio,& vetuit ſacrum contingere cælum.
Ergo fælices viuunt,nectarq; bibentes,
Ambroſiæ viridi paſcuntur gramine,cuius
Copia magna oritur paſſim cæleſtibus aruis.
Coelicolûm verò illorum fælicior atque
Nobilior vita eſt,loca qui magis alta frequẽ ant.
Nam quanto æthereis locus eſt ſublimior oris,
Tanto etiam melior,tantoq; beatior idem eſt.
Sed quid ſũt maculæ illæ atræ,quæ in corpore lunæ
Apparent? nam de his homines diuerſa loquũtur.
Nil per ſe in cælo lucet,niſi Phœbus:ab illo
Accipiunt lucem ſtellæ omnes,ipſaq; Luna.
Quæ quia cunctarũ ſtellarũ eſt vltima,& imam
Sortita eſt cæli ſedem,terrisq; propinquam:
Vt ſit opacæ magis,minus & ſincera neceſſe eſt.
Vnde eius partes cùm non æqualiter omnes
Sint albæ,& denſæ,& leues,lucisq; capaces:
Hinc non tota nitet luna,& maculoſa videtur,
Non partes albæ,& denſæ,leuesq; receptant
Nocturnum ſolem,reliquis ſine luce relictis.
Nocte igitur lucet,ſed tempore luna diurno
In faciem nubis maculoſæ albeſcit olympo,
Sic & lampyrides lucent in nocte volantes,
Mox redeunte die amittunt in lumine lumen,

Et proprium ostendunt amota fraude colorem,
Nanq; dies vera ostendit, nox fraudibus apta est.
An verò æternum sit cœlum, an cœperit olim,
Expectetq; suum post plurima sæcula finem,
Pulchrũ etiã scitu est. nã de hoc diuersa sophorũ
Scripta extãt: ait hic, negat ille, & opinio discors
Autorum, rem difficilem, valde ambiguamq;
Arguit, & verum tenebrosa in sede latere.
Sunt qui principium credant habuisse, putentq;
Mundum ex materia æterna, quãdoque creatum
A summi virtute Dei, quum non prius esset:
Atque duo hæc æterna aiunt, semperq; fuisse,
Materiã, summũq; Deũ, à quibus omnia manant,
Contendunt quidã ex nihilo mundũ esse creatũ,
Materiamq; negant vllam ante omnino fuisse,
Sed verbo, iussuque Dei, facta omnia censent.
Aſt alĩ affirmant, fretĩ rationibus, ipsum
Omni principio simul, omni fine carere.
Harum autẽ quæ nam proprior sentẽtia vera est?
Ipse quidem, nisi religio prohiberet, & omnes
Christologi obstarent, tutantes dogmata Mosis,
Credere non aliud possem, quàm semper ab æuo,
Vt nunc est, mundum, mundiq; elementa fuisse,
Principijq; expertem esse, ac sine fine futurum.

Nam

Non cur non ſemper mũdus fuit? an quia ſemper
Non potuit Deus, aut neſciuit condere: ſed poſt
Doctior euadens didicit, demumq; peregit?
An ſemper ſciuit, potuitq; an noluit? vnde hoc?
Cur potius voluit poſt, quã prius? aut ratio quæ
Mutauit mentem illius? ſi non erat æquum,
Vtileq; hunc fieri mundũ: cur cõditus vnquã eſt?
At ſi conueniens erat illum, atque vtile condi:
Quare tam ſerò fecit Deus? & quare ætas
Tam breuis eſt mundi? nam ſi fas credere cuncta
Chriſtologis, nondũ annorum bis quatuor implet
Millia ab antiquo bene ſi numerentur Adamo.
Præterea quæ cauſa fuit, qua condere vellet
Hũc mũdũ Deus? an quia mũdi ipſe huiꝰ egebat?
Si ſic: debebat prius ipſam condere, ne ſe
Torqueret talis tam longo tempore egeſtas.
Si non: cur fecit? fruſtra ne? an non decet ipſum
Fruſtra aliq̃d facere? hic etenĩ inſipiẽtibꝰ eſt mos.
Cauſa aliqua ergo fuit, ſed quæ? nẽpe illius ingẽi
Haud dubiè bonitas, nec non immenſa poteſtas,
Ne fruſtra intra ſe ſemper concluſa maneret
Vtraque, ſed potius cunctis effuſa pateret.
Fruſtra etenim bonus atq; potens is dicitur, à quo
Nil vnquam fieri magnum egregiumq; videtur.

Si

Si Deus ergo fuit semper bonus atq; potens, cur
Non voluit semper tam pulchrum cõdere mundũ?
Cur in tam seros tantam rem distulit annos?
Nulla quidẽ ratio esse potest, nisi fingere quisquã
Astutus velit, & nugas praponere vero.
Quare si humanæ rationi credere par est,
Æternus certè mundus dicetur, & omni
Principia prorsus, atque omni fine carere.
At si aliter quondam dixit Deus, & sua Mosi
Facta reuelauit, debemus credere Mosi:
Succumbat ratio fidei, & captiua quiescat.
Naq; Deus nunquam fallit, nec fallitur ipse,
Si modò dignatur quicquam mortalibus vnquam
Dicere, si cuiquam apparens arcana recludit.
At qui materiam æternam posuere, chaosq;,
Nugãtur. nam cur Deus hanc liquisset inanem,
Tamq; diu informem, potuit si condere mundum
Confestim, & primo momento cuncta creare?
Frustra differtur diuersa in tempora, quicquid
Vna eademque potest fieri perniciter hora.
Sunt verò quidam, æternum mũdum esse putãtes,
A nullo factum tamen, à nullo; creatum:
Sed per se vt nunc est ante omnia sæcla fuisse,
Et per se vt nunc est post omnia sæcla futurum.

Quod

Quod certè falsum est. ratio quippe ipsa repugnat.
Esse etenim nunquam duo perfectissima possunt:
Nam dissentirent forsan, bellumq; cierent.
Esto quod semper concordi pace manerent,
Frustra ponuntur duo maxima: sufficit vnum,
Quod saltem natura alijs prius esse necesse est.
Si prius est alijs, ergo est quoq; causa aliorum:
Namque prius causa efficiens est posteriorum.
Quocirca haud dubiè mũdũ hũc Deꝰ ipse creauit
Ex nihilo æternum. sed quomodoꝰ si libet, audi.
Est bonitas æterna Dei, est æterna potestas:
Nonne eius potuit simul esse æterna voluntas
Gignendi mundum: quæ si fuit, vt ratio vult:
Non obstat, quin æterno sit conditus æuo
Mundus ab artifice immenso, compagine mira,
Vt si quis solem æternum concesserit, idem
Ac ternam solis lucem concedere debet.
Lux tamen effectus solis, sol causa vocatur.
Sed decedentes iam cælo, elementa gradatim
Scrutemur, deq; his quædã haud ĩdigna loquamur.
Quidam sub cælo esse ignem dixere, propinquum
Contiguumq; orbi lunæ, sed luce carentem:
Vrentem tamen in primis, mirisq; calentem:
Quod verum esse docet ratio, nam nocte videmus

Pm

Per ſudum volitare faces, flammasq; vagari
Aëra per liquidum, & delabi ſydera cælo.
Quæ proinde veniunt, tenues quòd in aëra fumi
Altius aſcendunt, ſuperoq; cremantur ab igni.
Namque vapor duplex, alter leuis, aridus, aptus
Incendi, vnde ignes fiunt per inane volantes:
Alter frigidior, grauiorq; & craſſior, ex quo
Gignuntur nebulæ, pluuiæ, nubesq;, niuesq;,
Fulgura cum ventis, tonitrus, ros, grando, pruina.
Quod niſi ſub cælo foret ignis, non vapor illic
Accendi poſſit, noctuq; volare per vmbram,
Præterea cum ignis leuitate ipſum aëra vincat,
Altior haud dubiè locus illi conuenit: ergo
Sub cælo eſt eius ſedes, & proxima lunæ.
Infra ignem verò eſt aër, qui parte ſuprema
Accipit æthereum vicino ex igne calorem.
Pars media ipſius multò eſt gelidiſſima, & illic
Concreſcunt nubes, conflantur fulmina vaſto
Cum tonitru, varijsq; agitantes nubila venti
Infima pars calida eſt, atq; humida, nã vapor ip-
Humectat liquidis exhalans iugiter vndis, ſam
Et calet ob ſolis radios tellure reflectos.
Hic nebulæ, hic pluuiæ, hic tenui cũ rore pruuinæ,
Atque niues, varia ventorum ſorte creantur.

Quippe

Quippe data est ventis, huius non parua potestas
Aëris: hi possunt æstiuo tempore frigus
Gignere, & hybernis diffundere mensibus æstum:
Hi nobis auferre valent & tradere fruges
Hi nobis inferre valent & demere morbos.
Eurus ab aurora, Lybicis venit auster ab oris,
Spirat ab occasu Zephyrus, borealia flabra
Montibus à Scyticis, gelidáq; oriuntur ab arctlo.
Inter quos alij quoque sunt, quibus omnibus aër
Inferior seruit, cumq; aëre terra fretúmq;.
A ventis igitur nubes coguntur, ab ipsis
Nubibus emanant imbres, flocciq; niuales:
Fulmen, ros, grando, matutineq; pruinæ:
Tempore sed vario, varia ratione modoq;.
Et variis etiam perflantibus aëra ventis.
Quorum qui mediæ veniunt de parte diei,
Nubesq; & nimbos pariunt, cæliq; calorem:
Qui vero ex Scythicis regionibus, horrida gignit
Frigora: ab his fiunt glacies, nix atque pruina,
Tempore brumali: sed cœlum æstate serenat.
Fert Zephyrus flores, terramq; virentibus herbis
Vestit, dans auibus cantum, syluisq; decorem.
Eurus plerunque est bonus: at quandoq; procellas
Concitat ingentes, terris, pelagoq; timendas.

Hos ventos vel dij aërei, vel sydera mittunt.
Sæpe etenim cùm thesauros tellure latentes
Vult auferre magus, vel consecrare libellum,
Vel magico ritu quenquam sibi subdere diuûm:
Audiui exortum ventum, subitamq; procellam,
Aut fata strauisse, aut hærentes vitibus vuas.
Materiam ventis præbet vapor ortus ab vndis,
Causa mouens ipsos, dij sunt quibus aëris est ius:
Verùm hæc non sapiunt vulgo neq; talia vulgus
Credere vult. quid tum? gẽmasne apponite porcis: 10
Credite vos docti, quibus est mens altior, esse
Non solùm in cœlo, sed in aëre plurima diuûm
Millia, qui ventos tempestatesq; ciêre,
Et tonitrus facere, & detrudere fulmina possunt.
Non tamen esse mego causas alias quoque, nasci
Quæ faciant ventos: veluti sol, lunaq;, & astra,
Præsertim septem, quæ vulgò errantia dicunt:
Quorũ opera exhalãs vapor ad diuersa mouetur.
Vidi ego, dum Romæ, Decimo regnante Leone,
Essem, opus à figulo factum, iuuenisq; figuram, 20
Efflantem angusto validum ventum oris hiatu:
Quippe cauo infusam retinebat pectore lymphã,
Quæ subiecto igni resoluta exibat ab ore,
In faciem venti validi longeq; furebat.

Ergo

Ergo etiam ventus resoluta emittitur vnda,
Dum vapor exhalans fugit impellente calore.
Nanque fugare solent sese contraria semper.
Hac in parte etiam quum diximus aëris ima,
Apparere solent regalia fata cometæ.
Apparere solet variata coloribus Iris.
Hanc radij solis rotanti in nube figurant:
Illos stella facit de septem errantibus vna,
Dum sibi subiecto radios impressa vapori,
Assimulat caudam, lumenq; in nube relinquit.
Haud aliter, quam cùm circumnitet area lunæ,
Area venturi (vt perhibent) prænuntia venti.
Aut cùm tres soles lucere aliquando videntur:
Nec sunt tres tamen, at subiecta in corpore nubis,
Ceu quodam in speculo solis formatur imago,
Sub regione autem crassa, imaq; aëris, vnda est:
Vnda, inquam, oceani, quæ terrã circuit omnem,
Angustoq; freto Herculeas ingressa columnas
Diffundit sese, longè lateq; pererrans.
Hinc varium nomen sortitur, et hinc mare fertur
Aegeum, Ionium, Tyrrhenumq;, Adriacumq;,
Et mare Erythræum, et quod Persidis alluit oras.
Hæc terra occultas perlabitur vnda cauernas,
Et fluit ac refluit semper, variumq; saporem

Accipit: vt varia est tellus, per viscera cuius
Transit, sulfureumq; à sulfure mittit odorem.
Hinc est æterno quod tempore flumina currunt:
Quippe suos repetunt fontes, iterumq; marinos
Ad fluctus properant, illinc reditura vicissim,
Hæc abeunt, illæc redeunt, & aguntur in orbem
Assidue, vegetantq; vt sanguis corpora terram:
Hæc eadem facit vnda lacus, crassasq; paludes
Necnon perspicuos fontes, puteosq; perennes.
Denique ab Oceano emanat vis omnis aquarum,
Quascunq; orbis habet. lymphas hic edidit omnes,
Partim sub terra, partim supra ingredientes,
Partim etiam nigris de nubibus egredientes.
Sed cur adeò salsum mare, nunquid ab ipsa
Natura istud habet? non arbitror. at sapor omnis
Vndarum à terra causam trahit. inueniuntur
In terra siquidem montes salis, hoc tegit æquor,
Exugitq; salem, liquidasq; resoluit in vndas.
Ergo sal, non sol causa est salcedinis huius.
Nam cur sol non stagna etiam salsa efficit idem?
Nempe illam terræ partem, quæ non erat apta
Vsibus humanis, nimia salcedine abundans,
Natura Oceano substrauit prouida: at illam
Quæ fuerat melior, quæ dignior vberiorq;,

Detexit nobis, nobisq; reliquit apertam:
In qua ſunt montes, colles, cliuíq;, tumulíq;,
Cõualles, campi, rupes, fauces, iuga, rura,
Syluæ, ſtagna, lacus, fontes, fluuij atque paludes,
Oppida parua, vrbes magnæ, pagi, villæ, arces,
Saxa, metalla, hominum vitæ opportuna tuenda.
Huic terræ, illiusq; opibus natura Deusq;
Præpoſuere hominem, & regem fecere animantũ,
Quotquot põtus habet, quotquot tellure morãtur;
Ingeniumq; illi ac mentem tribuere, quibus ſe
Præponat cunctis, terrarumq; imperet orbi:
Atque Deum agnoſcens, illum metuatq; colátq;:
In medio terræ eſt centrum, quod ſuſtinet ipſam.
Nam Deus ad centrum iuſſit grauia omnia ferri,
Nec naturali motu decedere ab ipſo
Poſſunt: atque ideo terra eſt immobilis, & ſe
Suſtinet in medio, ac propria grauitate tenetur.
Vndique enim ad cẽtrũ cõcurrit prona, globumq;
Efficit immenſum, & denſum, ſolidũq; & opacũ:
Circa quem roſeis noctéſq; diésq; quadrigis
Sol vehitur: ſed nox aduerſa in parte creatur.
Quippe aliud nõ eſt, quã terræ atq; æquoris vm-
Quæ ſi fortè ferit nocturnæ corpora lunæ, (bra
Eclipſim facit, & populos terroribus implet,

Credentes magico labefactam carmine diuam.
Vmbra hæc tunc noctes maiores efficit, est quum
Distans à nobis sol longius: at breuiores,
Quum redit, & Cancri borealia signa reuisit.
Causa huius tumor est terræ, montesq; superbi,
Quos interposuit prudens natura, suis vt
Verticibus noctes mutato sydere mutent.
Nã quanto magis accedit sol pronus ad austrum,
Tanto maiores veniunt à montibus vmbræ.
Vmbræ, quæ abscondunt lucẽ, auroramq; morãtur,
Et spatio breuiore diem procedere cogunt.
Tunc spargit glacialis hyems sua frigora nobis,
Tunc æstas regna Antipodum declivia torret.
Cùm verò sol ad cancri loca summa recurrit,
Tunc nox fit breuior nobis, redeuntq; calores:
At bruma Antipodas magno tũc frigore torquet.
Sic vario cursu variat sol tempora, & annum
Quatuor in partes totum discriminat æquas:
Circuiensque orbem terrarum seruit vtrisque
Gentibus, & quæ sub terra versantur, & illis
Quæ supra, atq; pari moderamine tẽperat omnes.
Nam sub terra homines etiã sunt, nõ mare tãtũ,
Aut syluæ, neque enim solem natura diemque
Iussisset radios illic diffundere inanes,

Et so-

Et ſolùm ſeruire feris, generiq; natantum,
Nimirum tellus habitatur tota, nec vllus
Eſt locus, aut Zona vlla, in qua nõ viuere poſſint
Mortales aptasq; ſibi componere ſedes:
Sit licet immodicum frigus, vel maximus æſtus
Illic aſſiduè: natura vbi triſtia fixit,
Læta adhibet, miſcetq; ſagax aduerſa ſecundis:
Atq; vbi fert morbos, medicamina debita gignit.
Ergo vbicunque calor nimius reperitur, ibidem
Non gelidi montes, non frigida flamina deſunt,
Nõ ſylua vmbrifera, et multis cũ fõtibus amnes,
Quæ valeant homines tanto defendere ab æſtu.
Præterea eſt illic ſemper nox æqua diei,
Quæ ſolis radios æquato frigore frænat.
Vnde fit, vt Zonam mediam non eſſe putemus
Deſertam omnino: multos ſed habere colonos,
Et proprio ingenio, & naturæ munere tutos.
Zonæ etiam extremæ, quas non habitarier aiũt,
Aſſiduis niuibus preſſas, glacieq; perenni,
Poſſunt nempe coli: vt ratio non friuola ſuadet.
Maxima nanque locis lignorum copia in illis
Naſcitur, & fiunt illic hypocauſta, grauesq;
Veſtes, ex varijs animantum pellibus, vnde
Calfaciunt ſe mortales, hyemiq; reſiſtunt,

Et multis arcere modis mala frigora norunt.
Congrua nec desunt illis alimenta, ciboſq;
Indigenas partim, partim illuc vndique vectos
Accipiunt largè, & dapibus vescuntur opimis.
Nō igitur verū est, quod quidā Græcul⁹ inquit:
Vnius tantum Zonæ partem, exiguámq;
Naturam humano generi tribuisse colendam:
At reliquum terræ desertum prorsus, ab ipsis
Piscibus atque feris duntaxat semper haberi.
Ah foret indignum certè hoc, natura minoris
Feciſſet nos quam bruta, imperiumq; dediſſet
In terris maius quàm homini & spatioſius illis.
Quare si qua fides adhibenda est vera loquenti,
Haud dubiè tellus tota est habitabilis, & nil
Obstat, quin possint mortales viuere vbiq;.
Natura auxilium in rebus non deficit vllis,
Ingeniumq; hominis duriſſima queq; refringit.
Postremò quoniam ad finem properamus, & hora
Iamdudum monet æthereos inuadere Pisces:
Propterea exponam paucis, cur terra tremiſcat,
Quæ vis tanta illam quatiat, cogátq; moueri.
Scire igitur licet, innumeras vastasq; cauernas
Sub terris esse, atque illic quandoque creari
Ingentes ventos: qui dum crudelia miſcent

Prælia

Prælia, concutiunt terram, nimioq; furore
Congressi euertunt totas cum mœnibus vrbes.
Donec parte aliqua eruptâ facto agmine, & auras
Diffusi in vacuas non longa pace quiescant,
Gignuntur verò hi venti telluris in aluo
Ex fumis, quos vicina trahet ignis ab vnda.
Quippe ignes in se multos magnosq; perenni
Tempore nutrit humus (dictu mirabile:) sed non
Falsa tamen refero. credet qui viderit Aetnam,
Qui scatebras calidarũ vsquã spectarit aquarũ,
Et qui vitiferi benè nouerit acta Veseui.
Hos agitant ventos, qui subterranea regna
Dij manes habitant, cæciq; morantur in antris.
Non etenim nugæ prorsus, nec inania verba
Sunt, quæ de stygij rebus memorantur auerni.
Nempe locus nullus frustra est: habitatur vbique,
Sub terris, supra terras, inq; aëre & igni,
In cælo & suprà cælum: est vbi regia summi
Induperatoris, mundum qui possidet omnem.
Musa vale: interea extremum meditare laborem.

LIBER

LIBER XII.

PISCES.

SVmme Deo, rex omnipotēs, pater optime, cuius
Tam pulchrum tamq; immensum sapientia mundum
Condidit ex nihilo, & regit, assidueq; tuetur,
Principium & finis rerum, cui omnia parent:
Quo maius melius, speciosius, altius est nil:
Qui supra omne habitas cœlum, sine fine beatus:
Mens mea nunc ad te cupiens conscendere, Musis
Nō eget, aut Phœbo, aut Parnaso, aut sōtib⁹ illis
Vaniloqui quoscunque solent hausire Poëtæ,
Magnifica insano scripturi somnia vulgo.
Quippe alio auxilio nobis, alioq; fauore
Est opus, atque alias sitientes quærimus undas.
Te voco, te imploro, te posco, te precor unum:
Vt cœpto iampridem operi, extremoq; labori
Adspires, tribuasque optatum attingere finem.
Mitte tuum quæso Deus in mea pectora numen:
Quo afflatus miranda tui penetralia regni
Spectare, & spectata alijs expromere possim,

Carmini-

Carminibusq; meis æternum acquirere honorem.
Sūt qui extra cælum credant nihil esse, putentq;
Aetherij in summo dorso consistere fines
Rerum, quos vltra natura extendere vires
Non queat ipsa suas, ac debilitata quiescat.
Quod falsum ratione mihi suadente videtur.
Nam si illic finis rerum est, vbi desinit æther,
Cur nihil vlterius fecit Deus? an quia sciuit
Nil facere vlterius, propria defectus ab arte?
An quia non potuit? sed iure negatur vtrumque.
Quippe Dei nullis est clausa scientia metis,
Et nullum patitur diuina potentia finem.
Non etenim res vlla Deum concludere certis
Limitibus potuit, nec se ipse coërcuit vltro.
Magna loquor, tamē hæc ratio quoq; magna probabit
Si res vlla Deum finit vel terminat, ergo
Fortior est res illa Deo. num quomodo posset
Efficere id, si non ipsum superaret agendo,
Quem finire cupit, quem circumscribere quærit?
At res nulla Deum superat, neq; fortior ipso est.
Quare nec finire potest, nec se Deus vltro
Limitibus cinxit: quis enim sibi ponere finem
Vellet, cùm posset liberrimus esse, suasq;
Quantumcunque sibi libeat diffundere vires?

Nemo

Nemo est qui cupiat sese fecisse minorem:
Imò omnes quærunt maiora capescere semper.
Atque aliquid semper iam partis addere rebus,
Et licet ingentes expandere latius alas.
Num Deus ergo volet cùm possit maximus esse,
Ac sine fine potens, proprium cohibere vigorem,
Sponte sua, angustasq; sibi circundare metas?
Non decet hoc certè. quare nec credere fas est,
Esse Deo finem, si non accepit ab vllo,
Nec dedit ipse sibi: vt ratio iam nostra probauit.
His ita præpositis concludimus: infinitum
Esse Dei omnipotentis opus, ne vana potestas
Illius dici, & ne vana scientia possit.
Nam si extra cœlum sciuit, potuitq; creare
Plura quoque & maiora Deus, sed noluit: ergo
Scire ac posse suum frustra est, & prorsus inane.
Si sciret quisquam, & si posset gnauiter artem
Exercere aliquam, nollet tamen, ac nihil vnquam
Efficeret: frustra artificis sibi nomen haberet,
Et frustra propriam verbis extolleret artem,
Quæ non ars, imò deberet inertia dici.
Verùm in diuina natura credere par est,
Esse nihil frustra aut vanũ, pulcherrima cùm sit.
Quæcunq; ergo Deus potuit, fecit quoq; virtus

Ne

Ne ſua vana foret, ne ſemper pigra lateret.
Sed quoniam potuit facere infinita, putandum eſt
Feciſſe infinita, omnemq; expliſſe vigorem,
Nec ſeruaſſe in ſe vanum vel inutile quicquam.
Atqui infinitum corpus poſſe eſſe negauit
Doctus Ariſtoteles: ego in hoc aſſentior illi.
Quippe extra cœli fines non ponimus vllum
Corpus: ſed puræ, immenſam, & ſine corpore lucem:
Lucem qua noſtri ſolis longè minor eſt lux:
Lucem, quam terreni oculi non cernere poſſunt:
Lucem, quam ex ſeſe effundit Deus infinitam.
In qua habitant cum rege ſuo dij nobiliores,
Cætera turba minor verſatur in æthere ſemper.
Ergo triplex regnum eſt, ac mundi portio triplex:
Cæleſtis, ſubcæleſtis: quarum vtraque fine
Clauſa ſuo eſt, reliquâ non vllus terminus ambit,
Quæ ſupra cælum ſplendeſcit lumine miro.
Forte aliquis dicet, nullam ſine corpore lucem
Poſſe dari, vnde extra cælum lucem eſſe negabit.
Sed fruſtra oblatrat nobis, fruſtraq; reſiſtit.
Nam ratio mea dicta probat, verumq; tuetur.
Dic quæſo, cur ſol lucet? num quòd ſua per ſe eſt
Lucida materia: an potius ſua forma dat illi
Hanc lucem, quæ tam vaſtum cõplectitur orbem?

Nimirum

Nimirum tribuit rebus forma omnibus esse,
Vt perhibent physici: quib⁹ et nos adstipulamur.
Forma igitur solis causa est, vt luceat: & non
Materia, à forma vis & decor effluit omnis.
Quòd si corporeis formis lux tanta tributa est,
Cur incorporeis lucem posse esse negamus?
Præsertim cùm sint puræ magis, & tenues, &
Participes multo vberius pulchriq; boniq;.
Ergo deûm formæ lucent vehementer: at illa
Lux non est oculis mortalibus apta videri:
Imò inter diuos quo quisque potentior est, et
Dignior, hoc etiam maiori lumine fulget.
Non auru, non gemme illis, nõ purpura honorem
Affert, vt nobis: lux est sua gloria diuis.
Vtq; inter stellas multò nitidissimus est sol:
Sic inter diuos lucet Rex ille deorum,
Non tamen obscurat reliquos, quin perficit illos:
Tanta eius bonitas est, & sapientia tanta.
Forte etiam obiiciet, subiectum esse aëra lucis,
Ac fundamentum: proinde aër est vbi nullus,
Extra oras cæli summi, lucem esse negabit.
Sed pariter nunc à verò decedit, vt antè.
Non etenim est aër subiectum luminis, & non
Est (vt peruersè arbitratur) in aëre lumen:

Imò

Imò aër contrà est in lumine, si benè cernas,
Nõ quid Aristoteles, sed quid ratio assentat ipsa.
Nam si adstans foribus clausis accensa lucerna,
Vel fax immittat per rimam lumen in ædes
Obscuras, quatiatq; aliquis tunc aëra, iuxta
Luminis immissi radium, transire per ipsum
Aër cogetur radium, nil lumine moto.
Si verò ipse aër subiectum luminis esset,
Nempe eodem motu radius quateretur & aër.
Cumq; suo haud dubiè subiecto lumen abiret.
Præterea si quis nocturno tempore tædam
Accensam properans gestet, lux illa movetur
Assiduè, mutatq; locum, illustratq; tenebras
Nunc has, nunc illas: tamen aër ipse quiescit,
Immotusq; manet, tæda currente per ipsum.
Quòd si aër esset subiectum lucis, abiret,
Progrediẽs cum luce simul, numerò vnus & idẽ.
Hoc autem non fit, sed lux stante aëre pergit,
Libera per sese, & tædam comitatur euntem.
Vnde patet, quòd lux non indiget aëre, tanquam
Subiecto: sed stare potest absque aëris vsu.
Præsertim lux illa Dei pulcherrima, cuius
Particula impressa est in nostri corpore solis,
Atq; illic tanquam in speculo compressa tenetur.

Nam

Nam veluti in propria sphæra non cernitur ignis
Sub Luna positus: sed si accendatur in ipso
Materia, apparent tunc astra cadentia cœlo,
Ignitæq; trabes æstiua nocte micantes,
Atq; alia id genus humanas turbantia mentes.
Sic lux illa Dei per se nequit ipsa videri,
Corporeis oculis: at fixa in Sole nitescit,
Propter materiam solis, quæ aptissima luci est,
Quippe ipsam talem fecit Deus, vt sua posset
Illic lux recipi, & toto fulgescere in orbe,
Allatura diem, & vitam & bona plurima rebus.
Illa etiam lux diuina est impressa aliorum
Diuorum formis: quamuis non omnibus æquè:
Vt non stellæ omnes æquali lumine lucent,
Sed magis vna alia, quãto hæc perfectior illa est.
Vtq; potest candela alias accendere plures:
Non tamen ipsa suum amittit minuítue nitorem:
Haud secus illa Dei lux inuiolata, nihilq;
Decrescens, alios impertit lumine diuos.
Verum aliquis nunc me dubitans fortasse rogabit:
An præter lucem, quàm diximus infinitam,
Quicq̃ aliud quoq; sit, magni extra mœnia mũdi
Sit licet indignum, atq; impar mortalibus ausis:
Ire tamen tentabo viam, qua nulla priorum

Hactenus

Hactenus apparent nobis vestigia vatum,
Thesaurosq; Dei conabor pandere terris,
Si Deus ipse volet, salitoq; fauore iuuabit.
Principio patrem rerum, autoremq; fatendum est
Esse Deum, atq; ipso omne bonũ pulchrũq; creari.
Quĩ summũ pulchrũ atq; bonũ vere ipse vocatur.
Ergo vbicunque manet Deus ille, gloria secum
Stat sua, et omne bonũ ac pulchrũ reperitur ibidem.
Quocirca quicquid tellus & pontus & æther
Pulchri habet, atq; boni, totũ illud cernitur extra
Cæleſtes orbes, vbi summi est regia patris.
Et quanquam rebus non vlla in talibus insit
Materia, haud ideo tamen entia falsa putato.
Nã sunt vera magis, magis & perfecta, magisq;
Pulchra his, materiæ quibus est data portio rebũ.
Forma etenim quacunque ipsam se sustinet, absq;
Materiæ auxilio, longè est perfectior illa,
Quæ sine materia per se consistere non quit.
Ergo illic formæ rerum sine materia sunt,
Perfectæ ac puræ: quas nec longæua vetustas
Lædere, nec vis vlla potest dissoluere fati.
Plurima sunt illic etiam pulcherrima, quæ non
Corporeo in mundo omnipotens natura creauit.
Ex quibus emanent fœlicia gaudia diuis:

Gaudia, quæ nequeunt humana voce referri:
Gaudia quæ nullo possunt amittier æuo.
Has formas incorporeas diuina Platonis
Mens olim agnouit: quamuis turba inuida tanti
Scripta viri carpat, risuq; illudat amaro.
Sed cunctis nõ nosse datum est mysteria diuûm:
Pauci hæc percipiũt, mũdi quibus annuit autor.
Datq; suum, vt possint speculari talia, lumen.
Postremò diuûm sunt illic millia tot, quot
Vel frondes habet omne nemus, vel littus arenas,
Vel pisces Nereus, vel stellas maximus æther.
Imò horum numerus, numero non clauditur vllo.
Nam cur finitos fecit Deus, infinitos
Si potuit facere? vt sua gloria latior esset?
Præsertim cùm sit prorsus sine limite mundus,
Vt supra ostensum & stabili ratione probatũ est.
Verùm incorporei cùm sint, omniq; carentes
Materia, idcirco mutantur tempore nullo:
Non senio egrescunt, & nil patiuntur amari.
Non somno aut esca vtuntur, nullumq; laborem
Norunt, perpetuæ asti illis & læta iuuentus,
Summaq; libertas: nulli seruitur ab vllo,
Nec quisquam cogit, nec quisquã cogitur: vnum
Duntaxat Dominũ agnoscũt, Regemq;, Patremq;

Commu-

Communem cunctis: illum venerantur, amantq;,
Vltro illi adsistunt, parent vltrò, atq; ministrant,
Gaudentes, eius laudes & facta canentes.
Quisque illi studet obsequio ac pietate placere,
Bella adsunt, odia nullo, inuidiáue laborant.
Pax æterna viget, concordia maxima, amorq;
Mutuus est illis semper, nulla insidiarum
Suspitio, nullúsue dolus sentitur ab illis.
Demique totius pars illa est optima mundi.
Quiq; illic viuunt, sunt longè nobiliores,
Quã qui habitãt cæliũ, et sacris versãturõ astris.
Nam quanto inferior, terræq; propinquior orbis
Quilibet est, tanta diuos tenet ille minores,
Atq; minora bona, et tãto est quoq; vilior idem.
Vnde vt qui supra cæli fastigia viuunt,
Sunt summè pulchri atque boni, summeq; beati.
Sic qui obscura habitant telluris viscera summè
Turpes & praui & miseri inueniuntur, & illic
Non temerè esse olim finxerunt tartara vates:
Tartara, vbi scelerum mortáles digna suorum
Præmia post mortem accipiunt, clausiq; tenebris
Aeternis, frustra requiem pacemq; requirunt.
Sed quid ego in vẽtos effundo hæc verba, laborãs
Incassum, & cæcis cupiens ostendere lucem?

*V*sque adeò genus humanum delirat, vt esse
Neq́uaquam credat superos, infernaq́; regna.
Maxima pars ridet, si quis post funera dicat
Humanas superesse animas, & viuere semper.
Hinc est, quòd solis inhiant noctesq́; diesq́;
Diuitiis: hæc est illorum maxima cura,
Vt fiant præ aliis auro gemmisq́; potentes,
Aurũ omnes vtcũq; volũt, spes omnis in auro est.
Hinc currit furiosa audax in prælia miles:
Hinc natis, vxore, domo, patriáq́; relictis,
Mercator maris vndisoni per cærula vectus
Veliuola pinu, extremas procedit ad oras.
Quisq; dolis studet ac furtis, vt congerat aurum.
Aurũ oẽs cupiũt & amãt, placet omnibus aurum.
Nec pœnas metuunt vllas, vbi vita recessit.
O prorsùs terreni homines, solaq́; figura
Discreti à brutis: solum cognoscitis aurum?
Per quod nil differt à stulto vir sapiens, &
Quod plerunq; malis sors improba donat abundẽ?
Discite nonnulla esse auro longè meliora,
Quæ stultis prauisq; Deus concedere non vult.
Hæc sunt virtutes: pietas, prudentia, necnon
Iustitia, & cunctis potior sapientia rebus. (idẽ
Hæc bona quisquis habet, Deo est immortalis, at

Mortalis

Mortalis homo, fœlix post fata futurus.
At qui non habet, & vitiis sese inquinat atris:
Morte obia in tenebras præceps rapietur auernas.
Hæc nõ sunt nugæ, aut fabellæ, aut somnia: sed sũt
Vera quidem, imo etiam verissima, credite cæci,
Credite: væ vobis, si non credetis, abibit
Nam citò vita, & me verum dixisse scietis
Tunc demum, quũ vos Plutonia regna tenebunt.
Ridetis nunc: sed risus vertetur amaras
In lachrymas, tristesq; ferent hæc gaudia pœnas.
Tempus erit, quũ nudi, inopes, miseriq; iacebunt,
Auxiliumq; humili ac lacrymosa voce rogabunt
Multi, qui nunc diuitiis regnoq; superbi,
Præ se despiciunt cunctos homines q; deosq;.
Vnde ô vos, quibus est cordi iustumq; piumq;
Sortiti meliorem animam, diuina propago:
Hæc terrena instar nebulæ fugientia, quæ sors
Improba largiri stultis solet atque scelestis,
Et quæ post paucos annos mors omnibus aufert,
Ne multum curate, & spem ne ponite in illis.
Quærite duntaxat quantum vitæ exigit vsus.
Exiguum sat erit: contenti viuite paruo.
Sed sit vester amor cœlum, cœlestia totis
Viribus appetite, huc omnes intendite sensus:

In cælo sunt vera bona & durantia semper,
Quæ nemo stultus, nemo sceleratus habebit.
In terris quæcunque placent, sunt omnia nugæ:
Quas stulti & terreni homines, pecudũq; sodales
Optant in primis, atq; hæc, bona maxima cẽsent:
Propter quæ subeunt discrimina mille, centq;
Prælia, & opponunt stultissima pectora morti:
His sese extollunt, scarabæi stercore gaudent:
Vilia delectant viles, & turpia turpes.
Terrenis igitur terrena hæc linquite: porci
Latentur cæno, placeant cælestia vobis.
Magna decent magnos, sunt fortia fortibus apta.
Terra breue hospitiũ est, patriã Dei æthere vestrã
Constituit, patrias optate reuisere sedes.
Vt quum corporeo egressi de carcere, edendos
Liqueritis canibus vestros, aut vermibus artus,
Illic possitis fœlices viuere semper,
Exempti à carne immunda, membrisq; caducis:
In quibus inclusi, multos fortasse labores,
Et multos morbos, & tristia multa tulistis,
In mortis regno, & lacrymarum valle manentes.
Nomine enim tali digna est hæc terra vocari.
Quæ mũdi stabulũ, et genitrix, altrixq; malorũ est:
Regnat vbi insanus dæmõ, scelerum pater et rex.

Prop-

Propterea memores mortis vos esse frequenter
Conuenit, et versare animo quã proxima sit mors
Semper, & immineat, teloque minetur aduncos:
Quam de improuiso inuadat, quàm sæpe iuuẽtam
Occupet, & pulchros importuna auferat annos.
O fragilis nimium, innumerisq; obnoxia vita
Casibus, ô nimium breuis atque incerta, recedens
Fumi instar: nunc hic moritur, nũc ille: hodie tu,
Cras ego, sic demũ paulatim extinguimur omnes,
Non secus ac pecudes: lanios quas seruat ouili
Mactandas nunc has ferro, non percutit illas,
Cras alias, post cras alias: sic denique cunctas
Dilaniat: donec caulæ reddantur inanes.
Hanc igitur fragilem vitam contemnit, cuius
Principiũ est fletus, medĩ labor et dolor: at mors
Finis, quis talem vitam nisi stultus amabit?
Vitam aliam sperate, aliam affectate: vbi nullus
Est flet°, nullus labor accidit, aut dolor, aut mors.
Nẽpe hæc vos manet: hæc dabitur post funera ro-
Qui vitia odistis, sanctéq; Deũ coluistis, (bu-
Nec vestram in rebus terrenis spem posuistis:
Sed casti, innocui, veri, puriq; fuistis.
Forte aliqui ex his, q credũt intra æthera et extra
Esse deos, vellent artem quoq; discere (si qua est)

Per quam illos possent affari, illosq; videre.
O quàm sublime hoc, et quam mirabile donũ est,
Quo nihil in terris homini contingere maius
Posse puto: at pauci tanto dignantur honore.
Nam cum dæmonibus multi fortasse loquuntur:
Quos facilè alliciunt precibus, sacrisq; peractis,
Cùm procul à terris non sint, & in aëre viuant,
Atq; hominũ cœtus videãt, adeantq; frequẽter,
Imo vltro apparent multis, vltroq; ministrant:
Et iuuenum magno interdum capiuntur amore.
Dij verò ætherei terras odêre, hominumq;
Res dedignantur cognoscere, & impia facta
Ipsorum detestantur: renuuntq; videre:
Quippe quib⁹ bene cõpertũ est: q̃ stulta et iniqua
Sit natura hominũ, quã fallax, perfida et audax,
Contemptrix, spretrix, blasphematrixq; deorum.
Quare compellare ipsos, & cernere coram,
Difficilis nimium labor est, & gratia rara:
Quandoquidẽ occludunt humanis vocibus aures,
Auertuntq; oculos ab eorum muneribus: qui
Postquam se furtis ditarunt atque rapinis,
Particulam exiguam rerum non iure suarum
Addicunt templis, cælum venale putantes.
O bipedes asini, diuos censetis anaros?

Et

Et gemmas cupere, & fuluo lætarier auro?
Aut vestri auxilij, vestriq; fauoris egere?
More hominum donis corrumpi creditis illos?
Non corrumpuntur pretio, nec munera curant:
Cùm sint fœlices, atque omni ex parte beati.
Cùm sua sint quæcunq; tenet tellus, mare et æther,
Quomodo quæ sua sunt diuis donare potestis?
Nónne ipsi potius donant hæc omnia vobis?
Ergo cùm precibus flecti doniſque recusent,
Ardua res nimis est, illis præsentibus vti.
Ardua sed quanquam res est, tamẽ aggrediemur:
Et quid in hoc valeant vires nostræ experiemur.
Principio causas, quibus ipsis gratificari
Possimus superis, inuestigare necesse est:
Nam neque diuitiis, neque nobilitate mouentur:
Non regno, imperióue vllo, clarísue triumphis,
Nec curant, si quis forma vel robore præstet.
Talia contemnunt prorsus: nec talia propter
Audire, aut saltem dignantur cernere quenquã,
Vnde alia est quærenda via, vt mereamur eorum
Conspectu alloquioque frui, mea carmina forsan
Hanc monstrare viã poterunt, artemq; docere:
Si modò tam pulchris adspirant numina cœptis.
Prima est mũdicies animiq; & corporis, ob quam

Diis

Dijs homo fit gratus, diuûmq; meretur amorem.
Quippe omne ĩmũdũ odere, et væmẽter abhorrẽt:
Vsq; adeò ipsorũ pulcherrima et optima vita est.
Quare danda opera in primis, vt simus ad vnguẽ
Purgati, nitidi, puri, & sine sordibus vllis,
Veste atra exuti, & niueo candore decori.
Candida conueniunt superis, at manibus atra.
Difficile hoc, fateor: nam quis sine crimine vitam
Ducit? quis macula mundus reperitur ab omni?
Cuiq; suum impressit vitium natura, nihilq; est
Tam pulchrũ in terris, aliqua quin labe notetur.
Sunt quædam peccata tamen, tam friuola, tamq;
Exigua, vt prope nil offendant lumina diuûm:
Vnde his non indignantur, nam talia non sunt
Vlcera, sed tanquam specioso in corpore nerui,
Queis facile indulgent veniã pia numina. quãdo
Norũt quã infirma et fragilis natura hominũ sit.
At noxis grauibus valde offenduntur, et omnes
Oderunt, spernunt, detestanturq; scelestos,
Nec tales audire volunt: nisi se prius ipsi
Mundarint multis lacrymis peccata lauantes,
Abstulerintq; atras maculas candore reducto,
Et veniam precibusq; pijs animiq; dolore
Quæsierint, iterum virtutis calle reperto,

Et ve-

Et veterem exuerint pellem, ceu tempore verno
Antiquas solet exuuias deponere serpens:
Qui renouatus abit, spolio inter saxa relicto,
Et caput in cælum attollens, animoq; superbus
Ingeminat trifidis horrentia sibila linguis.
Sic dij placantur, sic se quum rite vocantur
Ostendunt, & sic nobis oracula dantur.
Est aliud tamen addendum, niuioq; colori
Iungendus roseus, facies pulcherrima tunc est,
Quum porphyriaco variatur candida rubro,
Quid color hic roseus sibi vult: designat amorẽ.
Quippe amor est igni similis, flammaq; rubentes
Ignis habere solet: color & calor exit ab illo.
Ergo opus est præter iã dicta, vt numina amemus
Vamenter, nã quisquis amat, sit dignus amari.
Quisquis amat superos, & purè viuit: ab illis
Non poterit sperni, & fructu potietur amoris:
Quodq; petet, tandem accipiet, fietq; beatus.
Sed quis amat superos? an qui desiderat huius
Corporis illecebras, & turpia gaudia quærit?
An q in delicijs volucres habet? et canibus rem
Insanus patriam, vel equis oblimat alendis?
An qui omni studio fumosos ambit honores,
Histrio fortunæ, et residens in culmine bubo?

An

An qui in diuitiis cor fixit? et omnibus illas
Artib⁹ agglomerat, quas numinis instar adorat?
Credite: qui terrena volunt, cœlestia nolunt.
Nemo potest domini recte seruire duobus.
Că dida quisquis amat, contĕnat nigra necesse est.
Tristatur tenebris, qui solis lumine gaudet:
Et cui dulce placet, non delectatur amaro.
Qui ad terrā accedit, cœlum fugit: ethera amare
Nemo potest, nisi sit terreno exutus amore.
Sed pauci, heu nimium pauci, contemnere possunt
Hæc terrena, alisque animi se attolere cælo.
Cur? quia difficile est, fateor: sed præmia magna
Efficiunt facilem atq; leuem quemcunq; laborem.
Quid maius, quàm præsentes agnoscere diuos?
Cernere & affari? nempe hæc est maxima merces,
Propter quam nil debemus non ferre libenter.
Ignaui vellent lucrari, & scalpere ventrem.
Difficile est virtutis iter, tamen impiger illam
Assequitur, necnon pretium virtutis honorem.
Strenuus accipiet speciosa epinicia miles,
Ignauus verò ac timidus sine laude iacebit.
Ergo laborandum est totis conatibus, vt nos
Aspiciant & ament superi, tunc omnia nobis
Prospera succedent, viuis, ac morte solutis.

Quid

Quid tanti facimus terrã, quàm linquere oportet
Momento exiguo? cæci, fugitiua putamus
A Eternis potiora bonis: quæ insania nostra est?
Postremò reliquum est, vt crebris supplicibusq;
Insistat precibus, qui vult commercia diuûm.
Non satis est petiisse semel: multumq; diuque
Orandum est, donec longo post tempore victor
Ac voti compos diuina luce fruatur.
Non annosa vno quercus deciditur ictu,
Nõ stila vna cauat marmor, neq; protinus vno est
Condita Roma die: segetes, animalia, syluæ
Paulatim fiunt, longóque augentur ab æuo.
Tu tantum tamq; insigne ac mirabile credis
Posse opus extemplò fieri, minimoq; labore?
Non sic ad magnos facile est accedere reges,
Et compellare, & coram auscultare vicissim.
Nónne deos longè meliores regibus esse
Censes? cur igitur venient, nisi sæpe vocentur,
Et nisi suppliciter dominorum more rogentur?
Quocirca nos ne pigeat bis terq; quaterq;
Quaq; die ingeminare preces, superosq; rogare,
Vt se dignetur quandoque ostendere nobis,
Alloquióque suo nos multa arcana docere.
Hoc si fecerimus, venient mihi credite, tandem,

N

Nosq; suo aduentu misera hac in carne beabunt,
Et mox in cœlo secum sine fine tenebunt:
Est vbi vera salus, & fœlicissima vita,
Tũc ire ad mundũ archetypum sæpe, atq; redire,
Cunctarumq; patrem rerum spectare licebit:
Quo melius nihil esse potest, neq; pulchrius vsquã,
Qui cuiusq; boni ac pulchri fons, author, origo est.
Multi autem non posse putant contingere, vt vlli
In terris posito diui apparere, loquiue
Dignentur: meq; arbitrantur fingere nugas.
His facile ignosco. neq; enim dedit omnibus vnũ
Natura ingenium, quidam cœlestia semper
Mẽte agitãt, semperq; aliquid sublime reuoluũt:
Nonnulli tantûm quæ sunt mediocria curant,
Nec procul à terris multum se attollere gaudẽt,
Innumeri tellure iacent, nec surgere possunt
Omnino, totoque animo tellure morantur:
Non secus ac volucres spaciãtur in aẽre quædam
Sublimi: & leuibus pennis altissima tranant:
Nonnullæ medias percurrunt aẽris oras,
Nec multum sublime volant: pars cætera in imo
Versatur spatio, & terris vicina frequentat.
Quare non mirum est, si nostris credere dictis
Turba nequit: siquidẽ turbæ crassissima mẽs est.

Vera

Vera tamẽ sunt quæ dixi. nam quomodo quisquã
Montibus in rigidis inter deserta manere
Solus sponte sua, & tam duram ducere vitam,
Posset? nempe breui rueret, nisi quis Deus illum
Consolans blandó, tanto mærore leuaret.
Credite qui loca sola colit, desertaq; vitans
Humanos cætus, aut prorsus desipit, aut est
Plus homine, & crebro fruitur sermone deorum.
Hoc pacto Priscos olim vixisse prophetas,
Fama refert: multos etiã post funera Christi
Quos sanctos dixêre patres: et tempore nostro
Complures tali funguntur munere vitæ.
Hos tu homines, cùm prudenter sciteq; loquãtur,
Cùm faciant mirãda, et cùm ventura retludant,
Deliros, hebetes, contemnendosq; putabis?
An magis afflatos diuino numine credes?
Præterea multos Ecclesia sancta fuisse
Affirmat, qui sæpe deos videre beatos.
Credere cur nolim, cùm sancta Ecclesia dicat?
Non sunt nuga igitur, sed consentanea vero,
Posse hominem affari diuos coram, atque videre?
Quod reor esse bonum summum, finemq; bonorum
Cunctorum, quæcunq; homini contingere possunt,
Donec præsentis vitæ freta turbida sulcat.

Cùm

Cum vero elapsus mortali carcere abibit
Spiritus, abducens secum hæc tria, quæ sibi semper
Sunt propria, mẽtem, sensum, motũ: ætheris oras
Exultans petet, & fœlix perfectè erit illic:
Quippe habitans cum diis, deus efficietur & ipse.
O cœlum immẽsum, ô pulcherrima regia diuûm,
Quã pura es: quã perspicua et mirabilis, & quot
Vndique syderibus variis ornata renides,
Regia cunctarum plenissima deliciarum.
Nam si tot pulchris & gratis rebus abundat
Terra, hominũ locus ac pecudum, vilissima mũdi
Portio: quid de te censendum? fiant vbi sancti
Cœlicolæ, rerum domini, regesque beati?
O vtinam postquam mea tristia fila sorores
Lanificæ implerint, liceat mihi corporis huius
Exempto latebris, illuc accedere, & illis
Deliciis tam mirandis sine fine potiri.
Iamq; ego Zodiaci diuino munere nostri,
Sydera librorum numero duodena peregi:
Longum opus, & longo studio, longoq; labore
Confectum tandẽ, atque extremo limite clausum.
Quas tibi agam grates, ô mũdi maxime Princeps
Qui me iussisti tam pulchra & grandia cœpta
Audere, audentiq; animum viresq; dedisti:

Gloria

Gloria, lausq; tua est, si quid mea pagina pulchri
Continet, atq; boni: pulchrũ nanq; omne bonumq;,
Ex te oritur: tu principium sinisq; fuisti
Tanti operis, tu rexisti mentémque manumq;.
Gratulor ergo tibi soli, tuus est honor omnis.
Si qua tamen mihi debẽtur mercedula, posco
Te deus hoc, vt quãdo aderit meta vltima vitæ,
Vitæ, quam noctu per inania somnia duco:
Quam redeunte die varius labor vrget & angit:
Vitæ, quam nemo sapiens non nouit amaram:
Parcere digneris misero mihi, crimina delens
Omnia quæ admisit (heu) mentis caligine cæca,
Atque animam patiare meam requiscere cœlo
Tu liber interea diuersa per oppida curre,
Inuidiam subiture grauem, nam multus vbique
Oblatrator erit, cuius lacerabere morsu.
Non deerunt certè, qui cùm nil edere possint
Dignum laude, tamẽ gaudẽt maledicere semper,
Carpendisq; alijs famam venantur inanem:
Hos tu liuidulos catulos, orisq; maligni,
Exosus refuge, & doctos inquire bonosq;,
Qui pauci sunt: sed paucis potes esse beatus.
Nimirum pauca in terris Deus optima gignit.
Hos reuerenter adi, & merces his exere nostras.

Quas si laudarint, satis est: quid cætera dicat
Turba, parum cura, & vulgi conuicia ride.
Iudicium vulgi insulsum, imbecillaq; mens est:
Stulta placent stultis: obsonia quisq; palato
Digna suo quærit, non omnibus vna voluptas:
Sed docti atq; boni, quæ sint pia, vera, & honesta,
Auscultant, audeq; legunt, discuntq; libenter.
Hic cibus illorum est, hæc consolatio mentis.
Talibus ergo viris (nisi me præsagia fallunt)
Gratus eris, vultuq; hilari spectabere ab illis.
Vade igitur fælix Liber, & longissima viue
Tempora, quumq; meos tellus obduxerit artus,
Tu varios populos, diuersaq; regna superstes,
Quære, studeq; meum latè diffundere nomen.

FINIS.

RERVM, AC VERBORVM toto hoc opere memorabilium, Index.

Prior numerus paginam, posterior lineam indicat.

A.

Acanthis. 57. 13
Acheloi cornu ab Hercule fractum. 62. 1.
Achilles medicus. 336. 23
Achillis nobilitas. 252. 12
Aconita ex Cerberi spumis. 63. 4. & 298. 13.
Adamante durior. 80. 22
ad Adamo quot annorũ mundi ætas 388. 12
Aduersis agitata quædam nitescere 277. 24
Adulatores pro amicis. 104. 3.
Ἀδύνατους formula. 156. 27.
Aeacus. 280. 1.
Aegoceros, vide Capricornus.
Aegrotanti quæ obseruãda. 144. 13.
Aeluri auiculæ insidiantis descriptio. 289. 8.
Aeol⁹ vetorũ rex. 292. 20
Aequinoctialis circulus. 360. 4.
Aër an vacuum. 202. 8
Aër an lucis subiectum. 404. 19. 23. & 405. 16.
Aër deorũ sedes. 208. 4.
Aër, ens et corp. 201. 9.
Aër infra ignem. 199. 15.
deq; eo multa. eod.
Aër in lumine, nos contra. 405. 1.
Aër morborũ causa. 144. 15.
Aëris corpus fluxum

372. 6.
Aëris tenuitas penetrabilis. 225. 23. & 226. 2.
Aëra dæmonibus esse refertum. 248. 3.
Aëre nil subtili. 202. 7.
Aëre sensus verti. 203. 15.
Aëria animalia an etiam corporea. 209. 13.
an moriantur. eodem. 210, 5. quali sint specie. eod. 10.
Æschili mors. 252. 14.
Ætas vnde. 306. 13.
Ætatis incommoda. 180. 23.
Æternum per se, præter Deum nihil. 381. 1.
Æther adamante durior. 373. 3. & 384. 13.
Æther an rerum finis. 401. 7.
Æther nihil immundi patitur. 354. 2.
Ætheris decora. 192. 8.
Ætheri quo quisq; locus propior, eo beatior. 386. 8.
Æthera neq; igne, neque glacie infestari. 359. 11.
Ætherei incolæ immortales. 210. 16.
Æthiopes. 36. 12. & 111. 7.
Æthiopum descriptio. 300. 15.
Æthnæ æstus. 13. 21. & 399. 9.
Affectus in homine menti contrarius. 256. 7. eius satellites. 10.
Affectus mentis lumen obscurant. 217. 5.
Affectus morborum causæ. 144. 10.
Affectus mentis stimuli. 65. 23.
Affectus quare vt ratione delectentur dati. eod. 19.

Affectuum ebrietas. 184. 24. & 258. 7.
Affectuum principijs obsistendum. 257. 1. & 258. 20.
Affectuum sedes cor. 222. 13.
Affectuum vis in animũ. 231. 20.
Affectibus quomodo rectè vtendum. 66. 8
Affectus in oculis apparere. 224. 4
Affectus quomodo prodat animi 222. 4. 222. 19.
Aganippe. 9. 11
Aganippides vndæ. 151. 12.
Agẽtem finis mouet. 117. 3.
Agilitas. 97. 17.
Agricultura ob voluptatem. 48. 21
Agriculturæ laus. 129. 5
Alcinoi pomaria. 24. 22.
Alcumistica ars. 331. 22.
Alexandri regis ebrietas. 71. 4.
eiusdem interitus. 154. 11.
Alexandro soluendus nodus. 249. 15
Amans redamari dignus. 418. 22.
Amanti leuis labor omnis 334. 4.
Amantibus metuenda inuidia. 92. 7
Amaracus. 57. 5.
Amaranthus. 57. 2.
Amare, est bonum velle. 96. 23.
Amari volenti quæ observanda. 101. 14. 101. 16. & 102. 19.
Ambiguis cognoscendis quis esse ordo debeat. 214. 21.
in Ambiguis rationi credendum. 380. 4

Ambitio. 256. 13 cauenda. 176. 11. & 178. 2.
Ambitio multis ad virtutem calcar. 176. 6. quãquam ipsa vitium sit. eod. 10.
Ambitio Romanorum in petendis magistratibus. 176. 18.
Ambrosia. 386. 7.
Ambrosiæ campi. 74. 20
Aqua morborum causa. 144. 14.
Aquæ elementum sub aëre quomodo, & quale. 393. 16.
Aquæ sapor à terra. 393. 24. 394. 15.
Aquæ calidæ scaturientes vnde. 399. 10
Aquarum vis omnis ab Oceano. 394. 10
Aquarij signa stellæ quot 367. 7. eiusdem ortus. 371. 11.
Aquila Iouis armiger. 68 1. & 283. 3.
Aquila sidus. 364. 2. & 366. 6. eiusdem ortus. 369. 14. & 371. 8.
Aquilo. 192. 13 & 200. 23.
Amicitia domi comparata, nõ diuturna. 101. 19. item iucunda. 102. 11
Amicitia & lis an rerum primordia. 216. 5
Amicitia, idem velle, idẽq; nolle. 104. 24.
Amicitia inter paucos firmior. 105. 24 & 106. 9.
Amicitia malorum & stultorum non diuturna 105. 22.
Amicitiæ fomes, similitudo morum. 104. 21.
Amicus ita amandus, vt qui hostis fieri possit. 92. 4.

Amici in rebus aduersis. 96.9.
Amicorũ vsus tam in aduersis, quàm prosperis. 96.13.
ab Amicis mores cuiusuis facilè ꝓspici. 326.1.
Amigdala. 56.16.
Ammon. 355.6
Amor aduersantibus fatis aequalis. 91.10
Amor ciuilis & communis q alis. 105.10
Amor dũrabilis quis. 105.8.
Amor igni simil. 417.12
Amor in plures diuisus, debilior. 105.21
Amor naturalis sue, an qui virtute constat, durabilior. 105.12.
Amor occultãdus. 92.20.
Amor pacẽ gignit. 94.24
Amor quomodo fiat. 222. 11.
Amor paratur obsequio. 101.17.
fraude. 336.14.
Amor res diuina. 93.14
Amor suapte dulcis. 82.5
Amor tantùm inter similes. 120.14.
Amor voluntatis motus. 96.22.
Amoris calcar. 344.6.
Amoris expers, sensus expers. 93.10.
Amori omnia obnoxia. 93.11.
Amorem verbis quàm rebus quærere, tutius, ac leuius. 102.22.
Amore mundũ, & quæ in mundo sunt oẽa seruari. 93.19. & inde. 94.10.
Amore pacẽ cõstare. 94.24
in Amore quanta vis fati. 82.1.
Amore sincero nihil in hac vita melius, aut dulcius 96.7.

Amores fato ingi. 89. 22. ac *solui.* 90. 11.
Amorum causa fatum. 89. 22. *forma.* 90. 1. *numi.* 90. 4. *consuetudo.* 6.
Amphion. 60. 3.
Amphitrite. 118. 17. & 248. 15.
Anacreōtis mors. 252. 15
Anaxagoræ diuitiarum contemptor. 59. 23.
Ancilia. 58. 7.
Andromedæ sidus. 564. 19. & 366. 9. *eiusdem ortus.* 368. 20. & 371. 16. *occasus.* 370. 12. & 20.
Angelos inuocatos multū apud Deū posse. 310. 22
Anguitenens sidus 364. 15. & 366. 3. *vide Serpentarius.*
Anima quid. 227. 21. & 228. 7.
Anima an mortalis. 345. 17. & 346. 3. *an vna cū corpore interire credēda* 228. 18. & 229. 20. & 233. 20. *an recte harmonia dicta.* 333. 2.
Animæ an vna tantùm in orbe. 234. 21. *vt sol vnicus.* 22
Animæ fortunæ non obnoxiæ. 263. 21
Animæ hominis diuina et immortalis. 123. 16. & 185. 8. & 229. 22. & 230. 24. & 355. 13. *indiuidua & immaterialis.* 344. 9. *incorporea.* 230. 21.
Animæ quomodo æterna et diuino semine nata dehendatur. 235. 10.
Anima vna, ac minima. 224. 11.
Animæ cum corpore certamen. 228. 18.
Animæ in vitia ruentis

gradus. 289.24. & inde & 291.14.
Animæ immortalitas etiam à philosophis asserta. 214.4.
Animæ immortalitatem credere, salutis fundamentum. 349.10.
Animæ sol, mens: sensus autem, sydera. 227.16
Animæ vires. 224.12. quot. 227.10. ac munera 345.14.
Animã mortalẽ esse quibus rationibus quidam astruere conentur. 233 20. & 234.6.
Animam quoq; moueri. 221.20.
Animæ curita pauce astra petant. 287.18
Animæ quomodo à spiritu sancto sublimentur. 334.9.
Animus defunctorum ad lunæ regionem deferri. 287.6.
Animus non sponte malus esse, neq; per se in vitia labi. 288.11.
Animus post fata non viuere, Epicuri dogma. 50. 23.
Animal vnum quodq; esse fœlix quo pacto possit. 124.6.
Animalia perfecta & imperfecta. 223.6.
Animalium creatio. 22.13.
Animalibus motus causa quæ 122.8. & inde.
Animantũ in terris omnium rex homo. 395.8.
Animus à corpore solutus perfectior. 232.2.
Animus corpore dignior. 98.13.
Animus diuinæ naturæ similis, ideoq; immortalis. 230.11. incorru-

tibilis. 230. 15.
Animus qua ratione colendus. 309 19.
Animus sine doctrina ignauus, hebesq; 320. 12
Animi à sensibus reuocatio. 321. 13.
Animi à studijs remittendi ratio. 326.19
Animi bona. 97.19. virtutes 99 & 23.20. an verè beatos reddat. 116. 17. an etiam ex fato. 252. 4.
Animi bona & iucunda, & honesta. 100. 9
Animi cultura quæ. 307. 8. & 308. 11.
Animi culturæ incumbendum. 327. 5.
Animi habitus quomodo mutentur, & vnde. 216. 15.
Animi index sermo. 100. 4.
Animi morbus qualis. 273. 11.
Animi morbi & vulnera, vitia. 272. 22. & 24.
Animi motus. 221. 1 & inde.
Animi munera quanto corporeis præstatiora. 41. 17.
Animi naturam cognoscere difficile. 214. 14.
Animi quã corporis voluptates sinceriores. 98.20
Animi vim corpore debilitato crescere. 239 18
Animi vita qualis. 345. 4 & 345. 10. & 350. 17.
Animo et corpori communes esse motus. 222. 23.
Animum non parentes, sed naturam dare. 165. 12.
Animum turbant sensus. 231. 20. & affectus. 6.

Anni quatuor partes ex solis cursu. 396. 17. *sem. per eadem.* 244. 17.
Annũ producere segetes, non cultam, prouerbium 165. 15.
Antarctius circulus & polus. 359. 4
Anthemoris vobs 172. 14.
Antheus. 63. 6.
Antichristi solutio. 313. 3
Anticyra. 182. 5. & 247. 3.
Antilochus. 187. 10.
Antiphates 62. 11
Antipodes 23. 17 & 45. 17. & 395. 20. & 396. 13. & 16.
Appelleæ tabulæ. 99. 4
Aplestus dæmonum rex, eius descriptio. 294. 22.
Apollo Cyrrhæus vates. 275. 19.
Apollo Delphicus. 76. 16.
Apollo medicus. 336. 15.
Apollinis metamorphoses ex amore. 89. 10.
Apollinis numen. 9. 10.
Apuliæ muscæ. 325. 5.
Ara sidus. 397. 19. *eiusdẽ ortus.* 371. 8. *occasus.* 368. 21.
Arabs mollis. 56. 14.
Arabes. 111 10.
Arabum deserta. 36. 11. *opes.* 112. 5.
Aranea, quomodo muscu insidietur. 64. 13
Arbitrium nobis an liberum. 249. 19. & 252. 22. & *quando.* 257. 17. *quando non.* 258. 1. & *inde.*
Arbitrium cur adeò paucis habere videãtur. 255. 24.
Arbitrium quid. 253. 6. & *an in omnibus æquè & omni tẽpore.* 253. 11.
Arbitriũ quò liberius sò

magis fato obnoxium. 259. 4.
Arbitrium rationi comũctum. 254. 16
Arborum diuersa sors 261. 4.
Arborũ omnis generis catalogus. 56. 6. & inde.
Arcades an Proselinoi. 346. 10.
Arcadia olim plana, & sine montibus. 284. 11
Arcana nemini renelanda 91. 22.
Arcitenens, vide Sagittarius. 363. 5.
Arcticus circulus & polus 359. 24.
Arctophylax. 364. 12
eiusdem occasus. 369. 2 & 16.
Arcturus 365. 21
Aretedea. 65. 4. & 73 17. & 84. 15. & 77. 24. & 159. 10. & 283
II. eiusdem à voluptate dehortatio. 61. 15. & 65. 15.
Aretes filius Timalphoi. 84. 23.
Argo sydus 365. 1. & 367. 16. eiusdem ortus. 370. 4. occasus. 371. 6.
Arietis signi stellæ quot. 366. 13. eiusdem ortus. 368. 19.
Arimaspe. III. 10.
Arimin⁹ fluuius. 320. 24
Arion citharœdus 59. 24
Aristæi armenta. 24. 19
Aristoteles. 493. 6. & 405. 2. mundi lumen. 98. 1.
Aristotelis sententia non curanda, vbi à vero recesserit. 242. 10
Armorum detestatio. 258. 15.
Ars omnis ex vsu. 141. 8

Artis vis. 108.14
Artes vnde. 122.6.
Artes vtilitate & honoribus ali. 49.8.
Aruisia. 30.7.
Asia mollis 111.4.
Asini sydus. 366. 21.
Asini bipedes. 303.20 et 304.5.
Assuetudine quandoque frangi naturæ vim. 169. 12.
Astrea. 302.2.
Astrum quodlibet terra & mari maius. 207 17.
Astra cadentia 406.3
Astra senectus nulla terit 210.16.
Astra singula, cœli vrbes 384.1.
Astrorum imagines variæ ab astronomis fictæ. 376. 24.
Astrorũ magnitudo. 376. 19.
Astrorum vis. 376.9.
Astronomia disciplinarũ pulcherrima. 326. 23.
Astuti plures quàm prudentes. 303. 4.
Astuti quomodo stultis insidientur. 303 20. & 304. 7.
Astutorum imperiũ ferreum seculum. 303. 7.
Astutis nullum hominum genus sceleratius. 303. 11.
Athamas. 184.15.
Athlas. 55. 17. & 85. 13. *cœlifer.* 151.7. *onere leuatus ab Hercule.* 63.8
Althantides. 366. 16
Atomi, animæ ne an corpora. 328.10
Atropos. 86.5 & 352.4.
Atys Cybelæ dilectus in primum conuersus. 36.3.
Auaritia bellorum causa. 95.19.

Auaritia cauenda. 42. 15. & 314. 15.
Auaritia, pestis & erinnys. 42. 16. *Acherontis filia.* 17. *vitiorum omnium radix.* 314. 16.
Auaritiæ stagnũ. 290. 21
Ex Auaritia quæ mala nascantur. 43. 6.
Auarus omnis sceleratus. 174. 14. *semper inops.* 334. 14.
Auari descrip. 25. 6. & *inde.* 29. 13.
Auari impietas. 44 5.
Auaro diuite, nihil intolerabilius. 274. 18.
Auaro nihil peius. 315. 19.
Auarorum dæmon Aplestus 294. 22. et 295. 1.
In Auaros. 96. 1.
Audaces faciunt spes & amor. 344. 6
Audenti fortuna fauet. 22. 6.
Auditus animæ vis. 227. 10. *qualis.* 21. & 227. 14.
Aulicæ vitæ detestatio. 131. 4.
Aurata piscis. 30. 3.
Aureum seculum Saturno rege. 56. 10. & 95. 11. *vbi prudentes regnant.* 302. 1.
Auricularis digitus. 305. 19.
Auriga sidus. 315. 25. & 364. 15. *eiusdem ortus.* 368. 24. *occasus.* 371. 3.
Aurora. 45. 19.
Auroræ descript. 293. 12. *periphrasis.* 74. 5.
Aurum vnde 161. 9.
Aurum igni pretiosius fieri. 277. 20
Auri cupiditas. 410. 8.
Auri vis, quam legum & iuris maior. 133. 10
Auster. 192. 12. *nubifer.* 296. 21.

Australia signa. 362. 23 *quæ.* 363. 3. & 364. 4. 20. *quot singulas stellas habeant.* 397. 9.
Autoritas magnorum virorum, quãtum sæpe iudicio obstet. 242. 20
Autumnus. 245. 15.

B.

Bacchus Tartari, et Terræ filius, non Deus. 72. 12.
Bacchi currum tigres trahunt. 109. 11
Bacchi donum Midæ regi 297.
Balena hoĩ paret. 22. 23
Barbæ gratia. 79. 19.
Beatus, an qui diues. 25. 2
Beatus in terris nemo. 114. 10. 12.
Beatus quis habeatur. 126. 10.
Beatus quis. 41. 7. & 125. 5. & 148. 13. *quando.* 315. 17.
Beatus verè, vt phœnix rarus. 126. 7.
Beatus vocandus quis. 114. 20. & 122. 20.
Beatũ animus, non res efficit.
Belides. 151. 10.
Bellum quateuus licitum. 336. 2.
Bello nihil turpius, & homine indignius. 333. 10
Bellorũ causæ regibus quæ 110. 17. & 334. 15.
Bellorum nostri temporis detestatio. 95. 19. & 333. 13.
Bellorũ studiosi qui. 333 21. *qui non.* 334. 3.
Belli vsus. 334. 17. & 335. 14.

Beneficus Deo similis. 91. 17.
Bene mereri etiam de ingratis nõ cessandum bono viro. 102.1.
Bestiæ quatenus nobis inferiores. 122.8.
Bestiæ quorum sensuum vsu gaudeant maximè. 99.1.
Bilis iræ materia. 221.8.
Blandè vincere prudentis. 109.13.
Blandiri perniciosissimum pueris. 143.4.
Bõbardæ periphrasis. 22.
Bon⁹ frustra quis. 388.23
Bonus nemo spõte. 169.5
Bonus vir dijs amicus. 299.6.
Bonus vir & mente & animo sanus sit oportet. 275.20.
Bonus vir, phœnix. 102.3
Bonus vir sua ipsius conscientia cõtentus. 177.4
Bonum virum etiam indoctum pluris faciendũ esse, quàm malũ quamlibet eruditum. 19.12. plurimi autem faciendum, quid probitati eruditionem cõiunxerit. ead. 20.4.
Bonùmne an doctum esse præstet. 17.12
Boni pauci. 423.22.
Boni pluribus malis obnoxij. 170.2.
Bonorum et doctorum voluptas. 424.5.
Bonorum exempla proponenda. 40.7
Bonis hominibus nihil mali accidere posse. 272.20. & 275.16. & 246.1.
Bonis omnia cedere in bonum eti-

num ctiã mala. 287.23 & 277.11. & 278.17
Bonus plerũq; aduersa fortuna .232.18. vnde 272.20.
Bonum breui durans, non bonum 125.12
Bonum diuersis animantibus diuersum. 216.9
Bonum duplex. 272.7 271.18
Bonũ motus causa .216.7
itẽ boni cognitio. 219.18
Bonũ omne à Deo. 365.13
Bonum summũ alijs aliud 114. 24. homini quòdnam. 125.18
Bonũ summum, Deus. 118 12. & 123. 18. qui & omnis boni autor. 407.4 & 195 7
Bonum summum, deorum conuersatio. 421.22
Bonũ summum, finis, 117.7
Boni summi cognitio vera sapientia 47.17
Boni summi summũ & perfectũ gaudium. 118.7
Bona corporis 97.15. animi. 97.20
Bona corporis & externa, qualibus bona 115. 14.
Bona corporis ac fortunæ quare plurisfiant bonis animi, 241.16
Bona externa, nugæ. 412. 3.
Bona per se. 115.11. per aliud 116.11
Bona, quorum bonus vsus 276.5
Bona triplicia. 272.12
Bonorũ tria genera. 35.9 & 97.3
Bonorum fons prima causa. 266.5

Bootis occasus. 369.10
ortus. 370.4
Boreas serenifer 292.22 & 391.7
Borealia signa. 362.21 quæ 8 & 364.3
Brareus 56.18
Britanni. 111.11
Buxus. 56.14

C

CAesaris stirps extincta 164.23
Calanus. 190.18
Calliope Orphei mater. 156.20
Calor an motus causa corporibus 215.12
Calor natiuus. 230.3
Calore alio solui, alia indurari. 277.10
Cancri signi stellæ quot. 366.20. eiusdem ortus. 369.6.
Canicularium dierum peritasis. 31.7. & 236.13. & 328.4
Canis maioris ortus. 36.9 15 & 369.21. *occasus.* 370.22.
Canes duo, sydera. 394.24. & 367.14.
Canicies præcox ex mærore. 147.20
Capharaus. 261.1
Capra sydus. 365.24
Capricorni signi stellæ quot 367.6. eiusdem ortus. 371.7
Capua. 58.6
Canis aduersus mentē pugna 258.22
Cassiopeiæ sydus. 364.9 & 365.16. eiusdem occasus. 370.21
Castaliæ rura 9.12
Castalius fons 76.14
Castè viuere saluis inguinibus quorumnam. 87.14.
Castos haberi, qui sunt

Cauti 87.21
Casus quid. 242.16
Casus in nobis est non in rebus. 245.2
Casus in orbe nihil iuris habet. 249.5
Casus incertitudo. 243.9
Casune an fato omnia contingant. 237.15. & 242.13
Casune fiant aliqua. 244 13. & inde.
Casuum diuersitas, quibus homines ſ..t obnoxij. 40.5
Cato.
Catonis nobilitas. 166.1
Causa ab effectu ſuo diuersa. 238.17. effectu prior. 193.24
Causa perfecta ſatem effectum gignit. 49.23
Causa prima bonorum fons vt malorum poſtrema. 266.5
Causæ primæ effectus vn & qualis 240.
Sine Causa nihil eſſe. 238 16
Causarum aliæ viliores. aliæ nobiliores. 264.12
Causarum nexus & ordo perpetuus. 239.8
Causarum plurium concurſus. 242.5 & 7
Causarum vltima, ac longiſſimé à prima diſtans terræ huius gubernatrix 292.3. & 265.8.
Causarem vt quæq; prior ita dignior. 235.3 & 241.3
Ex cauſis conſtare mundũ. 238.24 & oña. 241.11
Centauri ſydus. 370.8 & 365.4. eiuſdẽ ortus 367 17 occaſ. 371.14. & 18
Cenſus mediocris commendatio. 128.14

Centrum. 228.14. 19.
Centrum mundi terra. 201.3
Centrum terræ 395.13
Cepheisydus. 364.9 & 365.14. eiusdem occasus 370.12 & 20. ortus 371.2.
Ceraſtæ. 57.20
Cerberus . 51.8. triceps 298.11.
Pro certis incerta sequi stultum. 52.14
Certus sydus. 367.11. vide Pristis, eiusdem occasus. 369.6. & 370.10.
Chameleonta pasci aëre. 385.8
Chaos 398.15
Charon 44.23
Charybdis . 62.11 . & 170.2
Chimera. 52.13 . & 151. 6. & 307.18
Chiragra ex ebrietate. 71
Chiragra periphrasis. 30.15
Chiron medicus 370.17
Chiron sydus , vide Centaurus.
Chirurgi quam clinici ar certior 145.1
Christi præcepta. 188.
Chronicus ortus seu occa sus, 368.
Cilis crassiõis & subtilion diuersa mutatio. 19. 21.
Cibi voluptas pecudum pria 99.
Cibi vsus quis. 40.
Ciborum fumis hab tari genium 69.
Ciborum luxus. 29.
Cicadas rore pasci . 38
Cicero arpinas. 31.
Ciceronis nobilitas. 24
Cilices 11.

Circe. 151.6. voluptas 312. 15.
Circe Vlyssis socios in porcos mutauit. 63.22.
Cirphæa rupes 237.4
Cirrus. 56,20
Clementiæ expers, non homo, sed lupus. 315. 24
Clementis Papæ apparatus ad tollendum Lutherum 356. 10. eiusdem cum Cæsare conuentus. 321 12.
Clinici cum chirurgi incertior ars. 145. 11. 14 & inde.
Cælibatus an coniugia melior 131.14
Cælibatus culpatur 86. 14
Cælibatus sapientem decet 332.13
Cælibat⁹ periculæ 131.15
Cælum an æternũ . 387.3
an cæperit olim. 387.9
æternum esse. 373.2
Cælũ an colonis vacuum. 381. 21. & 383.23. nom vacuũ colonis. 208. 11 209.10. & 311.5.
Cælũ an rotundũ 375.13
Cælum bonorum sedes. 350. 21. Dei regia. 399. 18. deorum sedes 208.6
Cælum durone & solido corpore constet, an fluxæ ac tenui. 372.5. & 373 3. & 384.13.21.
Cælum Oceanus, rerum pater. 325. 5. omnium quæ hîc fiunt causa. 233 11.
Cælum quid. 376.7
Cæli à stellis diuersitas. 376.14
Cæli ambitus 359. 5. ac perennis motus cad. 6
Cæli corpus non opacum. 373.22

373.22
Cœli imagines ab astronomis fictæ.
Cœli in terras specula. 110 3. & 111.3. solis dijs concessa. 110 20
Cœli laus. 364.21
Cœli motus à dijsne, an per se. 380. 6. & 381. 19. quatenus æternus. 381.14
Cœli regiæ descriptio. 65 20.
Cœli potentia in res nascentes. 325.3
Extra Cœlum an aliquid. 401.2. lux infinita. 493.11. Dei regia. 371. 18. optima mundi pars. 499.9
Ad Cœlum omni studio contendendum. 411. 13
In cœlum paucos venire 323.10
Cœlum petere terrenis rebus grauato non licere. 316.7.
Sub cœlo an ignis. 380.11
Cœlo quo quiq; propius eo nobilius. 202 13.
Cœlestes orbes quinque. 359.8. item alij eodem & 360.23.
Cœlestia corpora an materia constent etiam. 372. 12.
Cœlestium corporum admiranda celeritas. 378.14 & 23 & 379 9. qualis motus ead. 13. & 381 24.
Cœlestium corporum an concentus aliquis. 361. 13 & 371 8.
Cœlestium sphærarum motus primomobili contrarius 361.13
Cœlicolum corporatenuissima. 385 1. & 5
Cognitio etiã motus causæ

219.18.
Cognoscendi vis animæ maxima. 224.16.
Colloquia turpia vitanda. 351.10
Coluri duo. 378.17. & 384.3
Commercij praui pestis. 325.23
Commercia praua bonos mores corrũpũt. 142. 17
Commodi tantum sui studiosus, bellua non homo dicendus. 24.4
Cometæ vbi appareant, & quæ de causa. 393.5.
Comœdiarum vsus. 185.
Compater obseruandus ei qui suspectã habet vxorem. 137.13
Conceptionis vis, talem quemque esse, qualis in vtero concipitur. 120 21.
Concordia tantũm inter similes. 121.14
Conditio alijs fælix, alijs aduersa, an & fato contingat. 260.13
Conditionis hominum ratio habenda. 103.21
Coniugatus non liber. 131 21.
Coniugium, vide Matrimo.
Coniugium an cœlibatu melius. 131.14
Coniugium natura institutum 132. 9
Coniugij commoda. 133. 13 molestiæ 131.15
Conscius sibi bene, nihil timet 13.9. cõtrà, qui malè. eod.13. 11
Conscium metui. 91. 23
Consuetudo amoris causa. 90.6
Consuetudo naturam parit. 104.19
Consuetudo praua in filijs cauenda

Consules Roma. olim ab aratro designati. 40.8
Contentũ non re, seu voluntate reddi. 26.11
Contagio 144.18
Contraria contrariis curari. 145.7. iuuari. 145 6.
Contraria inter se melius appaiere 349. 16 semper pugnare. 338 7. sese mutuò fugare. 393.3 se non corrumpere. 372 17.
Copia dea. 29.16
Corpus an possit esse infinitum 403.5
Corpus animæ carcer. 288 18. carceris instar moles 198.14. & 353.7. & 353.10
Corpus tantùm locum occupat. 210.2
Corpus mutantia. 216.21
Corpus omne, quantum quale 196.21. compositum. 23. materia & forma constans. 197. 2 finitum 6
Corpus per se quiescere. 215.11
Corpus vitiorum causæ animæ. 288.18
Corporis bona. 84.1. & 115.14
Corporis exercitatio qualis esse debeat. 147.11 & 327.22
Corporis humani misera conditio 352.23
Corporis illecebræ fugiendæ. 312.6
Corporis vita qualis. 349 21.
Corporis qualis habenda ratio. 327. 12. & 328 6.
Corpori & animo communes motus. 222.12
Corpore debilitato crescen-

re vim animi. 230.17 12.
Corporea corrumpi, nõ ſpecies 94.3
Corpora cũcta ex materia & forma. 372.9
Corpora viuentia quomodo grandeſcant. 220. 1
Coronæ ſidus 364.9.& 365 77. & 367.3. e iuſdem occaſus . 396. 6.& 18. ortus 370. 8. & 370.16
Coruus ſidus . 365.3. & 367.24
Coruum phœnica vocare. 14.2
Corinthi æra. 99.4
Coſmicus ortus ſiue occaſus. 368.3
Credendum non cuiuis . 379.22
Credulos facile decipi, 51.23
Crapula vitãda 327.18
Crapula deſcriptio 30. 10
Crapulam comitãtes morbi. 30.15.16
Crater ſidus. 365 . 2. & 367.23. eiuſdem ortus.
Cryſtallo dæmonem includi arte magica. 355.19
Culturæ vis 141.16
Cupido 21 . 22. Veneris fil. 88. 11 . omnium domitor. 12.
Cupido non Bacchi filius. 89.20. ſed fati. ead. 22.
Cupido voluptatis comes. 58.22 . eius deſcriptio. ead.
Cupreſſus phœbea. 56.4
Curius 40.5
Cybeles currum à leonibus trahi 109.11
Cyclopes 15
Cyllenis gigas. 284.1
in montem 285.9
Gynoſura. 364.7. 365.

Cyrrha. 9.4. & 10.22.
Cytheron. 71.7

D.

DAEdalus. 14.4
Dæmon malus cœlo eiectus, inter lunam & terras 266.8
Dæmon quare sublimiore mente præditis insensior 267.8
Dæmon sapit. 249.9
Dæmon terris præsidens. 263.10. & 265.6
Dæmones arte magica ab hominibus cogi. 355.6 in crystallo claudi. 355 19.
Dæmo indigetes. 248.3
Dæmones lunæ regionem incolentes 359.24
Dæmones mali an sint. 291.23.
Dæmones maii nigri. 293. 29
Dæmoniorũ malorum sedes vbi. 291.17.
Dæmonum cum hominibus conuersatio. 414.5 & inde
Dæmonum in aëre descriptio, 293.3
Dæmonum rex ad ortum. 293.11. ad occasum. 299.21. ad septentrionem 295.22. ad meridiem. 297.2
Dæmonum vnci & folles. 2947.
Danàe. 90.5
Debilia passim robustiorum libidini obnoxia. 171.2
Delatores cauendi. 104.9
Delectandi duo modi. 102 21.
Delectans. 97.12. delectantium species. 98. 17 & 100.2
Delphi 341.11
Delphin sidus. 364.17

eius occasus 366.7.
Delta sidus. 364.19. quod etiam Delioton. 366.10
Democritus opum contemptor 39.23.
Demosthenes fabri filius. 31.17.
Demosthenis nobilitas. 166.4
Dentium pestis ebrietas 71.21
Desidia, dulce malum. 130 5.
Desidiæ nullâ dari lauream. 22.5
Deucalion. 335.20
Deus an aliquid imperfectius non autem species. 94.3
Deus an corporeus. 196.16
infinitus eodem 197.3
Deus an malorum causa. 264.1. eo. autore nihil mali fieri. 288.11
Deus bonorum omnium causa. 269.3
Deus cunctarum rerum autor & finis. 119.6. & 119.15. & 120.16
Deus fati autor 259.18
Deus impassibilis. 270 5.
Deus incorporeus 197.19 & 198.17 & 236.1.
infinitus 401.16. per se æternus. 381.1
Deus mentis arcana respicit, 276.22
Deus non precio, sed amore colendus 137.5
Deus omnipotens. 94.1
quare corpora corrumpi
Deus omnis boni & pulchri fons. 420.7. & 365.13. rerum principium & autor. 407.4. & pater, dominantiumque dominus. 264.18
Deus propter se omnia

fecit 119.19.
Deus ſemper benus ac potens 398.1.&.396.11
Deus ſolus beatus .124. 3 *ſummum bonum.* 118. 12 & 123.18. & 195 12. *per ſe.*194.23. *totum* 196.4 *ſimplex* . 196. 24.
Dei arcana nemini cognita 213.15 & 262. 21.
Dei conſilio omnia fieri. 246.14. *nihil verò incaſſum.* 246. 12
Dei & hominum quanta diſtantia 121.10.
Dei in res cunctas amor. 93.14. *æternus* 19
Dei inuocatio. 280.21 *eiuſdemq; mira deſcriptio. eodem deinceps ,* & 400.6
*Dei lux.*405.22.& 406 18.
Dei non obliuiſcendum. 312.5.
Dei opus infinitum. 402. 11.
Dei ſcientia infinita. 401 11. *item potentia.* 12
Dei ſummi inter reliquos ſplendor. 404.16
Deo donari nihil poſſe, cuius ſunt omnia. 415.6 & 8.
Deo placere ſtudendum. 340.11.& *qua ratione* . 417.6
Deo vt quidq; ſimilius ita diuturnius 2304. *de Deo quid meditandum* 309.20.
Deum habere quis poſſit, 123.21
Deum colere virtus prima. 3105
Deum non offendi . 269 10.13. *nec ladi.* 269.21
Deum neſſe omnia, etiam ſceſſima. 243.17

Deum nullum esse malum 249.3.
Deum principio, medio ac fine carere. 118.24.& 120.15.
Dij. vide Superi.
Dij anni terris appareant hominibus 420.6 & 421.21
Dij extra cælum infiniti. 409 16. *incorporei.* 408 13. *eorũdem cõditio, eodem.*
Dij maximè liberi. 380.15
Dij quare incõspicui. 208 8.
Dij quorũ numero respuant. 416.2
Dij sæpe invocan. 419.4 & *inde.*
Deorum cibus & potus. 386.2. *vita & voluptas quæ* 173.24
Deorum corpora ex puro æthere. 111.17. *tenuissima.* 385.15. *non mortalia.* 385.19
Deorum flagitia à poëtis celebrari solita. 148
Deorũ formæ. 404.9 *lux sive gloria* 404.14
Deorum nullus sexus. 246 23.
Deos affari & videre paucis concessum. 413.23. & *quibus.* 415.24
Deos esse utilitas persuadet. 137.8
Deos non solum in cælo, sed & in aëre complures 392.12
Deos placandi ratio. 415 24.& 416.20
Dialectica vincula. 146 7.
Difficilium rerum tradendarum ordo debitus quis 214.21
Digitus medius infamis 302.4

Digitus minimus auricularis. 305.18
Dionysij tyranni celebre factum. 28.22
Dipsada venenum sitis ferum. 295.18.
Dis 247.12
Disciplinarum præcipuæ quæ 327.1
Disciplinis strenuè incumbendum. 327.1
Discordia inter dissimiles 121.15
Discordiæ nostri temporis detestatio 95.13
Dissimulare interdum magna prudentia. 103. 17 & 208.20. & 109.2
Dissimulare qui nescit, vivere nescit. 103.19
Diuina voluntas duplex. 259.14. *semper eadem.* 381.13.
Diuinum auxilium ante omnia implorandum. 280 20.
Dines esse & bonus & malus potest. 112.11
Dines quarto plus pauperare valeat. 34.21
Dines quis. 187.9 *vere* 318.15
Diuitis virtute carentis descriptio. 329.2
Diuiti nulla an bona diuitiæ. 274.7
Diuite auaro & stulto nihil intolerabilius. 274. 18.
Diuites viris deditos suæ ipsorum familiæ quoque ridiculos esse. 32.6
Dinites voluptatem sequi labores fugere. 16 20.
Diuitum curæ. 25. 6. *ac actus.* 26.23
Diuitum luxus. 29.13 *in vestitu* 30 23
Diuitum pericula, 28.4

& inde. 33.19
Diuitibus nimio luxu etiam voluptatem perire 37.19
Diuitiæ an summum bonũ 24.11.
Diuitiæ comparandis disciplinis impendendæ. 35.14.
Diuitiæ liuori & odio obnoxiæ. 29.2. malorum causæ. 40 1
Diuitiæ malorum hominũ non bonæ. 274.6. & 275.3
Diuitiæ moderatæ, iucundissimæ, & quænam. 12.93
Diuitiæ non nostræ, sed earum nos tantum dispensatores sumus. 44 21.
Diuitiæ non summum bonum: 41.18
Diuitiæ ob quid petendæ. Diuitiæ quales sui cultores reddant 38.8
Diuitiæ quomodo acquirendæ. 328.9
Diuitiæ spernen. 15.3.7
Diuitiæ veræ quæ. 315. 12 in cælis. 339.24
Diuitiarum abusus. 274 7 nostro seculo. 44.6 10.
Diuitiarum extremum, malum, medium, salubre 126.24
Diuitiarum studium plerisq; solum. 410.5
Diuitiarum vanitas. 27.5
Diuitiarum vsus quis esse debeat. 42. 6. 11. & 45.2.
Absque diuitijs fœlicem vitam agere difficile. 328.12.
Doctrina, vide Scientia.
Doctrina animi bonum 97

19.& 99.23
Doctrina improbi, insani gladio similis . 273.20
Doctrina insipiens timẽda 327.8
Doctrinæ vsus ac pretium 18.18.
Doctrinæ sedulò incumbẽdum 320.9
Doctrinam ex fato contingere. 252.4
Doctus iniquus, vt furiosus habens gladium. 327.9
Docti & æqui victus qualis esse debeat. 327.15. & 326.16
Docto euasuro labore ac studio opus. 173.4
Doctum ne an bonum esse. præstet. 18.17
Doctum pariter probumq; esse egregium 327.7
Docti re pauci, nomine multi 172.22
Docti pauci, 423.22
Doctorum crebra conuersatio. 35.19
Doctorum & honor, voluptas quæ. 366.13
Doctus nũquam deesse necessaria 36.3
Dolor ad mentem reuocat 277.18
Dolor nullus, vbi nullum iudicium 219.3
Dolor Voluptatis comes 90.13.& 67.5.
Dominis duobus seruire nemo potest. 418.4
Dormientium motus quales 218.3
Dorophonus. 286.1
Doxa, eiúsque ex Ioue filij 295.24
Draco sydus. 364.8.& 355.13.
Dryades 55.19

in dubiis

in Dubijs vtra opinio præ-
ferenda. 346.9
Dyſpepſia 173.6

E

EBrietas quantũ menti obſit. 257.23
Ebrietas viſum turbat. 203.12.
Ebrietas vitanda. 327.18
Ebrieta. deteſtat. 70.11
Ebrietatẽ qui morbi conſequuntur. 71.15
Ebri° bellua vilior. 70.19
Eccleſiæ ſanctæ aſſertioni credendum. 421.17
Echinus. 223.9
Echo. 153.1. & 203.20. 283.10.
Eclipſeos ratio 373.16
Eclipſeos lunaris ratio. 395.24.
Edendum vt viuas, non viuendum vt edas. 72.3
Educatio, magni momenti. 25.9
Effectus à cauſa quid differat. 238.17
Effectus, pfectũ. 194.8
Effectus nobis certiores cauſis. 215.5
Electri vis attractiua.
Elleboro neminem non indigere. 182.4
Eloquentiæ vis ac pretium 33.5.
Elyſij campi. 41.2
Enacledus. 85.14. & 167. 8. & 256.18
Engonaſis. 364.11. & 365.19
Enogaſis occaſus 369.8 & 369.18. *eiuſdem ortus.* 370.6. & 371.1
Enipeus. 89.4
Ennoſigæus. 89.4
Ens primum, cauſa, non effectus. 239.5
Ens quid. 258.22

Entia

Entia incorporea praeter deũ & alia mulea. 199.3
Enti a vera, an corporea 199.3
Epicuri descript. 46.14
Epicuri philosophia seu disputatio de summo bono, 47.10
Epicuro anima mortalis. 50.22. voluptas summũ bonum. 47.22
Epicycli planetarum. 328 1. & 6
Equi sidus. 364.17. & 366.8
Erebi tria stagna. 290.21
Eridani sideris ortus. 369. 4. occasus 370.21.
Erynnis Acherontis fil. 42 16
Errantia sydera. 392.17 & 393.7
Error facile imitabilis. 242 24.
Errorum scatebra unde. 255.11
Eruditio, vide Doctrina.
Eruditione an pobitas praestantior. 18.16
Eruditor nuga. 379.15
Erymanthus gigas. 284 15. in montem. 285.9
Exemplorum vis, 242.24
Exemplis magisquam verbis docendi pueri. 315 15.
Exemplis rudes melius doceri. 48.18
Esse per se necamandum, nec fugiendum. 191.6
Estensis familia. 30.18
Euandri luctus, 187.22
Euripides mater ignorata. 166.5
Europa fertilis & bellicosa 111 5
Eurus. 200.23. & 3916. & 23.
Eurydice. 55.21

Fabricius. 40.4
Fabula nõ omnis sper-nenda. 18.4
Fabulæ poëticæ. 150. 22
Faces in aëre ardentes vi-de. 390.1
Facies pulcharrima quæ. 417.9.
Facundia, absque consilio. 151.19
Fagus. 56.9
Fama fami cognata. 252. 11.
Famæ inane studiũ. 175.9 & 175.23. somnium 177.18.
Famæ præmia post obitum 52.16
Famæ spes ad virtutẽ im-pellit. 10.15
Fatum causarum series. 238.23
Fatum, diuina voluntas. 259.7
Fati autor deus. 259.18
Fati in amore & rebus cu-pidis vis. 82.1
Fati munera nõ respondere meritis nostris. 261.15
Fati vis contra conatus no-stros 92.17
Fato cuncta obnoxia. 259 16. & 263.13
Fatum extra nihil fieri. 249.12. & 250.1.
Fato amores iungi. 89.22 ac solui rursus. 90.11
Fatone an casu omnia fiãt 238.7
Fatorũ ordo certus. 242.8
Fauoris conciliandi ratio. 302.18
Febris ex ebriet. 71.18
Fel iræ sedes 221.8
Fœlix futurus quo ordine vti debeat. 325.7.326
Fœlix in terris nemo 114
Fœlix quis 4.17

Fœlix verè quis. 125.5 & 148.13.
Fœlix quis habeatur. 129 10.
Fœlix vocandus quis. 114 23 & 123.20
Fœlix rarus. vt phœnix. 125.24. & 126.7
Felle carentia animalia nõ iracsci. 221.10
Felsina. 321.14
Fœmina nihil mendacius. 83.8.
Ferreum seculũ, vbi astuti regnant. 363.7
Fidelis nemo 135.14. in venere. 146.13
Fidendũ nemini. 91.19.
Fidendum paucis, ac raro alijs. 135.12. & 14
Fides etiam inter coniunctissimos rara 183.23
Fides paucorum tantum. 106.3
Fides vobis citra rationẽ non adhibenda 375.11
Fidei succumbat ratio. 398.11
Filij ætate adhuc tenera bene instituẽdi. 139.24 & 141.9
Filij parentum plerunq; similes. 134.19
Filiorum corrigendorum ratio. 242.23
Filiorum morbus & mors quomodo ferẽda. 139.4
Filiorum vitia parentibus imputanda. 139.23.
Finis agentẽ mouet. 117.3
Finis bonus. 48.13
Finis non omnis opus. 119 10.
Finis optimus qui vltimus 117.8. idemque summum bonum. 116.16. & 118 22
Finis specie prior, & facto posterior. 48.11.
Ob Finem omne opus susci-

pl. 48.10
Florentiæ obsidio. 321.14
Fluminum perpetuus cursus vnde. 394.3. eorundem vsus 6
Fontes vnde. 394.9
Forma 57.17
Forma absq; materia consistens, perfectior. 407.16
Forma amoris causa. 89 22.
Forma, & materia naturæ principia. 372. 10. & 382.16.
Forma rebus esse tribuit. 404.1.
Formæ gratia fugitiua & infida 81.4. & inde.
Formæ corporeæ & incorporeæ. 404.5
Formæ incorporeæ extra cœlum. 407.19. 408.3
Formæ qua lege res gerent, 382.10
Fortis tacet 108.20
Forti vivo vbique patria. 313.16
Fortitudo. 98.3. & 170. 5.
Fortuna an regat mortalia. 246.14
Fortuna cæca. 315.7. instabilis. 318.22.
Fortuna, qui & Pluton. 265.19
Fortuna rerum domina est opum donatrix. 130.9
Fortuna veteribus dea habita. 238.2. & 247.28. qualis dea ead. 247.15
Fortunæ arbitrio an oña in mundo fiant. 238.1
Fortunæ bona nulli propria aut certa. 315.7. ideoq; sperpenda 318 25 somnia 339.9. sumus ead. 11
Fortunæ comes libido. 169.18.
Fortunæ incertitudo. 165 4. & 262.8. inconstantia

65.11.
Fortunæ in rebus humanis lusus. 318.5. siue ludibrium. 277.8
Fortunæ iocus, stultorũ imperium 305.2
Fortunæ modestæ commendatio. 1291
Fortunæ potestas in terram & terrestria. 263.10 præter animas nostras. 263.19.
Fortunæ proles voluptas. 16.15
Fortunæ rete. 250.11
Fortunæ sola resistit virtus. 36.13
Fortunatæ insulæ. 141.23 & 208.16. an sint. 209.2
Fraus Pluti ãcilla. 54.10
Fraus Veneri gratissima. 135.14
Fraudẽ fraude repellere etiam iure licet. 335.3
Fralitas veterũ 40.10
ad Frugalitatem exhortatio. 4021
Fulgura vnde. 390 9
Fulmina à dæmonibus cieri, 299.16
Fulmina vnde. 390.18. et 391.13
Fumo, hoc est, vna gloria nihil leuius. 317.23
Furiæ. 29.5. & 185.15.
Furiosus etiam verum dicere. 213.23
Furor poëticus. 213.22

G

Gades 361.15
Gallorũ in Italia bellum 278.9.10
Ganges. 110.11. 391.15
Gangetica tellus. 11.12.
Ganymedes, qui & Aquarius. 371.11. vide Aquarius
Ganymedis forma. 31.23.
Ganymedi præfertur Philetus. 79.1

Garrulitas leuitatis in-
dicium. 107.10
Gaudia eò dulciora, quò
rariora 37.9
Geminorũ signi stellæ quot
365.18. eorũdem ortus
369.3
Gẽmæ quare alijs lapidibus
nitidiores 200 3.
Getæ. 36.12
Getuli. 111.8
Gigantes in Arcadia olim
284 11. in montes versi
285.9. à Menarcho do-
mati. 284.9
Gigantes terrigenæ. 85.15
Gygantomachia- 23.10
& 131.3. & 677
Gygantomachiæ allegoria
256.16
Gloria vera post cineres.
318.24
Gloriæ humanæ vanitas.
352.6
Gloriæ vanæ studiũ 175.9
& 175. 23. somniũ 177
17.
Gloriæ vanum fructus.
317.5. & vnde 23.
Gloriã stertẽtes fugere. 73
Gorgones. 152.4
Græi nugaces 35.10 mẽ-
daces. 125. 24 126.4
Græcia mendax 151. 10
nugarum mater. 2096
Græciæ septem sapientes.
Grando vnde. 390.9. &
391.13
Grauia ad centrum ferri.
395 14
Grauia leuibus viliora.
199.8. & idem. 202.2
Gula cauenda. 327.18
Gulæ nequitiæ nutrimen-
tum. 87.11
Gulæ voluptatis satelles.
69.10.59.11
Gulæ dæmon. 296.4
Gulæ & laboris fil. somnus

69.22.
Gula nihil indignius homine. 69.16
Gula plures perire quam gladio. 71.23
Gustus animæ vis. 224. 24
Gustus cunctis ineſt animantibus. 227.2
Guſtus, quæ fiat, 226.22
Guſtu tactuq; ſolum beſtias gaudere. 598
Gyges. 256.15
Gymnoſophiſtæ.

H

HAEretici. 121.18
Harmania. 233.4
& an rectè de anima dicatur. 233.1.
Harpyæ. 151.4
Hectoris nobilitas. 164.2
Heliacus ortus, & occaſus 368 13
Heliadũ lacrymæ. 216.1.
Helice. 364. 6 & 365.9
Hemiochus, vide Auriga ſidus.
Herculanus nodus. 249.14
Herculeæ columnæ. 393 18.
Hercules Ferrariæ dux. 10.16
Hercules quoque voluptati ſuccubuit. 62.17. & 63.11
Herculis armenta Geryoni abrepta.
Herculis geſta. 62.17
Herculis nobilitas. 164.3
Herculem bene merẽdo cælũ ſibi acquiſiſſe. 102 5.
Hermes Triſmegiſtus. 266 1.
Hermus aurifer. 148.9
Heroes qui. 345.6
Heſperetuſæ pomaria. 24. 22.
Hippocrates medicus. 336 20.
Hippocrene. 151.12
Hiſtoriarum uſus. 17.24

Hædi sidus. 366.1
Homerus.
Homeri mors.
Homeri nobilitas 166. 2
Homo animal præ alijs miserum. 205.10
Homo cæteris animalibus quæ præstet. 22.16. & 69.18
Homo deorum simia, & risus quando. 177. 11. & 15.
Homo homini iuuando natura creatus. 43.17. & 443
Homo homini maximè formidanda fera 183.10
Homo inter deos & bruta medius. 232.6
Homo quando fœlix. 124. 15. quà ratione dijs gratus fiat. 415. 24
Homo sermone tantum & manibus bestijs præstat. 122.1. eod. 16.
Homo spiritualis quis. 350.14
Homo terræ & animantibus regendis præfectus à Deo. 395.7
Homo virtutibus præditus mortalis deus. 410.24
Hominis creatio. 305.2
Hominis inuenta. 23.2. & 3
Hominis misera natiuitas. 178. 10. infantia ead. 179 1. & 12. pueritia. ead. 179. 7. iuuentus. 179. 12. ætas grauior ea. 179. 21 senecta. ead. 80. 8.
Hominis philautia ac scientiæ persuasio 158.11.
Hominis substantia virtus. 248.17.
Homini cætera animalia subdita 22.19
Homini tactus & gustus quàm cæteris animantibus perfectior 227.4.

Hominem deos affari coràm posse, atq; videre. 421.21
Hominem gula bestijs similem fieri. 69.22
Hominem veterem quomodo exuere oporteat. 417 1.
Homines quot casibus obnoxij 182.17
Homines vere qui. 345.5
ad Homines virtutum studiosos exhortatio. 411. 15.
Hominum diuersa genera. 305.9. optimum 301.8 prudens. ea. 19. astutum ac disertum. 302.10. & 303.12. stultum, ead. & 304.24. insanum 305. 20.
Hominum diuersi colores. 300.14.
Hominum & dei quanta distantia. 121.10
Hominum fortuna nulli perpetua. 165 4
Hominum ignorantia & error 286.15
Hominum nemo non vitijs obnoxius. 120. 3. & 121 5
Hominum pertinax cecitas 23.24
Hominum simulacra tantum non homines cerni. 47.11
Hominũ vita, fabula. 113 6 & 177.11. militia. 169.14.
Honestum. 97.12. honesta, que. 69.22
Honesti passim habenda ratio.
Honos alit artes, & virtutem 49.8
Honor homini sufficiens quis. 178.6
Honor qui confercur indigno non honor. 178

Honor somnium. 177.17
Honor virtutis præmium. 100.13. & 418.19.
Honores nec corpori nec animo ꝓdesse. 177.20
Horatij nobili. 166.1
Horizon. 362.1
Hortorum vsus 129.13
Humane vitæ consideratio 301.15
Humanarum genus solum omnium animalium species refeere 148.5
Humanum genus vtrì simile 158.7
Humani generis calamitas & miseria 178.9
Humano in corpore multæ pecudes. 317.18
Humiles Deo in amari. 316.24
Humor nrtiuus .220.20.
Hyades. 369.17
Hyale 331.5
Hydræ silus. 365.4. & 367.20. eius ortus. 369.15. & 370.5 16. occasus 371.18
Hydro crudelior. 82.4
Hydrochous 358.3
Hyems. 245. 16. vnde 396.12
Hyemis incõmoda. 180.18
Hypocrita. 276.18

I

IAna dæmon. 354.22
Iapetus 256.17
Iiberi ad extremum occasum 294.19
Icarus. 14.4
Icari casus. 282.5. temeritas. 174.14
Ignauia vires hebetat. 327.24
Ignauorum querela in senectute. 312.9. & 313 18.
Ignis aëre leuior. 390.12
Ignis animantum viuificans 220.3

Ignis an sub cœlo lunari orbi ppinquus. 390. 21. & 15.
Ignes in terra gigni multos. 399.7
Ignes per aëra volãtes vnde. 390 6
Ignorantia errorum causa 267.24 & *mater.* 316. 13. *Pluti filia.* 54.9.
Ignorantia veri, ac boni prima animæ in vitia ruentis contagio. 290. 1 *hinc q; stultitiam, & scelus nasci.* 290 5.
Immodica nocent. 326.18
Imperfectum debile. 164 11. *vide Perfectum.*
Imperia prudentibus commissa optimè habere. 301.16
Improbis perpetuus comes, metus. 13.8.
Incertum in mundo nihil. 243.12.
Indi. 111.7
Indigẽtes dij quales 246.1
Indoctus vario probus. 326 13
Indulgentiarum meræ. 304.12
Inertia. 402.21
Infamia voluptatis comes. 67.5. & 60.13
Infantiæ mala. 178.19. & 179.1
Infœlix quis. 41.15
Inferi ad australem plagam. 154.3. *subterranei* 399. 12. *quare in terræ centro credantur esse.* 491. 13
Inferi an in terræ centro. 276 7
Inferi pœtarum figmentum. 51.6. *sacerdotum lucra.* 51.24
Inferre vera inter homines. 183.22
Infernum descriptio. 185.

7 ad Inferos iter quale, 152. 14
apud Inferos quid iam agatur. 322. 1
Inferos plerique nullos credunt. 410. 2
Ad inferos quauis etiam hora innumeros tendere 323. 14.
Infinitũ an ex finitis partibus. 197. 18
Infinitum nullum corpus. 403. 5.
Ingenium ex fato contingere. 252. 3
Ingenio hominis durissima quæque refringi. 368. 17
Ingenia quosdam natura non arte domari. 20. 20
Ingenio vires cedunt. 108 12 & 15
Ingeniorum diuersitas. 420. 11
Inglwies, vide crapula.
Iniuria quomodo vindicanda. 108, 220
ab Iniuria abstinendum 311 14.
Insani quale hominum genus 305. 20
Inscitia errorum & sceleris mater. 249. 4
legem videt. 20 11
Insidiarum humanarum varij modi. 183. 19
Institutio, quanti momẽti
Insula quid 208. 22
Insulæ fortunatæ. 208, 16
an sint. 24
Integritate nihil amabilius. 104. 12
Inuidia amantibus metuenda. 92 7
Inuidia fœlicium comes. 17. 11. Latis rebus infensa 67. 12.
Inuidia maximè oculos infestat. 309. 23
Inuidiæ detestatio. 92.

Inuidiæ pater ac rex dæmon qualis. 297.2. & 298.2.
Iouis amores. 88.20
Iouis & Doxæ filij. 285.24
Iouis planetæ domus. 362 12
Iouis potestas. 118.14
Iouis sphæra & motus. 361.20
Iouem Latinis deũ ac summum bonũ dici. 195.14
Ira frænanda. 319.4
Ira stultis cognata. 305.13
Iræ gradus. 221.17. *vis* 221.2. *eiusdẽ causa.* 221 6. *sedes.* 8. *materia.* 221.
Iracundos nõ amari. 108.8
Iris Iunonis nuncia. 292 9.
Iris vnde, & vbi appareat 393.6
Iridis inuocatio, & descriptio 292.13
Ister. 110.11
Italiæ bellum. 278.6
Italiæ loca à studiosis iuuenibus maximè frequentari solita. 172.14
Ithylus. 57.11
Iucundũ, vide Delectans.
Iucundum natura omnes quærere. 50.14
Iucundis quinam capiantur maximè. 102.13
Iudæus bruchiphagus. 229.34
Iudicio carentia, etiam sensu carere 216.3
Iuno 61.9
Ius vi opprimi. 356.19
Iũris nodosa sciẽt. 24.5
Iuro silent bello. 333.15
Iustitia. 98.2
Iustitiæ studium. 311.14
à Iustitia quæ potissimum abstrahant. 312.2 & *inde.*

Iustus vide Bonus
Iustos malũ non pat. 277. 11. & inde
Iustos quare Deus interdum malis exerceat. 277. 15.
Iuuentæ cõmodis dum licet vtendum. 81 6
Iuuentæ mala. 179.11
Iuuẽtæ malè trãsactæ deploratio. 312.21.
Iuuẽtus ad malum prona 242.18. & *luxuriæ debita* 242.21
Iuuenum studia. 172.14
Iuuenibus mala commercia in primis cauẽda. 142.20
Ixion auari typus. 27.1

L

Laboris & Gulæ fil. somnus, 72.7. & 59.15.
Laboris vis. 142.12
Laborem citra nihil egregium fieri 142.18
Laborem contemni spe & amore 344.5
Labore cur membra languescant. 217.13
Lacheſis. 11.11. & 259.21 & 37.21
Lacteus circulus 360.13
Lacus vnde 394 8
Lætitia nimia morborum & mortis etiam causa 145.22
Lætitiæ vsus 144.12.
Lampirides 386.23
Lapis philoſophorũ qualis & quomodo inuentus. 329.17. & 331.2
Lapidis philoſophorũ virtutes 331.11. & 2.
Largiendi noſtro tempore abuſus 44.10
Latini à Græcis nugari didicere 151.10.
Latinos Græcorum quoque exemplo delira

126.7
Laudanti coram fidere non tutum 693
Laudare absentem an praesentem melius. 103.7. & 103.23. & 104.2
Laudari omnes cupere. 103.10
Laudis studium inane. 175.6. & 23. somnium. 177.18
Lauri. 56.12
Leges ab imperitis maxime negligi. 20.11
Leges araneariū telae similes. 171.21
Leges bello opprimi, 333.15 passim nummis succumbere. 171.16
Lectio animi esca. 351.11.
Lectionis autorum ratio. 108.5
Leo decimus Papa. 392.19
Leonis signum penetrans. sol, calidissimus 31.
Leonis signi stellae quot. 366.22. eiusdem ortus 369.13
Lepus sidus. 394.23. & 367.12. eiusdem ortus. 369.14 occasus. 371.3
Lepores 57.22
Lestrygones 79.15
Lethe. 72.8
Letheus flu. 152.18
Leucothea 184.14
Leuiora quanto grauib. praestent. 199.8. & 18. & 202.2
Libræ signi stellae quot 366.24. eiusdem ortus. 370.4.
Liber an sit, qui vxorē duxit. 132.1. & 138.17
Liber nemo. 178.21
Liber quis habendus. 254.6. & 258.10 & 19. solus sapiens. 254.11

De li-

de Libero arbitrio. 249.18
Libertas cælibatus periculosa. 138.22
Libertas omni pretio pretiosior. 128.1. pernicio-sa res pueris. 141.12
Libertatem vẽdere turpissimum. 131.4.
Sine libertate nil laudabile. 131.3.
Libertate nil magis generosos decet. 130.30.
Libri quales sapienti legendi 351.3.
Libido fortunæ comes. 169.18.
Libidine oĩa plena. 199.
Licentia 138.20.
Linguæ munere nos bestijs præstare. 121.23.
Lippitudo ex ebrietate. 71 20.
Lis & amicitia an rerum primordia 216.5.
Liuor vide Inuidia.
Loci & temporis habenda ratio. 103.21.
Locũ nullum esse frustra, sed omnia inhabitari. 399.16.
Locum præter corpus nil occupat. 210.2
Locustarũ ꝓdigiũ. 278 13.
Lopadis & Vranij filia
Ve us 85.12.
Lothos Priapo amica. 56.
Lucelli spes 25.12.
Luciferi dæmoniũ principis descriptio. 298.20 & 299 21. vide Sarcotheus.
Lucretia. 135.6.
Lucri faciendi ratiões honestiores quæ. 129.17. & 130.
Lucri studium. 101.17
Lectum mora mansuesce-

re. 139.21.
Ad Lutherum tollendum Clementis Papæ apparatus. 356.10.
Lunæ area venti prænuncia. 393.11
Lunæ color interdiu. 386.
Lunæ corpus durũ. 373.15. & opacum. 373.16.
Lunæ domus. 362.18.
Lunæ eclypsis vnde. 395.24.
Lunæ inuocatio. 330.2
Lunæ maculæ quidnam. 386.9.
Lunæ magnitudo vnde pateat. 377.4.
Lunæ regio 283.6.6. vrbs 285.15. & Ara. 285.14
Lunæ pars, quã sol nõ spectat, cœlo similis. 373.11
Lunæ vltima sphæra terris q; proximæ. 386.9
eius motus. 362.6.
Lunam supra, bona & fœlicia omnia infra, mala. 246.16. & 286.22. & 385.23
Lunicolarũ cum Gigantibus bellum. 284.18
Lux an aliqua sine corpore. 463.18.
Lux solis effectus. 390.18
Lucis diuinæ particula soli impressa. 405.22. & alijs. 407.7.
Lucis subiectũ, ac fundamentum an aër. 404.18. 404.23. & 405.16.
Lucem etiã absq; aëre constare. 405.20
Luxuria Pluti filia. 54.4
Luxuriæ dæmon qualis. 296.5.
Luxuriæ detestatio. 332.22.
Luxus diuitum descriptio 29.21.
Lybia anguifera 296.22.
ferox. 111.4.

Lycaon. 57.17.
Lyceus gygas 284.14.
in montem. 275.9
Lyncei visus. 255.6.&
288.24.
Lyræ silus. 364.11.&
366.4. occasus. 370.3.
ortus. 371.1

M.

Machaon medicus.
339.19.
Mæandri olores. 181.15
Menalus Gigas. 284.14
in montem ead. 285.9.
Magica ars, 355.7.&
392.3.
Magica arte cogi dæmones tam bonos quam malos. 248.7.& 21
Malũ duplex. 272.8.
Malum omne infra locũ. 247.16.
Mala corporis, & fortunæ quibus mala. 277.2.
Mala cum multis commoda leviora. 139.9.
Mala cũcta in terris clausa. 385.2.4
Mala quatenus à Deo. 269.4. quomodo deus permitti fieri. 265.11.
Mala semper bonis plura. 241.2.
Mala unde proveniant. 265.18.& 24.
Malorum cognitio non mala. 241.4
Malorum nostrorum causa peccatum. 272.17
Malorum sola causa postrema. 119.9.
Malorum nullum non aliquando prodest. 169.5
Malus quis non. 173.2.
Malus omnis æger. 249.7.

Mali lucem oderunt. 267. 20.
Malorum conuersatione abstinendum. 106.24.
Malorum hominũ successus.
Malos semper æstuare metu. 13.20.
Malis hominibus boni nihil cõtingere posse. 272. 20.
Malis qua re interdũ gratificandum 321.24.
Mansuetudini studendũ. 108.9.
Marcellus à Calliope lauro coronatus. 191.23.
Marmore surdior. 80.21.
Marmora quare alijs lapidib. nitidiora. 200.4.
Mare, vide Oceanus.
Mare cur salsum. 394.14
Maris diuersa nomina. [illegible]
M[illegible] quodlibet astrum malus. 207.18
Marini rupes. 321.16.
Marius quando nobilis. 160 22.
Martis domus. 362.14.
sphæra & mot⁹. 361.19.
Materia an æterna fuerit 387.13. & 389. 15.
Materia, et forma naturæ principia. 372.9 & 382 15.
Materia prima qualis à Deo facta. 372. 22.
Matrimonium. vide Coniugium.
Matrimoniũ à Deo institutum. 86. 12.
Matrimoniúmne an virginitas præstet. 87.22.
Maxima duo simul esse non posse. 390.5
Medicina 24. 6. *certum sapienti viaticum.* 336. 23.
Medicina nisi pfecta, pe-

riculosissima ars. 146.22
Medicinæ commendatio. 336.13. et 22. et 337.8
Medicus egregius nũquã mendicus. 336.23.
Medici carnifices. 146.13 &. 147. 2.
Medici consulendi ratio. 145. 11.
Medici sophiæ et dialecticæ studiosi. 146.6
Medicorum impostura. 145.16. & ignorantia. 146.5. factus, ead. 146. 10.
Medicorum nostra ætate sophia. 307. 14.
Medicus se committere nõ tutum, sed quib. 146.24
Mediocritas in reb. dulcissima 128. 44.
Meditantes quare oculos claudant. 231. 14.
Medusæ caput, sidus 364 14.
Megera. 63. 12.
Melsis. 278.8
Melicerta 184.15
Mellinæ encomium rusticum. 8. 9.
Membra cur labore defatigentur 217. 13.
Membrorum tremor ex ebrietate. 71.21.
Menarchus lunicolarum rex, deq; eo plura. 284. 5. & 7 & 285. 2.
Mens 97.21. eiusq; proprium noscere verum eodem.
Mens affectu ebria. 253 7.
Mens animæ sol 227.16.
Mens in nobis divina. 256 2.
Mens remittenda interdiu. & quatenus. 67.29.
Mens sensu præstantior. 211. 12.

Mentis affectꝰ diuersis ex causis. 181. 16.
Mētis bona. 9722. *dignitas.* 227.16. *vis.* 345.15
Mentis & carnis pugna. 256. 12.
Mentis oculus ratio. 254. 21.
Mētis sedes in capite. 225 11 & 256.3.
Mentis proprius orbis. 211. 15. *eiq; consimilis.* 19.
Mercurius deorum nūcius. 320. 17.
Mercurius sublimatus. 343. 23.
Mercurij domus. 392.17.
Sphæra, & motus. 362.3
Mercurij inuoca. 330.4
Meridianæ plagæ descriptio. 296. 20
Meridiei periphrasis. 58.1 & 80. 17.
Meridionalis populꝰ qualis fuerit. 300.16
Meridionales circuli. 361. 3.
Metallorū purgatio. 199 11.
Metallorū vsus. 395.6
Metus perpetuus improbis comes. 13.18.
Miasior dæmon, eiusq; descriptio. 297.2. & 918. 3.
Michaël archangelus Sarcotheum æthere depulit. 299. 11.
Midæ stultitia. 297. *auriculæ asinimæ.* ead. 9.
Militia ob voluptatem. 49. 1.
Minari, fœmineum, & timidi animi. 108.18.
Ad Mineruæ sacraria duorum iter. 173.3
Minos. 286.10
Minois vrna. 41. 13.
Miser quis. 126.14.
Mitis Deo amari. 316.24

Mobile primũ, supremus cœli orbis 391. 9
Modestia. 98. 4.
Modus in rebus omnibus optimus. 144 8.
Molorchaus leo. 31. 7.
Mimiquæstio de monachis quibusdam. 320. 22.
Monachi, porci. 321. 6.
Monachorum cœlibatus. 87. 3.
Monachorum descriptio. 146. 16 & inde.
Monachorum libido. 199. 23. in *Monachorũ quorũdã libidinẽ.* 320. 22.
Monachorũ Sophia. 307. 14.
Monachos plerosque descendere ad inferos. 323 29.
Monas. 194. 17.
Monstra quoq; non casu fieri, & cur ita dicta. 245. 19.
Montium vsus. 306. 5
Moralis vita. 168. 15 *quam difficilis.* 169. 3.
Morbo in tempore occurrendum. 144 6. *et quomodo.* 5.
Morborum causæ. 143. 17. *natura.* 23. *parentes.* 144. 2. *item aliæ plures.* 4. & inde.
Morborum turba, quib. hominum vita infestatur, 181. 6.
Morosophi. 379. 28
Mors intestata ex ebrietate. 71. 22.
Mors inferos fœlicibus æquat 72. 24.
Mors nemini parcit. 315. 3 & 153. 16.
Mors non metuenda, sed quib. 191. 11. & 181. 4.
Mors non omnia delet. 232. 10.
Mors ꝑpetuus somnus. 73.

Mors quid. 139.19.& 185.7.
Mors somno quanto melior. 184.10.
Mors vltima malorũ meta. 139.13. *forti non metuenda.* 14.
Mortis cõmendatio. 184.17. *consolatio.* 139.10 *descriptio.* 153.10. *eiusdem prosopopœia.* 16
Mortis germanus Sõnus. 72.9.
Mortis memor esto. 312.5 & 413.1.
Mortis omnium & genus & hora fatalis. 252.5. & 9.
Mortis prædictiones. 252 18.
Mortem à nemine nõ metui. 156.23
Mortem nunquã sero venire. 95.20. *proindeq; nõ lacessendam.* eod.
Mortem vltrò accersere, nisi diuinæ leges prohiberent quàm viuere satius 191.1.
Morte nihil & certius & incertius. 252.18
Mortui non deplorandi 139.15.
Mors animi bonũ. 97.19 99.23.
Mores à teneris perceptos, durare etiam in adultis. 325.11.
Mores an ex fato. 252.19.
Mores bonos corrumpi prauo commercio. 142.17.
Mores cuiusq; quomado deprehendendi. 101.7.
Mores eorũ, quib. placere. velis, obseruãdi. 100.18 101.2.
Mores nostro seculo prorsus extincti. 12.7.
Mores, qui à teneris hauriuntur, etiam senibus

ineſſe. 140.18.
Mores voluntatis eſſe. 97. 20.
Morum honeſtas. 13.5.
Morum humanorum conſideratio. 301.2. & inde
Morum humanorum corruptio. 342.6.
Morum ſimilitudo amicitiæ fomes. 104.19
Morũ tractatio, optima, et Muſis digniſſima. 12. 12.
Moribº decorari homines, non veſtitu. 12.2
Moſi credendum. 398.10
Motiua animæ vis quomodo voluntati pareat. 217 9.
Motus animi. 220. 23. & inde.
Motus caloris cauſa. 147 12. eiuſq; vſus. 13
Motus in dormientibus qualis. 218.3
Motus maximus quis. 379. 2.
Motus pluriũmne, an vnius principij. 193. 4.
Motus ſphærarum cœleſtium primo mobili contrarius. 361. 13
Motus vitæ præcipuũ indicium. 215. 9.
Motus cauſa corporibus vita. 201. 23.
Motº cauſa an calor. 215. 12. voluntas. 16. bonum 23. boni cognitio. 209. 10
Motus vis in omnib. elementis, ſed in cœlo maxima. 378. 22.
Motu, & quiete res omnes diſtinctæ. 378. 18
A multorum conſuetudine abſtinendum. 106. 1 & 22.
Mundus an æternus, vide Cœlum, & 387. 3.

389. 7. & 389. 21.
Mundus an propter homines creatus. 120 1
Mundus an propter solũ hominem conditus. 207. 7.
Mundus an ratione regatur. 237. 16.
Mũdus archetyp⁹. 420. 4
Sensibilis ipso pfectior. 211 23. mentalis. 212. 9.
Mũdus ditis regio. 206. 8
Mundus ex materiáne, an ex nihilo creatus. 387. 10. 14. & 390. 10. ex nihilo. 400. 9. & quemodo. 390. 14. infinitus.
Mundus hospitium animantium. 188. 12. malorum cergeries. 266. 2. scelerũ cauea & ferarũ stabulum. 150. 20. & 204. 23. scelerum patria 170. 18. tyrãni, 181. 1
scena. 177. 12. spelunca latronum. 189. 17. stultorum cauea. 47. 14
Mundus sensibilis à mentali archetypo. 212. 8.
Mundus verus in æthere. 211. 2. cuius hic tantũ imago. 6. & 355. 15. & an alius adhuc supra cælum. 211. 8.
Mundi ætas. 388. 10.
Mundi quatuor cardinũ peripthrasis. 23. 14. & 55. 15. & 85. 18. & 153. 24. & inde, descriptio eorundem. 292. 20. & 294. 18 & 295. 22. & 296. 20.
Mundi condendi quæ causa fuerit Deo. 388. 13 & 19.
Mundi diuisio à summo creatore facta. 213. 10.
Mundi princeps Christo & Paulo quis dictus.

247. 10.
Mundi huius princeps fortuna, Pluton, Sarcotheus. 266. 15. & alibi.
Mundi malitia 189. 10.
Mũdi triplex portio. 403 14.
Mũdũ, & quæ in eo sunt, amore conseruari. 93. 15 & 94. 10.
Mundum fugientes monachi, immundum sequuntur. 87. 9
Muneribus deos non corrumpi. 414. 20.
Murenæ cum serpente cõiugium. 267. 6.
Musæ nouem, mentis bona 97. 23.
Musarum fons. 150. 18. & 151. 12.
Musarũ inuocatio. 114. 17
Mutari omnia. 77. 3

N

Nablia. 226. 12.
Napææ. 21. 14
Narnia. 355. 8
Narniæ ruina. 278. 8.
Natalium splendore gloriari stultum. 164. 6
Natura, diuina lex cũctis rebus ab initio imposita. 382. 6. & 15.
Natura matérne an nouerca dicenda. 306. 17
Natura minimis contenta 26. 19. & 344. 18.
Natura morborum quorũ dam causa. 143. 22
Natura non multo potentior vsu. 140. 20. & 141 5 & omni cultura potẽtior. 141. 4. omni motore potentior. 382. 3
Naturæ in iungendis contrarijs sagacitas. 398. 10.
Naturæ lex. 311. 18.
Naturæ lusus in mon-

ac informibus fœtibus e-
dendis. 245.22
Naturæ ordo quomodo im
mobilis 381.12
Naturæ principia duo,
materia, & forma. 372.
9. & 382.16.
Naturæ vim assuetudine
quãdoq; frangi. 169.12
Naturæ totius considera-
tio. 258.20
Naturam frænari quidẽ,
non autem vinci posse.
141.3.
Naturam nihil facere in-
cassum. 249.12.
Naturam solus Deus vin-
cit. 382.4.
Natura, præter dum nihil
in orbe melos. 381.5
Natura sine arte nil per-
fectum profert. 141.16.
Nauigatio ob voluptatem
48.22.
Nausius. 23.12.
Nebula vnde. 390.8. &
23.
Nectar. 386.2.
Nemroth turris. 284.23.
Nepa sidus 367.1.
Neptuni metamorphosis
ob amorem 89.4
Nequitiæ nutrimẽta, gu-
la & otium. 87.11.
Nestoris luctus. 187.19
Nili fragor. 375.5
Nili septẽ ostia. 110.13.
Nili sidus. 364.23. &
367.12. eiusdem ortus.
369.12. occasus. 370.3
Nimium omne amarum.
37.23.
Nimiũ omne nocet. 127.1
Niues vnde. 390.8. &
390.24. & 12.
Nobilis an qui diues. 160
13. & 161.13.
Nobilis appellatio. 168.3.
Nobilis verè quis. 163.
14. & 12.

Nobilem neminem nasci. 185. 20.
in Nobiles nomine tenus sed re nebulones. 162. 21. & 161 20. & 167. 12. & 167. 14.
Nobilitas animi, non corporis decor. 162. & qualis. 9.
Nobilitas generis quid 161. 16. & 165. 6 & 167. 11.
Nobilitas omni prètio dignior. 161. 14
Nobilitas vera quæ. 163. 12. *virtus.* 164. 2.
Nobilitatis origo natura. 162. 3. & 17.
Nobilitatis stulta æstimatio. 159. 12. & 160. 5
Nobilitatẽ per testamenta non relinqui. 164. 13.
Nodus Herculanus. 249 14.
Nomàda. 112. 8.
Non quod, sed quales alii quid dixerint, notandũ 346. 13.
Notus. 200. 23
Nox fraudibus apta. 387. 9.
Nox quid. 395. 21.
Noctes longiores aut breuiores quãdo & quare. 396. 2. 10. 15.
Nubes vnde. 390. 18. & 391. 12.
Numina amãda. 417. 14
Nisus rex in auem cõuersus. 74. 17.

O.

Obsequio paratus amor. 101. 17.
Occasus descrip. 244. 18.
Occasus signorum triplex. 368. 2.
Oceanus pro cælo. 208. 20 & 325. 5.
Oanus quare nymphas genuerit. 394.

17.
Oceano terras cingi. 393 17.
Otium tempestiuum vires reparat 326.21.
Otium nequitiæ nutrimẽtum. 87. 10
Otiũ vitiorum som. 134 3.
Otia laude carere. 22.4.
Otia vires debilitant. 327 24.
Oculi animi speculũ. 224. 3.
Oculorum ratio. 225.6.
Oculos quare claudamus meditãtes aliquid. 231.
Odiũ inter dissimiles. 121. 15.
Odoratus quæ vis. 224.22
quomodo fiat. 226 18
Officium quomodo gratũ fiat. 101.4.
Ogygia. 13.14.
Oloris sidus. 364.11. eius-dem [illegible] 271.7. occa-sus. 370.1.
Omne quod est, vel opus vel operatio, vel operans 116.22.
Omnia interire. 52.7.
Operatio fine vilior. 117.5
Opus operatio, operãs. 116.
[illegible]
Opus omne ob finem suscipi. 48.10.
Opes. vide Diuitiæ.
Ophiucus, vide Anguitenens.
Ophthalmia. 183.7
Opinio lunam imitatur. 204. 11.
Opinio multorũ, vt ratio paucorum. 190.11.
Opinio nobis ꝓpria, vt diuis ratio. 240.8
Opinio vulgi rectrix. 204. 6.
Opposita oppositis curari. 145. 7.
Oppositorum opposita ra-

tio. 50. 12. natura qualis. 272. 4.
Optima in terris Deus pauca esse voluit.
Ordo rerum immutabilis. 265. 4.
Ordo rerum pulcherrimus 239 17. & 240. 14.
Orestis, & Pyladæ amicitia. 105. 17.
Orestis furor. 70. 18.
Orgia. 71. 8
Orientis descrip. 235. 4
Orion nauigantibus insidos 45. 20
Orion sidus. 354 22. & 357. 13. eiusdem ortus. 369. 4. & 11. occasus. 370. 22. & 371. 2.
Orpheus. 59. 21
Ortus signorum triplex. 398. 3.
Ossa. 167. 9
Ostrea Cyzicena. 30. 4
Othonis lex de theatri ordinibus. 268. 19
Ouidij metamorpho. 14. 4. amores. 7.

P

PActolus aurifer. 148. 9.
Padus 110. 11.
Pædagogus qualis esse debeat. 325. 15.
Pædogeni nupta Venus. 86. 7.
Pæon medicus 335. 19
Palestinæ sorores. 29. 5
Pallantias. 74. 5.
Paludes vnde. 384. 8.
Pamphagus Vranij filius trigattur. 86. 3.
Panchaia thura. 55. 14.
Panis qui leuior, melior. 199. 17.
Pannosos, quamlibet aruditos contemni. 31. 14
Parallelli circuli. 350. 18.
Paralysis ex ebrietate. 71. 21.

Parentes morborum causa 144. 2.
Parentes quantùm in filijs, qyales euasuri sint referant. 325. 9.
Parentum nobilitas quãti momenti. 166. 23.
Pares cum paribus. &c. prouerbium. 326. 3.
Paris. 123. 12.
Parium marmor. 80. 21.
Parnassi colles. 9. 10.
Parsimoniæ laus. 40. 21. vide Frugalitas.
Parthenope. 172. 16. & 278. 9.
Parthi. 111. 9.
Pasquillus 168 4.
Pastorum contentio elegans. 78. 7.
Patauium. 172 14.
Patientiæ commendatio. 319. 12. & inde.
Patientia vincit omnia. 76. 22.
Patria bonorum in cœlis. 412. 17.
Patrum sanctorum vita. 491. 11.
D. Pauli de prædestinatione locus translatus. 247 11.
Pauper quãto securior diuite. 34. 14.
Pauperi quoque sua gaudia. 37. 9. sed quomodo non minora quàm diuiti 38. 14.
Pauperes minus expositi periculis quàm diuites. 39. 12.
Pauperes non despiciendi. 315. 21.
Pauperum neglectus. 34 6.
Paupertas æquo animo ferenda 316. 3.
Paupertas multis vtilis.

316.15.
Paupertas quantum studia literarum impediat. 34.2
Paupertatis domus. 44.5 miseria. 34.15. laus. 39. 12.
Pauperiem curando rect. corpori obstare. 328.6
Pax ex amore. 94.24. pacis laus eadem.
Pax homine maximè docet. 333.10. & 20
Pacis incommodum 334. 18. & 335.2
Pacis studiis maximè homines decet. 319.17
Pacem non constare, nisi inter paucos 105.22
Peccare an liceat impunè, quia Deus non offenditur. 270.14
Peccata, quære Vitia.
Peccatis hominum Deus nō offendi. 269.9. & inde
Peccatis leuioribus nō offendi superos. 416.12
Pecudes, vide Bestiæ.
Pecudes carere arbitrio. 254.17.
Pecudum misera sors. 260.22.
Pecudum voluptates quæ 99 15.
Pecuniæ vires. 34 23. & 328.14. vide Diuitiæ.
Pegasus. 366.8
Pegasi sidus. 364.18. & 366.8 eiusdem ortus. 364.18. occasus. 370. 2.
Pelion. 167.9
Pellex vxore quanto deterior, ac incommodior. 134.8
Pellicis concubitu maximè vxores offendi. 137.23
Per se ens, perfectorum.

196.1
Perfectiũ imperfecto prius 193.20. ac fortius. 194 3.& 194.2
Perfectum vnum tantum 194.15
Perfecta omnia rara. 301 16.
Perfectissima duo esse simul non posse 390.2
Pergama 13.23
Peritus rarò paccat. 20.8
Permessus 279.16
Pérsarum gaza 35.19.
Persephone. 152.17
Perseus 364.13
Persei sidus. 394.13.& 365.23. eiusdem ortus 366.18. occasus. 371.4 & 10.
Perusium. 172.17
Pestis causæ 144. 14.
Phaëtontis incendium. 94 18. tempestas 174.17.
Phantasia 218.18
Phasiani colchici 29.24
Philautia 158.11
Philetus. 79.1. eiusdem encomiũ pastorale. 78.7
Philocreus dæmon eiusq; descriptio. 296.5
Philodoxi 379.21
Philomela. 57.11
Philortus 286, 1
Philosophiæ mortalis difficultas. 168.16. itẽ physica 171.3
Philosophorũ lapis. 319. 17. eiº virtutes. 331.1.
Phlegeton. 51.7.& 63. 13.
Phlægra. 167.7
Phœnicis raritas. Græcorũ figmentum. 125.24
Pholoëgygas. 284.14. in montem ead. 285.9
Physica virtutis pars quã difficilis. 172.3
Physicus medicus, qui & clinicus. 145.15

Physilogia disciplinauũ pulcherrima 326.26
Pictorum audax inecitia. 375.22
Pietas extincta 445 58.7.
Pietas reliquarum virtutum ianua. 310.12
Pietate erga deum nihil maius 310 11
Pilæ lusus 26.19
Pinus in quam mutatus Atys 56.3
Piscis auctrinus, sidus. 365. 6 & 367.24. eiusdem ortus 371.17 occasus 369.8
Piscium signi stellæ quot. 367.7. eiusdem ortus. 371.15.
Planetæ, eorũq; ratio. 362 9. & domus, eodem.
Planetæ etiam ventorum causæ 392.15
Planetarum epicycli. 378 544
Plato. 16. 10. Socratis discipulus. 166 .6. & 214.7. mundi lumen.
Platonis ideæ 408.3
Platonis sententia de astris fixis. 376.17. & 377.12
Pleiadum ortus. 22.3
Plotinus diuinus. 21.48.
Pluuiæ vnde. 390. 8. & 390.23. & 391.11.
Pluto. 247.12. terræ princeps, quæ & fortuna. 266.15. vmbrarum dominus. 213.3
Plutonis in aula quidnam fiat. 322.7
Plutus 425
Pluti ancillæ, sors fraus vsura. 54.9 filiæ, luxuria, superbia, ignorantia

Pluti regia
Podagra ex ebrietate 71 18.
Podagræ periphrasis. 30 15.
Poëma quale esse debeat. 15.11.
Poëmata qualia pueris legenda. 18.6
Pœnitentia sera. 313 9
Poëtarum an fabulari tãtum. 150.10
Poëtarum assentationes 141. fabulationes eadem 146. & 15.8
Poëtarum contemptus. 44.12
Poëtarũ figmenta ad delectandum.
Poëtarum fontes. 400.15
Poëtarum fingendi licentia, 213.19. mendacia 150.17
Poëtarũ furor. 213 22
scribendi temeritas 15
petulãtia. 214, 7. obscœnitas. 171.
Poëtarum nugas veræ sapientiæ præponi. 308 22.
Poëtas fuisse tales, qualia sunt quæ scriptis prodiderunt 17.10
Poëticæ fabulæ. 151.3
Poli duo 359 15. arcticus. 359. antarcticus. 18
Polyphemi armenta, 14 19.
Polyphemi oculus. 154.23
Pompei extincta stirps. 164.23.
Pontifices an dulcius viuãt cæteris mortalibus 126 21.
Pontifices bellicosi Christi dogmatis secuti. 356 16
Pontificiũ rapina. 189.19
Pontifices plerosq; etiam ad infernos descendere. 323.19.
Populus Herculi gratus,

56.13.
cum Populo quomodo cõuersandum 1076
Porrigo ex ebrietate.71.18
Portenta vnde dicta. 245 21.
Possessa res possessore minor. 123.22
Potẽs frustra quis.388.23
Præsepe sidus 366.21
Precum assiduitate vincendi superi. 419.4
Priami interitus.154.10.
Priapo amica Lothos.56. 11.
Primordia siue principia rerũ an lis & amicitia. 216.5
Primum mobile.v 9361 eiusq; motus. 3609. ac vis 373 6. & 374. 19 & 379.1
Principium rerum vnicũ tantũ.192. 23. & 193 1, & inde perfectum. 194. 10.13. summum 239.10.19
Principium rerum purum ac simplex. 194. 18.23 viuens, eadem. 194. 24 sapiens.195.3.bonũ, eadem.195.11.per se. 16 totũ, ead.196.4.an corporeum, eadem.16.
Principia esse perspicua debere. 215.1
Principia natura duo, materia, & forma. 372 9 & 37.3.
Princeps mũdi quis Christo & Paulo dictus.247 11.
Principis imago vulgus. 297 22 & 305.9.
Principum nostri temporis studia 190.9
Principum in ferendis sacerdotum flagitijs, esci tantia. 304.19
Prisin sideris quos stella

367.11.eius ortus.369.
1.vide Cetus.
Prior causa efficiens posterioris 390.3
Probitas eruditioni coniuncta maximè laudanda 20.5
Probitas exulat. 170.18
Probitâsne, an sciẽtia præstantior 18.16
Probitate nihil amabilius 104,12
Probus rarò, qui indoctus 326.13.
Probum pariter doctumq; esse, egregium 327.7
Porcyonis quot stellæ.367
15.eiusdem ortus. 369
14 occasus 371.9
Prodesse alijs, duobus modis. 102 21.
Prodigalitas cauenda.43 10.
Prodigia bello Italiã venante visa 278.12
Progne
Prometheus. 151.9.& 168.24.figulus.255.9
Promethei donum ignis. 325.18.
Prophetarum vaticinandi vis vnde. 235 17
Prophetarũ vita. 421.9
Proteus 243.10
Prospera in aduersis spernenda 76.23
Prudens 150.2
Prudentis dissimulare. 108 20
Prudẽtis officium.174.20
Prudentibus commissum imperium, optimè habere. 302.2
Prudentia.982.& 170. 12.oim victrix 108. 12
Prudentia ad quid homini couueniat & conferat 1745.
Pruina vnde. 390.6. 23.& 391.13.

Psittacus 57.12
Pueri credvli. 303.24
Pueri qualia esse studia debeant 326.9
Pueri qualis debeat esse ad philosophiam institutio. 325.11
Puerorũ corruptio ex obscœnis poëtarum scriptis 17.1
Puerorum turpis amor. 33.12.
Pueris blandiri perniciosissimum 143.4
Putris pro vera sapientia, poëtarum nugas prælegi 308.23
Pueris qualia prælegenda 17.19
Pueris res pernicioſa libertas 141.13
Puerilis ætas eduiationi ac disciplinæ maximè idonea. 140.11. & 141. 2
Pueritia quomodo à magistris coërceatur. 172.7 & 9.
Pueritiæ mala. 179.1
Putei vnde 394.9
Pyladæ & Orestis amicitia 105.17
Pyracmon 13.21
Pyrois solis equus. 76.5
Pyrrha 335.21
Pythagoras 214.7
Pythagoræ litera 313.3

Q

QVercus vno ictu non cadit 418.9.
Quies animũ reficit ac vigorẽ revocat 236.18
Quiete & motu res omnes distinctæ 378.18

R

RAna bouem æquare volẽs rupta. 174.16
Ratio. 66.19 quare ab affectibus oppugnatur. 65 19.

Ratio diuis propria, vt nobis opinio. 240.9
Ratio dux fida sophorum, 243. 2. prudentum rectrix 204.6
Ratio fidei succübit. 389. 11.
Ratio lumen ac vis animi qualis. 254. 21. oculus mentis, eadem. 23. sol 204.9
Ratio paucorum, vt opinio multorum 160.9
Ratio quomodo affectibus succumbat 257.22
Rationis cum affectibus certamen 257.10
Rationis iudicium quàm sensuum certius 203.23
Rationis, non sensus iudicium sequendũ. 311.10
Rationes, sedes in capite. 256.3.
Rationi arbitrium coniunctum 254.26
Rationi credẽdũ in ambiguis 380.3
Rationem ducem quare pauci sequantur. 217. 2 255. 23. solus sapiens nempe. 254.12
Rationem nos diis esse similes. 40.17. à brutis distare 204.10
Ratione quinam regantur. 205.18
Ratione sana pauciſſimos vti 282.1
Ratione tantum homines bestijs præstantiores, 22.16
Regni summa potestas non patitur plures. 239.15
Religionis vsus. 229.27 & inde.
Religione frænandum vulgus 229.13
Remisses dæmon. 356.3
Requies interiecta vigorem restituit. 326.20

Res eædem diuersis diuersæ 277.7.
Rerũ animatæ aliæ, aliæ inanimatæ 117.18
Rerum creatio ex nihilo. 381.3.
Rerum crebra mutatio. 110.21
Rerum natura quatenus æterna. 381.2. & inde.
Rerum omnium certus euentus. 243. 12. & 245.9 & inde
Rerum principia an lis & amicitia 216.5
Rerum vnicum tantum principiũ, atq; perfectiũ. vide principium.
Rerum vsuram, non res ipsas mortalibus à natura traditas 188,5
Rete Ramnusiæ. 250.11
Regis imago vulgus. 297. 22. & 305.9
Reges an cæteris mortalib. dulcius viuant. 127.16
Regum bellandi furor. 110 17.
Regibus bellorum quæ causa. 334.15
Regum in ferendis sacerdotum fraudibus ossitãtia. 304.19
Regũ perpetuus comes metus. 127.21.
Regum rapina. 189.18
Regum stultitia magnarum sæpe vrbium exitiũ. 334.11.
Radamanthus. 286. 10
Rhamnusia 250 11.
Risus nimius stultitiæ signum 109.18
A Risu nimio cauendum. 109.16.
Rixa ferarum propria. 319.15.
Robur. 97. 16 . quatenus bonum. 115.17
Roma. 17 . à Gallis

direpta 278.7
Romæ luxuria & gula reliquàque flagitia. 356. 8.
Romani imperij ruina ex superbia 340.8
Romani populi adhuc pauperis plures victoriæ. 40.8
Romanorum ambitio. 176 13.
Romanorum nobilitas virtute parta. 163.15. vitijsque rursus amissa. 163.17
Romanorũ virtus. 153.21
Ros vnde. 390.9. & 391. 13.
Roseus color, amoris signũ. 49.20
Rotundum corpus cunctis alijs maius ac melius. 197.7
Rubrimaris gẽmæ. 112.6
opes 148.
Rusticæ opus 79.22

S.

Sagitta sidus. 364 16. & 366. 5 eiusdem occasus. 370 1. ortus. 371.7
Sagittarij signi stellæ quot 367.3. éiusdem ortus. 370.8
Salamandras in igne viuere 385.7
Saliares cœna 58.5
Salis montes in mari. 394 17.
Salmonis 895
Sancti patres, eorumq; vita solitaria. 421 9.
Sanguis calefactus an motus causa 215.12
Sanis oĩa sana. 277.17
Sanitatis curandæ ratio. 143.14 & 144.21
Sapere deorum proprium. 174.4
Et sapere & scire, pulcrũ

327.8
Sapere frustra, qui serò sapit 340.20
Sapiat citò, qui sapit. 314 10.
Sapiēs an effectuū expers esse debeat 66.3
Sapiēs affectibus imperat. 66.12
Sapiens dijs amicus. 338. 19. vbiq; fœlix. 22
Sapiens pacis studiosus esto. 335.22
Sapiens quando quis fiat. 149.22. & 150.1
Sapiens quantum reliquos mortales excellat. 149.7
Sapiens, qui minus alijs stultus 254.19.
Sapiens quo ordine quis fiat 324.20
Sapiens rationem, non sensus sequitur 254 6.
Sapiens solus liber. 254. 11. vno minor Ioue. 149.15
Sapientis exemplum & imago. 340.22. & inde.
Sapientis officia. 149.18
Sapienti an ducenda vxor 332.4
Sapienti fugienda vulgi commercia. 338.5. et.16
Sapienti virginitatem conuenire. 333.3. & 432.13
Sapientem an etiam bella gerere deceat. 333.4 & 335,22.
Sapientem in senecta quid deceat. 337.11
Sapientē in terris nullū reperiri. 354 17. & 355.3
Sapientem quæ ars potissimum deceat. 336.5. & 336,11. & 337.6
Sapient m libris incūbendum 320.9
Sapientum mūltorum inueritus causa, hominum contemsatio. 338.8

Sapientibus tantum orlu imperium committendũ. 318.9
Sapientia dijs similes reddit mortales 148. 26.
Sapientia fœdum pectus non inhabitat. 149. 23
Sapientia hominum dux. 34.8
Sapientia non idem quod scientia. 308.6
Sapientia peccati expers. 249.4
Sapiẽtia quare adeò paucis à Ioue concessa. 112 8.
Sapientia quid. 148.16. eiusdem parãda gradus, 149. & 29. 3.
Sapientia sera simultitiæ proxima 314.
Sapientia sola animi cultrix. 307.5. & 308.11
Sapientia solis diuis concessa 354.20
Sapientia tristitiam, curas q; gignit. 206.16
Sapientia vera quæ. 307 13. quæ non. 307.24
Sapientia virtutum princeps. 148.12
Sapientia vulgo inuisa. 338 6.
Sapientiæ acquirendæ ratio 206.3
Sapientiã sperni. 318 19
Sapientiæ laus. 308.14
Sarcotheus. 266.16. mundi princeps. 269.24. dæmonum princeps, rex. 298.15. eiusq; descriptio eadẽ & deinceps. 22. ob superbiam cœlo depulsus ead. 299.6
Sardanapalus 609
Sarracilus dæmõ. 354.22
Satbiel dæmon. 354.22
Saturni domus. 362.10
Saturni grauẽ. 285.3
Saturni sphæra & motus

361 18.
E-Saturni téstibus excita ta spuma creatam Venerem 85.7
Saturno rege aureũ seculum. 56 10. & 95.11. & 19.4 . 12.
Satyri petulci. 21.15 . & 55.18.
Sauromatæ. 111, 9
Scabies ex ebrietate. 71 18
Scarabæi stercore gaudent 4128.
Sceleris in homine sedes vbi 290.14
Sceleris origo. 290.5
Sceleris soror stultitia. 259.13
Scelesti dijs inuisi. 416.18
Scientia certorum tantũ. 244.8
Scientia differre nos à bestijs, & dijs fieri similes. 192. & 25. 18 á pauperie defendi. 36.4
Scientiàne, an probitas præstantior. 18.16
Scientia quando decorem suum amittat, & vbi. quando etiam noceat ead. 9.
Scientiæ coniunctæ pbitas, maximè laudãda. 20.5
Scientiam nostrã ex rebus nasci, non contrà. 245.1
Scire deorum proprium. 173.10.
Et Scire & sapere, pulchrũ 327.7
Scoria. 199.15
Scorpionis signi stellæ quot 368.2
Scorpij ortus 317.15
Scorpiones vnde. 398.12
Scribere qualia oporteat poëtas. 15.5
Scylla. 26. 11. & 62. 11. & 74.11 & 170.2
Sebethides vnde 278. 11.

Sectarum diuersitas ex ve ri cognitionis difficultate. 123.18
Seculi nostri mores execrandi. 44.4
Semele 71.10
Semen non semper fructũ. referre 165.6
Semidei qui 345.6
Senectæ mala 180.8
Senectus quare inuenta prudentior. 230.17
Senes loquaces 47.3
Senes qua ratione decrescant, & incurui fiant. 220.16.
Sensus à ratione quid differat. 66.16
Sensus gaudia quatenus licita. 67.7
Sensus gaudia nobis cum bestijs cõmunia. 98.22.
& quæ nam 99.2
Sensu carere, quæ carent iudicio 204.18
Sensus animum turbant. 231.20
Sensus mẽtis sidera. 227.5
rationis ministri. 256.4.
Sensus quinque perfectis tantum animãtibus data. 223.5
Sẽsus verti aëre . 203.15
Sensuum iudicium fallax 202.24. nec idem cuiuis 203.6.
Sensuũ voluptates. 50.4
Septentrionalis gentis descriptio 300.18
Septentrionis descriptio. 295.22.
eiusdem signa. 262.21.
Sermo animi index. 17. 12. & 99.23.
Sermonem quæ decoant. 107.24
In Sermone quænam seruanda cautio. 107.8
Serpentarius, vide Angui

tenens. eius occasus. 369 5. & 369. 9. & 16. ort⁹ 370. 18. & 24.
Serpentinæ caudæ abscissæ motus qualis. 218. 15
Serpens siaus. 364. 16 & 366. 3. eiusdem occasus, 369. 10. & 17. ortus 370. 18. 24
Serpentis veneno depositio murænam amicã petẽtis, seq; postea conficientis descriptio. 297. 5
Serpentis veterem pellem exuentis descriptio. 417 1.
Serũm vestes 339. 3
Seruus quis, & quam miserum seruire. 130. 10 & 131. 9
Sibyllæ furor. 213. 24
Sibyllarũ castitas 87. 22
Sidera directa & obliqua quæ 363. 12
Sidera errantia. 362. 9
Sidera quo quæq; modo oriantur, aut occidant. 368. 16.
Sidera singula an orbes. 212. 22
Sidera singula quot stellas habeant 365. 8
Sider a terrestria q. 363. 15. aëria 16. aquatica. 363. 17. ignea. 19. masculo & fortunata. 19. fœminea & infortunata 363. 21. 23. mobilia.
Sidera fixa. 364. 1.
Siderum lapsus. 390. 2.
ortus & occasus triplex. 368. 2
De Siderum ortu & occasu. 363. 8
Siderum vis in nascentes. 324. 23.
Similium tantum est amor. 121. 14
Similitudo morum, amicitiæ causa. 104. 20

Simplex compositio prius. 193.21
Sinon. 13.23
Sirius 31.8.& 48.21. 84 7.& 323.4.eiusdē quot stellæ. 367.14
Sisiphus Aeolides. 51.14
Sistra pelusiaca. 226.12
Sobrietatis commendatio. 258.3.
Societas praua vitanda. 325.23.
Socrates. 166.5.eiusdem nobilitas 7
Sol an igneus,& an mergatur Oceano 46.1
Sol cur luceat 403.22
Sol lucis causa. 390.18
mundi archetypi Deus 211.23
Sol quare præter cæteras planetas scintillare videatur 378.11
Sol rerum parēs eiusdemq;
inuocatio 75.20.*mundi oculus* 16
Solis circulus obliquus. 360.10
Solis domus 362.15
Solu cursus variari tēpora 395.17
Solis materia luci aptissima. 406.10
Solis motus à reliquis sex planetis diuersus. 377 22.& inde.
Solis occasus periphrasis. 68. 23. & 74.18.& 280.11.
Solis ortº descriptio. 45
Solis sphæra & motº. 361 22.
particula 405.22
Solē in cælo lucere solum, ab eoq; reliqua omnia astra lumē accipere 386.11
Solem quotidie parallelum

vnum facere. 360. 18
Soles tres apparentes quid 393.13
Solaris eclipseos ratio. 373. 16.
Solatiá quo rariora, eo dulciora 37. 11
Solitaria vita aut insana, aut diuina 421. 6
Solitudo sapientem quando deceat 337.18
Somnus Gulæ, & Laboris fil. Voluptatis comes. 72 6. & 59.15. mortis germanus 72. 9
Somnus miseros fœlicibus æquat 72.24
Somnus mortis imago. 233 21. & 253. 16.
Somnus pacem mortalib⁹ affert solus. 184. 2
Somnus quid 185,7
Somni quietẽ quibus infestari natura voluerit. 184.6.7.
Somni vsus quis. 40. 13. & 72.11.147.16. & 184. 2. abusus & damna. 72. 13. 164
Somus nullus sine aëre. 374. 11.
Soni causa. 226. 5. & 225. 17.
Sophia. 106. 13. animi cultura. 307.8.13
Sophia vera quæ. 307. 13 quæ non 307. 21
Sophus quo ordine quis fiat. 324.20
Soractes apollinea. 341. 3
Soractis incola sapiens. 341
Sors Pluti ancilla, 54. 10
Sortis diuersitas an etiam ex fato. 160. 12. & inde.
Speciei in rebus deceptio. 175 12. & inde
Species non corrumpi, sed corpora tantùm. 94 3

Spes, pharmacum nobis natura consilio datũ. 206. 22.
Spei calcar. 344.6
Sphærarũ cœlestiũ motus, & ratio. 361.8. 301.17
Sphærarũ octo motus primo mobili contrarij. 374.13.
Sphærarum superficies leuissima. 374.22
Sperica figura omnium perfectissima 375.14
Spiritualis homo quis. 350. 14
Spiritus proprie, mens, sensus, motus. 422.3
Spiritus sanctus assiduè petendus. 344.8. eiusdẽ in sublimandis animis vis. 343.20
Spiritus motus, intra viscera, animæ minister. 217.24
Stagna Erebi tria, limosum, spinosum, fumosum 290.22.
Stellæ aut dij, aut deorum templa. 311.12
Stellæ dura corpor. 373.15 & opaca. 16.22
Stellæ pro insulis. 208.22
Stellæ sua cuiq; vis. 376.5
Stellarum color interdiu. 373.13
Stellarũ delapsus. 390.2
Stellarum diuersa à cœlo species. 376.1. itẽ virtus & splendor. 376.5
Stellarum fixarum motus 377.12. & quare scintillare videãtur. 377.14
Stellarum motus à diisne, an per se. 380 6
Stomachi morbi ex ebrietate. 71.22
Strongylus 13.20
Strymonis grues. 181.14
Studiosis litterarũ facultatibus opus. 33.21

Studij puerilis ratio. 326. 10.
Studia literarum ob voluptatem 49.4
Studiorũ diuersitas. 100 20. *varietas cur à natu. ĩstituta.* 252.12.*et inde*
Stulti contentiosi. 95.10. *creduli.* 303.24
Stulti magistratus, fortune iocus. 304.24
Stulti quale hominũ gen⁹ 303.13.17
Stulti quare veritatẽ fugiant. 65.10
Stultorum amicitia non diuturna 105.3
Stultorũ insinitus numerus. 182.3.*maxima turba.* 205.16
Stultis cognata vitia quæ 105.4.& 305.11.& *inde stultis creandis natura gaudet.* 303.15
Stultos nos esse quare natura voluerit 206.16
Stultitia hominum vnde. 205.17.& 313.9.
Stultitia humani generis mater ac nutrix. 182.8 *sceleris soror.* 259.13 *voluptatis proles.* 16. 15.
Stultitia pharmacum nobis naturæ consilio datũ. 206.22.
Stultitiæ fons vnde. 175. 14.& *origo.* 290.5
Stultitiæ humanæ sedes vbi 290.12
Stupor ex crapula. 327.20
Stymphalides 62.23
Styx palus. 44.23
Substantiæ sedes cœlum. 241.18
Substantiã in terris cern nullam posse. 241.13 241.18.

De Summo bono diuersæ opiniones 24.13
Superbia.169.19.bellorum causa.95.19.dijs inuisa 92.19.& 316.23.Pluti filia. 54.6
Superbia rebus secundis cognata. 299.8
Superbiæ stagnũ. 291.2
In Superbos.
Superbos non amari.108.7
Superi amandi. 417.14
& à quib. amentur.417
Superos voluptate sola frui. 50.9
Superstitio vnde. 137.3
eiusdẽ deceptio. 304.8
D. Syluestri templum in Soracte. 343.9
Symplegades. 26.10
Syren, voluptas. 312.15
Syrenes. 151.5
Syrtes. 62.10
Sysiphi saxum. 25.16

T.

Tactus animæ vis.225 1.
Tactus cunctis animantibus inest. 227.3
Tactus quo fiat. 227.1
Tactu, gustuq; solũ bestias gaudere. 99.4
Tagus aurifer. 24.16.& 112.7.& 148.9.& 334 13.
Tanais. 110.11
Tãtalus, auari typus. 29 14.& 51.14.& 141.9 & 274.22
Tarthessi littus. 87.17
Tartessiacus põtus. 11.13 & 23.15
Tauri signi stellæ quot. 366.14. eiusdem ortus. 368.22.
Telescopus. 285.24
Tellus rotunda, & in medio aẽre pendens. 110.5
Tempe thessala. 141.22
Tempus omnia fert ac ra-

pit. 164. 22
Tẽperantia. 138. 4. & 170 7. vitæ pductrix. 30. 21
Tempestates fluctuũ vndè. 226. 3
Tempus cognoscendum. 313. 24
Temporis & loci habenda ratio. 103. 21
Temporis fugacitas. 314. 1
Tẽpore dolorem & curas mansuescere. 139. 22
Tempore omnia consumi. 72 8 & 351. 1.
Tempora solis cursu variantur. 396. 17
Terra bonis ac dijs infensa 73. 21
Terra breue hospitiũ. 412 13.
Terra elementorum vilissima. 209. 11. quasi fex ea. 200. 12. infima. 208. 3. reliquis elementis infirmior. 201. 6
Terra & mare, punctum tantum, reliquo mundo collata. 207. 15
Terra & mari quodlibet astrum maius. 207. 17
Terra lacrymarum vallis 412. 21, mundi stabulum, malorũ parens ead. 412. 23. & 383. 14. vilissima mundi portio. 422. 1 1. mater & nouerca. 345 8. mundi cẽtrum. 201. 3. in mundi medio, 375. 19. immota quomodo sua se grauitate sustineat. 279. 19
Terra, opacum sid. 212. 23
Terra sine homine quid 23. 24.
Terræ globum assidue sol circuit. 395. 20
Terra pars qualis Oceano tecta, qualisq; relicta nobis. 394. 23
Terræ prefectus à superis

homo 395.8
Terræ quo quidq; plus habet eo esse vilius. 200.9
Terræ tumor. 399.5
Terram habitari totam vndiq;. 397.2. & 398. 14.
sub Terra etiam homines 397.19.
Terrarum crebra mutatio 110.21
Terrarum præses dæmon malus. 263.10. & 265. 6. & 266.3.
in Terris nihil puri, sed mixta omnia. 241.10
Terræ motus causa. 368 20.
Terrena contemnere difficile 418.10
Terrena cũa nugæ. 412.3
Terrena, qui volũt, cœlestia nolunt. 418.3
Thaumatiæ laus. 73.12 & 491.8.18.
Thebæ oedipodionie. 60.2
Theorea scopul. 280.7
vbi Thesaurus. ibi cor. 336
Thraces 111.10
Ticini ruina 278.8
Tigris. 57.18
Tigride sæuior. 80.20
Timalphes, Axetes filius. 84.23. & 159.10. eiusq; colloquium 283.9
Timor vilis animi argumentum. 156.22
Tisiphone. 51.6.
Titius
Titulorum ac nominum vanitas 317.5
Titulorũ nostra ætate arrogantia. 167.20
Tonitrus à dæmonibus cieri 299.16
Tonitrus vnde. 390.9.16
Totum, Deus. 196.4 & quale. 169.5.12
Trabes ignitæ in aëre. 406.4.

Tropicus cãcri. 360. 1. *ca-*
pricorni 360. 5
Triton. 45. 13
Turba à turbando dicta. 106. 8
Typhones 45. 7
Typhoeus. 85. 14. & 256 17.
Typhurgus dæmonũ rex. 294. 16. *eiusq; descriptio.* 293. 15.

V.

VAletudo. 103. 5. & 143. 15. & 106. 6
Omni censu præstantior. 143. 15.
Vapor duplex. 390. 5
Vaticiniorũ certitudo vnde 244. 9
Venenum quatenus bonũ. 116. 6.
Ventus ex resoluta aqua. 393. 1
Venti cardinales qui, & quot. 391. 6
Venti entia. 201. 16
Venti vndè. 390. 9. 19
Ventorũ in aëre potestas quanta. 391. 1. *eorundẽ vires.* 391. 23
Ventorũ materia. 392. 7. *causa mouens.* 392. 8. 15
Ventorum officium à Deo iniunctum 200. 21
Ventorum vis. 392. 1
Ventos aut dij, aut sidera mittunt 392. 1
Venus è maris spuma nata. 85. 6
Venus legitima nulli culpæ obnoxia 88. 7
Venus Pædogeni nupta. 86. 7.
Venus quare instituta. 86. 12.
Venus voluptatis comes. 85. 3. & 58. 10
Vranij & Lopadis filia. 85. 12.
Veneris domus. 362. 16

Veneris immodica damna. 28.9
Veneris papillæ. 82.15
Veneris sphæra & motus. 362. 1
Veneris voluptas. 50. 8.
pecudum propria. 99.15
in Venere nemo fidelis. 136. 12
Ver non vna dies. 125.14
Veris periphrasis. 21. 17
Vergiliæ. 366. 16
Vergilius. 31. 19. eiusdem Æneis. 13.23
Veritas aureis ram*. &c. 157. 12
Veritas mentis perfectio. 152. 8
Veritas stultis inuisa. 18. 18
Veritatis lumen inuisum 159. 20
Vertumnus. 243. 10
Veri cognitio difficilis. 340. 5.
Verum cognoscere, deorũ proprium. 173. 10
Verum defendere interdũ nocet. 103. 30
Verum dicere multis interitus causa. 338. 10
Verũ frustra defendere. ridiculum
Verum ratione, non sensu deprehendi. 203. 21
Vesevi incendiũ. 392. 11
Vesper 74. 19
Vestales 87. 22
Vestit vsus qui. 40. 22
Vestium luxus. 30. 23
Vestium splendor autoritatem parit. 31 10. & gratiam ead. 32. 2
Victima sid. 367. 17. eius ortus 370. 16
Victus habẽda ratio. 147. 7. & 327. 17
Vigilando, non stertendo gloriam parari 73. 4
Vigilijs nimijs & corpus

& mentem corrumpi. 147. 17
Vigorē requie interiecta reſtitui. 326. 20
Vino ingenia obtundi. 70. 2. 8.
Vina amātes, diuina negligunt. 71. 13
Vir bonus pacis ſtudioſus 319. 17
Virginis ſigni ſtellæ quot. 366. 23. eiuſdem ortus. 369. 21
Virginitas à quibus ſeruetur. 91. 2
Virginitáſne an matrimonium præſtet. 87. 24
Virginitas vera dijs gratiſſima. 332. 7. ſed cui conceſſa ead. 332. 24
Virtus aduerſis agitata nitescit 277. 1
Virtus celſior exit cùm premitur 76. 24
Virtus æterna 36. 1
Virtus florēte adhuc ætate amplectenda. 314. 4
Virtus fortunæ ſola reſtitit 36. 13
Virtus hominis ſubſtantia 241. 13
Virtus in medio vitiorū. 109. 21
Virtus inuicta. 99. & 9.
Virtus in vitiorum medio 43. 13
Virtus multis odioſa. 267. 6.
Virtus prima, Deum colere 310. 15
Virtus propter ſe, non propter honorē petenda. 176. 20.
Virtus quando vtilis, & honeſta putāda. 100. 11
Virtus quoq; fato obnoxia 82. 2
Virtus ſine cenſu languet. 177. 1, & 328. 14. 15

Virtus sola non facit beatum 124. 21
Virtutis amanti homini pauca sufficere. 287. 19
Virtutis in cælo sedes. eiusdémq; descriptio. 141. 20. & 142. 1.
Virtutis iter. 142. 2. *ãgustũ.* 35. 12. & 313. 5. *difficile.* 205. 13. *et* 418. 12
Virtutis nostro tempore neglectus 133. 10
Virtutis pars moralis quã amara & difficilis. 168 13. *item altera, Physica.* 172. 3.
Virtutis p̃tiũ. 13. 7. *honor* 100. 13. & 418. 18.
Virtuti comparãdæ nihil non impendendum. 36 14. & 35. 14.
Virtuti nihil magis aduersum, quam voluptas 312. 12.
Virtuti tutissimũ vbiq;. viaticũ. 27. 15. *vbiq; patria.* 328. 24
Virtutẽ circa præmia neglegi. 16. 17
Virtutẽ etiam vulgo suspici. 32. 24
Virtutem fortunæ non cedere 328. 23
Virtutẽ præter nihil durabile 35. 23
Virtutem vtilitate & honoribus ali. 49. 8
Virtute claros homines & gratiosos reddi. 32. 15
Virtute nil melius. 310 11.
Virtutum præcepta. 311. 13 & *inde.*
Vis vnita potentior. 105
Vim vi repellere, etiã iure licitum 336. 3
Vires ingenio superandæ. 108. 11.
Virium absq; probitate noxa. 275. 3. 10

Visus animi hospitiū. 223 23.
Visus ebrietate turbatur. 203. 13
Visus quo pacte fiat. 224. 8. 225. 6. & 227, 7. & 233. 10.
Visus sensuum præstātissimus. 223. 11. *eiusq; vsus* 223. 12. & 224. 19.
Vita an substantia. 198. 5 & 9.
Vita corporis qualis. 349.
Vita corporibus mouendi causa. 20. 122
Vita dum adesi fruēdum 52. 21
Vita duplex. 229. 2. *corporis.* 229. 3. 8. *animi.* 248. 22. *vita hominis, milita.* 169. 14.
Vita hominū, fabula. 113 6. 177. 11. & 238. 11
Vita hæc fragilis quare cō temnenda. 413. 14
petenda alia. 413. 17.
Vita moralis. 168. 16. & quā difficilis. 169. 3
Vita morte peior. 351. 17
somnium. 352. 14
Vita nil p̄cioſius. 202. 1
Vita niſs bona, non vita. 191. 4.
Vita breuitas. 45. 10. & 314. 24. & 340. 5. & 347. 13. & 351. 17. *incertitudo.* 96. 2. & 413 6. *miseria.* 156. 1. & 205 17. & 22
Vitæ huius calamitas sæpe meditanda. 351. 16. & 352. 19.
Vitæ hominum chaos. 336 9.
Vitiū animi morbus. 272. 22.
In vitium natura ferimur 141. 14
Vitiorū caterua in terris, vnde 265. 18. 7

Vitiorũ gradus. 172.18 225. 19
Vitiorum omnium origo hominibus quæ. 290.5
Vitiorum principijs obsistendum. 257. 1. & 16
Vitiorum pna via. 142.7
Vitiorum quibus mundus scatet, catalogus, 189.8
Vitijs neminem carere, sed suo quenq; laborare.
Vitijs nihil odiosi⁹. 104.16
Vitijs quomodo renitendũ 172. 23
Viuentis corpus quomodo grandescat. 220. 1
Viuẽtium alia rationabilia, alia rationis expertia 117. 21
Vlysses Polyphemi oculũ extinxit. 255.3
Vlyssis socij in porcos mutati 63.21
Vnbra. 213.6
Voluptas 226.5. 16. & 216. 14
Voluntas alijs alia vnde.
Voluntas an motus causa. 215. 15. 23. 216. 7.
Volũtas animi virtus. 97. 20.
Volũtas bonum appetitus. 249. 7.
Voluntas cæca 40. 16. *per se* 219. 20
Voluntas diuina duplex. 259. 14
Voluntásne an fatum mores in nobis pariat. 252. 19.
Voluntatis bona. 98. 1
Voluntatum diuersitas. 100. 19
Voluptas alijs alia. 49. 14
Voluptas blandum venenum. 312. 19. & 314. 8
erynnis. 61. 21. *fortuna proles.* 16. 15
Voluptas Epicuro summũ

bonum 48.16 3.
Voluptas fugiẽda. 62.12 Voluptas ſtagnũ. 290.22
Voluptas iucundior, quo tarior 37.12 Voluptati frena imponenda. 312.7
Voluptas quænam dignior, diuitiis, an pauperis. 38.21. ad Voluptatem omnia hominum facta, velut ſcopum, tendere. 4.8.2. 8.8.14
Voluptas quid. 48.16
Voluptas ſerua magis, quã regina vocanda. 64.1 Voluptate nihil perniciosius. 37.3. nil magis virtuti aduerſum. 312.9
Voluptas ſi qua nobis datur, incerta ac breuis datur. 60.24 Voluptate ſola frui ſupereſt 49.17
Voluptas ſola nõ facit beatum. 124.21 Votum caſtitatis quale. 88.2
Voluptas ſtultis cognata. 305.11 Vox emiſſa ſemel, irreuocabilis. 107.28
Voluptas ſtultos, prauoſq; reddit. 254.9 Vrania inuocatio. 372.1
Voluptatis deſcriptio. 61. 22. Vranius. 89.12.13. eiuſdem nouem capitum. 85.16
Voluptatis expers vita miſera. 34.8 Vrſæ vtriuſque ſignum. 364.6. & 365.9
Voluptatis inſidiæ. 64.13 Vſura Pluti ãcilla. 54.10
Voluptatis origo vnde. 50 Vſus naturam [illegible]

140. 19.
Vsu nil fortius. 258. 15
Vsu res omnes commendari. 81. 10
Vsus omnes iam praeter virtutem sequi. 133. 8
Vtile quid. 97. 14. & 97. 18 & 98 10. et 100. 5
Vtilia mediatè & immediatè 98. 15
Vtilitas fouet artes et virtutem 49. 8
Vtilium quae praestantiora. 98. 12
Vtilitas facit esse deos. 137. 8.
Vxoria fides 133. 12
Vxor an ducenda sapienti. 332. 12
Vxor ducenda, & qualis. 134. 17. & 138. 18.
Vxor in adulterio deprehensa quomodo punienda. 138. 10
Vxor iniuriosa quomodo emendanda 135. 21
Vxor suspecti pudoris quo obseruanda. 136. 9
Vxoris cum pellice collatio 134. 8
Vxoris impedimenta. 332. 8.
Vxori quomodo acquiescendum 132. 1
Vxorem habens, an liber. 131. 24. & 138. 17
Vxorem nulla re dolore magis, quam pellice. 137. 23.
Vxore carere quibꝰ liceat 86. 21. & 87. 14.
Vulcanus. 21. 5. *Lemnius* 331. 6.
Vulgus belluae 306. 3
Vulgus plerunque regis sui aut principis imago. 297. 22. & 305. 9
Vulgus religione frenandum 229. 3.
Vulgi amor 106. 6

Vulgi commercia sapienti fugienda. 338.5.et 338 16.
Vulgi comes discordia. 106. 6.
Vulgi conuicia contenda. 424. 2.
Vulgi crassa mens. 424.3. 4.
Vulgi error & opinio ex sensuum iudicio. 204.4.
Vulgi furor. 138. 15
Vulgi iudicio non accedendum 35. 20
Vulgi laudes spernenda bono viro. 177. 4.
Vulgo inuisa sapientia. 338. 6.

Y

Yerxis agmina. 294 4.

Z.

Epirus. 74. 3. & 192. 13. & 200. 2. 291. 7. 21.
Zodiacus. 360. 9
de Zodiaci duodecim signis 363. 3. *eorum nomina. eod.* 363. 4. *latitudo. eadem.* 363. 7.
Zodiaci signa singula quot stellas habeant. 366. 21.
Zona media non prorsus deserta 398. 20
Zonæ mediæ proxima gens qualis 300. 9
Zona nō vna tantū hominibus habitabilis, contra Græcorū opionē. 398. 6
Zonam terræ nullam esse inhabitabilem. 397. 3
Zonæ cæli quinq;. 359. 8.
Zonæ externæ non penitus deserta 397. 18

FINIS.